

II 83783

1936.

MAJSKI GLAS . .

Revija v pouk in vzpodbudo delovnega ljudstva

The May Herald

CHICAGO, ILLINOIS, MAY 1, 1936

English Articles on Pages 48-52

L. XVI

25c

PROLETAREC

Glasilo J. S. Z. in Prosvetne Matice

Pisan v SLOVENSKEM in ANGLESKEM jeziku

Naročnina \$3 za celo, \$1.75
za pol in \$1 za četrť leta.

Knjigarna "Proletarca"

Velika zaloga slovenskih in angleških knjig
povestne, znanstvene in socialne vsebine.

PIŠITE PO CENIK.

PROLETAREC

2301 So. Lawndale Ave.

Chicago, Illinois

MAJSKI GLAS

Prvomajska revija. Izdaja Jugoslovanska delavska tiskovna družba (Proletarec)

THE MAY HERALD

CENA 25c

CHICAGO, ILL., MAJA 1936 (MAY 1936)

LETO (VOL.) XVI.

CEZDALJE BOLJ VIDNO—

KAJ neki pride iz vsega tega? Ljudstva tare kriza, poboji, lakota, vojne, nizke mezde in visoki davki. Človek vprašuje za pravico, a je nihče prav ne pozna. Zahteva zboljšanje položaja, pa mu pošljejo policaja nasproti. Hoče dostojen zaslužek za svoje garanje, pa ga kaznujejo z odslovitvijo za njegovo drznost. Kaj naj počne? Mar res ni nikake poti iz sedanje zmede in krivic v pošteno, človeško uredbo?

Izkoriščani in na cesto pognani človek se nadeja, da nekje je taka cesta. Prav gotovo vodi nekje do izhoda iz sedanjih neznosnih razmer. Toda kako se naj obrne, da pride do cilja? Vsakdo ima drugačen kaži-pot. Kdo je v pravem? Ljudje so zbegani, vpijejo, tarnajo, kritizirajo in ob enem potrpežljivo pričakujejo, da se prikaže od nekje zvezda vodnica, kakor nekoč svetim trem kraljem, da jih privede k odrešeniku.

Ampak v realnem življenju ni Mojzesev, ne odrešenikov in ne zvezd na nebu, ki bi kazale pot iz temne noči socialnih krivic v svetli dan svobodnega človeka.

Pot na prosto iz pragozda krivic si mora človek izsekati sam, drugače ne pride nikdar iz goščave. To pa je počasno delo. Zato je ta pot tudi tako težavna in umorna. Nikake bližnjice ni mogoče najti. Včasih se človeku posreči, da se pomakne nekaj korakov naprej brez posebnega truda, in potem še in še, a kar iznenada se pojavijo ovire—in tedaj zdrzne polovico storjene poti nazaj. Včasih tudi več. Spodaj, v sredi klanca, kjer se mu je posrečilo ustaviti drsanje navzdol, se mu zdi, kakor da bo

moral z vsem pričeti zopet od kraja.—Zares, kaj neki pride iz vsega tega? Ali sploh kdaj doseže vrh? In če se mu posreči, kaj potem? Bo mar boljše, kakor sedaj?

Septembra to leto bo minilo 72 let, od kar je bila ustanovljena prva mednarodna delavska organizacija. V zgodovini delavskega gibanja je označevana kot Prva internacionala. Imela je

silno težavno pot. Tlačena ljudstva so trpela pod fevdalnim gospodstvom in pod naraščajočim bremenom, ki ga mu je nalagal naglo razvijajoči se moderni kapitalizem. Milijoni na kmetih in milijoni v mestih in trgih so hrepeneli po olajšanju muk. Delovne ure so bile od 12 do 16 ur na dan sedem dni v tednu. Tlaka na kmetih. Kmet in delavec brez pravic. Avtokracija in absolutizem vsepovsod. V takih razmerah je 28. septembra 1864 nastalo Mednarodno delavsko združenje, kateremu je kumoval Karl Marx. Rebeli vsakovrstnih tendenc so se združili v njemu in potem v mejah te prve delavske internacionale nadaljevali z bojem—vsaki v

duhu svojega načina tolmačenja načel in nauk. Medtem so vojni dogodki v Evropi, posebno v Franciji in Nemčiji, dali zamah organiziranju pariške komune, ki je bila prvi veliki, herojski poskus za osvoboditev proletariata. V borbi s sovražnikom se je držala skrajno junaško, toda premoč na oni strani je bila presilna in skušnje ter organizacija na tej strani nezadostne. Komuna je podlegla.

(Nashville Banner)

Od vsepovsod sovražniki, ki ogrožajo mir.

Prva internacionala je vsled teh viharjev, ki so divjali znotraj in zunaj nje razpadla. Ves reakcionarni svet se je razveselil njenega konca, kakor se je pred tem ustrašil njenih možnosti za razmah in revolucije. Njene pristaše so vsepovsod preganjali, zapirali, mučili in pobijali. Ko je izginila, so se oddahnili. Tako je gibanje za pravice in svobodo delovnega ljudstva, ki se je z največjim trudom priklopalo štiri korake naprej, zdrsnilo tri korake nazaj.

mednarodne delavske organizacije. V dolgih letih borbe je izvojevala proletariatu mnogo pridobitev za izboljšanje življenjskih razmer in ob enem mu je priborila volilno pravico ter s tem priznanje, da je tudi delavec človek. Zgradila je velike strokovne organizacije, delavske zavode, dvorane, časopisje, tiskarne, zadruga, delavske kulturne ustanove itd. Napredovala je na vseh koncih in krajih navzlic bojem z reakcijo, kapitalizmom in absolutističnimi režimi.

Mi moramo dalje!

(Narisal Trapp)

Vzelo je dolgo, predno se je delavsko gibanje dovolj skristaliziralo, si opomoglo in začelo iti zopet navkreber. Polagoma, z dolgoletnimi borbami in ogromnimi žrtvami, si je delavski razred zgradil II. internacionalo. Nešteto njenih graditeljev je bilo uničenih v ječah, mnogo je bilo pobitih, tisoče in tisoče drugih je bilo preganjanih, provociranih ali vrženih v brezposelnost samo zato, ker so delovali za načela in program svoje

Ko pa je iskra zanetila svetovno vojno, se je druga internacionala v par letih—oziroma celo mnogo prej—sesula kakor hiša iz kart. Delavski razred, ki je napredoval po obnovitvi internacionalne sedem korakov, je zdrsnil v krvavi svetovni drami štiri korake nazaj.

V Rusiji so po krahu carizma izvršili socialni preobrat — nova nada za napredek delavskega

razreda! Na pogorišču druge internacionale je bila ustanovljena delavska-socialistična internacionala. Spet so bili dani pogoji za pohod delovnega ljudstva. Ampak posledice svetovnega klana in rušenja so bile presilne, da bi dovolile trezno miselnost. V delavske vrste je bil vsejan bratomorni boj, ki je vihral z vso nebrzdanostjo do prihoda nacijev s Hitlerjem na čelu na krmilo Nemčije. Tedaj so voditelji komunistične internacionale v Moskvi sklenili zaobrtni svojo taktiko na pota, ki naj bi dovedla v sprijaznjenje s socialisti. To ni lahka naloga, tudi če so se je še tako iskreno lotili. Razplamtenega sovraštva ni mogoče pogasiti na mah. Za zacelitev ran je treba časa!

Pred petdesetimi leti je Ameriška delavska federacija določila prvi maj za dan demonstriranja delovnega ljudstva v prid zahteve za osem urni delavnik. To je bila v onih dneh ne samo radikalna ampak revolucionarna zahteva. Stotisoči so trpeli v borbi zanjo. Vzelo je leta, predno je bila tu in tam izvojevana. Mnogi, ki so načeljevali gibanju za osemurnik, so bili obsojeni

na dolge zaporne kazni, nekateri v smrt in nešteto drugih je bilo odslovljenih ter vrženih šikaniranju, pregajanju in bedi v žrelo.

Na vseh pokopališčih na svetu so žrtve razrednega boja. In ni jih še konec. V povojni dobi je delavski razred vsled bratomornega boja in napak v obema internacionalama toliko oslabil, da ni imel moči preprečiti nove nevarnosti, ki je nastala s krizo kapitalizma: fašizma v Italiji, Nemčiji in Avstriji ter v drugih fašističnih in napol-fašističnih deželah. Tako se je dogodilo, da je bilo mednarodno delavsko gibanje po novih petih korakih napredka pahnjeno tri korake navzdol.

Mar naj obupavamo vsled te težavne, grampave poti, po kateri je naša hoja tako umorna?

Ne! Kajti zavedni delavci niso slabiči in bojazljivi! Mednarodni proletariat prodira dalje kljub vsemu! Zgodovinski razvoj mu je določil nalogo **preobraziti svet v socialistično uredbo**. Izvršil jo bo brez ozira na momentalne neuspehe, poraze, žrtve in težke muje.

Frank Zaitz.

Angelo Cerkvénik:

KRUHA, KRUHA, KRUHA...

Na cesti.

Za menoj leži mesto devetdesetih mošej s tankimi, šiljastimi minareti, ki se dvigajo proti nebu nalik mršavim rokam lačnih beračev. Počasi stopam ob Miljacki po strmi cesti.

Z minaretov se razlega nerazumljiva in čudna, pretresljiva in strahotna molitev dervišev. Kakor da joče v pravljici puščavi, daleč, daleč od vode in hladnega gozda lačna, žejna, umirajoča zver...

Mrak boža temnemodrikaste gore in modrikasto srebrno cesto, ki se liki kača vije med gorami.

Počasi stopam, zatopljen v premišljevanje o tem prečudnem mestu devetdesetih mošej in nešteti drugih božjih hramov mnogoštevilnih verstev.

Izza grma stopi temna postava.

Naravnost proti meni.

Dih mi zastane.

Ženska je. Obraz ji zakriva gost, črn pajčolan.

— Gospod...

— Želite?

Izpod črnega pajčolana čudno zazveni sladak smeh.

— Gospod, ali želite?

Še vedno ne razumem. Ne morem si misliti,

kako je mogoče, da nagovori pravoverni muslimanka ponoči in sredi bele ceste osovražena gjavra*)...

— Ne razumem vas.

— Oh!

Ženska se zopet zasmije.

— Ne razumete? Lepa sem, človek božji! Lepa!"

Preden utegnem odgovoriti, si odkrije obraz.

Prelep bel obraz.

— Pridite z menoj, videli me boste, lepa sem!

Njen glas je kakor žamet in olje. Mehak, sladak, topel.

V tem hipu mi pride na misel, kaj se je vse zgodilo prevnetim radovednežem, ki so kdaj silili za zakritimi bulami.

Kakor da je uganila mojo skrito misel. Njen glas se je spremenil v šepet:

— Nič se ne bojte! Sama sem v hiši. Tu zgoraj. Samo dve majčkeni deklenci imam, ki že spita.

— Ah, pustite me!

— Gospod, videli boste, kako sem lepa! Samo deset dinarjev!

Začudil sem se:

— Deset dinarjev?

*) Muslimanska psovka za kristjane.

— Pa pet dinarjev, gospod . . . samo pet dinarjev!

Nem sem stal pred žensko, ki si je zopet zakrila prelepi obraz. Naglo sem se obrnil. Hotel sem ji uiti.

Prijela me je za suknjič:

— Pa dva dinarja, gospod! Vsaj dva dinarja!

O reki Miljacki v Sarajevu.

Njen moledujoči glas me je pretresel do kosti. V grlu me je nekaj grabilo . . .

— Mož me je zapustil . . . Bolna sem . . . Dvoje deklic imam . . . Tako sta srčkani, tako ljubki, gospod . . . In lačni, lačni . . . Kruha, kruha, kruha!

V predmestni kavarni

V Sarajevu je, pravijo, veselo. Povsod igrajo godbe in veseli Sarajlije pijo črno kavo. Plesalke plešejo in stari veseljaki tleskajo z rokami.

Tudi jaz bi bil rad vesel. V vrtu velike predmestne kavarne so goreli lampiončki. Godba je igrala poskočno kolo. Sedel sem k mizi.

Tamburice spremljajo pesem globoko dekoltirane, čezmerno našminkane Rusinje.

Njen glas je oglat, skoraj oduren.

V pesem se disonančno zareže glas trombente, ki kliče vojake k počitku.

Dvoje, troje gostov pevki malomarno zaploska.

Pevka prosjači od mize do mize. Kakšni trije dinarji ji padejo v krožnik.

Na odru se pojavi plesalka. Turkinja je. Pravijo, da je prišla od nekod daleč, iz Azije.

Črna je. Tudi njene oči so črne; tako črne, kakor je bila črna pratema, preden je nekje visoko sredi nebeškega svoda zagorelo ognjeno sonce.

Plesalka se ljubko prikloni na vse strani.

Droban starec, ves siv in sključen, zaigra na vioini prečudno pesem. V melodiji njegove

pesmi se pretaka kri azijskih toplih noči, hrepenenje po svobodi, ki je v davni davni vpepelilo srca princes, zaprtih v haremih, iz njegove pesmi diha rahel dih "Tisoč in ene noči" . . .

Njeno drobno telesce se rahlo zaziblje.

Nožice se ji bliskovito premaknejo in vztrepetajo, kakor vztrepetajo v pomladanskem jutru glas škrjančka, dolgi črni lasje se ji opletajo okrog drobne glavice, kakor se opleta v burnih nočeh burja okrog svetilnika sredi kakšnega samotnega otoka.

Vse je tiho, samo violina joče in se smeje, gostje zadržujejo sapo.

Deklica se vrti na konicah svojih prstov.

Njeno telo je podobno plamenčku umirajoče sveče, ki se bori proti vetru.

Starčeva pesem in dekličin ples se družita v sen orienta, ves opojen, ves bolan.

Kakor se družijo sončna pomlad s petjem slavčka!

O, še je na svetu toliko prečudno lepega!

Nekaj se je prelomilo . . . Oster krik . . .

Oster krik, ki je padel v sladkost in opojnost

Sarajevo: Pazarske bule

občutja kakor pade granata v življenje mladca, ki v strelskem jarku sanja o domačiji, o cvetoči češnji in modrooki deklici . . .

Iz ust deklice se vlije gost curek črne krvi . . . Dekle se zgrudi . . .

Violina zaihti.

Starec jo nežno dvigne ter zanese za zavese.

Neki častnik zlovолjno zamrmra:

— Tolikšna lahkomišelnost, takole razburjati ljudi, ki so prišli, da bi se zabavali!

Kavarnar pa se oprošča:

— Oprostite, prosim, oprostite, ni moja krivda!

Rusinja že zopet poje, gostje že zopet pijo črno kavo, jaz pa mislim na strahoten krik:

— Kruha, kruha, kruha!

Ivan Molek:

PLAČICA

Slika v enem dejanju

Nastopijo: Louis Štrk, 26, brez dela; Louise, 20, njegova žena in edina v družini, ki je začela delati; Katie, 23, njegova sestra, tudi brez službe; stari oče Štrk, 70, ves sključen in čez mero siten; Miha Krompir, brezposelni sosed; drugi sosedje.

Godi se v sedmem letu depresije v večji slovenski naselbini v Ameriki.

V soboto popoldne.

Ko se dvigne zastor, se pokaže srednjevelika družinska soba delavskega stanovanja. Oprema je skromna: na levi (od gledalca) spredaj je okrogla miza z električno svetilko in zadaj v kotu star klavir; na desni spredaj majhna mizica, na kateri počiva majčken radio, v ozadju pa oguljena zofa; več stolov. Na stenah nekaj slik in fotografij. V sredi vrata v kuhinjo, na desni pa v spalnico starega očeta. Na levi okno.

LOUIS ŠTRK (*sedi pri mizi na levi in premetava pred seboj velik kup računov; Katie pri mizici na desni krpa raztrgano vrhunjno suknjo*).

KATIE. Oh, kako jaz potrebujem nove suknje! Čim bolj krpam tole razvalino tem bolj se trga. Kar sram me je stopiti s to cunjjo na cesto. Shucks!

LOUIS. Mene je pa sram teh računov. Ne upam se jih sešteti. Danes je nekak praznik za nas, ker Louise prinese prvo plačo, jaz sem pa jezen. Skrbi me, kdaj bodo vsi ti računski plačani. Hell!

KATIE. Louise tudi potrebuje novo suknjo. Njena je raztrgana kakor moja. Vsi smo raztrgani. Shoot!

LOUIS (*se zagleda v neki račun*). Ta vrag je najsitnejši. Ta prekleti žid Goldman najbolj grozi. Ti, Katie, se nič ne jezi. Tvoja raztrgana suknja je vsaj plačana, na moji obleki je pa še zadnji obrok dolga in ta vražji žid, pri katerem sem kupil obleko, je med vsemi upniki najbolj siten. Curses!

KATIE. Najprvo se moramo pošteno najesti česa dobrega. Sita sem že teh relifnih cmokarij. Želim si kejka. (*Se obližne*.)

LOUIS. Meni bi se pa prilegel svež in sočen bifstek s praženim krompirčkom in solato. (*Se obližuje in cmoklja*.) Kdaj smo zadnjič imeli bifstek, Katie? Ali ni bilo na božič?

KATIE. Ne vprašuj. Raje se pripravi, da pojdeš v mesnico čim pride groš.

LOUIS (*plašno*). Jaz da bi šel v mesnico? Ko pa imamo dolg pri vseh mesarjih v okolici? Nak, ti pojdeš! Tebe ne poznajo toliko ko mene.

KATIE (*ostro*). Jaz da bi šla? Ne, jaz nisem naredila dolgovi. Ti si odgovoren in ti pojdi, pa se pobotaj z mesarji kakor se znaš in hočeš. To je tvoja zadeva, yessir!

LOUIS (*zažene račune po mizi in skoči k njej*). Moja zadeva, samo moja? Mar nismo vsi jedli? Ali nisi tudi ti jedla? Veš, sestra, jaz sem že sit tvoje lenobe! Tu se pritiskaš, nič ne delaš in jaz te moram krmiti, kakor da si moja žena . . . Ne podim te od hiše, ali dokler hočeš biti pri nas, je vse, kar delamo, tudi tvoja zadeva, da veš, Kat! (*Odide na svoje mesto*.)

KATIE (*porazno*). Dobro, naj bo tudi moja zadeva.

LOUIS (*ponirjen*). Tako je. Zdaj govoriš pametno. Glej, da boš pridna. Kadar pokrpaš svojo, vzemi še Louisino suknjo, ki je tudi polna lukenj.

KATIE (*spet zraste*). Kajpak, ali misliš, da sem krojaška delavnica? Shucks!

LOUIS (*spet skoči pokonci*). Tako! Jaz pa naj bom dobrodelná institucija! Vse kaže, da si ti deklica nepoboljšljiva. Ali češ, da te poženem od hiše? V tem stanovanju sem jaz gospodar, čeprav sem tvoj brat. Razumeš?

KATIE (*zaničljivo*). Gospodar? Česa pa? Niti tistih svojih hlač ne, ker še niso plačane!

LOUIS (*vihti prst*). Čuj me, sestra! Ako me ujeziš, bodo moje hlače najprej plačane — in za vse drugo se boš lahko obrisala. (*Se vrne na prejšnje mesto*.) Takšna napihnjnost!

STARI OČE ŠTRK (*prišepavsa z desne v copatah, ohlapnih hlačah z naramnicami in z odpeto srajco pod vratom in na prsih, prihuljen, držeč se z rokama za hrbet, govori zadirljivo*). Oh, ta moj revmatizem! — Ta moj reevmaatiizem! — Oh, Bog, ali ni že zadosti pokore!

KATIE. Kje vam je meh z vročo vodo, grandpa?

STARI OČE. Eh, kaj bo meh! Kaj bo tisti meh! Dobrih medicin mi je treba, dobrih medicin pa ni nič . . . Dobrih ljudi je treba! Oh, strašno je to, neznosno je to! (*Obsedi sključen v dve gubi na zofi*.) Aaaaah! Aaaaaah! — Kaj pa denar je že prišel? Je že ona prišla s plačo?

LOUIS. Da, Louise prinese prvo plačo. Vsak čas bo doma. Celih devet dolarjev prinese. In zdaj se prepiramo, kam bi djali teh devet dolarjev. Ali bi jih zajedli, zapili ali kaj? Tu je cel kup računov. Vsi nas terjajo za denar. Vsi vedo, da je Louise dobila delo v sladšičarni in zdaj se vsi tepejo za njeno plačo — za onih devet dolarčkov, haha! S stanarino smo že daleč odzad, premog, ki ga žgemo, še ni plačan — sto reči še ni plačanih. Ampak oni žid, Goldman, kateremu dolgujem zadnji obrok za obleko, najbolj pritiska. Ta dihur!

STARI OČE. Le naj počakajo, le naj počakajo! Nič se ne mudi; ni jim sile. Reci jim, Louis, naj potrpe. Enkrat bomo že plačali, in če mi ne plačamo, bo Bog poplačal . . . Najpotrebnejše stvari najprvo! Čuj, Louis, jaz stradam dobrega tobaka. Moja pipa je zmirom prazna. In kaplja dobrega žganja se bi prilegla, aaa . . . Pa na Boga ne pozabite, deca moja! Na cerkev ne pozabite, ha!

LOUIS. Cerkev bo tudi lahko počakala, grandpa.

STARI OČE (*se dviga in pada nazaj na zofa, od jeze ga davi kašelj*). Aha! . . . Lepa je ta generacija . . . Kakor — kh-kh-kh- divjačina . . . Boga in — kh-kh-kh — Kristusa dol rona . . . Samo za svoj vamp se briga . . . (*Se končno spravi na noge in krevsa na desno, držeč se z eno roko za hrbet in z drugo grozeč*.) Deca! Ne pozabite, da Bog tudi pošlje svoj račun, velik račun, hud račun . . . (*Zaloputne vrata za sabo*.)

LOUIS (*gleda na njim*). Tudi tebe, stari, sem že sit. Samo leži tam notri, sem pa prihaja stokat, sitnarit in pridigat. Gosh!

KATIE. Ubogi grandpa! Ne jezi se nanj, Louis. Star je in bolan je, zato je siten. Najin oče, njegov sin, je bil tudi siten, samo nekoliko manj. Se ne spominjaš?

LOUIS. Najin oče ni bil nič siten. Kaj boš opravljala! Popolnoma drugačen je bil po mišljenju. Najin oče je bil brezverec, socialist, in zaradi tega sta si bila s starim zmerom v laseh.

KATIE. Toda na zadnjo uro se je spreobrnil. Ne veš več tega? Ko ga je avtomobil povozil in je živel še kakšna dva tedna po nesreči, je rekel, da mu je sam Bog naklonil to dobroto zato, da se je lahko pokesal in spravil z njim ali nekaj podobnega.

LOUIS. Kdo je to rekel? Grandpa je to rekel, ne oče, kateri sploh ni nič govoril, ker je bil skoro ves čas v nezavesti. Grandpa si je to storijo o spreobrnitvi izmislil, da se je potem lahko delal lepega pred drugimi. Lahko smo taki ali taki, vendar pravljic starega očeta nam ni treba ponavljati. Bog mu je naklonil dobroto! Ali nisi smešna, sestra? Čemu pa je Bog dopustil, da je bil oče tako razmesarjen? Saj bi ga bil lahko spreobrnil na zdravem, če je hotel!

KATIE. Ah, ti si tudi brezverec, Louis! Shame!

LOUIS (*flegmatično*). Jaz nisem nič! Sama dobro veš. Včasih sem šel v cerkev, pa sem jo spet opustil, narkar sem ponovno šel tja; zdaj me ni že dolgo bilo tam in morda spet pojdem. In ti, Katie, nisi nič bolja! Kaj boš to brbrala: brezverec, brezverec! To ni pri meni nič. Bunk!

KATIE. Kaj bom brbrala! Zakaj pa to brbramo? Čemu o tem sploh govorimo?

LOUIS. Ne vem . . . Hahaha! Nekaj govorimo, ker imamo čas — dovolj časa.

KATIE. Kaj pa plača? Ali smo se že zmenili?

LOUIS. Saj res — Louisina plača . . . Celih devet dolarjev gotovine po tolikih mesecih! In zdaj ne vemo, kaj bomo s tem bogastvom! Hahaha! Ali se bomo najedli ali napili ali oblekli ali kaj? Hahaha! . . . Gosh!

KATIE (*ga plašno gleda nekaj hipov*). Ti, Louis, s tabo je pa nekaj narobe. Krohotaš se, kakor — (*vrti s prstom okoli svojega ušesa*) — da se ti je nekaj pri-smodilo — kakor da ti je vse skupaj španska vas . . .

LOUIS (*vrže glavo vznak in vzdihne*). Saj je, saj je, baš to je! Španska vas, španska vas, španska vas . . . (*Se naglo okrene, kakor da se je zdramil; ostro*). Ti, kaj pa je to: španska vas? Ali se spet norčuješ iz mene? . . .

KATIE (*malomarno*). Španska vas je bila na razstavi Stoletja napredka, kjer so seniorite kazale bedra . . . Zame je bila ta vas brez pomena. (*Oglasi se durni zvo-nec*.) Idi pogledat, kdo je.

LOUIS. Ali sem jaz tvoj hlapec? Ti idi!

KATIE. Ali sem jaz tvoja dekla? To je pa že od sile.

LOUIS. Torej to pomeni, da vrata ostanejo zaprta. Kaj, če zvoni tvoja prijateljica?

KATIE (*uporno*). Morda pa je tvoj prijatelj. Jaz sem zaposlena, ti pa nič ne delaš, samo regljaš z jezikom. (*Pozvoni močnejše*.) Čuj, kako te kliče. Idi, idi!

LOUIS (*jezno*). Nalašč ne grem! Ti me že ne boš nikamor podila. Bomo videli, kdo je gospodar v tem stanovanju — jaz ali ti. Le počakaj.

KATIE (*vstane in vrže suknjo na stol*). Gospodar! Gospodar — kadar ni Louise doma. Ti počakaj, da se Louise vrne — pa bomo videli gospodarja. Tako boš pohleven, tako se boš lizal kakor psiček . . . O, imeniten gospodar!

LOUIS (*vstane*). Da boš vedela, sestra: ti nisi Louise!

KATIE. Vem, da nisem — zato sem metla (*na jok*), s katero vsi pometate, ali vsaj hočete pometati, ali ne boste dolgo! (*Krene proti vratom, ki pa se v istem hipu odpro*.)

MIHA KROMPIR (*srednjih let in slabo oblečen*). Dober dan, otroci. Mislim sem, da ni nikogar doma, toda vrata so bila odklenjena.

KATIE. O, dober dan, mister Krompir. (*Se vrne na prejšnje mesto in vzame suknjo nazaj v roke*.)

LOUIS. Dober dan, sosed. Kako je, ali si zdrav? Sedi. (*Mu porine stol*.)

MIHA (*sede*). Saj to je! Zdrav ko ostriga v školjki in apetit, moj Bože, kakšen apetit imam! Včasih, ko sem delal in je vedno bil kak cvenk v žepu, nisem imel takšnega apetita in tudi bolezen je rada prišla k nam v vas. Ali ni to smola? Ko ima človek čas za ležanje, ni boleznini — zdaj, ko je dovolj časa, pa ni vzroka, da bi ležal in manj pojedel . . . Saj pravim: naš ljubi Bog nas je slabo ustvaril . . . Jaz bi to bolje uredil — delavci bi imeli želodec le takrat, kadar imajo delo in denar . . .

LOUIS. Hahaha, tudi pri nas je ta smola. Vsi imamo tako zdrave, nemirne in godrnjave želodce . . . Ali ni res, sestra?

KATIE (*ga grdo pogleda in se namrdne*).

LOUIS. Da, zmerom bi kaj lizali in žvečili: ice cream, kekje, stek, klobase, rdeč fižol, rezance, svinjske rebernice —

MIHA (*poželjivo*). Nehaj, nehaj, nehaj, fant! Ne vidiš, da me sline že davijo! Imaš kaj tega pri rokah? — Imaš kaj pijače, take, ki se prileže?

LOUIS (*povesi glavo*). Jako mi je žal, sorry. Posebno pijače je danes manj kakor med prohibicijo.

MIHA (*tleskne po kolenu*). Ali ni to sam vrag? Ob času prohibicije je bilo vina in "munšajna" ko vode v vsaki hiši, danes pa, ko se ti polne steklenice režijo v obraz skoro iz vsake trgovine — moraš gledati v drugo stran ulice in požirati prah . . .

LOUIS (*počkava, bahavo*). Ni še vsega konec. Pri nas bo morda steklenica nocoj . . . Danes pride prva plača.

MIHA (*živo*). Da, da, nekaj sem čul, vi srečni ljudje. Zato sem malo prišel k vam pogledat . . .

KATIE (*se strese, da se zbode s šivanko v prst*).

LOUIS (*strahoma*). Pa ne, da bi, da bi — iskal posojilo?

MIHA. Hehe, kaj še! Saj vem, da mi ne bi nič posodili. Prihiko imam za agenta. Prodajal bi kavo, čaj, takšno žajfo zoper mozoljčke, prašek za ščurke in druge vrste hišno, gospodinjsko blago. Že davno bi bil lahko prevzel, a kaj, ko ni kupca. Zdaj poskusim najprej pri vas; če kaj naročite, bom šel še drugam. Tu je katalog. (*Potegne tiskovino iz žepa*.) Cene so zmerne. Poglej.

LOUIS (*nervozno odmahuje z roko*). Ne bo nič, ne bo nič, Krompir. Zakaj pa najprvo ne naročiš teh reči zase?

MIHA (*odkritosrčno*). Zato, ker ne potrebujem teh reči!

LOUIS. Čemu naj pa mi potrebujemo?

MIHA. Eh, mislim sem, da bi vi to naročili iz prijateljstva . . . da bi mi pomagli za začetek. Saj smo sosedje, znanci . . . Svoji k svojim.

LOUIS. Pri nas ne bo nič s tem. Čuj, mister Krompir! Poglej tele račune, tale kupček papirjev. Vse to bi moralo biti danes plačano — stanarina, premog, meso, grocerija, mleko in tako dalje, potem pa moja obleka, za katero dolgujem onemu vražjemu židu Goldmanu, ki je najbolj siten — vsota tedenske plače, katero Louise pri-nese, je pa samo devet dolarjev. Celih devet dolarjev!

MIHA (*porazno*). Bogme slaba se kaže.

LOUIS. In vsi smo podrapani! Poglej jo, našo punčaro, kako krpa podrtino od suknje! Naš stari grandpa pa še iz hiše ne sme, ker bi svetil z golo leščerbo . . .

MIHA (*kima*). Taka je, taka . . . In povrh vsega tega še zdravi želodci!

LOUIS. Pravilno! (*Podjetno*.) Gledati pa moramo tudi za bodočnost. Veš, sosed Krompir, mi smo še mladi in upamo, da bomo dolgo živeli . . .

MIHA. Pametno upanje!

LOUIS. Da, zato moramo gledati v bodočnost. Nekaj ti bom zaupal. (*Stopi k njemu z roko za ušesom.*) Bržko bodo vsi ti računi poplačani, si kupim avtomobil na izplačevanje. (*Se vrne na prejšnji sedež.*) Yessir! Avto, to je moj življenjski program in cilj! Že celih pet let delam ta načrt.

MIHA (*veselo*). Res? Glej, glej — prav imaš! To je tudi moj načrt. Pri Bogu in vseh svetnikih sem prisegel: nikdar več ne bom nosil v banko. O, kriza je mene dobro izučila . . . Nositi v banko se pravi nositi v vodo, katera naraste in ti vse odnese. (*Požvižgava.*) Fuit, fuit — good-bye vse banke! Petnajst let sem nosil dolarčke v banko, toda banka je odplavala po vodi in moji dolarčki so odplavali . . . Odslej — čim se vrne prosperiteta — saj vrnila se bo, kajti po vsaki plohi mora priti solnce — —

LOUIS. Tudi jaz tako pravim —

MIHA. — — bomo pri nas vsak dan siti, lepo oblečeni in v garaži bo fin avto. Tako bo. Čez teden bomo delali, ob nedeljah se bomo pa vozili k jezeru ribariti ali v Narodni park gledat žogo —

LOUIS (*se udari po kolenih*). Ha, to je tudi moj načrt!

MIHA. In kadar razbijem prvi avto, kupim drugega in ko še tega razbijem, kupim tretjega in tako dalje, do konca naših dni! . . .

KATIE. Oprostita mi, da se vmešam v vajin pogovor. Lepo je, dobro je, kar sta povedala, imeniten načrt, toda — kje je delo, kje so dohodki? Po moji pameti je treba najprvo gledati za delo in zaslužek in potem šele za načrte. Ali ni tako?

MIHA. Najprvo mora biti načrt, da veš, zakaj iščeš zaslužek. Če nimam programa in cilja — mi sploh ni za delo. Jaz ne delam zaradi dela.

LOUIS (*se počí po kolenu*). Tako je! Mister Krompir že ve, kaj govori. Ti, sestrica, si kar poišči zaslužek, načrte pa prepusti meni, če hočeš.

KATIE. Zakaj tebi? Ali boš ti moj mož?

LOUIS. Dobro, tedaj si išči moža. Čas je že, da imaš tudi ti kak program. Službo ali moža!

KATIE. Hvala za dober nasvet. Rada bi pa vedela, kje so ženini, ki imajo delo in stalne dohodke. Vsi oni fantje, ki gledajo za mano, so brez dela. Kaj bom na boljem, če se poročim s takim? Lahko je zapovedati: službo ali moža! Tvoja Louise ima moža in imeti mora tudi službo . . .

LOUIS (*malomarno*). To je samo začasno, dokler jaz ne dobim dela. Kaj boš s tem?

MIHA. Jaz razumem, da Katie se hoče omožiti zato, da bo imela otroke. Ona ne računa z delom v tovarni. Mož naj služi denar, ona bo pa doma gospodinjala in se ukvarjala z deco. To so ženske, kakor pravijo, po stari šegi.

KATIE (*prezirljivo*). Samo zaradi otrok se že ne bom omožila.

STARI OČE (*prikrevsa z desne*). Kaj pa govoriš? Zakaj se ne boš omožila?

KATIE. Zaradi otrok že ne.

STARI OČE (*zija nekaj hipov*). Otrok ne boš imela?

KATIE (*ostro*). To bo moja zadeva, ne tvoja!

MIHA. Hehehe! —

STARI OČE (*vije roke in se zvija v dve gubi*). O Bog, take so moje vnukinje! Taka je današnja deca! O Bog, strašna je pokora! Ni dovolj, da si mi naložil revmatizem — še to sramoto mi naloži! — Oh, ta sramota! Še to bom doživel, še to!

LOUIS. Le tiho, grandpa, ne kriči. Katie kar tako brbra tjavendan; saj ne ve, kaj govori.

KATIE. Ti veš še manj. Vsi skupaj ne veste, kaj klepetate! (*Pograbi sukno in hitro odide v sredi.*)

STARI OČE (*se zgrudi na zofo*). Oh, ta revmatizem!

— Oh, kako boli, kako reže, kako trga! — Če bi imel vsaj malo žganja in vsaj malo tobaka. Kaj pa glede plače ste se že domenili? Kaj boste kupili?

LOUIS. Nič se nismo domenili. Vsi smo preveč "kunštni" . . .

MIHA (*staremu*). Slabo je, grandpa. Jaz bi rad nekaj prodal, toda Louis mi pravi, da ne bo nič.

STARI OČE. Kaj pa prodajaš?

MIHA. Kavov, čaj, praške zoper ščurke in slično drobnjad.

STARI OČE. Kaj bomo s tem? Imaš žganje in tobak?

MIHA. Lahko prinesem tudi to. (*Zazvoni.*)

LOUIS. Kdo prihaja? Katie je zunaj, bo že odprla.

DRUGI SOSED (*mlad človek, plane v sredi*). Helo, ste doma? Zdravo, Louis. Zdravo vsi. Srečke prodajam, irske srečke. Sweepstakes! Za dva dolarja dobite osemdeset tisoč dolarjev, stovajset tisoč dolarjev, stodevetdeset tisoč dolarjev! —

LOUIS. Kaj?

MIHA. Ali je res?

DRUGI SOSED. Za dva dolarja osemdeset tisoč, stovajset tisoč — cel kup dolarjev! Kupite!

STARI OČE. Kaj pravi? Za dva dolarja se dobi osemdeset tisoč? Ježeš, Ježeš!

MIHA. Ti, Louis, to je pa nekaj dobrega! Zadenes dobitok — in vse svoje življenje si brez skrbi. Ti in žena ne potrebujeta več delati. Kupiš si lepo hišo na hribčku in najboljši avtomobil v Ameriki . . . Drugi naj delajo, ti si pa Morgan, Mellon, Rockefeller! In Katie lahko prinese dvajset otrok! —

LOUIS. Zakaj pa ti ne kupiš?

MIHA. Saj bi, saj bi, če bi imel dva dolarja. Posodi mi dva dolarja, prijateljček, in jaz prvi kupim.

LOUIS. Kje naj pa vzamem dva dolarja?

MIHA. Ali smem upati, da dobim dva dolarja, ko tvoja žena prinese plačo? Prisežem ti, da ti dam polovico, če zadenem dobitok.

LOUIS. In dva dolarja mi vrneš, čeprav ne zadeneš?

MIHA. Yessir! Iz prvega zaslužka!

LOUIS. All right, dva dolarja dobiš. (*Drugemu sosedu.*) Ti, počakaj nekaj minut, denar bo kmalu tu.

STARI OČE (*razburjen*). Kaj je to? Ne razumem dobro . . . Ti, Louis, kupiš njemu srečko, da on dobi osemdeset tisoč? Kaj se ti meša?

LOUIS. Res ne razumeš, grandpa. Jaz mu samo posodim dva dolarja. Posojilo mi Krompir vrne, torej ne izgubim nič, ako pa on zadene, dobim pa polovico: štirideset tisoč, šestdeset tisoč — kolikor bo. Razumeš, dedek? To je dober business . . .

STARI OČE (*zija nekaj hipov kakor onemel*). Ne, ne, ne razumem! Ti si navadno tele, Louis! Zakaj sam ne kupiš srečke zase in vsega sam ne spraviš? Čemu bi z njim delil? To, kar ti delaš, ni noben biznes!

LOUIS (*preplašen*). Grandpa ima prav.

MIHA (*poparjen*). Ima in nima prav. Kako pa on ve, da boš baš ti zadel?

LOUIS. Kako pa ti veš, da boš baš ti? (*Spet zazvoni.*)

DRUGI SOSED (*v zadregi*). Ali kupite srečko? Lahko počakam?

MIHA. Ti kar počakaj. Srečko vzamem.

LOUIS. Ne vem, kako bo. Morda vzamem srečko sam.

MIHA (*jezno*). Tako držiš besedo?

TRETJI SOSED (*v sredi; lepo oblečen in iz vseh žepov mu gledajo tiskovine, v roki pa drži šop časopisov*). Pozdravljeni krščanski ljudje! Mir z vami! Sreča z vami! Bog z vami!

STARI OČE. Hvaljen Bog!

TRETJI SOSED. Pozdravljeni oče! Čujte vsi skupaj. Nabiram člane za novo društvo "Socialna pravica".

ca". Vsi krščanski ljudje morajo zraven — in če bomo vsi zraven, bo društvo "Socialna pravica" še letos okupiralo kongres in Belo hišo. To pomeni, da bomo mi delali postave in si rezali pravico . . . Bankirje poženemo iz templev in ves denar razdelimo med siromake . . . Kdor nima dela, dobi največji delež. Denarja bo kakor toče, kakor listja in trave! — Pristopnine za to društvo ni, članarine ni; vsakdo naj da kolikor morete: 25c 50c, dolar, dva dolarja, pet dolarjev, deset dolarjev, petdeset dolarjev —

STARI OČE. Kako ste rekli, mister? Petindvajset centov dam in potem bo denar padal v našo hišo kakor toča? . . .

TRETJI SOSED. Da, oče — kadar zmagamo mi in okupiramo Washington. Za zmago in okupacijo je pa treba denarja, dosti denarja. Dajte kolikor morete! Jaz vas pa vpišem za člane. Sem pravomočni zastopnik društva "Socialne pravice" in tu je moja legitimacija. Živela socialna pravica! Kako se pišete, oče?

STARI OČE (*krevsa sem in tja*). Če je vse to res — in morda bo res, ker vi govorite kakor pravi krščanski človek — tedaj se pišem Jakovlje Štrk in rojen sem bil v Starem trgu, v Ameriki sem pa že petdeset let.

LOUIS. Le počasi, le počasi, ne tako hitro, grandpa. O tem društvu nismo še nič slišali. Meni se vse to vidi jako "fishy".

TRETJI SOSED. Kaj? Ali nisi ti kristjan?

LOUIS (*ponosno*). Jaz sem Američan in vse drugo me nič ne briga!

STARI OČE. Ježeš, Ježeš! Vidite, tak je moj vnuk — delati noče in kadar pride krščanski človek v hišo in mu ponuja denar, tedaj tudi denarja noče — tak je! —

LOUIS. Že dobro, grandpa, toda mi nimamo denarja. S čim naj plačamo? Zastonj nas ne vzame v društvo.

STARI OČE (*tolče s koščeno roko po mizi*). Saj pride denar! Saj Louise prinese denar! Saj čakamo na denar! Plača prihaja!

LOUIS (*pade obupno na stol*). All right, čakajmo torej. Ti, kristjan, čakaj, če hočeš kaj dobiti.

DRUGI SOSED. Kaj pa jaz? Kako je s srečko? Naj čakam?

LOUIS. Da, tudi ti čakaj — vsi čakajte!

MIHA. In jaz? Ali še lahko upam na dva dolarja?

LOUIS. Kar upaj!

MIHA. All right.

KATIE (*plane v sredi vsa razburjena*). Louise prihaja! Zavoj nese in jezno se drži.

LOUISE (*mlada ženska, bedno opravljena z zavojem v naročju, v sredi*). Lepa reč! Prekleta reč! (*Obstane in ogleduje družbo*.) Kaj se godi?

LOUIS. Louise, srček! Nič se ne godi. Tebe čakamo in tvoje plače. Si prinesla?

LOUISE (*stopi v ospredje*). Prinesla sem — kaj? Nič nisem prinesla! —

LOUIS in KATIE (*hkratu*). Kako to?

STARI OČE (*nastavlja uho*). Kaj? Nič ni prinesla? . . . Ježeš, Ježeš . . .

SOSEDJE (*se namrdnejo in spogledujejo*).

LOUISE. Prinesla sem nekaj jestvin za večerjo, to je vse, da se boste najedli, lenobe in gobezdači! — Vse drugo je šlo . . . Vse drugo je požrl tisti tvoj žid Goldman. "Garanširal" (zaplenil) mi je plačo. Sedem dolarjev mi je vzel. Ostala sta dva dolarja in to je šlo za živež. Tako je. (*Pade na stol*.)

MIHA. Good-by srečka! (*Odide*.)

DRUGI SOSED. Good-by tisočaki! (*Za prvim*.)

TRETJI SOSED. Good-by socialna pravica! (*Izgine še on*.)

LOUIS (*silno potr*). Tako je, tako! . . . Hell! (*Počasi odide v sredi*.)

KATIE (*si zakrije obraz z roko in ihteč odide za Louisom*).

STARI OČE (*se zgrudi na zofo*). Ježeš, ježeš! Moj revmatizem . . . O Bog, hvaljen bodi za pokoro! — O Bog, hvaljen bodi za pokoro! Malo žganja, malo tobaka bi bilo dobro . . . O Bog, hvaljen bodi . . .

LOUISE (*vrže zavoj na mizo na levi; staremu*). Javkaj, javkaj — prosí, prosí — moli, moli, stari! Zato smo tako premožni — zato pa stradamo! —

(ZASTOR.)

KATKA ZUPANČIČ:

NA DAN!

NA DAN! zatirano ljudstvo!
da si v žaru svetlobe

ogledamo rane
in najdemo zanje primernega leka,
zakaj od veka do veka
ločili so nas šušmarji . . .

Na dan!,
da si ogledamo
med čermi razbito brodovje,
zlomljena vesla.
jezno valovje —
grob naših strtih upov . . .

Na dan!,
da si ogledamo
šušmarje krmarje,
ki so po naših vpognjenih hrbtih
splezali kvišku in so zasedli
varne oltarje . . .

Na dan!,
da si uklešemo bridke izkušnje
enkrat za vselej v mramor,
da si ukrešemo nova pota,
svoja pota do cilja,
kamor nam kaže naš prapor!

Eugene V. Debs:

MOJE SKUŠNJE V JEČI

Sloviti ameriški socialistični vodja Eugene V. Debs je bil obsojen vsled svojih protivojnih aktivnosti na 10 let ječe, v kateri so ga držali dve leti in pol. Bil je izpuščen decembra 1921. Nato se je Debs spet ves posvetil socialističnemu gibanju, dokler mu ni bolezen preprečila nadaljevati njegovo veliko delo. Umrl je 20. oktobra 1926.

Za JSZ in njeno glasilo se je vedno zanimal. Ko je Proletarec slavil svojo 20 letnico, je Debs prispeval lep članek k njegovemu jubileju. Sledeče je napisal kmalu po svojem prihodu iz ječe.

KADAR je človek dolgo v ječi, se v njem marsikaj spremeni. Neglede kako je močan nad samim seboj, ga zapor duši in mu pusti neizbrisne posledice.

Duševno sem bil vedno svoboden. Človeka, čegar srce je prosto, ne morejo nikdar oklepati duševne vezi. Toda kljub temu, kadar mora živeti v ječi in se ravnati po njenih predpisih, mu to razjeda njegovo naturo.

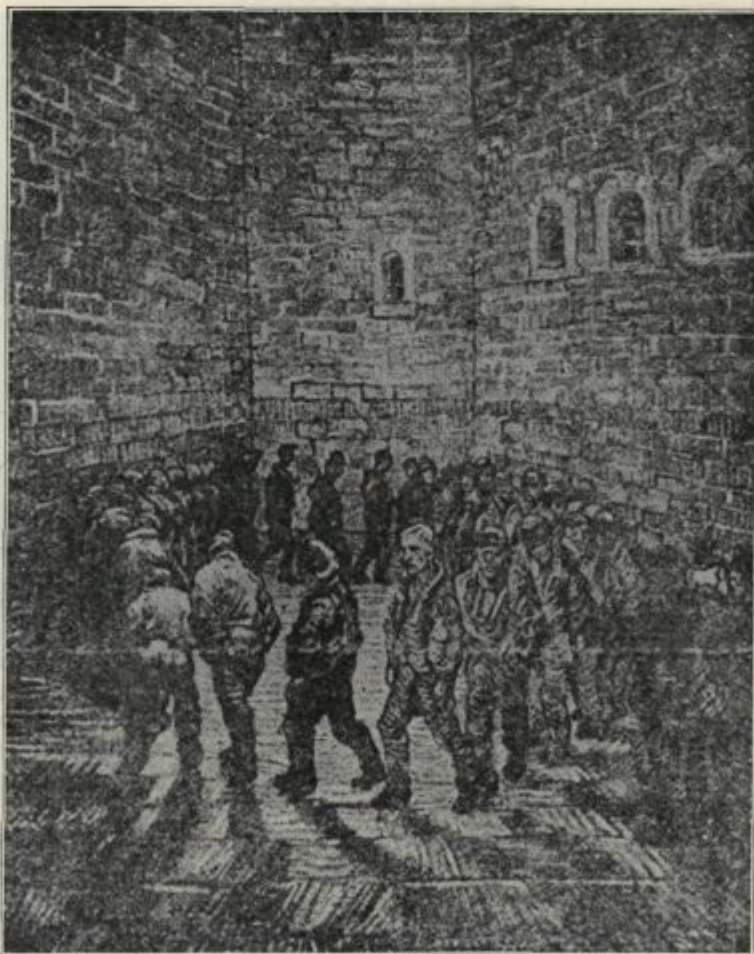
Najbolj so me bolele surovosti, ki jih je počenjalo kaznilnično osebje v občevanju z jetniki. Stražniki s surovostjo v srcu in s krepeljci v rokah vtepajo svojo divjako voljo brezmočnim žrtvam, ki so njihov legitimni plen. Nihče si ne upa dati iz sebe najmanjšega glasu protestiranja. Tega brutalnega ravnanja z jetniki sem veliko videl. V bodrenju in tolaženju ljudi sem porabil veliko časa. Kadar si človek ves dan prizadeva vlivati v srca ljudi, ki so v stiski, pogum, se njihovo trpljenje tudi njemu zajeda v dušo. Ječanje in vpitje ves dan—kletve in ihtenje vso noč!

Moral sem čitati nešteto pisem brezmočnih družin, ki so jih poslale svojcem v zaporu. Kadar žena piše, da je bolna, da družina strada in da bo pognana na cesto, ker ne more plačati stanarine; ali ko mu sorodnik sporoča, da se mu je žena izneverila in zašla na kriva pota; ali da je

njegova hči postala prostitutka, tedaj mu to trga dušo. In kadar moraš tolažiti ljudi v takih slučajih kot tu navedeni—ne samo enkrat ampak mnogokrat vsak dan—tedaj ti to izčrpava duševne moči, grozne razmere, ki vladajo v ječi, ti pa črpajo fizično silo.

Ječa je inkubator za hudodelstva in zločine.

Jetniki so legitimni plen kontraktorjev, ki bogate z izrabljanjem brezpravnih ljudi v zaporih. Videl sem ljudi oblečene v capah mnogokrat prej, ampak obleke, ki jih izdelujejo jetniki, so cape nad capami. Eno takih oblek so mi dali, ko sem bil izpuščen iz zavora. Ako bi me bil v nji zalotil dež, bi razpadla. Čevlji, ki so mi jih dali, so bili iz papirja. Predstavite si človeka, ki ga pošlje vlada Zed. držav iz kaznilnice v svet v taki obleki in s pet dolarskim bankovcem — potem, ko mu je utisnila pečat zločinca! Mnogo reči, ki mi jih je poslala žena v zapor, so stražniki in jetniški

Van Gogh: JETNIKI

uradniki zaplenili. Jaz nisem nikoli niti videl posranih stvari.

Eden mojih tovarišev je bil fant sedemnajstih let, ki je bil obsojen na 10 let zavora zato, ker se je udeležil pogreba svojega očeta. Bil je v armadi, ko je prejel od matere brzozjavno obvestilo, da mu je oče umrl. Svojega poveljujočega častnika je prosil za dopust. Ampak častnik je bil

avtokrat in brutalnež. Prošnjo mu je odklonil. Fant je šel na pogreb vseeno—ni se mogel premagati. Ko se je vrnil, ga je vojno sodišče obsodilo na deset let zopora.

Temu sličnih slučajev je bilo veliko. Vsi ti bivši vojaki, ki so mi pravili o prestopkih, zaradi kakršnih so bili poslani v federalni zapor, so bili moji prijatelji. Vsi so bili ameriški dečki, obsojeni pred tribunalom častnikov, kateri jim ni dopustil nikake obrambe. Obsojali so jih z največjo hladnostjo, nekatere za dvajset let, ki jih naj prežive med zidovi in puste v njih svojo mladost.

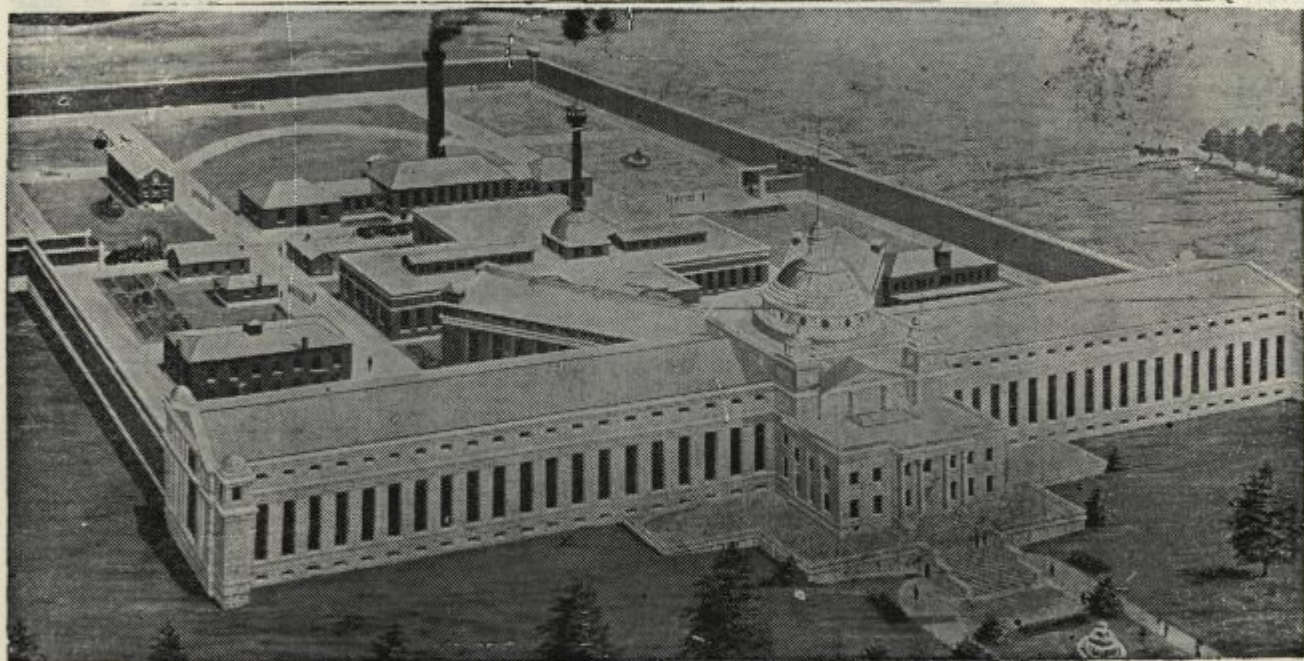
Lahko bi vam imenoval petnajstletnega fanta, ki so ga poslali v jetniško celico v družbo s pokvarjenci in degeneriranci najnižje vrste. Po enem letu je bil enak njim—vedel je vse, kar so oni vedeli—uničen duševno in moralno za zmemor. Dasi je bil obsojen za prestopke, kakršnega

imel govoriti. Lahko bi se bil stražnikom uprl in prepričan sem, da bi me bila množica, ki se je zbrala okrog mene, branila. Ampak mi se ne borimo na tak način.

Z veliko brzino so me odvedli. Dobili so avto, ki me je v največjem diru odpeljal iz mesta. Tik Youngstowna so imeli zame pripravljen vlak, v katerega so me posadili.

Predno so me pripeljali v Moundville, W. Va., kjer so mi določili novi dom v jetnišnici, sem se poleg z vlakom vozil še po petih električnih železnicah. Stražnikom je bilo zapovedano, da mi ne smejo dati na potu nikake prilike za pogovor s komurkoli.

Ko sem dospel na določeno mesto, so najeli šest stražnikov, oboroženih s puškami, da so me stražili. Plačali so jih zelo dobro; poročali so, da po \$200 na teden vsakemu. Moundville je v bližini

Zvezna jetnišnica Leavenworth, Kans., v katero je bilo obsojenih za časa Debsovih bojev mnogo socialistov in drugih radikalcev vsled protivojnih aktivnosti. Večinoma so jih izpustili šele par let po vojni.

bi pametna družba znala odpustiti, so mu vtisnili pečat zločinca. Ko hitro pa ima človek za sabo zaporno zgodovino, je v družbi zavržen in v naprej obsojen za vse čase.

Proces, v katerem sem bil aretiran, pozvan na sodišče in obsojen, so izvršili legalno. Toda ko je vrhovno sodišče zavrglo priziv proti obsodbi in izreklo, da jo potrjuje, se je legalna procedura napram meni nehala. Zakonito bi bilo, da bi se javil svojim porokom, in oni bi me predali sodišču, da me pošlje v zapor. Tako postopanje smo začeli izvrševati. Ampak detektivi so me zagrabili v trenutku, ko sem prišel v Cleveland. Niti toliko časa mi niso pustili, da bi bil sporočil o tem dogodku svoji ženi, ali svojim odvetnikom in porokom. Skupina sodrugov je bila z mano in 5,000 ljudi me je čakalo na shodu, na katerem bi bil

premogovnih polj v West Virginiji in moji preganjalci so se bali, da se bi premogarji domenili in prišli z vso svojo močjo ter me osvobodili jetnišnice. To je bil en razlog, da so me potem poslali v zvezne zapore v Atlanti. Poleg tega se je West Virginia pritoževala, da ji najmanjše posebnih stražnikov povzroča izredne stroške, kar ji je v slabih finančnih okolščinah veliko breme.

Resnica je, da so bili oblastniki res v strahu, češ, da sem preblizu delavcev v westvirginskih premogovnikih. Mislim, da sem bil edini v tem krogu prizadetih, ki sem ohranil mirnodušnost. Gospodje v političnih in jetnišničnih uradih so bili nervozni.

Ko so mi po dveh in pol letu zopora naznanili, da mi je kazen preklicana, so mislili, da me bodo vozili iz ječe na enak način kakor so me privedli

vanjo. Toda rekel sem odločno: "Ne! Prišel sem, kakor ste hoteli vi, toda odšel bom kakor jaz hočem!"

Ko sem bil iz ječe, so mi mnogi prigovarjali, da naj pišem v kapitalistične revije in dnevnike, kajti ponudb sem veliko dobil. Izjavil sem, da v kolikor bom v stanju doseči ljudstvo s tem sredstvom, se ga bom poslužil. Kar bom storil, bo storjeno z namenom pomagati osvoboditvi človeštva.

Vzrok, da so me kapitalistični listi vprašali za moje članke, je bilo zanimanje med ljudstvom za moj slučaj, pa so hoteli to izrabiti v svojo korist.

Zapor mi je pustil posledice na zdravju, zato sem se moral odločiti po prihodu iz ječe za počitek. Težko sem to storil, ampak v takem zdrav-

stvenem stanju nisem bil za delo. Moja volja je neupognjena, ampak telo zahteva odmora, da si pridobi izgubljene moči. Dva zdravnika, ki sta me preiskala, sta mi zabičila, da ne smem sprejeti nikogar in se varovati vsakega vzružavanja, ali pa ne bom nikdar več zmožen nastopati na shodih. Boli me, ko moram nehati z delom za stvar, ki mi je sveta. Zapreti se svetu—to je meni izredno težko. Ampak očitno je, da sodrugi razumejo moj položaj. Ko sem se vrnil domov v Terre Haute, me je pozdravilo okrog 50,000 ljudi. Toda upoštevali so moje zdravstveno stanje in skrbeli, da bi me ne utrudili.

Rad bi živel še dolgo in delal z vsemi močmi za naše cilje. In pri tem bi rad dočakal dneva, ko bo naša borba venčana z zmago.

JUGOSLOVANSKA SOCIALISTIČNA ZVEZA

Organizacija, ki ima pravico do bodočnosti

NOBENA jugoslovanska organizacija v Zedinjenih državah ni izvršila s tako majhnim številom članov toliko dela, kakor JSZ. Ustanovljena je bila v sedanji obliki pred 26. leti, toda nekateri slovenski socialistični klubi, ki so bili združeni v slovenski socialistični zvezi, so bili ustanovljeni že pred dobrimi tridesetimi leti. Najstarejši med njimi je klub št. 1 v Chicagu, ki je bil ustanovljen oziroma obnovljen leta 1903.

VAŽNOST XI. REDNEGA ZBORA

JSZ bo meseca julija t. l. obdržala svoj enajsti redni zbor. Vršil se bo v Chicagu. Zaeno s tem se bo vršilo zborovanje zastopnikov Prosvetne matice.

V dobrih treh desetletjih so socialistični klubi, njih posamezni člani in od svojega postanka sem še Prosvetna matica izvršili delo, kakršno med priseljenci malih narodov, z izjemo Fincev, v tej deželi nima primere.

Te uspehe je treba varovati in se ob enem truditi za dosego novih. Kajti ko hitro začne v kakšni organizaciji volja za nadaljne uspehe pojemati, zaide v stagnacijo, katera konča z enakimi učinki kakor bacili tuberkuloze v telesu človeka.

JSZ je danes še živa organizacija in v nji je še volja za nadaljevanje njenih aktivnosti na političnem in prosvetnem polju, ter za ohranitev in jačanje vsega, kar si je zgradila doslej. Kajti če z delom ona preneha, ga ne bo vršil nihče drugi in le nazadnjaštvo in kapitalizem bi imela koristi od tega.

Naloga enajstega zbora JSZ je, da da tem tra-

dicijam našega gibanja v teh težkih časih vsakovrstnih ovir čimtrdnjše moralno in organizatorično oporo.

NAŠE PUBLIKACIJE IN DRUGE USTANOVE

Nad trideset let že smo v stanju izdajati časopis, tednik Proletarca, ki se po svoji vsebini, sorazmerno po obsegu, lahko primerja z vsakim delavskim tednikom v tej deželi. Proletarec je uspeh našega delavstva, s kakršnim se more ponášati le malokatera delavska skupina.

Dalje revija Majski Glas. Človek je z veseljem prime v roke. Le tisti, ki razumejo, koliko truda je treba vložiti v tako podvzetje med delavstvom malega naroda, vedo pravilno ceniti tak uspeh na polju slovenskega delavskega tiska.

Ameriški družinski koledar je prav tako ustanova, ki dela čast vsemu našemu pokretu, delavskemu tisku in slovenski literaturi sploh.

Vse te tri publikacije imajo sedaj urade v lastnem domu, v Slovenskem delavskem centru v Chicagu, ki je najnovejša naša ustanova.

PROSVETNA MATICA

Na kulturnem polju deluje Prosvetna matica, in upošteva jo razmere—s presenetljivim uspehom.

Temeljni smoter našega gibanja je prosvetno in organizatorično delo. Ako bodo člani XI. rednega zbora to dovolj upoštevali, bo JSZ v stanju premagati kakršnekoli ovire in neprilike, kakor jih je v prošlosti.

Majski Glas je uverjen, da bodo to svojo nalogo častno izvršili!

Ivan Jontez:

KIP KRALJA MATJAŽA

BIL je lep pomladni dan v tretjem letu Rooseveltove nove delitve obrabljenih in zašpehanih starih kvart.

Vedro nebo in veselo nasmejano solnce, zelenje in cvetje in ptičje petje. In baš tega dne je moral priti pome temni angel smrti Azrael in povabiti mojo grešno dušo s seboj!

Smola, vedno smola! Od zibelke dalje se me je držala vse življenje, kakor sem se obrnil ali prestopil, vedno smola, in niti ob zadnji uri mi usoda ni hotela prizanesti z njo! Kajti umreti spomladi, ko vse klije, brsti, cvete in poje, se pravi imeti pravo vražjo smolo. In jaz sem vedno upal, da bo poslednji dan mojega življenja mrk jesenski dan — s težkimi, nizko visečimi temnosivimi oblaki prepreženo nebo, dež, v blato zatepeno od slane poparjeno cvetje, umazane kaluže in gole drevesne veje tužno stegnene proti brezupno sivemu jesenskemu nebu. Ob takem vremenu, mislim, je slovo od življenja mnogo lažje kot spomladi, že zato, ker je vse tako brezupno dolgočasno in naveličano življenja in od take dolgočasnosti se človek poslovi prav lahkega srca. Toda usoda, ki mi je v življenju privoščila pri vsakem koraku pošteno mero smole in kolomaza, je odločila proti mojemu upanju. "Spomladi, ko bo vse v cvetju in zelenju, ko bo vse prekipovalo življenja, ko ti bo vse v naravi vzbujalo prešerno veselje do življenja, boš moral umreti!"

No, človek upa do zadnjega pa sem se obrnil k mrkemu Azraelu ter mu izrazil svoje pomisleke glede odhoda iz življenja ob tako lepem spomladanskem vremenu. Ali ne bi morda mogel počakati vsaj tja do jeseni, ko bo mrzel jesenski dež začel prati utrujeno zemljo in ovenelo zelenje in pozno cvetje?

"Zapoved je zapoved!" je neprijazno odgovoril redkobesedni božji poslanec ter napravil nestrpno kretanje, kakor bi se mu kdo ve kako mudilo v kraljestvo senc.

Videl sem, da ne opravi nič z njim ter se težkega srca vdal v neizbežno. Še en tužen pogled skozi okno na vrt, kjer je zelenelo nekaj grmičev, se smehljalo med travo in na gredicah pisano cvetje in skakljalo nekaj pernatih pevcev — in duša moja se je otožno poslovila od svoje mesene posode, v katero je bila včasih nemara malce preveč zaljubljena, ter odfrčala z mrkim angeljem smrti proti daljnemu onostranstvu.

Potovala sva naglo kot misel. Jedva sva se dvignila z našega planeta, že sva šinila mimo mrtve lune, nekaj trenutkov kasneje mimo Pluta, in Rimska cesta se nama je naglo bližala. Vendar se mi to potovanje skozi vesoljnost ni zdelo bogve kako kratkočasno in skušal sem zaplesti Azraela v pomenek o čemerkoli, v čemer pa nisem uspel, kajti mrki redkobesednež se niti zmenil ni za moje prizadevanje. In, da ubijem dolgčas, ki se me je bil začel lotevati, sem začel ugibati, kaj neki bodo storili doli na zemlji z mojim truplom. Moja želja v življenju je bila, da bi me sežgali ter pepel izročili vetrovom, naj ga pode pred seboj preko planeta, kakor je življenje podižlo in zaganjalo križem sveta mene. Pokopan si nikoli nisem želel biti, kajti dovolj mi je bilo, da so me vsakovrstni črvi grizli in žrli vse življenje, po smrti pa bi se rad tudi v tem pogledu odpočil. Možnost je seveda obstojala, da napravijo z mojim truplom baš to, česar si nisem želel. Vse je bilo odvisno od tega, kateri izmed mojih sorodnikov bodo imeli odločilno besedo pri tem: tisti, ki smatrajo poslednjo voljo pokojnikovo za sveto stvar ali oni drugi, ki sodijo, da je treba tudi v tem pogledu ustreči volji božji, kakor jo interpretira Petrova skala, t. j., da je treba pokojnikovo truplo izročiti črvom, pa če je želel tako ali ne.

No, sem zaključil naposled, saj zdaj to vprašanje itak ni važno zame. Mrtev sem in briga me, kaj napravijo z mojo meseno posodo! Naj jo izroče črvom ali plamenom — dober tek prvim kot drugim! Tako sem se prepričeval, dasi me je pri tem v skritem kotičku duše vendarle malce bolelo, kajti svoje telo sem imel kot pristen Homo Sapiens vseeno precej rad. Ah, ta ničemurnost, še po smrti nam prizadeva srčne bolečine! —

Iz teh neveselih misli me je vzdramil prihod lepega plavalosega in modrookega angela, zavitega v snežnobeli, z zlatimi čipkami obrobljeni halji. Predstavil se mi je kot moj angel varuh in ker je bil jako prijazen in zgovoren, sem ga bil prav vesel. Nebeški dečko mi je povedal, da je zjutraj zapustil naš planet ter odfrčal v nebesa, da bi pregovoril Starega, naj me pusti še živeti, češ, za smrt še zdaleka nisem zrel. Uspel ni, ker ga je škof Baraga s pomočjo svojih škofovskih prijateljev pregovoril, da bo boljše, da se me pošlje v peklo, ker da bi utegnil ponovno delati zgago v zadevi postavitve njegovega spomenika v Metropoli, česar se je mož, nečimeren kot vsi ljudje, bal.

Jaz sem se nasmehnil in nisem bil prav nič jezen na Barago niti na moje zemeljske neprijatelje, ki so nedvomno pošiljali Baragi in Bogu vroče prošnje, da bi se me čimprej poslalo v peklo, ali magari tudi v nebesa, samo da bi jim ne mogel več delati zgage na zemlji. Nasprotno — celo radovalo me je to. "Boje se me!" sem si rekel v mislih in moja samoljubna duša je zaplesala od veselja.

"Slabo boš vozil, Matija Kronopisec, če boš takole razkazoval svojo ničemurnost!" me je rahlo opomnil moj nebeški varuh, nato pa me začel izpraševati o raznih podrobnostih iz mojega življenja, kajti njegova naloga je bila, da me pred nebeškim sodnim stolom zagovarja. Jaz sem se mu izprva smejal, češ, saj je moral biti kot moj angel varuh vedno pri meni in toraj mora vedeti o meni prav toliko kot jaz sam; dečko mi je pa z rdečico na licih priznal, da se mu je moje življenje le prevečkrat zdelo tako enolično in dolgočasno, da si je često vzel dopust, da se je šel pozabavati v nebesa, mene pa je prepustil moji usodi in njenim muham. "Ne smeš zameriti," se je opravičeval nebeški falot, "pri vas na zemlji ga lomite vedno po istem receptu in preveč bi bilo zahtevati od nas, da bi se noč in dan dolgočasili pri vas. V nebesih je mnogo kratkočasnejše."

Kaj sem hotel? Ušes mu nisem mogel naviti, ker je bil duh, pa sem se vdal v svojo smolo ter začel pripovedovati dečku o tem in onem iz svojega življenja. Sem pa tja sem seveda marsikatero zamolčal, kajti kdo bi obesil vse svoje grehe na veliki zvon in končno, sem si mislil, me imajo itak dobro popisane v svetih nebesih. In dečko se je zadovoljil s tem, kar je slišal od mene, pri tem pa si seveda mislil svoje ter najbrž pripravljaval v mislih obrambni govor, ki naj bi me rešil pekla in parokljate družbe.

V tem smo dospeli do nebeških vrat, ki jih je revmatični vratar Peter godrnjaje odprl ter nas spustil noter. Znašel sem se v ogromni dvorani, čije stene so se zdele iz meglenih plasti in so se, prav tako kakor ogromna kupola, slonele na teh stenah, venomer odmikale in primikale očem, da je imela vsak trenutek drugačen obseg. Na koncu dvorane je bil mogočen prestol iz srebrnih hlapov in na njem je čepel sključen sivobradi starček, nebeški Sodnik, obdan s tropami angelov in drugih nebeščanov. Kar se mi je videlo najbolj čudno, je bilo to, da

so se mi vsi videli kot iz megle; nič trdnega, oprijemljivega ni bilo na njih.

Moja spremljevalca sta me povedla naravnost pred prestol božji in sodna procedura se je začela.

Najprej sem moral povedati svoje ime, poklic in podobno. Nato je nebeški tožilec pozval nebeškega arhivarja, naj prečita grehe in dobra dela, ki gredo na moj rovaš.

Prva poglavja mojega življenja niso zvenela slabo. "Kot otrok priden, veren in pobožen. Mučenik za sveto vero in svetnik božji je hotel postati." Moj angel se je veselo nasmehnil in če se ne motim, je celo pokazal jezicek mrkemu nebeškemu tožilcu. Sledili so malenkostni prestopki, ki sem jih zagrešil v letih cvetja in brstja. Kmalu pa je vse skupaj začelo zveneti kot obtožnica. "S šestnajstimi leti se je dal zapeljati Kači ter zasadil zobe v prepovedani sad. Poslej je šlo z njim vse na slabše." Zdaj je bila vrsta na nebeškemu tožitelju, da se je porogljivo nasmehnil ter pokazal jezik mojemu angelu. Zatem kopica raznih grehov, ki sem jih bil zagrešil v svojem privatnem življenju in mi ni do tega, da bi jih tukaj razkladal. Končno je začel čitati poglavje o mojem javnem življenju. "Predno je zašel v javno življenje, je bil sicer grozno zanikern in mlačen vernik, avtoriteti Petrove skale se je že posmeheval, vendar, popolnoma izgubljen še ni bil. Ko pa je napravil prvi korak v javnost, je bil že docela pokvarjen. Vero v Boga je zavrgel. Petrovi skali je odrekel vsako avtoriteto. Pridružil se je socialistom ter odrekal Vsemogočnemu pravico, postavljati posvetne vladarje, bil proti njim ter propagiral brezrazredno družbo, kar je proti vsem priznanim cerkvenim dogmam. Itd."

Nebeški tožitelj se je zlobno nasmehnil, da bi mu bil najrajši prikopal eno za ušesa, nebeški Sodnik me je neprijazno pogledal s svojimi kratkovidnimi očmi, moj angel pa si je z zlatim robcem obrisal potno čelo ter stopil naprej, da me zagovarja. Najprej je moral seveda primerno in po predpisih nagovoriti vsemogočnega Sodnika in presvetli sodni dvor itd., nato pa je nadaljeval:

"Ne bom trdil, da je mož v svojem javnem življenju deloval v smislu načel, ki jih je uveljavila v imenu nebes Petrova skala, opozarjam pa vas, da pomislite, da je živel vse svoje življenje v peklu, iz katerega bednim in brezpravnim nihče ni hotel pomagati in so se vsled tega morali zateči k samopomoči. Čim pa se mora človek, zapuščen od Boga in cerkve, zateči k samopomoči, izgubita i Bog in cerkev vsak pomen zanj, kar je docela logično. Seveda, mi v nebesih se zanesemo na našo poslaniko na zemlji, na Petrovo skalo, da bo ona skrbela, da na svetu ne bo brezpravnih nagecv, toda na žalost moram ugotoviti, da Petrova skala tega poslanstva ne vrši, temveč nasprotno krčevito drži s tirani in izkoriščevalci, katerim i sama pripada. Ali je po vsem tem čudno, če ubog človek obrne hrbet nebesom, ki mu nočejo pomagati, in cerkvi, ki deluje z roko v roki z njegovimi izkoriščevalci? Prav nič. In to je edini greh, ki ga je storil moj varovanec v svojem javnem življenju. Če je bil proti zemeljskim vladarjem, je bil proti krivici. Če je bil proti cerkvi, je bil proti nji zato, ker je bila zašla s potov pravičnosti, resnice in človekoljubja. In v čigavo korist je deloval ali skušal delovati po svojih najboljših močeh? V korist zatiranih in ponižanih, v korist Tvojih ljubljencev, o Gospod, ki si jih v svoji prezaposlenosti pozabil, in v korist onih malih, o katerih je rekel Tvoj Sin, naj jih pustijo k Njemu, ki morajo danes pozabljeni od nebes in pekla umirati od vsega hudega! Ali je bilo to pregrešno, proti našim postavam? Ne in stokrat ne!"

Tisti hip se je vmešal nebeški tožitelj ter zlobno pripomnil:

"Recimo, da je bilo res tako. Ali pa so ga pri tem vodili nesebični nagibi?"

Obraz božjega Sina, ki je sedel na Očetovi desni in obraz Njegove Matere, sedeče na njegovi desnici, ki sta se ob besedah mojega zagovornika razjasnila, sta se zopet zmračila. Mojemu angelu je to vtilo novega poguma in moško je odgovoril:

"Ne rečem, da vedno, kajti človek je bil in kot tak podvržen tudi samoljubju. Gotovo ga je večkrat pri njegovem prizadevanju podžigalo samoljubje — kakor vsak človek, bi bil tudi on rad večji v očeh množice, kar je samoumevno. Toda njegovega dela to ne zmanjšuje, niti njegovih zaslug. Delo ostane. Sicer je pa svoje slabosti dokaj dobro videl in jih tudi pripoznaval, se boril proti njim ter se jih skušal rešiti."

Starec na prestolu iz srebrnih pen se je udobrovoljil in njegove kratkovidne oči so prijaznejše zrle name. Nebeškemu tožitelju pa to ni bilo prav in kot sem opazil, to ni bilo všeč tudi škofu Baragi in Tekstorju in Hrenu, ki sta stala poleg njega, dočim sta se Trubar in Cankar tam nekje na moji desni hudomušno muzala in je Cankar dejal: "Tale naš tožitelj . . . kakor bi ga bili dobili naravnost iz Doline šentflorjanske . . ."

"Kaj pa ljubezen do domovine?" je zagrmel nebeški zga, da bi me bil kmalu oblił kurji znoj. "Ali je ljubil svojo domovino ter jo spoštoval kot se spodobi? Ni! Z osatom jo je pital in celo odpadnika Adamiča, ki je svojo domovino oblatil pred svetom, je zagovarjal! In kaj moremo dobrega pričakovati od človeka, ki niti svoje rodne domovine ni ljubil? Nič dobrega! V pekel z njim!"

Naši škofje so se zadovoljno namuznili, Stari na prestolu se je zopet zmračil in prav tako Sin in Mati in Trubar in Cankar in vse sence, ki so sočuvstvovale z menoj.

"Prekleta žverca!" sem se ujezil v mislih, "prav tak je kot so ameriški prosekutorji: obtoženec mora iti na električni stol ali na vislice, pa če je to zaslužil ali ne; glavno, da državni to zahteva. Le kam misli avanzirati, ako me spravi v pekel?"

Moj nebeški advokat se pa ni prav nič ustrašil.

"Nebeški tožitelj se nahaja v kolosalni zmoti!" je poudaril ter se trikrat priklonil na vse strani. "Moj varovanec je bil svoji rodni domovini vdan s srcem in dušo, vedno in povsod. Potok, ob katerem stoji njegova rodna kajža, ravnina, po kateri žubori, gore in snežniki, ki to ravnino obkrožajo in ljudstvo, ki živi na tem koščku božjega sveta, so mu bili vedno neizrekljivo dragi in če bi bilo po njegovem, bi se ne bil nikdar ločil od tega potoka, te ravnine, teh gora in tega ljudstva, čeprav tam nikomur ni poslano s cvetjem, razen peščici mogotcev, ki se liki uši pasejo na telesu te dežele in tega ljudstva. Toda ubobožana domovina ni imela kruha za mojega varovanca in moral je stopiti za njim v mrzlo tujino. Toda moti se, kdor misli, da je mož v tujini pozabil svojo rodno domovino! Res, da ni imel dobre besede za tiste, ki se rede na račun njegovega ubogega ljudstva niti za one, ki so si brez privoljenja ljudstva prisvojili oblast, govoriti v njegovem imenu, dasi niti njegovega jezika, kje šele duše, ne poznajo, zato pa je toliko bolj ljubil svoje ljudstvo ter mu želel vse najboljše. Dokaz, da je svojo domovino v resnici ljubil, stoji sredi Stolnega mesta: kip kralja Matjaža, delo slavnega izseljenega umetnika Tomaža Dleta, ki so ga poklonili izseljenci svoji rodni domovini predvsem po zaslugi in prizadevanju mojega klijenta."

Ob tej izjavi sem jaz zardel, dočim je bil videti sodni dvor obenem z galerijo, izključivši naše škofo in nebeškega tožilca, prijetno iznenaden.

"Čudno," je zamrmral Stari na prestolu, "o tem nismo še slišali. Arhivar, kako to, da tega ni v knjigi življenja pred nami stoječe duše?"

"Navada je, da se take stvari zanesejo v knjige ob koncu leta in sedaj smo šele v juniju," je ponižno odgovoril nebeški arhivar ter se trepetajoč priklonil prav do tal.

Stari ga je nejevoljno pogledal. "Lepa reč! Takšno zanemarjanje službenih dolžnosti! Samo večno odlašanje. Za scagat!"

Tedaj se je približala Materi božji sveta Cecilija, ki sem jo v svojih otroških letih posebno ljubil in častil ter ji nekaj zašepetala v uho. Marija je prikimala, zašepetala nekaj Sinu v uho, ta pa Staremu, ki je nato za-brundal:

"No, če že zaradi nemarnosti našega arhivarja te zgodbe ni v nebeških knjigah, naj nam jo pove duša Matije Kronopisca sama."

Na, ta je pa lepa! — mi je šinilo skozi glavo. Še na zemlji nisem bil nič prida za govornika, zdaj pa naj govorim pred to gnečo nebeščanov, ki jih je bilo videti čezdalje več, posebno žensk. Imel sem občutek kot da mi nekdo polaga vrv za vrat, dušilo me je in pri želodcu, ki sem ga bil pustil na zemlji, mi je postalo tesno. Rad bi se bil odkušal, pa ni šlo. V zadregi sem se prestopal z eno noge na drugo ter proseče pogledoval svojega zagovornika. Tedaj sem tam blizu božjega prestola uzrl Marijo Magdaleno, ki me je prijazno pogledala ter se mi bodrilno nasmehnila. To mi je vrnilo stari pogum (lepe ženske so me odnekaj z lahkoto spravile v aktivnost, kajti vedno sem bil zelo ničemuren) in začel sem:

"Slavni nebeški sodni stol itd. itd. (Priklonil sem se do tal na vse štiri vetrove. Bojim se, da vas bom moral precej razočarati, kajti zdi se mi, da nisem niti senca tistega blešččega moža, za kakršnega me je skušal predstaviti moj zlatousti zagovornik. Res je, da sem svojo rodno domovino ljubil, tudi svoj rod sem imel zelo rad, dasi moram pri tem obenem priznati, da svojih nekdanjih sovaščanov nisem imel v posebnih čisljih (so mi pač zagrenili preveč ur v mojih mladih letih), in me je nemalokrat jezila trdoglavost našega človeka, ki si za zlodja ne da dopovedati kaj pametnega, vendar ta ljubezen ni bila tako velika in svetla kot se zdi mojemu zagovorniku. Zajec pač ljubi grm, pod katerim se je rodil, to je vse. In pa tista zadeva s kipom kralja Matjaža. Ej, res je, da sem stvar sprožil in gnal do uspešnega zaključka jaz, ampak na svojo žalost in v nevarnosti pred večno pogubo moram priznati, da me pri tem ni vodila čista, nesebična ljubezen do domovine, temveč nekaj čisto drugega. Toda, da me boste bolje razumeli, mi dovolite, da na kratko opišem svoje križe in težave, ki sem jih imel zaradi nesrečno izbranega poklica.

Še kot otrok sem silno rad prijemal za pero, ko pa sem prišel v kasna mladeniška leta, me je prišlo tako močno, da sem hotel, čeprav navaden kmet in delavec, postati pisatelj. Dasi v tujini, sem začel pisati v domačem jeziku, ki sem ga vedno in ga še danes zelo ljubim. Lahko bi bil začel pisati v tujem jeziku in morda bi bil uspel ali pa ne, jaz ne vem, ker nisem poskusil. Vsekakor bi se mi ne bilo moglo goditi slabše, kot se mi je tako. Vsi veste, nekoč ste bili ljudje tudi vi, da je človeku težko, če nihče noče videti njegovega prizadevanja in dela ter mu dati nekoliko priznanja. V tem pogledu smo ljudje jako občutljivi. Nekateri pravijo temu samoljubje, kar pa nas ne moti, da bi nas take reči ne bolele. In tudi mene je bolelo, ker nas v tujini, vključivši seveda mene, v domovini niso hoteli videti. Ker sem bil izgubil upanje, da bi mogel na drug način vzbuditi njihovo pozornost, sem skuhal idejo o spomeniku kralja Matjaža, ki naj bi ga izseljenci poklonili domovini v znak svoje ljubezni do nje. Ni zlomek, sem si mislil, da bi me še nadalje tako trdovratno prezirali kot ste me doslej, ko boste po moji zaslugi dobili kip kralja Matjaža! —

S kiparjem Dletom sva si bila dobra prijatelja. Jaz

sem imel rad tega človeka ozkega, ostro izklesanega asketskega obraza in dobrih rjavih oči in ker je, kakor večina umetnikov, živel s svojo družino v zelo tesnih razmerah, sem si mislil, da bi mu stvar gmotno pomagala. Seveda pa se mi je šlo v prvi vrsti za to, da si pridobim nekaj publicitete v domovini, umetnikova korist je prišla šele na drugo mesto, dočim je bila Metropola prav za prav samo izvrševalec moje želje. Da me nihče ni pogodil, je seveda samoposebi umevno, saj ljudje navadno niti sami sebe ne morejo pogoditi.

Umetnik je bil z mojo idejo zadovoljen. Tudi on bi bil rad videl, da bi imeli v domovini vsaj eno njegovo veliko delo, kajti stvar z nami ljudmi je pač taka, da brez ozira na to, koliko časti in uspeha dosežeh v tujem svetu, vse skupaj nima pravega teka, dokler ni priznanja domače vasi. Poleg tega pa je bil tudi v vednih denarnih stiskah in naročilo bi mu bilo prišlo zelo prav. Tako sem se jaz podal na delo.

Najprej sem začel izbirati odbor desetih oseb, ki naj bi mi pomagale pri delu. Še predno pa sem imel odbor izbran, je ideja prišla na ušesa ženski organizaciji Svobodomiselnica žena, ki mi je hotela vzeti stvar iz rok ter jo sama izpeljati. Zaradi reklame! Organizacija je bila še mlada in publiciteta, ki je bila v zvezi z nameravnim podvzetjem, bi ji bila prišla kot za nalašč, so menile ženske. Jaz sem se uprl. Prvič, da se iz takega kulturnega podvzetja ne sme kovati reklamni kapital; to bi bilo grdo. Drugič pa da mi verjetno, da bi stvar izpeljale, saj so celo odbor dobile le z veliko težavo in po dolgem prigovarjanju; in naša stvar bo vzela mnogo energije in dela itd. itd. Ženske so se navsezadnje podale, saj jim drugega ni preostajalo, kajti končno sem bil jaz tisti, ki je idejo sprožil in dovolj jasno sem jim dal razumeti, da si stvari ne bom dal izpuliti iz rok. Seveda sem se pri tem postavil v pozo narodnega kulturnega delavca in ljubitelja umetnosti, kar sicer ni bilo brez vse podlage, le da je bila doza hinavščine in skritih samoljubnih nagibov malo prehuda. No, sicer pa o tem ni nihče vedel nič razen mene.

Odbor je bil izbran, začel sem pripravljati genljive članke na našo javnost, naj podpre našo (mojo) idejo ter jo spremeni v meso in kri oz. kip kralja Matjaža za domovino. V tem je prišel naokrog na š profesionalni pevec Tine Slavec ter se nam ponudil, da bo zastoj pel na koncertu, ki bi ga priredili v korist sklada za kip kralja Matjaža. Iz ljubezni do domovine? Ne bom rekel, da ne, ampak nobenega dvoma ni, da v veliki meri zato, ker se je bil pred leti kdove zakaj zameril naši Metropoli in je s to svojo velikodušno ponudbo vsekakor hotel omiliti zamero ter se zopet prikupiti našim Metropočanom. Sicer je pa postranskega pomena, iz kakšnega nagiba je pel za nas, glavno, da je pel ter nam pripomogel s tem do hitrejšega uspeha.

Moj odbor se sprva (in nikdar pozneje) ni mogel ogreti za Slavčevo ponudbo. Da bi bilo bolje, če bi nastopilo obenem več pevskih zborov itd. Slavca niso marali, zato. Pa so kimali in cincali, da mi je postalo že mučno in sem se razjezil:

"Kaj kimate, cincate in buljite oči iz lobanj kakor Aškerčevi sveti trije kralji: ali bo pel za nas ali ne?! Govorite!"

No, podali so se in tako smo imeli koncert, na katerem je Slavec delal svojemu imenu vso čast in ki nam je prinesel par tisočakov.

Seveda je bilo pri stvari od začetka do konca dosti neiskrenosti in hinavščine na vseh koncih in krajih. Basaj, urednik klerikalnega "Rodoljuba" in krajevni politični boss, nam je dal nekaj desetakov samo zato, da se je nato lahko izkašljal nad nami, nakar smo ga mi v genljivo kulturnem tonu po domače ozmerjali, da je imel zadosti zaenkrat. Vendar pa je podvzetje vzlic temu lepo uspelo

in napočil je dan, ko je bil kip kralja Matjaža razstavljen v Slovenskem kulturnem domu, da bi se mili izseljeni narod poslovil od njega, predno nastopi dolgo pot v domovino. Seveda smo ob tej priliki priredili majhno zabavo s pijačo, jedajo in plesom in jaz sem pod vplivom nekaj kozarčkov whiskeyja napravil zelo genljiv govor o namenu in pomenu našega dara domovini. "Naj pove tale kip domovini, da je vzlic težkemu boju za obstanek nismo pozabili, da smo ji vzlic temu, da nas je poslala v tujino s trebuhom za kruhom, ohranili prostor v svojem srecu, da smo vzlic veliki oddaljenosti vsaj v duhu vedno z njo, našo materjo. Naj ve domovina, da jo mi, njeni izseljeni otroci, ljubimo z vsem srcem! In tale kip bodi nema priča te naše ljubezni še stoletja potem, ko nas več ne bo, ko ne bo več sledu o našem izseljenskem otočku v tujini! Itd."

Zdi se mi, da v tem mojem kratkem govoru ni bilo neiskrenosti, da je govorila iz mene v resnici ljubezen do domovine — ljubezen lastovke do podstrešnega gnezda, iz katerega je napravila prvi polet pod sinje nebo in v široki svet.

Nato sta govorila še umetnik Dleto in gospodična Grlica, moja desna roka, govorila zanešeno in lepo in nedvomno tudi iskreno, od srca.

In navzoči — preprosti delavci in delavke — so pobožno poslušali in videlo se jim je na obrazih, da so se jih naše besede globoko dojmile. Domača polja in livade, vinske gorice, gozdnate gore, zelene planine in sivi snežniki so lebdeli pred njihovimi notranjimi očmi in v njihovih očeh je trepetal topli odsev ljubezni do domovine, katero so po sili razmer morali zapustiti.

Od veselja, da se je stvar tako lepo zaključila, sem se tisti večer pošteno nasrkal whiskeyja.

Potem smo kip kralja Matjaža odpremili v domovino. Jaz, kot glava vsega podvzetja, sem poslal v domovino pismo, v katerem sem z izbranimi besedami pojasnil celo zadevo in namen tega našega darila domovini. V jedru sem povedal isto, kar sem govoril na poslovnih zabavi, le besede so bile bolj izbrane in zavite v srebrne papirčke; tudi svoj lastni jaz sem spretno prikrikl nepoklicanim očem. Nato smo zaključili svoje račune, jih predložili naši javnosti ter čakali, kaj poreče domovina.

Kip in pismo sta srečno dospela na določeno mesto. Prav za prav je dospelo tja najprej ipismo, ker je bilo pač lažje. Tamošnji dnevniki so ga objavili v izčrpnih, navedli, da je pismo pisal "naš pisatelj v tujini Matija Kronopisec" (naposled so mi vendar privoščili naslov pisatelja!) ter dodali genljiv komentar, ki bi bil prav lep, če bi mu človek mogel verjeti. Dejstvo pa je, da jaz njihovim besedam nisem verjel, da sem videl v njih navadne obrabljene fraze, prihajajoče iz glave, ne iz srca, kar bo najbrž držalo. Človek namreč težko verjame, da bi bil ubog kip zmožen v hipu vzbuditi tako veliko ljubezen do nas, ko vendar vsa desetletja poprej ni domovina oz. tisti, ki menijo, da jo predstavljajo, kar je po njihovem eno in isto, pokazala nobenega pravega zanimanja za nas, zlasti pa še potem, ko je eksport naše valute v domovino padel skoro na ničlo. Iz istega razloga nisem verjel v iskrenost pisma, ki ga je poslalo Stolno mesto na moj naslov in v katerem se je z izbranimi besedami zahvalilo nam za naš dar. Pa to itak ni pomembno. Podvzetje je uspelo, kip kralja Matjaža je tam and that's that.

Da ponovim na kratko:

V stvar sem se vrgel prvič iz samoljubja, upajoč si ustvariti nekaj reklamnega kapitala (kar mi je slabo uspelo), drugič, ker bi bil rad, da bi bil umetnik Dleto prišel do nekaj denarja za čez zimo (ki je tekaj baš trkala na duri) in tretjič (česar doslej nisem omenil iz pozabljenosti), da pokažemo našim baragovcem, da smo v

našem taboru zmožni začeti in uspešno dokončati kulturno podvzetje brez posebnega krika in motoviljenja.

Odborniki, ki sem jih bil izbral, mi niso bili ne v posebno korist niti v nadlego, izvzemši gospodično Grlico, ki se je res mnogo in iskreno žrtvovala za našo stvar.

Nasprotni tabor je bil v srecu proti naši stvari, zdelo pa se mu je prenevarno, da bi delal zgago, zato se je držal z majhno izjemo dokaj dostojno. Izjema je bil že omenjeni Basaj. Brez zavisti tudi ni bilo, toda to je že stara človeška slabost, brez katere ni pri nas niti nobene ohceti.

Naši ljudje, ki so dali denar za stvar, so ga darovali večinoma z odprtimi srci, kar je dalo naši pošiljki značaj iskreno mišljenega in iz ljubezni porojenega daru domovini. In to je glavno! Neiskrenost in skrite misli po-

Fran Kralj: ŽANJEC.

edincev na eni ali drugi strani ne pomeni na koncu koncev nič, glavno je duh, ki je preveval darujočo maso in na drugi strani preprosti narod v domovini. Kaj čekamo in si mislimo tako zvani javni, narodni in nevem kakšni še delavci, je spričo tega brez pomena. Narodova je prva in zadnja beseda! —

Slavec je daroval v naš namen svoj koncert. Ne čisto nesebično, skrite namene je imel pri tem, toda uspeha to ne zmanjšuje. Pel je in lepo je pel, mi vsi smo uživali pri tem in naša blagajna se je do polovice napolnila. Kadar ga boste poklicali sem gori, mu pripišite to v dobro.

Umetnik pa — no da, pomagali smo mu, da je prišel do svojega. Njegovo delo je v domovini in za čez zimo so bili on in njegova družina za silo preskrbljeni.

Taka je ta stvar. Naj so bili moji nameni ob začetku taki ali drugačni, dejstvo je, da se je ideja spremenila v meso in kri, da se lepše ne bi bila mogla. Vse se je izvršilo, kakor sem pričakoval, razen, seveda, publicitete za mene. Te ni bilo dosti, razen pri nas, kjer pa sem bil itak že preveč poznan (bolj kot mi je bilo ljubo), pa to mi je danes itak vseeno, briga me, ali se kdo zmeni zame ali ne. V tem pogledu sem kmalu nato docela resigniral.

Sicer pa mislim, da ta zadeva ni bila tako važna, da bi bil moral toliko o njej govoriti. Rajši bi na pr. odgovarjal na očitke, da sem bil brezbožen socialist, upornik proti božji in posvetni oblasti itd. To je po mojem mnenju važnejše vprašanje. Če visoki sodni zbor želi, mu lahko podam svoj zagovor. Govoril sem."

Stari na prestolu je zadovoljno pokimal v svojo sivo brado: "Odkritosrčna duša, to rečem. Zdi se mi, da jih dandanašnji ni prav mnogo tam doli, ki bi bili toliko odkritosrčni in pošteni s samim seboj . . ."

Nebeški tožitelj pa je mrko odmajal: "Prilziniti se ti hoče s to lagano odkritosrčnostjo, o Vsevedni! Lump je vseh muh poln in z vsemi žavbami namazan! Jaz bi želel, da bi se ga vzelo v roke zaradi njegovega brezbožnega socializma in puntarstva . . . v tem primeru se ne bo tako lahko izmazal!"

Stari je nejevoljno usekal z uvenelo roko v zrak ter odmajal: "Ah, kaj tisto — sit sem že tistega večnega prekljanja zaradi 'rdeče nevarnosti' . . . ! Če se ljudje tam doli postavijo za svoje pravice, imajo prav, tega jim nisem nikdar odrekal in naposled se tudi ne morem brigati za vse sam, saj mi vi tukaj dajete preveč opravka, da za ljudi niti časa nimam . . . Naj si pomagajo sami!" Nato se je obrnil k mojemu angelu, ki se je samozavestno smehljajal ter nagajivo pomežikoval razdraženemu nebeškemu tožitelju, češ, lepo bo pogorel, krivogledač: "Ti, koliko pa je bil tvoj varovanec star, ko je njegova duša zapustila telo?"

Zali dečko se je globoko priklonil (kot je v nebesih navada): "Jedva je dobro načel drugo četrtno stoletja svojega življenja, o Gospod."

"Tako mlad!" je na glas sočutno vzdihnila Marija Magdalena, Mati božja pa ji je pritrdila, da ima prav (namreč, da sem moral iti premlad po gobe) z besedami:

"Revež . . . istih let kot je bil moj Sin, ko so ga križali . . ."

Kako sem jima bil hvaležen za njune sočutne besede, o katerih sem bil prepričan, da mi bodo pridobile simpatije Starega na prestolu iz srebrne pene!

Stari pa, kakor da nič ne sliši si je z desnico podprl brado ter zamišljeno strmel nikamor. Vendar, ko sem ga natančneje pogledal, sem opazil v njegovih drobnih sivih očeh utrinke poredne radosti. Začel sem upati in ko sem se ozrl proti Trubarju, se mi je zdelo, da mi je tudi stari reformator dajal z očmi razumeti, češ, fant, le brez skrbi, ne bo se ti zgodila sila. In se mi ni.

Na veliko jezo nebeškega tožitelja, Barage, Tekstorja in Hrena, je Stari na prestolu končno odločil:

"Če ga vzamem v nebesa, nekaterim ne bo všeč in dasi so v manjšini, jim moram vendar vsaj deloma ustreči, da ne bo še več zgage pri nas; da bi ga pošiljal v peklo, pa se mi ne vidi pravično, kajti preveč odkritosrčen je za Luciferja. Da ne bo zamere ne sem ne tja, ga bom poslal nazaj na zemljo. Predno bo zopet stopil pred nas, se bodo pa stvari tam doli kot tu pri nas znatno spremenile. Varovančev angel naj izvrši moj odlok."

Oddahnil sem se. Rešen.

Tisti hip so se začela tla pod menoj vdajati in začel sem se pogrezati v brezračje vesoljstva. Zadnje, kar sem videl, je bila Marija Magdalena, ki mi je ljubeznivo z roko pomahala v slovo. Nato sem začel padati, padati. Mimo mene so frčala ogromna nebeška telesa, vedno sem bil v strahu, da bi ne prišlo do kolizije, dokler nisem naposled srečno sfrčal mimo starke lune in je začel naš planet s strahotno brzino frčati proti meni. "Te kolizije ne bom preživel!" sem prestrašeno vzkliknil, pozabivši, da sem duh brez telesa ter v grozi zaprl oči. Tedaj je zagrmelo in zabobnelo. Potem molk, tišina. V kosteh sem začutil občutek bolečine. Tudi glava me je bolela. Nekje se je nekaj bleščalo.

Odprl sem oči.

V svoji sobi sem bil, na tleh poleg svoje postelje, s katere sem se bil pravkar zvrnil ter zbobnel na tla.

Skozi okno pa so zvedavo pogledovali prvi žarki jutranjega solnca in v ušesa mi je zazvenelo prijetno čebļjanje in popevanje krilatih pevcev.

VSTAJENJE

Pokojni Jože Zavertnik, prvi urednik Proletarca, je l. 1914 napisal za neko prireditev kluba št. 1 JSZ sledečo deklamacijo, ki še ni bila objavljena:

Povsod noč,—beda in trpljenje!

Povsod krut, nazadnjaški gospodar ima besedo.—

Ni zvezdice na nebu—ki kazala narodu bi pot iz muk trpljenja.

Povsod tema, le sove, krokarji pojejo svojo hripavo, odurno zmagoslavno pesem,—povsod tema!

Le v narodu—v prsah zatiranih, tlačanih proletarcev, tli iskrica svobode in socializma.

Čuvajo jo, negujejo jo, kot vestalke sveti ogenj, da vzplamti nekega dne v požar in uniči temo—nazadnjaštvo in kapitalizem! Iskrica tli in tli—širi se v plamen in ograža posest nazadnjaštva.

Od vseh strani hite nazadnjaki—okostnjaki, oblečeni v talar in frak—gasit,—vdušit plamen, ki prihaja iz narodove duše—koprneče po svobodi,—gasit plamen, ki ogroža njih božanstvo,—prinaša narodu luč in spoznanje enakopravnosti! Njih delo je zaman! Zastonj so njih blagoslovi in kletvine, zaman so njih molitve in laži.

Ne pomagajo jim maliki in žrtveniki—iskrica žari in se spreminja v plamen!—iskrica žari, spreminja se v požar!—narod vstaja!—v prah padajo stari maliki in svetniki, drobe se v nič ponosne cerkve, pagode in mošeje!—beže nazadnjaki in okostnjaki. Iskrica se spreminja v svobode zlati žar. Narod vstaja!

Narod vstaja!

Na obzorju se prikaže zvezda Evolucija. Socializem!—tema gineva—dvigajo se megle—beže sove in netopirji—in prihaja dan vstajenja za ves delavski rod, dan zmage nad nazadnjaštvom in temo.

Čas prihaja, ko bo zaplapolal delavski prapor! Vladala bo solidarnost in bratstvo.

Delavci, proletarci! Sodrugi in sodruginje! Držimo se izreka Karla Marksa. Nevstrašeni naprej, naprej do zmage! Skratka, zgubiti ne morete ničesar a pridobite si lahko ves svet.

Emancipacija mora biti naša! Naše geslo bodi vedno in vsikdar, doli s kapitalizmom! Naprej za socializem!

Etbin Kristan: **VARNOST**

SOCIALNO NEGOTOVOST, KI JE V KAPITALISTIČNI DRUŽBI NEIZBEŽNO ZLO, MORE ODPRAVITI LE DELAVSKI RAZRED!

ZADNJE čase je prišla v ameriški politiki lepa beseda "Security" zelo v modo, in ker je letos volilno leto, je gotovo, da ostane — z različnimi varijacijami — še dolgo "in style." Žal, da je to skoraj vse, kar se more pričakovati od vseh deklamacij, ki smo jih in jih bomo še poslušali, od člankov in polemik, ki smo jih in jih bomo še čitali, od načrtov, ki se izdelujejo v Washingtonu, odkrivajo v Los Angelesu, izlegajo v Baton Rouge, ali pa vsiljujejo iz Detroita. Če bi imela politika v sedanji družbi kaj tesne zveze z iskrenostjo in odkritosrčnostjo, bi bilo nenadno zanimanje za "Socialno varnost" razveseljivo znamenje. Toda naivno je pričakovati, kar je nemogoče. Politika v kapitalistični družbi ne more biti drugačna, kot taka, kakršna je, ne zato, ker so političarji "tolpa krukov", "banda greftarjev", in karkoli bomo še lepega slišali, preden bodo volitve končane v novembru, ampak zato, ker jih sistem, kateremu služijo, silijo, da ravnajo, kakor ravnajo. Osebnostne kvalifikacije imajo seveda povsod svojo vrednost. Toda fraza, ki se bo gotovo tudi letos stotisočkrat ponavljala. "He is a good man", je otročja v politiki, kjer ne gre za dobroto srca, ampak za interese, kjer ne odločujejo posamezniki, ampak organizirane skupine, kjer najboljša duša pogostoma največ škoduje, ker ne razume resnice, da je nemogoče služiti dvema gospodarjema.

Franklin D. Roosevelt je nedvomno eden tistih "dobrih ljudi", ki vzbujajo vsakovrstne osebne simpatije. Toda koliko koristi je prinesla vsa njegova "dobrota" v ameriški politiki, odkar je prišel v Belo Hišo? Kako je njegova ljubezen do "pozabljenega človeka" rešila armade nezaposlenih delavcev in propadajočih farmerjev? Kaj je njegov iz blagih čustev porojeni "new deal" ustvaril drugega, kot kaos, iz katerega tudi njegovi najzvestejši svetovalci ne vedo izhoda?

Sedanja administracija Zedinjenih Držav si je izposodila marsikaj iz socialističnega slovarja. Tudi "Social Security" prihaja iz tega besednjaka. Toda gospodje okrog Kapitolskega griča so v zmoti, če mislijo, da je socializem zaloga blaga za kranje razcapanega kapitalističnega sistema. Tudi če bi pobrali vse socialistične zahteve in jih prišili na razpoke svojega gospodarskega trupla, ne bi mogli rešiti problema vseh problemov, in socialne varnosti ne bi prinesli nikomur. Kapitalizem s svojim gospodarstvom izključuje tako varnost, in kdor tega ni verjel prej, bi se bil lahko kaj naučil tekom dolgih šestih let takozvane depresije. Milijonske trupe nezaposlenih od Atlantika do Pacifika so najočitnejše, a nikakor ne edino znamenje socialne negotovosti. Propadajoče banke, izgubljeni domovi, uničene farme, trgovski in industrijski bankroti, samomori, plazovi zločinov — vse to so simptomi, ne enkratne krize, ampak težke bolezni socialnega telesa, in mazila za izpuščaj, kroglice za napetost in praški za srbečico ne zaležejo, dokler se pusti osnovna bolezen na miru, da more dalje strupiti in razdirati telo.

Kadar posluša človek oficijelne in neoficijelne prodajalce socialnih načrtov, bi moral misliti, da je starost edina neprijetnost človeškega življenja, in če date starcem, katerih nihče ne mara, nekaj denarja, po Townsendarovih obljubah 200, po poizkusih nekaterih držav 30 dolarjev na mesec, je vprašanje socialne varnosti rešeno.

Starostno zavarovanje, katero se lahko najde v najstarejših socialističnih minimalnih programih, je vse-

kakor važna zahteva in noben socialist je ne bo podcenjeval. Ampak to je le varnost starih let, ne pa "Social Security." Potreba socialne varnosti ne nastane še le, kadar je človek ves izrabljen in komaj še sposoben za kakšen užitek, ampak tisto uro, ko se narodi.

Če je kaj resnice v neprenehoma ponavljanim stavku iz Izjave Neodvisnosti, da smo vsi rojeni enaki, tedaj je logična posledica, da bi nam morala biti podana možnost, da ostanemo taki. Varnost otroškega življenja in zdravja, varnost vzgoje in izobrazbe je, ne le individualno, ampak tudi socialno prav tako važna, kakor varnost zadnjih let življenja. V beračevem otroku prav tako lahko tiči genij, od katerega utegne vse človeštvo imeti koristi, kakor je multimilijonarjev sinček lahko neozdravljiv tepček. Trditev, da daje kapitalistična družba tako varnost, bi bila pa tako smešna, da bi jo komaj smeli ponuditi tistim, ki jim je Hearstovo časopisje evangelij in koran.

Najboljši zgled, kako malo je kapitalistični sistem sposoben ščititi otroke, dajejo ogromne zapreke, na katere naleti vsak poizkus zakonodajstva zoper izkoriščanje otroškega dela. Če bi senzacijski listi po vsej deželi temu predmetu, ki se tiče cele armade proletarskih otrok, posvetili le polovico toliko zanimanja, kolikor ga imajo za malikovanje famoznih petorčkov, bi vsaj izgledalo, kakor da imajo njih gospodarji kaj srca za otroke; toda Dionnovih pet deklic služi senzaciji, in to je dobro za žurnalistično kupčijo, tudi če je nezmislno, odtegnitev otrok iz industrije bi pa zmanjšalo mnogo kapitalističnih profitov, in to je seveda druga pesem. —

V volilni borbi je kandidat za kongres ali za legislaturo tako mehkega srca in poljudnega mišljenja, da gladi glave razkuštranih capinčkov in poljubuje neumite dojenčke; to "demokratično" nastopanje utegne prineesti glasove. V Washingtonu, Springfieldu, Sacramentu ali v Albany je treba misliti na druge reči, preden se glasuje. Kaj pričakuje politični "Boss"? Kaj je ukazala stranka? Kaj zahtevajo tisti, brez katerih prihodnjic ne bi bilo denarja za njegovo kandidaturo? . . . Da, zbornice se razlikujejo od volilnih shodov . . .

O varnosti človeka, odkar stopi sam zase v življenje, bi skoraj ne bilo treba govoriti. Kdorkoli ima zdrave oči, lahko vidi, da je ni. Industrijski delavec igra vedno hazardno igro. Če imaš dobre karte, dobiš, če so slabe, izgubiš. Pa tudi dobre karte ne padajo venomer. Dobil si delo in za nekaj časa si na konju, ne na visokem, ker ti so za direktorje in prezidente, ampak tudi če sploh ni konja, imaš vsaj čevlje in ni treba da bi lazil bos po lužah in po snegu. Toda kje je jamstvo, da ostane tako in kako dolgo ostane tako? Od tistih dvanajst do štirinajst milijonov, ki so še vedno brez posla v tej deželi, in od onih ostalih milijonov, ki nimajo dela po drugih deželah, je le prav majhen del takih, ki jih imenujejo trempe, hobote ali potepuhe. Ogromna večina je izkusila, kaj se pravi delati, zaslužiti, pa nenadoma izgubiti zaslužek, in polagoma izgubiti še upanje, da se zaslužek kdaj povrne.

Ni tako le v sedanji krizi, v kateri je vse to le povečano skoraj do karikature. Nezaposlenost je trajna prikazen kapitalističnega gospodarstva. Tudi v časih, ko je odmevala pesem o "Prosperity" od Wall Streeta do avtnege mesta in odtod do Hollywooda, ko so tesarji in zidarji skromno ugotavljali, da zaslužijo po šestnajst do dvajset

dolarjev na dan, ko je bila na vsakem vogalu agencija za prodajanje hiš in zemljišč, ko je vsak drugi državljani pregledoval borzne vesti, je bilo toliko število nezaposlenih, da bi bil vsak čas lahko napolnil ž njimi nekoliko ameriških mest. Ampak kdo bi razgrajal zaradi tega, dokler je kupovalna moč ostalih tako velika, da so profiti proizvodnih in prodajalnih družb in magnatov zagotovljeni? Kriza se prizna, kadar poseže v žepu mogotcev. Takrat je naloga vlad, da pomagajo.

Kako naj pomagajo?

To je problem kapitalizma, — ki ga kapitalizem ne more rešiti.

Hoover in njegovi sateliti so ga reševali na en način. Nihče se ne bo upal trditi, da so ga le deloma rešili. Roosevelt in njegovi trabanti ga rešujejo na drug način. Če bi ga bili rešili, ali če bi vsaj bili na poti rešitve, ne bi naraščala opozicija v njih lastnih vrstah tako, kakor narašča od dne do dne. Naj bo v novembru izvoljena demokratična ali republikanska administracija, ali pa naj obe izpodrine kakšna tretja ali četrta "progresivna" ali "liberalna" stranka, problem ostane nerešen, dokler se bo reševal na kapitalistični podlagi.

V temi zgag in homatij se je zasvetila iskra, iz katere bi se lahko užgala luč in pregnala mrak. Toda kakor se je zasvetila, tako je utrnila.

Povsod praznota! A vendar vsega dovolj!

Mojster "New deala" je izrekel besedo "Planned economy". Pravzaprav ni treba izredne ženijalnosti za spoznanje, da se noben problem ne more rešiti brez načrta. In če je osnovni vzrok glavne krize in vseh poststranskih kriz v kaotičnem gospodarstvu, je jasno, da je treba to gospodarstvo spraviti v red. In za to je potreben načrt. Dasi je vse to zelo enostavno, je ideja vendar imenitna, četudi nikakor ni nova. Tudi ona je izposojena iz socialistične ideologije. Kruta šala je le v tem, da je beseda ostala beseda in ni nikdar meso postala. Še če bi gospodje Farley in tovariši znali izdelati načrt, ne bi prišli nikamor, ker nimajo ne instrumenta ne moči, da bi ga izvršili.

Kaj pomeni gospodarstvo po načrtu?

Glavni dve panogi narodnega gospodarstva sta pro-

dukcija in distribucija. Produkcija je pravilna, če služi potrebam naroda. Če se producira premalo, je pomanjkanje. Če se producira preveč, nastane kriza. Tudi relativna nadprodukcija povzroči krizo v kapitalistični družbi. To se pravi — ljudje bi lahko rabili vse hiše, ki se sezidajo, vse avtomobile, ki se izdelajo, vse knjige, ki se natisnejo. Ampak kupiti jih ne morejo, ker so mezde in plače premajhne. Kljub temu, da hodijo otroci boski po cestah, da pijejo ljudje nekakšno mlako namesto kave, da žive po tri družine v enem stanovanju, je trg prenapolnjen, produkcija se mora omejiti ali popolnoma ustaviti, in delavci morajo na cesto, kjer najdejo še manj denarja za svoje potrebe. Vsled tega se seveda tudi kapitalistični profiti še bolj skrčijo, zakaj ti dobički ne prihajajo iz nebes, ampak iz žepov kupovalcev, in glavni kontingent konzumentov ni peščica milijonarjev, ampak množice delavskega ljudstva.

To so vse znane reči, ampak zdi se, kakor da bi bile reševalcem kapitalističnih problemov s sedmimi pečati zapečateni knjiga.

Jasno pa je, da se ne more produkcija stalno urediti tako, da bi služila potrebam naroda, če nima načrta in se ne izvršuje po tem načrtu.

Druga malenkost je ta, da imajo stroje, brez katerih ne bi bilo kapitalistične produkcije. Stroji in instrumenti imajo hudomušno tendenco, da se neprenehoma izpreminjajo ali pa porajajo druge stroje in s tem izpreminjajo razmere ne le v produkciji, ampak v družbi sploh. Ena nova mašina — in v eni sami tovarni je čez noč ti-soč rok preveč. Novo mehanično dvigalo, in nakladalci po vsej luki postanejo nepotrebni. Če se res najdejo kakšni ljudje, ki mislijo, da smo pri kraju iznajdb, potrebujejo nujno zdravniške pomoči. Vse, kar se je iznašlo do danes, je le začetek. In če bi družba imela ostati, kakršna je, bi se socialni krči, izvirajoči iz "tehnične nezaposlenosti" ne le neprenehoma ponavljali, ampak postali trajna, od dne do dne usodepolnejša ustanova.

Če nadomešča stroj ročno delo, je jasno, da morajo roke delati manj in manj. Ampak ne le nekatere, temveč vse roke. Nobeno božanstvo ne more navdihniti blagih kapitalističnih duš tako, da bi intuitivno vedeli, kakšne reforme so potrebne, kako je treba preurediti delovne ure, da prinese nova iznajdba največjo možno korist, ne da bi obenem pomenila katastrofo za cele trupe delavcev. In če bi vedeli, jih nihče ne bi mogel prisiliti, da bi izvršili reforme, za katere bi morali posegati v žep.

Kapitalistično gospodarstvo je konkurenčno gospodarstvo. Velike ribe požirajo manjše, in naravno je, da bi vsaka manjša rada zrasla — na račun še manjših. Če nočeš propasti v nervozni tekmi, ne smeš odpirati ne vrat ne okna sentimentalnosti. Profit mora biti edini cilj, zakaj zoper konkurenco je potrebna moč, in edina moč v kapitalistični ekonomiji so nagrmađeni milijoni.

Zaman je apelirati na magnate tovarn in rudnikov in železnic in mesnic, da naj skrajšajo delovne ure in zvišajo mezde, dokler so vsi ti apeli akademični in so ukazi tekme močnejši od njih. Dokler imamo privatno kapitalistično gospodarstvo, je ni moči, ki bi mogla spraviti red v produkcijo in distribucijo in prinesiti ljudstvu socialno varnost.

Gospodarstvo po načrtu lahko reši ta problem.

Da more gospodarstvo res služiti potrebam naroda, je pred vsem treba poznati te potrebe. Potem je treba poznati vsa sredstva, prirodne vire, tehnične pomočke, delovne moči, ki morejo služiti zadoščanju teh potreb. Edino na podlagi tega znanja je mogoče izdelati poraben načrt za produkcijo. To znanje se ne najde v nobeni instituciji sedanje družbe. Kongresi in legislature bi imele moč, da ustvarijo tako središče, same nikakor niso sposobne za to. Pričakovati, da store kaj takega, bi pa

bilo naivno, dokler so sestavljeni tako, da smatrajo ohranitev kapitalizma za svojo glavno nalogo.

Načrt ne pomeni nič, dokler ni moči, ki ga more in hoče izvršiti. Taka moč je v organizaciji — v organizaciji naroda, čigar potrebam naj služi gospodarstvo, v organizaciji gospodarstva, ki naj služi potrebam naroda.

V načrtu, ki naj ustreza tem zahtevam, ni prostora za privatna industrijska kraljestva. Načrt mora biti enoten, in tako mora vse gospodarstvo biti enotno. Ugovor, da bi to bilo preogromno, je ničeven, če se vidi, kakšno stopnjo je koncentracija industrije že dosegla. Hrustovska trgovska podjetja so dokaz, da zmaga ta tendenca tudi v distribuciji. Treba je le, da se to osredotočenje izvede do kraja in osvobodí mase naroda, katere danes zaslužnjuje.

(Narisal W. Siegel.)

Bodočnost mladine je samo v socialistični družbi.

Gospodarstvo naj služi narodu, torej ga mora narod kontrolirati. To pa je le tedaj mogoče, kadar je narod sam lastnik vseh sredstev tega gospodarstva.

Res je, da se temu pravi socializem in da je to ime obsovraženo in preklinjano. Kljub temu je to edini način, da se reši problem socialne varnosti. Edino socialistični način produkcije bi bil tako elastičen, da bi vsaka tehnična izprememba skoraj avtomatično prinesla reforme, potrebne, da se iz nje izrpa največja korist za vse, in odvrne vsaka škodljivost. Problem nezaposlenosti v takem sistemu izgine sam po sebi. Strah pred novimi iznajdbami se izpremeni v hrepenenje po njih. Mora tekme, ki ovira varnostne naprave, ker stanejo denarja, se izkadi v nič. Gospodarski proces se izpopolnjuje in daje ljudstvu več in več sredstev in časa za druge interese, odpirajoč znanosti in umetnosti in športu in zabavi širše in lepše polje. In znanost, služba ne več enemu razredu, ampak vsemu ljudstvu, najde tudi več sredstev za

varstvo človeškega zdravja in življenja in za izboljšanje človeškega plemena.

Varnost! — Odkar se je pojavilo prvo človeku podobno bitje na svetu, stremi ljudski rod po njej. Kar je dosegel v tem oziru, je nekaj, toda malo v primeri s tem, kar je nedoseženo, a dosegljivo.

Človekova varnost je kajpada odvisna od mnogih činiteljev. In njegova moč je omejena. Marsikakšen požar bi se lahko preprečil z večjo paznostjo. Toda preprečiti potres je druga reč. Nobene naprave nimamo, da bi zamorili ali odvrnili ciklon v smer, v kateri ne bi napravil škode, ali da bi ugasili vulkane. Vsaj sedaj ne moremo niti sanjati, kako bi preprečili novo ledeno dobo, če kdaj pride. Gotovo pa je, da bi že danes boljša socialna organizacija lahko ublažila mnogo elementarnih nesreč, na vsak način pa bolje poskrbela za njih žrtve. Koliko se bo v tem oziru moglo storiti v bodočnosti, je nemogoče predvidevati. Kaj vse se je zdelo nemogoče v preteklosti! Če niso poleteli okrog zemlje, prodiranje v stratosfero, televizija, obvladavanje nevidnih žarkov več sanje iz blaznice, mora biti človek zelo previden z rabo besede "nemogoče". In kdo more dvomiti, da bo vsak napredek olajšan in pospešen, če bo družba rabila le relativno majhen del svojih živih in materialnih moči za gospodarske procese, in bo neprimerno več časa, več umov in več bogastva na razpolago organiziranemu delu človeškega duha?

Ali če so to le melodije bodočnosti, je tista varnost, katere ne ugroža naroda, ampak ljudje sami in njih družabna organizacija, živ problem sedanosti. In ta problem lahko reši človek s sredstvi, ki so mu že sedaj na razpolago. Socialistični sistem gospodarstva ne prepreči padanja meteorjev in morskih viharjev. Toda če ne bi prinesel nič drugega, kakor socialno varnost otrokom, odraslim in starcem vsega človeškega rodu, bi bilo to več vredno od vsega, kar je kapitalistični sistem kdaj storil dobrega.

Moč, da si pribori socialno varnost, je v rokah delavskega ljudstva.

Dve poti sta, ki vodita k znanju. Lahko se naučimo tujega znanja, ali pa si lastno znanje pridobimo z opazovanjem, premišljevanjem in preizkušnjami. V naši vzgoji prevladuje še prva pot, t. j., priučevanje oziroma prilaščanje ugotovljenih rezultatov. A druga pot je bolj plodovna, čeprav je težavnejša.—Friderik Danne-mann.

MAJSKI GLAS

Prvomajska revija Proletarca za leto 1936

Cena 25c

THE MAY HERALD

Published Annually by the Yugoslav Workmen's Publishing Co., 2301 So. Lawndale Ave., CHICAGO, ILL.

Owned by Yugoslav Federation, S. P.

Editor, FRANK ZAITZ

Business Manager, CHAS. POGORELEC

Assistant Business Manager, JOHN RAK

Telephone Rockwell 2864

Single copy 25c

Printed by SNPJ Printery, Chicago, U.S.A.

Katka Zupančič:

KDO NOSI ODGOVORNOST?

V SREDO pomladi se je vrnilo hladno, jesensko čmerikavo vreme ter privleklo s seboj megle tako goste, da bi se skoro lahko naslonil nanje in, če ni deževalo, je pa pršelo.

Oče je pred skednjem brusil hudo skrhamo sekiro. Jaz sem mu vrtela brus ter najmanj polovico njegove teže, kar je bilo za moja leta vsekar preveč. Zato pa je tudi vsakokrat prav na tankem ostalo, da se mu nisem zaletela pod noge, kadarkoli je prenašlo odtegnil sekiro. Za mojim hrbtom je zapel petelin. Enkrat, dvakrat—. Ni se mu ljubilo več.

Tedaj se pojavi na poti k nam okorna postava starega nebodigatreba Krnaka.

“Aha, nekdo prihaja!”

“Bodi Peter, bodi Pavel—ti vrti!” Niti ozrl se ni oče. Pa saj je bilo časa za nejevoljo še dovolj. Zakaj Krnaka se je vsakdo vseprej nego zveselil. “Žrelo, kljukaste roke in koš hudobije!” tako ga je nekoč označil moj oče.

Od davna že vdovec je Krnak samotaril v svoji od starosti in dima začrneli leseni hišici, ki smo se je mi otroci—lahko rečem—bali. Zlasti še njenih okenc; globoko notri pod ostrejšem so se motno in hudobno svetlikala, prav kakor Krnakove oči. Na srečo je starec bil za deco vselej slep in mutast.

Zdaj je lezel v osemdeseto. Kretal se je scela—gibčen najbrž nikoli ni bil—vendar mu starost še ni ukrivila hrbtišča, kakor mu ni oblažila njegove sebične, surove nravi, ali pa ga celo spravila na poštena pota. Morda bi bila to storila bolezen, toda Krnak ni bil nikdar bolan. Da ga je skoval sam hudič, so rekli ljudje, in da bi prej lestvo pobolel križ nego njega.

“Pomagaj si sam, in Bog ti bo pomagal!” to je bilo njegovo geslo. In pomagati si je Krnak znal: kar ni bilo z žebli pribito, je šlo z njim—.

“Odkod imate vino, ko nimate nobene trte?” ga je vprašal žandar. “Bog mi ga je dal!” se je odrezal Krnak. In tako je bilo z vsem drugim: vse mu je dal Bog.—

Soseska pa, ki mu je takrat žandarja poslala v brlog, se je kmalu bridko kesala. Zakaj komaj je tistih nekaj dni presedel, je božja roka, ki jo je bil Krnak napovedal, puščala povsod svoje sledove: temu je bilo kar čez noč podbeljeno najlepše sadno drevo; onemu cela vrsta trt spodrezanih; tretjemu so plavale v vodnjaku crknjene podgane; četrtemu je izteklo vino; pri petem so obvezavali otroke, ki niso opazili koscev razbite steklenice na trati pred hišo; in tako dalje.

Krnakova debela glava pa je kimala: ciganov

da je vse polno in nemara se jih poslužuje sam Bog — njegovo ime bodi češčeno! se je Krnak lepo odkril — ter da je še sreča, da se ne domisljuje ognja in strupa. “Kaj češ, zalotiš ga ne, pa če bi ga tudi zalotil — iz ječe se vrne še hujši!”

Vse to se je godilo že pred leti, tedaj ko je bil Krnak še prilično mlad; ali njegovih namigavanj ter svojih skušenj niso ljudje pozabili nikoli. Posehmal so ga puščali v miru. Kleli so ga vsevprek in klicali nadenj strelo, to je bilo vse, kar so si še upali.

Pri nas smo se Krnaka vselej ustrašili, kadarkoli se nam je prizibal v hišo.

“No, pa bom malo posedel, da boste laže spali!” In potegnil je izza pasu tobačnico ter njuhal in kihal. Ko se je izkihal — spredaj in zadaj (oprostitute!) — je dejal: “Hvala Bogu!” Vedel je, da godrnjamo, čeprav nas ni mogel slišati — zadnja leta mu je sluh zelo opešal — pa se je nalašč skušal narediti še neznosnejšega, kakor je že bil.

“Ahaaa! Kakšno sem naredil!” je kazal na popljudvana tla pred sabo, “oh, star si in nesnažen, Krnak, grd in nesnažen! Tvej — te bodi!” Pa se je škodoželjno pasel na naših od studa spačenih obrazih.

Uboga naša mati si je na vse načine prizadevala, da bi ga premotila ter ga odpravila s čemerkoli, pa niti slanina, ki mu je bila kakor kozji sol, ni pomagala nič, ako je našel očeta doma.

“Povej, kako si hodil po Ameriki!”

Očeta je že tako od jeze spreminjala barva, pa se je starega kajpada otepal. Ko je pa starec obetal, “No bom pa jutri spet prišel,” smo vsi navalili na očeta, naj mu za božjo voljo ustreže, češ, polovico bo itak ponovil sam.

Tako se je moral naš redkobesedni oče nešteto krat pokoriti, ker se je nekoč osmolil, ko je vpričo Krnaka obnavljal svoje ameriške doživljaje nekemu svojemu prijatelju na ljubo. Krnak, ki je tedaj še dobro slišal in imel sploh izboren spomin, si je nekatere posameznosti do pičice natančno zapomnil. Če je oče samo mimogrede omenil trpljenje v michiganskih rudnikih, ga je Krnak opomnil:

“Počasi, Janez, počasi! Ali niste rudarji stali do kolen v vodi in vam ni voda kapala na glavo in pleča, takole: “cop, cop — —? Saj ste bili slečeni do pasu, ne? Vse povej!”

“Da, slečeni smo bili in gazili smo po vodi in voda je kapljala copcop!” In tiše: “Mrha, so mastni ocvirki?”

Na vrsto je prišlo delo v minnesotskih gozdovih in oče ni smel izpustiti pozebljih prstov, uhljev, zmrznjenih ptičev po tleh. Na noben način ni smelo manjkati nesrečnega Hrvata, ki je ležal z nogami pod težkim hlodom in je v strašnih bolečinah jokal in kričal: "Jezus križani, ali sem mar zato tolikokrat klečal pred tabo? Bog in majka božja mi je priča: nikdar več ne bom pred teboj padel na kolena!" Trdosrčni Krnak je vselej pripomnil: "Vidiš bedaka hrvatskega, pa si je napravil nebesa in se peče v peklju, ko vam je med potjo umrl."

Silno važna mu je bila zadnja točka: Father Buh.

"Počasi, pa glasneje!" Ušesa so mu zatršuljena.

Ako se pa očetu le ni in ni ljubilo igrati Buha, se je pa Krnak postavil na svoje stebre: "Velik mož, kaj ne, in dolga brada. In si jo je takole gladil, ko si mu ti pravil o svojem revmatizmu in tja si slišal praviti o njegovih zdravilih. Pa se je 'father' Buh smehljajal in stegnil roko. Ti si mislil, da jo iz prijateljstva ponuja tebi in si mu jo hotel stisniti, on pa: "Dolarček, dolarček!" Brihtna glava, pop!" In Krnak je golčal, drugače smejeti se sploh ni znal. "No, in zdaj govori spet ti, pa tisto o oslu ne pozabi."

"Zdravila mi niso pomagala. Šel sem drugič k njemu in ga prosil, naj mi da boljša. Pa mi je dal prvim enaka in nič vredna. Še tretjič — —"

"Počakaj! Ne skači! Ko si prišel drugič k njemu, se je spet smehljajal in spet nastavljal roko, še preden ti je dal zdravila. Ej, pop dobro pozna svoje kristjane!"

"Da, če bi bili vsi kristjani taki kot si ti, golazen!"

"Kaj, kaj? Na glas, na glas!"

"In sem šel tretjič k njemu", je spet kričal oče. "Pa je kosmati mož zopet stegnil dlan. To me je užgalo. "Father Buh," sem dejal, "vsak pravi osel gre samo enkrat na led; jaz sem šel dvakrat, večkrat pa ne pojdem!" In sem se obrnil in šel."

"No, in kam potem?"

"Odpravil sem se čez morje domov."

"Domov z revmatizmom in s praznim žepom, kajne, hehe!"

"Da, domov z revmatizmom in s praznim žepom!" in tiše, "si zdaj sita, žival?"

Tako se je navadno ta povest končala.

To pot pa ni bil Krnak nič kaj sebi podoben. Kakor da ne bi mogel dvigati nog, je čudno podrsaval in že od daleč je segalo do naju njegovo stokanje. Bolan? Neverjetno! Ozrl se je oče in ga premotril. "Aha, čas bi bil . . . !"

Z veliko težavo se je spustil na zložene široke podnice ob steni in prhal in se oddihaval. V debelih gubah nabrana koža na obrazu bi bila mor-

da rumenkasto blede, če bi bila umita. Samo nos se mi je zdel nekoliko bolj ošiljen.

"Joh, joh, po meni bo, Janez. Noge mi leseni-jo. Zatekajo. Obuča jih je polna. Odzgor sem še dober, čutim pa vseeno, da je konec blizu. Bog zahteva svoje, in zemlja svoje . . ."

"Vrag pa oboje!" je zagodrnjal oče, pa pritisnil na brus, da je kobilica zaškripala. "Vrti, ne drži se mi glivasto!"

In med enoličnim ziziikanjem je počasi brenčal Krnakov glas. Smrti da se ne boji, ne take; druga da je z naglo smrtjo, ko ni časa za pripravo. O, Bog je dober! Saj pa tudi ni nikdar zgubil vere vanj, nikdar. Njegovo besedo je vsikdar zvesto poslušal. O petkih da je raje brez začimbe jedel, kakor da bi rabil mast, če ni bilo mase . . . "Vse to pomaga, Janez, drži se tega i ti!"

Očetove pripombe nisem slišala, ker jo je zgrizel.

Posebnega veselja do dela mu Bog res da ni dal; živeti pa je bilo treba. Pa saj vsi kršimo božje postave, eni tako, drugi drugače; zakaj vsi smo grešniki, čeprav nas je Bog ustvaril po svoji podobi in sebi v čast . . ."

"Bogme, s teboj si že ni naredil posebne časti!" se je tiho in zasmehljivo vmešal oče.

Zato pa da nam je dobri Bog postavil svoje namestnike, da z njimi od časa do časa izravnamo svoje grešne račune . . .

Očetu je vzdrgetal obraz. "Krnak, vaši računi niso izravnani! Leže pa povsod, koder vas poznajo in imate jih tudi z menoj!" je zagrmel oče, da sem prestrašena odskočila. "Štirideset let so se nabirali! Kdo nosi odgovornost zanje? To

vas vprašam, zdaj, ko se ne bojim več vaše zločeste roke, ko vam kopita nočejo in ne morejo drugam nego do groba!"

"Lej ga no, kako razsaja in klepeče o računih! Svojih grehov vendar ne bom obešal tebi na nos. Saj nisi ti spovednik. Izbral pa sem si baš tebe, da mi pojdeš ponj! Ti mi bi pa, revežu, rad nekaj očital? Glej da te ne zadene božja roka!"

"Še vedno grozi!" se je zavzel oče. "Ah, to bom pazil, da te zagrebejo globoko, čim globlje!"

Zdaj je opazil mene, kako vlečem na ušesa, pa mi jezno namignil, da naj izginem. Umaknila sem se za steno, kajti hotela sem vedeti, kdaj kani Krnak umreti.

"Slišite, Krnak, niti koraka ne storim za vas, preden se ne pobotava! Preveč se je nabralo!" Očetu se je od togote tresel glas.

"Strela! Si človek ali nisi? Želiš, da bi bil pogubljen? Bog ti odpusti greh!"

"Krnak! Komu ste delali škodo, če ne svoji soseski, nam? Kdo je zaradi vas trpel, če ne mi? Po zdravi pameti bi vam ne smel dajati odveze človek, ki mu niste nikoli skrivili lasu, dokler vam ne odpustimo mi, mi!" se je udaril po prsih, da je zabobnelo.

"Lej ga, gada napihnjenege, jeznoritega! Mar sem ti kdaj zažgal hišo, da se tako gnaviš nad mano? In vero bi mi rad omajal v božje namestnike? Pa mi je ne boš! Zakaj v božjih šriftah stoji: 'kar boste vi odvezali na zemlji, bo odvezano v nebesih!' Ti pa tuli, kakor hočeš."

"Ali vam ni bilo nikdar naročeno, da popravite škodo, da vrnete, kar ni vašega?"

"Hm! Si res tako otročji? Kdor ima namen vračati, ne bo tvegala in jemal na skrivaj, ampak si bo stvari izposodil ali izprosil. Kdor pa ne ve, kaj dela, sploh ne greši in mu spovedi treba ni! Misliš, da v spovednicah tega ne vedo?"

"Vsi hudiči! Kaj pa kes, trdni sklepi!"

"Ne pozabi, da smo vsi grešniki. Kesanje zmoliš, trdni sklep prelomiš, kar pomeni za prihodnjo spoved en greh več. Saj se ne delam lepega! In kaj bi le mene nabadal na vile, zakaj rogljev proti sebi ne obrneš: mar se ti ne izpoveduješ skoro enih in istih grehov že leta in leta? Kje so potemtakem tvoji trdni sklepi, ha?"

"Da, neštetokrat že sem ponovil, da sem te v mislih ubil, raztrgal na drobne kosce, pa se nisem mogel kesati, ne narediti trdnih sklepov!"

Toliko da nisem od groze pobegnila, ko sem si predočila na drobne kose raztrganega Krnaka in očeta s krvavimi rokami. Toda v tem se je zopet dvignil očetov glas:

"Krnak, jaz na vašem mestu bi se bal, tudi če bi me odvezal sam rimski papež!"

"Potem pa nimaš trdne vere! Ne pozabi, da ima Bog enega samega spokorjenega grešnika

rajši, nego devetindevetdeset pravičnih!, tudi to stoji zapisano! In jaz sem naloženo pokoro vselej skrbno opravil. Le nič se ti zame ne boj! Samo jutri zarana pridi k meni, da me lepo obriješ in potem mi pojdeš po gospoda. Čist moram stopiti pred božji stol!"

"Niti koraka, sem dejal! Svoje stvari, vsaj nekatere, hočem nazaj! Verigo! Nova je še bila, draga in težka. Ali ste tudi njo nesli na Hrvasko?"

"O, če si pa zares tak, pojdem pa doli do Martina, dokler še — — — Kristus usmiljeni!" je zahreščal. Oče je priskočil, ga podprl, da bi ne padel. S težavo ga je posadil nazaj. Noge mu niso bile več za rabo. Hripavo je klical Boga in vse svetnike na pomoč in napol jokaje začel:

"Dragi moj Janez, nikamor več ne morem. Moja duša je zdaj v tvojih rokah! O, Janez, imej usmiljenje!" je med stokanjem in strahom komaj izdaval.

"Eh, saj pojdem, saj pojdem!" je pohitel oče, ki se je menda že kesal, da ga je toliko časa pestil.

"Janez moj, niti do zajtra več ne . . . Hitreje prihaja, nego sem si mislil. Dokler miruješ, tega ne opaziš. Vpreči boš moral in me potegniti domov. Potem pa takoj na pot! Zakaj jutrišnjega dne, težko, da bi dočakal. Ko mi seže do srca, bom mrtev. Razumi me — — —"

*

"Mama, mama!" sem pritekla na vežo, "Krnak bo umrl. Še nočoj bo umrl!"

"Jezus Marija! Pa je bil previden? Če kdo, on je previdenja potreben, Bog se ga usmili!" je mati vsa zaskrbljena prihitela na kuhinjska vrata, "kdo je prinesel glas?"

"Sam. Pred skednjem sedi z očetom."

Materi se je obraz namah spremenil. "Sam? Aha," me je pogledala postrani, "in trava hudo poka, ko raste?" je izginila v kuhinjo.

"Res, res! Noge ima ko mrtva polena, in oče ga bodo morali naložiti v vozni koš. Jaz pa zdaj vem, kako se umre! Pri petah se začne . . ."

V tem je mati že šinila mimo mene in iz hiše ven.

Krnaka ni bilo več k nam. Zakopali so ga "spravljenega z Bogom!"

Iz starokrajskega lista: "Delavci, kdor inserira v drugih listih, v delavskem glasilu pa ne, ta sam dovolj jasno pove, da ne mara odjemalcev iz delavskih vrst. V vaših rokah je, kakšno inšerativno politiko delajo trgovci. — Trgovci so bolj navezani na vas, kakor vi nanje."

Navadi se na lastnih nogah stati, z lastnimi očmi videti, lastne misli v glavi imeti, lastno mnenje povedati.—Filozofski pregovor.

PRVI MAJ MED AMERIŠKIMI SLOVENCMI

Slovenski premogarji za svoj mednarodni delavski praznik

IZMED slovenskih delavcev v tej deželi so bili premogarji v Kansasu prvi, ki so organizirano praznovali Prvi maj. L. 1907 se je združilo nekaj društev SNPJ v premogarskih naselbinah v Kansasu v zvezo. Bila je ustanovljena z edinim namenom, da si nabavi skupno zastavo, toda se je kmalu razvila v delovno skupino, ki je obravnavala in sklepala o skupnih problemih.

Zastava društev SNPJ v Kansasu je bila razvita 1. maja 1908 v Frontenacu. Tako je bila to obenem tudi prvomajska slavnost. Pod pokroviteljstvom teh društev, ki so se l. 1907 in pozneje združila za nabavo skupne zastave, se je potem prirejalo vsakega prvega maja slavnosti rudarjev, velikokrat s pohodi. Govornike pa so povabila največkrat iz Chicaga.

Zdaj se je glede prvomajskega praznovanja tudi v rudarskih kempah v Kansasu veliko spremenilo. Naše naselbine so le še senca nekdanje živahnosti. Premogovniška industrija v Kansasu je s hirala in večina rudarjev je morala za delom drugam. Kar jih je ostalo, so le tu in tam zaposleni po nekaj dni.

Slovenska mladina, rojena v Kansasu, se je večinoma izselila v razna industrialna mesta, v prvi vrsti v St. Louis, Detroit, Chicago, Denver, Kansas City itd. Kar je fantov in deklet ostalo doma, si iščejo delo v trgovinah v Pittsburgu (Kans.) in drugih mestih, ali kjerkoli.

Slovenci v premogovniškem revirju v Kansasu še praznujejo Prvi maj, ampak tistega veselja in navdušenja, kakor pred leti, ni več. Slavnosti, ki so še vedno v področju federacije društev SNPJ, se vrše poslednja leta na prvega maja ponavadi le, ako pade na nedeljo. Drugače pa v nedeljo, katera je najbližja prvemu maju. Vzrok je, ker mladina, kar je zaposlene, dela tudi prvega maja. Pred leti so rudniške družbe vedele, da je Prvi maj, kar se tiče kansaškega revirja, zapovedan praznik. Bil je bolj praznik kot katerikoli drug ameriški praznik v letu.

Tudi v raznih drugih krajih so slovenski premogarji uvedli običaj praznovanja prvega maja, npr. v Clintonu,

Indiana. Vsakega prvega maja so začeli paradirati po glavni ulici z godbo in zastavami na čelu in potem se razdelili v skupine, ki so korakale pred rove, da odvrnejo premogarje, ki so prišli na šiht, od dela na ta dan. Slovenskim premogarjem so se pridružili tudi italijanski, in nato so tudi drugi smatrali, da je to pač praznik, pa so ostali doma. Slovenski premogarji so s pomočjo svojih socialističnih klubov priredili vsakega prvega maja popoldne piknik s shodom, na katerega so običajno povabili enega slovenskega govornika tudi od drugod.

Kakor v Kansasu, je premogovniška industrija v stagnaciji že mnogo let tudi v Clintonu in okoliških kempah. Slovenci so se izselili. Iz Clintona so šli največ v Milwaukee in v Chicago.

V industrialnih mestih v Ameriki se vrše prvomajske manifestacije največ ob večerih na shodih, razen v New Yorku in deloma v Chicagu. V New Yorku praznujejo Prvi maj delavci raznih unij oblačilne industrije, med katerimi sta najvažnejši in največji Amalgamated Clothing Workers of America in International Ladies' Garment Workers Union. Res velike prvomajske manifestacije po ulicah so se vršile v tej deželi samo v New Yorku. V Chicagu se je pred dvema letoma komunistični stranki posrečilo spraviti v povorko več tisoč brezposelnih

delavcev s pomočjo organizacij nezaposlenih in poleg teh so sodelovale tudi nekatere druge organizirane skupine. Do razkolov je imela socialistična stranka v Chicagu 1. maja vsako leto povorko in potem shod v kolizeju. Povorka je spet obnovila pred tremi leti. V New Yorku in v Chicagu sta se socialistična in komunistična stranka sporazumeli odslej obdržavati prvomajsko slavlje skupno, v Clevelandu pa sta se zedinili v ta namen že pred lanskim prvim majem. V New Yorku je za skupno slavlje s komunisti samo takozvana militantna struja, ki tudi kontrolira strankine urade, takozvani social demokrati ali "stara garda" pa sodelujejo v prvomajskih manifestacijah z omenjenimi unijami. Do januarja to leto je bila

ta struja na krmilu socialistične stranke v New Yorku. Glavni strankin odbor pa ji je na svoji seji januarja čarter odvezel in stranko v New Yorku reorganiziral. Tako je bilo v tem mestu omogočeno tudi skupno prvomajsko slavo s komunisti.

V slovenskih naselbinah praznujejo zavedni delavci simboličen pomen Prvega maja navadno v soboto ali v nedeljo, ki pade pred, ali pa po 1. maju. Prireditve v ta namen se vrše pod pokroviteljstvom socialističnih klubov

in nekaterih naprednih podpornih društev. V Milwaukeeju so l. 1934 priredila prvomajsko slavo društva SNPJ skupno s klubi JSZ.

Dasi Prvi maj kot praznik nima odobritve Ameriške delavske federacije in ga velika večina unij ne priznava za praznik, ga vzlje temu praznuje vsako leto vedno več delavcev tudi v tej deželi. Kajti to je edini praznik, namenjen za manifestiranje mednarodnega bratstva in solidarnosti delavskega razreda.

Anton Slabe:

RODOLJUB PEREGRIN IN NEHVALEŽNI NAROD

RES, rodoljuba Peregrina, ki je delal in živel za narod, niso vsi poznali. V današnjih časih ima spodoben človek vsepolno skrbi, pa prezre tudi može-velikane, ki drže bakljo napredka v svojih rokah in pozivajo narod, naj jim sledi. Tisto Peregrinovo delovanje v naši širni novi domovini res ni bilo znano vsem dragim rojakom, kar je sicer žalostno, a pomagati se ni dalo. Prav za prav pa narod ne napreduje samo od rodoljubja, ampak od vsake najmanjše idejice, ki vzklije na rodovitnih tleh in najde pristaše in zagovornike.

Razen tega so bile s Peregrinom še posebne istorije. Zgodilo se mu je bilo, da je par drugim prijateljem naroda stopil na prste. To je bila velika napaka in vsa rodoljubna javnost se je zgrozila. Poklicani in nepoklicani ljudje so pričeli raziskovati življenje, pomen in značaj rodoljuba Peregrina. Vso nesnago, ki jo je bilo mogoče nabrati, so zagnali v njegov obraz. Škandal!

Veliki, vseh čednosti polni rodoljubi, ki so imeli svoje značaje pripete na suknjah, da jih je lahko vsak opazil in občudoval, so takrat odkrili, da je Peregrin pijanec. Pomislite, pijanec med tako treznimi ljudmi! Izvedelo se je celo, da je razuzdanec — sploh v vsakem oziru sumljiv element. Nekateri so ga tudi proglasili za izdajalca rodoljubnih svetinj in interesov. In tako dalje. Neverjetno, kako žilava je vztrajnost in kako bister duh naših značajev v plemenitih skupnih naporih!

Posrečilo se je. Ko so značajni rodoljubi zmagali nad značajnim rodoljubom, je ostal Peregrin kakor garjeva ovca, da so se dobre duše na smrtno uro izpovedale za vsako dobro besedo, ki so jo kdaj izrekle zanj. Kjerkoli se je pokazal, so mu obrnili hrbet in stikali glave. Peregrin se je sprva branil, kazal na svoje uspehe pri reševanju naroda in širjenju kulture, a vse ni nič pomagalo. Začel je besneti, ker so ga tako ponižali, končno pa se je udal v usodo. Še nekaj let so ga videli, kako je prihuljen lazil po samotnih krajih in mrmral sam s seboj. Njegovi na-

sprotniki in kaznovalci so zatrjevali, da moli očenaš v pokoro za svoje grehe.

In potem je prišlo tisto jutro, ko so ga našli mirnega in potolaženega, s smehljajem odrešenja na obrazu. Njegov nos je nepremično kazal v rajske višave, kjer ni — vsaj upamo — ne rodoljubov in ne drugih njim sorodnih ljudi, ki se ponajajo z bleščečimi znaki svojih značajev na suknjah. Peregrin je bil mrtev.

In, glejte, tistikrat se je pokazalo, da naši značaji niso le maščevalci oskrunjenih svetinj, ampak da so tudi blagi in znajo odpuščati. Zjutraj so našli Peregrina mrtvega, naslednji dan pa so rodoljubi že imeli v listih nekrologe o "našem", o "velikem" in celo "nesmrtnem" Peregrinu. Njegovi najhujši sovražniki so ga povelicevali, peli slavospeve in šli za pogrebom. Taka žalost je bila ob jami, tak hudournik solza je brizgal je jezika in oči, da se je mrlič v sosednjem grobu od sočutja petkrat obrnil. In kdo ve, ali bi brez tistih govorov sedanost tako dobro vedela, kaj nam je bil rodoljub Peregrin.

Silna žalost je zavalovila in se razširila na vse strani; zajela je tudi širok krog dopisovalcev, ki se prej niso dosti zanimali za Peregrina. V dopisih so izražali svoja čustva in pretakali solze. Listi so živeli ob teh dopisih, ki so polnili lačne kolone, mesec dni. Imenitnejši rodoljubi so se hvalili s prijateljstvom Peregrina in kazali tudi na svoje zasluge. Priliko je bilo treba izkoristiti, da narod izve, koliko so tudi oni storili zanj in kakšne žrtve so doprinesli, da ga dvignejo iz močvirja nevednosti na visoko stopnjo kulture. Da, v tistih nekrologih so se že kazala prva znamenja Peregrinove kanonizacije za narodnega svetnika. Sedaj vneti častilci so s solznimi očmi odgrinjali zastor izpred pokojnikovega zasebnega in najzasebnejšega življenja in ga predajali vedeželjnosti naroda. Pozabljene so bile njegove napake, kako slab plačnik je bil, kako umetno ga je bilo treba terjati in koliko je komu odnesel na "oni svet". Skrbno so odpirali skrinje Peregrinovih relikvij in sipali čast in slavo rodoljuba-velikana na vse strani.

In plaz se je valil. V petnajstih letih, ki so morala miniti, da je Peregrin strohnel in da se je vsebina njegovih del pozabila, je spravila mravljinčna marljivost raziskovalcev sleherni atom njegovih skrivnosti na dan. Od tistih dob se blešči na našem nebu gosto ozvezdje imen, ki so zaslovela edino s tem, da so njih nosilci neutrudoma povelečevali Peregrinove in svoje zasluge. Tako se Peregrin ni samo ovekovečil s svojim delom v korist milemu narodu, ampak je dal predvsem tudi pokolenje drugih rodoljubov-posnemalcev in prižgal njih slave sijaj. Taka je bila misel, da bi bil grdo nesramen oni, ki bi pričakoval od našega ubogega Peregrina bolj trajnih in nesebičnih sadov.

A narod ni bil hvaležen! Peregrinu ni postavljaj spomenikov, in marsikdo se je opeknel, če je v zbrani družbi v gorečem navdušenju, ki si ga sam ni znal tolmačiti, omenil njegovo ime. Peregrin je bil mrtev že petnajst let in v tako dolgi dobi se marsikaj pozabi. Raziskovalci so popasli Peregrinov pašnik in ostala je gola puščava; postržek Peregrinovih skrivnosti so osvojili drugi. Malodušje je zavladalo med rojaki, ki je pritiskalo kakor mora na utrujena srca zaslužnih rodoljubov.

Ampak, ko je obup zaradi nehvaležnosti naroda, ki ne zna ceniti svojih "dobrotnikov" in "odrešenikov", prikipel do vrhunca, se je zgodilo nekaj nepričakovanega. Razburjenje, ki je takrat nastalo, je bilo velikansko. Raznesla se je namreč vest, da je nekje spravljen nekakšen kovčeg rodoljuba Peregrina. Veliko odkritje se je obetalo, o tem ni bilo dvoma. A kdo naj ga odpre? To je bilo resno vprašanje. Kateri naj bo tisti, ki izda dragoceno vsebino?

Ko je bilo dognano, da se kovčeg nahaja pri stari devici, daljni Peregrinovi sorodnici, so rodoljubi pričeli stikati glave skupaj in tuhtali, kako in kaj treba storiti. Končno so izbrali delegacijo v rodoljubju dobro podkovanih mož in ji poverili nalogo, naj v navzočnosti Peregrinove sorodnice odpre kovčeg. Tako se je tudi zgodilo. Kovčeg je zazijal, lakomne roke so segle v njegovo drobno. Kaj so prinesle na dan?

Namesto dragocenih relikvij se je pokazal očem kup starega, plesnivega, očitno neopranega perila. Srajce, ponošeni ovratniki, kučma, dolge spodnje hlače z rujavimi trakovi, bombažaste nogavice z luknjami na petah, luknjami spredaj, luknjami na podplatih . . . Obrazi delegacije so se daljšali. Nekdo je zaklel, nekdo drugi pa je nekaj godel o mistifikaciji, vsi pa so bili silno razočarani. Peregrin jim je celo zdaj po petnajstih letih svoje smrti pošteno zagodel . . .

Da, da! Ni bilo dovolj, da je rodoljube v življenju razžalil, temveč jim je napravil tudi škandal po smrti. Namesto dragocenih relikvij jim

je zapustil kovčeg umazanega perila. S tem seveda ni koristil svojemu ugledu, kajti spravil jih je v zadrego in jim napravil novo blamažo.

Ampak njih zadrega ni trajala dolgo. To ni bilo v skladju z njihovimi značaji, toda Peregrinu niso več peli slivospevov, ker jih je tako grdo potegnil in to v trenutku, ko so bili pripravljeni, da narod, ki je silno pozabljev, ponovno opozore na Peregrinove in svoje zasluge, žrtve in tako naprej.

Možje so zadržali pasove, luknjico za luknjico in užaljeni odšli. Ampak dela za narod niso opustili. Lomili so kopja kar naprej in pridružili so se jim drugi, katerih možgane je obsenčila zavest mesijanskega poslanstva. Pripeli so znake svojih značajev še višje na suknje, dvignili bakljo kulture in napredka in pozvali narod, naj jim sledi. Ampak narod jih je poznal in ni hotel slediti samopostavljenim voditeljem, ki so ga vabili vsak pod svojo marelo, ti pa so se čudili . . .

A narod je tudi prizanesljiv. Rad odpušča in pozablja. Tako je tudi kmalu pozabil, da je Peregrin iz same hudobije napravil rodoljubom blamažo in tako zmanjšal sijaj, v čigar luči so se hoteli kazati in postavljati.

(The Washington Post).

Gospa Razorožitvena konferenca je zašla v goščo topov in se izgubila . . .

Milan Medvešek:

SUŽNJI PONOČI

V DELAVSKI četrti, ki se vije vzporedno z ogromnim morju podobnem jezerom Eriem, je trenutno vse mirno, kakor da je vse zamrlo. Temni obrisi tovaren nekako prihuljeno žde v gosti, kadeči se megleni sivini in se mogočno vzpenjajo nad majhnimi, ponižnimi hišicami, ki so nasejane druga tik druge tako nagosto kakor vojaški šotori. Ulične svetilke so pa daleč vsaka sebi razpotaknjene in zdi se, da njih dremotno brljenje daja okolici še bolj temačno lice.

Ura je dve po polnoči. Vse je tiho, tako tiho, da se tišino sliši, toda Cleveland, mesto železa, jekla, strojev; konglomerat tujezemcev; torišče industrijskih sužnjev nikoli ne spi. Nenadoma se nekdo oglasi pred nekem zakotnem salunom in se prične tragično-pijano daviti z neko novo, popularno melodijo, ki te spominja na cvilečega psa, ki je sit zvonjenja; na vzhodni strani, daleč nekje, se zadere sirena, nato še ena in še ena, tulenje pa polagoma zamira in se utaplja nekje na južni strani mesta. Ponovno se vse pogrezne v neko svojevrstno topo dremoto, dokler je ne prekine pritajeno, melodično brnenje avtomobila, ki od sekunde do sekunde glasneje narašča, poje—mahoma pa preseka megleno ozračje strahovit pok: "Crysler" se je s 60-miljsko brzino zasekal v železne stebre tramvajске cone in se skoro razklal z vozniki vred.

V prvem nadstropju, črne, napol podrte hiše nekdo odpira okno in ga zopet tiho kakor tat zapira . . .

Tišina.

Nekje se prebudi tramvaj in prične otožno drgniti svojo enoglasno pesem, ki priliva umazani, v meglo zaviti ulici še globljo tesnobo.

V reki Cuyahoga zapiska vlačilec ladje.

Na progi New York Central puha in zvoni lokomotiva.

* * *

Ura je tri po polnoči. Prebivalci v delavski četrti mirno spe . . . toda Cleveland, mesto železa, jekla, strojev; konglomerat tujezemcev; torišče industrijskih sužnjev nikoli ne spi . . .

V hiši, številka 904, na cesti A. se zablistne luč v vlažno noč. Mlada Poljakinja mrzlično plane iz postelje, silovito strese svojega moža in prestrašeno zakriči:

"Tonny, Tonny, kje je otrok?!"

Tonny se z muko dramati, vse telo ga boli, in nekaj mrmra, ko pa ga žena še silneje strese, se dokonca prebudi in razdraženo zarentači:

"Kaj me budiš?"

"Otroka ni!" obupno zavpije mlada mati.

"Kaj se mu je zgodilo?" se on prestraši in že bliskovito skoči iz postelje. Tedaj pa mati zagleda izgubljenega otroka, ki se je dušilo med odejo — oče je skoro ležal na njemu! Ko mati nato ugotovi, da je otrok izven nevarnosti, prične jezno zmerjati moža, češ, da leži kakor klada, on pa se ponižno opravičuje:

"Ne morem pomagati, delo me tako zmuči in zbije, da v spanju sploh nič ne čutim, kakor da bi bil mrtev — telo mi popolnoma otrpne. Sama veš, da često ne čutim telesa še potem ko se zbudim. Otroku bo treba kupiti posebej posteljo!"

Tonny Filkowsky je kopač v jarkih že zadnjih deset let. Kadar premišlja o svojem delu, se mu zdi, da če bi bila vsa tista zemlja, ki jo je izkopal v teh letih, zvožena na en kup, bi kup zrastel v ogromnost Himalajskega gorovja in segal do neba, ali pa bi zasipal vso Eriejsko jezero, tako da bi šel lahko peš v Kanado. Toda Tonny ni utrujen radi večnega kopanja zemlje. Saj je močan, cel orjak, marveč radi tega, ker stoji za njegovim hrbtom predelavec in neprenehoma pazi nanj, da ja ne bi kakšenkrat premalo zamahnil.

V hiši, številka 1071, na cesti B. spi delavec Turocy, ki je v tovarni težak ali laborer. Dnevno vzdigne približno tisoč železnih ponev, ki so napolnjene z jeklenimi izdelki. Vsaka ponev tehta 135 funtov, torej dvigne 135,000 funtov na dan, 675,000 na teden, 14,175,000 na mesec, ali — 3,118,500,000 (tri milijarde sto osemnajst milijonov petsto tisoč) funtov na leto.

Turocy dela v tovarni že dvajset let in kljub temu se delu ni še privadil; silno ga utruja, docela zmuči. Na večer prihaja domov skoraj po štirih in komaj čaka, da zleze v posteljo (često zadremlje pri mizi še predno se umije in povečerja!), toda v spanju ga pogostoma biča še hujše trpljenje kakor pa v tovarni. Roke, ki so težko vzdigovale in se napenjale skozi ves dan, mu ponoči popolnoma odrevene in telesna bolečina se spremeni v hude, moreče sanje. Sanja, da mu tiči roka v konjskem gobcu (v gobcu ponižne, domače živali!), on pa z vso silo napenja svoje jeklene mišice, da prepreči izgubo roke, vendar vse zaman — mišice niso kos ostremu zobovju! Čuti, sliši, kako se zobovje zagrizuje v meso, kako se mišičevje trga, poka; srce se mu krči in bolečina mu para možgane, tedaj pa napne zadnje sile in sunkovito potegne roko — težak Turocy se prebudi. Ves poten in tresoč se po vsem telesu bolestno zastoče v noč: "Joj, joj, joj! . . ."

V hiši, številka 1330, na cesti C. sanja meha-

nik Schweiger. V tovarni že nekaj dni popravlja stroj, toda ga ne more popraviti. Skozi vso noč prisluškuje kolesju in motorju, odvijaja in privija vijake, cevi, pipice, premika vzvode in zopet prisluškuje, si napenja možgane in se ozira po delovodju, ki nanj strelja s pogledi, kateri govore: "Well, če ne znaš dobro svoje obrti, te bom pač moral odsloviti!" Schweigerju je vsa noč ena velika mora in trepet pred izgubo svojega dela.

Dorothy Owen

V hiši, številka 2002, na cesti D. spi produkcijski strojnik Marn. Tudi njemu se v spanju nič bolje ne godi kot zgoraj opisanim. V tovarni stori precej lepo število gibov: pri strugalnici 5,000, pri vijačnici 10,000, rezalnici 8,000, vrtilu 7,000 in pri tolkačih 10,000, torej nič manj (najbrže več!) kot 50,000 gibov v osmih urah, zato je čisto naravno, da se giblje tudi skozi vso noč: krmari in krili z rokami — včasih oplazi svojega brata po obrazu — kreče z glavo, pritiska z nogami na pedale, obenem pa neprenehoma šteje, šteje: ena, dve, tri — do štiri in šestdeset, in potem zopet od začetka, nato pa prične množiti: 5x64 je 320, 12x64 je 768, 20x64 je? . . . itd., itd., kakor računa v tovarni.

Tudi strojniku Marnu se telesna izmučenost zaperi v možgane in mu izsili grozne sanje: nanj strelja najboljši prijatelj, potem pa se sanje hipoma zasučejo: po mnogih letih se snide s svojo materjo, med njima pa se takoj vname prepir — radi skodelice črne kave — in mati ga naskoči z dolgim kuhinjskim nožem: določno čuti, kako se nož zarezuje v glavo, globlje in globlje k možganom, hoče se braniti, toda roke so mu mrtve, trde, in prav ko prihaja kriza, se nenadoma prebudi.

Ura je šest zjutraj.

V delavski četrti glasno zvonijo budilke v vseh višinah in nižinah in brezobzirno bude delavce. Vsi se nervozno premikajo, vzdihujejo, zdehajo, pretegujejo in jedva prihajajo k polni zavesti.

Kopač Filkowsky si obuva težke čevlje, hipo-

ma pa ga zgrabi žgoča jeza na ves svet in glasno zakolne, da se otrok prebudi:

"Hudiči, če bi se pretrgal na dvoje, pa še ne bi bilo dovolj tem bastardom!"

Težak Turocy sedi na robu postelje, pogled mu mrtvo blodi po sobi, si drgne roke in pre-mišlja:

"135,000 funtov na dan, 675,000 na teden . . . ali se izplača? . . . Tako ne sme iti za zmeraj, če hočem, da ne poginem še poprej, predno se saj enkrat pošteno oddahnem . . ."

Mehanik Schweiger tudi kolne:

"Vso noč sem sanjal o teh prokletih strojih, ki me kakor pošast drže v objemu, tako da sem še sam postal stroj! Vraga, ali ne bo tega že enkrat konec? . . . Ali je v meni še kaj človeka ali ne? . . . Človek človeku odreka pravico biti človek!"

In strojnik Marn govori:

"Suženj stroja podnevi, suženj stroja ponoči! Stokratni suženj! Ali je to življenje? . . . Ne, to ni življenje, ki nas nasilno izčrpava, temveč nekakšna večna natezalnica, neprestano tekmovanje s stroji, borba, v kateri se zmučimo do smrti, boj, v katerem smo vedno premagani, mora, ki nas tlači podnevi in ponoči — ZAKAJ? . . . Hudiči, ko bi me ne tako utrujali, bi skušal poseči temu globlje v osnovo, do dna, toda misli so mi težke, zamotane, se ne morejo sprostiti — preveč se gibam, gibam, neprenehoma kot nihalo—"

Tudi ura se neprenehoma giblje in niha in preseka Marnovo premišljanje.

Ura je sedem. Sliši se hitre korake; vrata se odpirajo in glasno zapirajo; startarji avtomobilov prisiljeno pojo; tramvaj glasneje drgne svojo zavito melodijo; sirene tulijo na vzhodu in zapadu, jugu in severu; nad vsem mestom leži neka zlokobna senca; vsepovsod pljuska hrup in trušč.

Cleveland, mesto železa, jekla, strojev; konglomerat tujezemcev; torišče sužnjev požene svoje robote v stomilijonsko gibanje — kletev se utaplja v šundru in cvilenju, v kaosu jeklene melodije —

"Nobena dobra stvar, razen če izvzamemo luč neba in zrak pod nebom, nam ne pride brez dela. Če so torej vse dobrine, ki jih uživamo, sad dela, mora logično slediti, da vse te dobrine spadajo onim, katerih delo jih je ustvarilo. Ali že od nekdaj je po vsem svetu taka navada, da oni, ki ustvarjajo dobrine, jih najmanj uživajo, oni pa, ki nič ne delajo in nič ne ustvarijo, uživajo največ dobrega na svetu. To je KRIVIČNO in ne bi se smelo nadaljevati. Najboljši cilj vsake dobre vlade bi moral biti, da poskrbi, da vsak delavec PREJME ČIM VEČ SVOJEGA PRODUKTA.— Abraham Lincoln.

Stevan Galogaža—
—Mile Klopčič:

NOVI LJUDJE

DVIGALO se je spuščalo z ropotom in cviljenje žage se je raztezalo v brezkončnost. Ni slišal. Njegov tovariš, Dragutin Beran, je ustavil svoje kladivo sredi zamaha in se obrnil. Sunil je Ivana:

— Tebe kliče.

— Naj kliče.

Ivan je nekaj zamrmral in nadaljeval svoje delo. Dragutin se mu je nasmejal in rekel, da ima prav. Ali klic je bilo slišati vse močneje:

— Ivan!

To kliče poslovodja Ivana Novaka, poslovodja, ki ima glavo za razbijanje kamenja in mačje oči. Novak je delal dalje in se ni zmenil. Sovražil je tega poslovodjo že od poprej kot stavkokaza. Z denunciacijami svojih delavskih tovarišev se je priril do poslovodje. Svojega sovrastva Novak pred njim ni kazal. Niti govoriti o njem ni maral. Dočim so se mnogi drugi delavci medsebojno utrujevali s psovanjem poslovodje, je Novak molčal in delal. Ko so to opazili in ga vprašali za vzrok, je rekel:

— Vprašanje, za katerega gre, ni ta poslovodja.

Kratko je odgovarjal, a njegove besede so bile zmerom težje od besede drugih. Njihove besede so bile frfotave in podobne ventilom, a Novakove so bile kot škрге. Čvrsto so držale, in mnogim je bilo skrivnost, kako to, da imajo njegove besede določeno mesto in jih je nemogoče prekladati. Postal je uganka ne le za poslovodjo in ravnatelja fabrike Antiča, marveč tudi za mnoge delavce, ki so delali z njim skupaj. Z njim je najmanj govoril Dragutin Beran, a ta ga je mogoče izmed vseh najbolj ljubil. Ta ga je tudi opozoril, da prihaja poslovodja.

— Novak?

— Izvolite?

— Kličem vas. Kaj ne slišite?

— Ne slišim.

— Novega delavca imamo. Durta, stopi sem. On je dodeljen semkaj. Uvedite ga v delo. Tako. Ste razumeli?

Poslovodja se je obrnil in odšel. Videti je bilo, da je bil Beran razpoložen za intimnejši razgovor. Obrnil se je k Durti:

— Alo, tovariš, poprimi.

Novak je ostro pogledal Berana, in Beran je utihnil. Nadaljevali so delo, a nihče ni ničesar govoril. Durta je molčal in zamahoval. Ko je sirena žalostno zacvilila, je nastala v fabriki tišina. Vse te fabriške sirene imajo žalosten glas. Ne zato, da bi bil res žalosten, marveč—ker človeka tisti hip še vse bolj zaskeli misel. Ko sta Novak in Beran odšla skozi vhod in se oddaljila od fabrike, je Novak obstal. Oči so mu žarele kot dva oglja žerjavice:

— Paziti se je treba.

— Misliš?

— Nimam dokazov, ali . . . Pazi, evo ga . . . Durta, kam?

— V Radnički Dol.*)

— Stanuješ tamkaj? Si oženjen?

— Nisem.

— Hajd, zdravo.

— Zdravo, sodrug.

Novak se je čudno namrgodil in zobje so se mu zableketali iz mrkega obraza:

— Si ga slišal? Kako mu sladko teče ta 'sodrug' . . .

Dnevi so tekli. Kako tečejo dnevi mezdnih delavcev, to je že dobro znano. Tega zdaj ne bom opisoval. Ne zato, ker to ne bi spadalo sem, marveč zato, ker vedo to prav dobro tudi brez mene tisti, ki se jih to tiče. Oni

vedo to bolje od mene, a čemu bi pisal za tiste, ki se jim dobro godi? Da bi pri njih izzival sentimentalnost? Ali da se jim izmisli primer dobrega stila? Zaradi artistične uspavanke?

Nekega jutra je stala pred fabriko ogromna množica delavcev. Ko se je Novak bližal množici, je vse jasneje slišal vik in razpaljene vzklike. Durta je imel glavno besedo. S svojimi besedami je vlekel Berana vedno bolj iz molččnosti. Novak je šele sedaj opazil, da ima Durta oči, ki igrajo bolj kot kogarkoli oči, in da ima svoje plave lase na prečo. Med govorom neprestano maha z rokami in prav nobene zveze ni med temi kretnjami in njegovimi besedami. Durta je kričal:

— Jaz pa vam pravim, da je to najhujša fabrika od vseh, kjer sem do zdaj delal.

— Jasneje! Pravi Beran in se mu smeje v lice.

— Tebi ni nič jasno in vse bi rad, da se ti obesi na nos. Evo ti: videti je, kot bi tu delalo dve sto volov, ne pa dve sto delavcev. Gorje vas ubija, vse nas izkoriščajo do kože, a nikogar ni, ki bi začel borbo za boljše življenje . . .

— Saj smo, pa veš, kaj je bilo, se je oglasil nekdo.

— Vem, kaj je bilo. A prenehati se ne sme.

— Kar začni! so zakričali mnogi glasovi.

— Sodrugi, je dvignil Durta svoj glas. Danes, ko je delavski razred . . .

— Stoj! je zagrmel Beran. Vse vemo. Vse to vedo na vsej zemeljski obli. Rad imaš govore, kakor je videti . . .

— Jaz, sodrugi, mislim . . .

Novak se je preril:

— Potrpi no malo. Ne vem, kaj misliš, ali če misliš dobro, zakaj potem tako mnogo blebečeš?

— Strahopetec! je kriknil Durta, a glas mu je zazvenel prazno. Misliš, da se tudi jaz bojim, kot se bojiš ti?

Novaku so zažarele oči v čudnem blesku. Ves je nabrekli od ene same težke besede, a je ni izrekel. Zadržal jo je in mirno odgovoril:

— Ne gre zdaj za to, sodrug, kdo je strahopetec. Rekel sem samo, da si v besedah preveč pogumen. In za tvoj posel je to precej . . . Nekam mudi se ti, kakor da bi bila ta borba, o kateri govoriš, tvoj osebni posel . . .

Ničesar niso vedeli, a vsi so čutili, da ta čas med Novakom in Durto nekaj ni v redu. Oba sta govorila domače, a vsem se je zdelo, kakor da govori vsakdo od njih drug jezik.

Novak je delal mirno, z ognjem v očeh. Durta se je daljal zdaj s tem zdaj z onim, napravil je v fabriki celo zmedo in nervozo. Mnogi so potem prihajali k Novaku in zahtevali od njega, naj pove svoje. Novak je molčal in delal, sikajoč skozi zobe počasi: "Jaz nisem za Durtovo borbo."

Ko so delavci naslednjega dne odhajali ponoči domov skozi snežno burjo, je Novaka razgreval nekak ogenj. Potegnili je Berana v stran:

— Pojdi k mojim domov in reci, da bom prišel nocoj nekoliko kesneje.

— Kam greš?

— Ne izprašuj, stori, kar sem ti rekel.

Ivan je odšel nekam v noč. Razmišljal je spotoma o štrajku, ki je bil v fabriki pred šestimi leti. Pripravljen ni bil, pa je propadel, in delodajalci so pritiskali še močneje. Prišlo je do spopadov. Njega so aretirali. Odvedel ga je špijon Pužar. Tisti s kljukastim nosom in veliko brazgotino na desnem licu. Tri dni zapora. Zaslišan in izpuščen. Ničesar ni zakrivil. Dobro se spominja: ta-

*) Delavski dol—predmestna, delavska naselbina.

krat je bila prav taka zima kot zdaj. Za časa štrajka je govoril ognjene govore, svojo kri je gnetel v besede, in besede so žgale kot žerjavica. Potem se je popolnoma izpremenil. Nič več ni gnetel krvi v besede, marveč v dejanja. A kadar govorijo dejanja, tedaj so besede redke in nagle. Fabriški direktor Antič je pogosto vpraševal poslovodjo: "Kaj počne tisti kričač?", in ni bil prav nič zadovoljen, ko je slišal, da ta kričač mirno dela in ničesar ne govori. Če kdo nima čiste vesti, potem je molčanje znak, da je ta vest dobro vidna. Ker ni šlo samo za Antiča, je bilo molčanje globlje, kot pa je to mislil gospod direktor. Hladnokrvnost in odločnost sta postali Novakovi dobri lastnosti po vseh izkušnjah, ki jih je bil doživel. Dolgo časa je bil pod nadzorom konfidenta-poslovodje, a niso ničesar izvohali. Novak je molčal in videti je bilo, kot bi bil Novak prenehal misliti o vseh stvareh.

Posledice fašistične in militaristične vzgoje.

O tem, kaj misli do dna in kaj stvarno dela, je redkokdaj govoril. Niti svoji ženi. Nikoli! Če je človek pošten in pameten, ga tepci vedno zalotijo. A če je še pametnejši, potem nezaželeno uho ni nevarno: nezaposleno je, ker še pametnejši ne nosi srca svojega na razstave. Tako je pogosto prišlo do prepira z ženo. To je bilo zelo smešno:

- Zakaj si prišel tako pozno?
- Bil sem v krčmi.
- Si pil?
- Da.
- S kom si bil?
- Sam.

Žena se je jezila, on se je smejal. Ni bil on v krčmi! Razen tega, tak-le Novak se ne opije. Ničesar ni razlagal. A nekega dne je postala žena ljubosumna. Tega Novak ni maral in to niso dobre stvari. A ji je rekel, naj ga nikoli več ne vprašuje kaj takega, če želi, da ji ostane dober in zvest mož. Nikoli več ga ni vprašala. Namesto teh razgovorov, sta se pogovarjala o drugih zadevah. Žena se mu je tedaj še bolj približala, postala mu je več kot žena: prijatelj in sodrug. Slutila je, ali izpraševala

ni ničesar, če se je kdaj zakesnil. On tega ni maral. To niso družinske zadeve. A ena sama beseda je včasih hujša od meča.

Kaj je mar Novak njo puščal v temi? Tega ne. Dolgo je z njo govoril o stvareh, ob katere se je žena vsak dan spotikala. Delal je to od tistega dne, ko je prenehala biti služkinja pri nekem profesorju. Otirajoč snežinke z obrvi se je spomnil tistega časa, ko je žena delala in stanovala v "sobi za služkinjo". Nekega dne je slučajno rekla Novaku:

- Sobica je tesna in brez peči.
- In potem?
- Kaj potem?

Anka ni mislila dalje. Novak ji je podaljšal pogled in razširil zavest. Razlagal ji je, da ni dovolj reči, da je sobica tesna in brez peči:

— Važno je pogledati globlje. Vsi hišni posestniki in njihovi arhitekti nikoli ne zidajo udobne in velike sobe za ženske, ki jim služijo, ki nosijo glavno breme v hiši. To so postranski prostori za postranske ljudi. Ljudje, ki imajo denar in gradijo koče . . .

— Gledajo na nas kot na živino, mu pade jezna Anka v besede.

- Tako je.
- Res, na to nisem niti mislila. To je pri njih pravilo.
- Pravilo njihovo je, da nam vzamejo večji del tistega, kar zaslužimo.

Tako je Anka gledala dan za dnem globlje. Ko se je omožila z Novakom, je gledala že precej dobro. Iz zaslepljenega sužnja je postala zaveden človek, bila je mirnejša in veselejša. Razvita zavednost je največje zadovoljstvo, a delo je na temelju te zavednosti še večje. Tudi z drugimi ženskami je govorila o tem. Iz pogovorov so letele nove iskre, in delo je klesalo nove ljudi. Videlo se je dalj, a spoznavale stvari, ki so—strnjene—govorile o tem, da so vsi lastniki hiš enaki, da so si podobni vsi, ki imajo služkinje, in da je položaj skoro vseh služkinj povsod enak. Od te resnice so prodirale dalje. Skraja je dajal Novak dobre nasvete. Pozneje so kar same. Tako se je to godilo.

Po uri hoda je Novak stopil skozi neko dver na dvorišče pritlične hiše. Izza te hiše je bilo stanovanje iz sobe in kuhinje. Obšel je sprednjo hišo ter stopil po dvorišču dalje. V zadnjem stanovanju, soba in kuhinja, je nekdo pogledal skozi okno, ko je bil Novak potrkal. Okno se je odprlo, a Novak je tiho vprašal:

- Torej?
- Tamkaj ne stanuje.

Novak je stopil bliže. Prijel se je za okno, a oči so se iskrile:

- Praviš, da ne stanuje tamkaj?
- Ne.
- Zdravo.

Naslednjega dne je dejal Novak Beranu, naj najde nekoga, ki bo iznova vprašal Durto, kje stanuje. In res, opoldne je bilo slišati med Durto in nekim delavcem ta-le razgovor:

- Če bi človek stanoval bliže, bi imel vsaj kaj od od-mora, je rekel delavec.
- Stanuješ daleč?, vpraša Durta.
- V Črnomercu. A ti, Durta?
- V Radničkem Dolu.

Novak je tuhtal. Prsti so se mu stiskali od besa, a je čvrsto stisnil zobe, da bi ne zinil niti besede. Beranu je rekel:

— Anka ima danes drugo delo. A tvoja? Treba je še nocoj ugotoviti. Vprašaj jo, ali utegne. Ako utegne, potem naj . . .

. . . Zvečer, ko je fabrika nehala sopsti, je Beran šel sam z Durto skozi vhod. Segla sta si v roke in se razšla. Ko se je Durta oddaljil, ga je z Beranovega lica spre-

mil posmeh. Bila je že zimska noč. Neka ženska je ta hip šla preko ceste in nekam hitela.

Novak je prišel k Beranu na obisk. Z držajem kuhinjskega noža sta trla kavina zrna in pristavila lonec. Noč je potekala, in oba sta bila že vznemirjena. Morala bi se že vrniti. Bilo je že blizu polnoči, ko se je vrnila. To je bila Beranova žena. Nasmejala se je, slekla jopič in rekla najprej:

— Tepca. Pila sta kavo pred večerjo. Krompir je pa na peči. Kruh v omari.

Rekla je to tako ravnodušno in veselo, kakor da ni bila nikjer in kakor da je nista težko pričakovala.

— Pusti kavo, marveč . . . kaj je?

— Kaj je? V Vlaški ulici stanuje.

— Laže torej, da stanuje v Radničkem Dolu.

— Laže.

Novak in Beran se srečata v vročim pogledom. Durta ima torej vzrok, da jim nepravilno govori o svojem stanovanju. Kakšen je ta vzrok? Za vzrok gre zdaj. Ni hče ni mogel verovati, da je ta vzrok pošten. Zakaj Durta se je obnašal in bil tak, da tega nisi mogel misliti o njem. Beranovka je sedla k njima in ju gledala. Dolgo je poslušala, kaj govorita, potem je prasnila v smeh:

— Nista brez glav, le rabiti ju ne znata. Tja in nazaj prideš v eni uri. Mene ni bilo štiri ure. Torej?

Potegnila je oba bliže k sebi in s tišjim glasom nadaljevala:

— Durta je provokater. Konfident. Ni odšel takoj domov, marveč se je oglasil v krčmi. Stala sem zunaj in se sprehajala gor in dol. Dolgo ga ni bilo. Potem je stopil iz gostilne. A ne več sam. S tem drugim je odšel domov. In jaz sem stopila noter, ko sta odšla v sobo. To je Durtovo stanovanje . . .

— Kaj je, kaj se smeješ?

Ona se je bila res nenadoma nasmejala tako sladko, da je zvenelo po vsej sobi.

— Kako se ne bi smejala? Slabo so pogruntali to svojo stvar. Oni drugi . . . malo bliže . . . oni drugi z Durtom je bil Pužar. Ti, Novak, se ga najbrž dobro spominjaš?

— Puž . . .

Beranovka je Novaku zamašila usta:

— Tiše nekoliko.

— Pužar? Tisti? Si dobro videla?

— Sigurno.

Nekaj dni je šla ena beseda od ust do ust. V tvornici je bilo nenadoma občutiti neko nevidno silo. Le Durta ni slišal te besede. On je še nadalje govoril svoje velike besede in prisluškoval odmevu. Iskal je, kje so tista plodna tla. A zdaj je bila njegova vada že vsem znana. Sladka je bila, a ribe niso marale blizu. Besede so ostale samo besede. In ko je nekoč spet valjal svoje velike besede, je slišal klic:

— Kaj boš ti vedel, saj niti ne veš, kje stanuješ?

Durta je zaplesal s pogledom in ga spustil najnižje, predse. Najmanj sto oči ga je pogledalo. S čvrstim korakom, počasi je pristopil k njemu Novak. Drugi delavci za njim:

— Durta, nekam v zadregi si?

— V zadregi? Nisem . . . vidite . . . kakšni delavci ste to . . . mislim . . . to se pravi . . . morali bi nekaj storiti, a vidim . . . Zakaj bi bil v zadregi? Nič nisem . . .

— Durta, a kaj bi ti hotel?

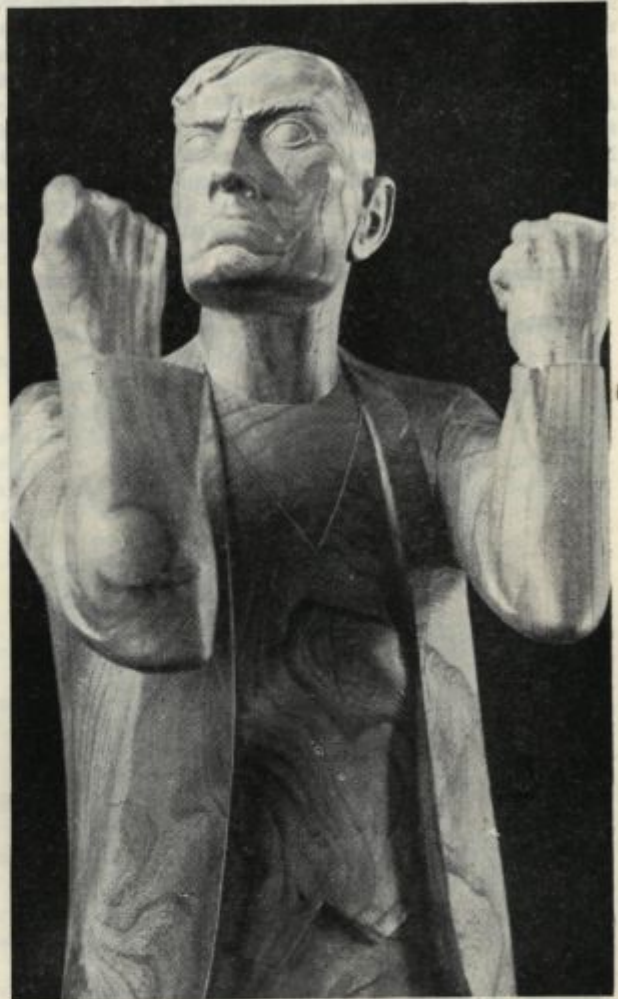
— Borbo, da začnemo borbo za delavske pravice. Pa vidim, da se z vami ne da ničesar napraviti.

— "Napraviti", praviš. Da, Durta, čvrsti postajamo in težko boš napravil z nami tisto, kar si nam pozabil povedati.

Durta je zatrepetal z očmi in nesigurno pogledal Novaka. Nikdar še ni videl pri njem takih oči. Ledene, mirne, jeklene. Kakšne oči so to? Durta je razumel in

zazeblo ga je. Občutil je, da mu noge hočejo klecniti in da potrebuje zraka. A zrak je bil prav tedaj tako čist in jasen. Mogoče bi se bil v tem zraku zadušil, če ne bi bil prišel poslovodja. Gruča se je razšla.

Fabrikca je dalje grmela od udarcev in cviljenja žag, a delavci so razmišljali o nečem, o čemer je treba dobro

Tine Kos: SVETA JEZA (Lesorez).

razmisliti. Besed je bilo malo, a moči vedno več. Ne gre za Durto. On je izostal in nič več ga ni bilo v fabriki. Tako pravi Novak. In pristavlja: ne sme moč mimo pameti.

Nekaj se je delavcu lahko odpustilo, če je sredi vse bede tega sveta popotoval kakor ubog romar po samotnih potih. Dandanašnji pa je delavsko gibanje tako razvito, delavska organizacija tako razširjena in socialistični nauk tako razglašen, da se ne more nihče izgovrjati: "Nisem vedel!" Kdor sedaj ne ve, kje je delavčev prostor, kaže le nemarnost. In to je greh.

Za življenje, ne za smrtno pokoro je nastala zemlja, in človek je poklican, da na njej živi in uživa življenje. Priroda mu je dala moč, da obriše solze in zamaši njih vire. Dala mu je oči, da lahko najde novo pot, in dala mu je razum, da lahko spozna svoje človeško poslanstvo.—E. K.

Anton Garden:

PO KATERI POTI V SOCIALIZEM?

V NASLEDNJIH vrsticah se bom dotaknil vprašanja, ki je važno za vsakega, ki vidi potrebo po fundamentalni spremembi socialne družbe. Vsi znaki so tukaj, da je kapitalizem dodelal svojo zgodovinsko nalogo. Dodelal je, ker milijonom in milijonom delovnega prebivalstva ne more več nuditi dela in zasluga, vsakršnega zasluga, ki je pogoj za eksistenco. V negotovosti za obstoj je v sedanjem štadiju kapitalizma sleherna oseba, ki živi od dela svojih rok ali uma. Radi izpopolnjevanja produkcije in industrializiranja zaostalih dežel, kar skrčuje zunanji trg, je delovni trg z vsakim letom bolj prenapolnjen in odvisnost ročnih in duševnih delavcev ter profesionistov vedno večja. Brezskrbno življenje imajo le večji in veliki lastniki kapitala — parasiti. Te razmere se bodo z možnimi presledki stalno pogoršavale, dokler ne pride do večjih sprememb ali odprave profitnega sistema.

Vprašanje, po kateri poti bomo prišli v novo družbo je torej važno za ves delavski razred. Predvsem je važno za socialiste in druge razredno zavedne delavce, ki so avantgarda proletariata in graditelji nove družbe: socializma, ki je zgodovinski naslednik kapitalizma. Seveda je lahko argumentirati, da je za nas v Ameriki to vprašanje le akademske važnosti radi šibkosti delavskega gibanja. Prvo je treba zgraditi močno delavsko in socialistično gibanje, šele potem bomo upravičeni baviti se s tem vprašanjem.

Šibkost tega argumenta je, ker bazira na domnevi, da je mogoče zgraditi močno in bojevito delavsko gibanje brez posvečanja važnosti teoretičnim vprašanjem tikajočih se prehodne dobe. Če bi bil na primer Karl Marx tega mnenja, bi ne bil nikdar formuliral in razvil socialistične filozofije. Vemo pa, da so prav njegove teoretične študije postavile ne le fundamentalne stebre znanstvenemu socializmu, marveč dale gibanju tudi vso dinamično silo. In danes, ko je ves kapitalistični svet v kaosu vsled preživelosti sistema, so teoretična vprašanja o smernicah in nazorih sigurno bolj aktualna ko v Marxovih časih, ko je bil kapitalizem na pragu največjega razmaha. Seveda se s samim teoriziranjem ne pride nikamor, kakor tudi ne brez jasnega cilja in dobro preštudiranih smernic. S samimi sanjami ni mogoče postaviti hiše; treba je materiala in dela. Toda tudi hiše ni mogoče obvarovati pred orkanom, če je zgrajena na pesku ali pa iz slabega materiala.

KRIŽANJE NAZOROV

Med socialisti vseh barv ni diferenc o končnem cilju — odpravi profitnega sistema. Proti kapitalizmu in za vzpostavitev socializma so vsi njegovi pripadniki — socialdemokratje, marksistični socialisti in komunisti. So pa važne razlike med njimi glede vprašanja taktike. Te razlike postoje od vsega pričetka modernega socialističnega gibanja, toda ruska boljševiška revolucija in poznejši dogodki v nekaterih drugih deželah so jih tako poostrili, da so med nasprotniki kapitalizma, to je socialisti vseh barv, nastale velike načelne razlike. Te razlike so po detroitški konvenciji izbruhnile na dan tudi med ameriškimi socialisti.

Glavno sporno vprašanje v svetovnem antikapitalističnem gibanju je: demokratični socializem ali delavska diktatura kot sredstvo za odpravo kapitalizma. Oba nazora imata vnete zagovornike, in sicer tako vnete, da vidimo v obeh taborih odprto sovraštvo drug do drugega. Ta boj je vrgla na dan ruska boljševiška revolucija, ki je razde-

lila socialiste v prvih povojnih letih v dva tabora — komuniste in socialiste, v pripadnike delavske diktature na eni strani in politične demokracije na drugi. Poznejši dogodki, v glavnem v Nemčiji in Avstriji, so pognali na dan še tretjo grupo, takozvane marksistične socialiste, ki nihajo med obema ekstremoma. V Ameriki je ta skupina zastopana po "militantih" ali thomasovcih, ki so v boju s "staro gardo", ki se je pričela nazivati s socialdemokrati.

Socialdemokrati odločno odklanjajo vsako nasilje v boju proti kapitalizmu in vsako diktaturo za doseg socializma. V socializem upajo priti zgolj s parlamentarno akcijo, stopnjo za stopnjo v mejah buržvazne demokracije. Lestvo v socializem nameravajo zgraditi z reformami: zdaj bodo odrezali kos mesa na telesu kapitalizma in drugič zopet drugega, dokler mrhovina ne bo pospravljena. To bi bilo vse dobro in bi se lahko prišlo do zaželjenega cilja, če bi mrhovina hotela mirno držati. Toda kapitalizem ne pozna nič drugega ko boj, predvsem razredni boj, in je zelo dvomljivo, če bo pripravljen mirno trpeti, ko ga bodo pristaši novega reda rezali kos za kosom. Saj se celo brani Rooseveltovega "novega deala", ki mu je bil namenjen kot zdravilo. Socialdemokrati sovražijo vsako diktaturo; skrajni desničarji celo na primer ne vidijo nobene razlike med fašistično in komunistično diktaturo!

Na drugem ekstremu so da zadnjega časa prav tako vehementno odklanjali vsako demokratično proceduro komunisti. Za vse dežele so predpisali proletarsko diktaturo kot edino načelo, katerega se naj oklene delavstvo in edino sredstvo za odpravo diktature. Socialiste so smatrali za hlapce kapitalizma in sovražnike delavstva. V "tretji dobi" so jih krstili s "social-fašisti". Šele debakel v Nemčiji jim je pričel odpirati oči. Na zadnjem kongresu tretje internacionale so se izrekli za obrambo buržvazne demokracije, kjer še obstoji, za likvidiranje dualnih komunističnih unij, s katerimi so v "tretji dobi" upali uničiti nekommunistične strokovne unije, in za ustanovitev "ljudske fronte", v kateri naj se združijo vsi nasprotniki fašizma, ki je bil po njih teoriji še komaj nekaj mesecev prej — zgodovinski predhodnik boljševiške diktature! Iz dogodkov zadnjih let so se komunisti vsaj navidezno nekaj naučili.

POJAV NOVE SKUPINE

Med tema dvema ekstremoma, med socialdemokrati, ki upajo priti v socializem po lestvi reform povsem mirnim in legalnim potom, in med propagatorji proletarske diktature je pričela vstajati nova skupina socialistov, ki ne odklanja ne načel proletarske revolucije niti demokratične, to je parlamentarne procedure. To se sliši kot velika kontradikcija. Komur je za dlakocepstvo, seveda lahko kaže na to nelogiko. Ampak svet je poln kontradikcij, tako kapitalizem kakor tudi ljudje sami.

Ta skupina, marksistični socialisti, ki postaja dominantna sila v Španiji pod vodstvom Cabalera, v Franciji pod vodstvom Bluma, levo krilo v angleški delavski stranki, avstrijski revolucionarni socialisti, bundisti na Poljskem in "militanti" ali thomasovci v Ameriki — vse te skupine ustvarjajo novo ideologijo, ki bazira na teoretičnih in praktičnih izkušnjah svetovnega delavskega gibanja v zadnjih dvajsetih letih. Teoretično je oprta na naukih Marxa, Lenina in Trockija. Naravno so v tej skupini tudi diference, kakor so tudi med socialdemokrati in komunisti, toda v glavnem se strinja v sledečih programatskih načelih:

1.) Enotna fronta vsega delavstva za boj proti vojn

in fašizmu. Glede te točke je med komunisti in "militanti" ta razlika, da so prvi pripravljeni sprejeti v "ljudsko fronto" vse, tudi buržvazne elemente, drugi pa slednje odklanjajo.

2.) Obramba civilnih svobodščin z vsemi legalnimi in tudi ekstralegalnimi sredstvi, to je z orožjem, če je treba. Proti vigilantom in organiziranim fašističnim tolpom je najboljšo sredstvo delavska obrambna, dobro disciplinirana organizacija. V Franciji se je ta akcija do sedaj dobro obnesla, v Avstriji je bila prepozna, v Španiji je porazila fašizem, čeprav je bilo delavstvo v uporabi jeseni 1933 poraženo, toda ne premagano. Ekstralegalna obrambna organizacija bo tudi potrebna, ko prevzame delavsko vlado.

Alex Haberstroh

Diktator, ki je danes miru v Evropi najnevarnejši.

3.) Jačanje politične sile z zgraditvijo močne delavske stranke, ki se naj v zakonodajnih zbornicah bori za delavske interese ter pomaga unijam v ekonomskem boju.

4.) Vlada delavcev in farmerjev. Ko dobi delavstvo v roke vladni aparat, bodisi kot posledica volilne zmage ali pa kot posledica splošne vstaje v dobi velikega socialnega kataklizma, ko odpove vlada bodisi radi katastrofalne gospodarske krize ali poraza na bojišču, mora gledati, da takoj zatre kontrarevolucionarje. Demokracija mora veljati le za delovno ljudstvo in ne za nasprotnike prave ljudske vlade. Vse industrije morajo biti čimprej socializirane in vlada reorganizirana od vrha do tal.

Če se kapitalisti ne bodo upirali novim zakonom, bodo lahko primerno odškodovani, da ne bodo živeli v revščini. Ako bi pa hujskali proti vladi delavcev in farmerjev ali se celo poslužili orožja, se bo z njimi postopalo kot s kontrarevolucionarji. Splošna in prava demokracija bo zavladovala za vse ljudi, ko bo novi režim politično in gospodarsko utrjen z rapidnim uvajanjem socializma.

5.) Vojska. Delavstvo se mora postaviti proti vsem kapitalističnim vojskam. Vojska za "obrambo domovine", "demokracijo" ali "proti fašizmu" s strani kapitalističnih držav, je le pot v — fašizem. Nikdo naj drugače ne sanja, če noče biti razočaran. Fašizem bi dobila posebno Amerika takoj, kakor hitro bi se podala v vojno. Zato je že poskrbel ameriški kapitalizem, ki je izdelal vojno-faš-

istični načrt do zadnje pike in ga ima na polici generalni štab.

Situacija je bolj komplicirana v Evropi radi fašistične nevarnosti spredaj in zadaj, to je napad fašističnih držav, predvsem nacijske Nemčije, na države z več ali manj demokracije, pred vsem sovjetske Rusije. Toda če evropsko delavstvo ne bo spremenilo vojne v revolucijo, bo sigurno dobilo fašizem, čeprav bi bile fašistične države premagane. Naloga ameriškega delavstva in drugih demokratičnih elementov pa je, da za vsako ceno preprečijo vladi vmešanje v vojno na strani katerekoli države, če treba tudi z generalno stavko. Sigurni smo lahko, da bi z napovedjo vojne dobili fašizem. Največja nevarnost je, da se bo ameriški kapitalizem poslužil prav tega sredstva za dosego fašizma.

To je jedro nove orientacije levega krila socialističnega gibanja tako v Ameriki kakor tudi po drugih državah. Zapopadeno je v detroitški deklaraciji. Desno krilo — socialdemokrati — pravi temu — "komunizem", čeprav ni nič podoben programu tretje internacionale do njenega zadnjega kongresa. Je v skladu s fundamentalnimi tezami ali nauki marksizma, ki je gonilna sila vsega revolucionarnega delavstva. Levičarski socialisti ne odklanjajo reform, odklanjajo pa reformizem. Tudi nimamo nobenih iluzij, da se bo socializem pripeljal s kočijo ob sviranju godbe.

Kakšna bo prehodna doba, bo pa predvsem odvisno od razmer, organizirane sile delavstva in njegove izobrazbe ter od obnašanja in moči kapitalističnega razreda, kadar bo stal pred izgubo svojih privilegijev. Vsa zgodovina pa pokazuje, da pot v novo, socialistično družbo ne bo lahka niti gladka.

Kratkovidni egoizem

Egoizem je nekaj strašnega. Povprečen človek ima prste le k sebi obrnjene. Le grabil bi, pa nič dajal. Ta nagon je ustvaril izkoriščanje, sužnost in druga nešteta socialna zla.

Zaradi tega egoizma ni mogoče urediti družabne razmere drugače nego na nasilju: močnejši tlačijo slabjšega. Najmočnejši se družijo v zveze, da nasilno tlačijo in izrabljajo vse druge v svojo korist. Tak je današnji sistem po krivdi nevednosti revnega človeka.

Kapitalistični sistem in sploh uredba izrabljanja človeka v korist gospodarja je posledica egoizma—gole, brezobzirne sebičnosti! Banke, karteli, trusti, ti so, ki imajo vso moč v rokah. Pa ta moč ni niti duševna, niti telesna, ampak je to moč nagromadene privatne svojine; moč mrtve gmote, ki sicer nima prav nobene vrednosti, če bi ji človeška grabežljivost ne dajala vse pameti v zakup . . .

Kapitalizem, militarizem, birokracija, monarhija in cerkev praznijo državne blagajne, ki jih polnijo bedne mase naroda z odtrgavanjem od svojih ust.—D. Tucović.

Znanost je pot, na kateri iščemo relativno resnico s pomočjo objektivnih zakonov.

Janko Zega:

VOJNE MATERE

PAR trenutkov je sedel zamišljeno. Očividno se je poglobil v moje vprašanje. Potem je vstal in stopil v svojo sobo. Brskal je v predalih svoje pisalne mize, vrnil se je in razložil pred menoj več predmetov.

"Vsak izmed tem spominčkov me spominja na vojno mater. Nekatero sem osebno poznal — posebno eno. Toda vse so trpele in trepetale za svo-

svoje sinove, ki so se pobijali med seboj vrag vedi zakaj!"

Pokazal je na moj kozarec in zvrnil svojega. Nisem ga motil; vedel sem, da ga je težko pripraviti k obujanju spominov. Toda ko je enkrat začel, se je čisto uživel v tista usodna leta svetovne vojne. Z največjim zanimanjem sem sledil njegovemu pripovedovanju, ki ga tu podajam.

*
Vidiš, ta - le knjižica je bila v prsnem žepu mladega itali-

janskega alpinca. — Zgodaj zjutraj nas je začela bombardirati laška artilerija. Razbijali so najprej žične ovire pred našimi zasilnimi jarki; potem smo bili mi na vrsti za kake pol ure, ki se nam je pa zdela cela večnost; potem pa so pomaknili svoj topniški ogenj kakih sto metrov za našo linijo.

Tam zadaj je bilo pokopališče z malo cerkvico, ki pa je bila že skoro do tal podrta. V nam najbližjem vogalu pokopališča je stal križ. Njegova silhueta se je odražala pošastno v rdečkasti jutranji zarji. Križ je bil nagnjen daleč naprej proti nam — ena roka je štrlela z žeblijem v zrak, les je bil že odbit.

Ko sem še zrl v tisto smer, je težka granata zadela tisti vogal pokopališča. Kamenje in deli križa in Kristove sohe so leteli daleč na vse strani.

Lukančič se je prekrizal: "Nesrečna mati božja! Križali so ti sina in zdaj so ti ga križanega raztrgali na kose! Vsemogočni bog — usmili se nas revežev!" Goreče je molil, pa ga bog morda radi silnega bobnenja ni slišal. Polovica čete je ostala tam okrog — med njimi tudi Lukančič.

Toda to ni, kar sem hotel povedati. — Napad, ki je sledil obstreljevanju, smo z velikimi izgubami odbili. Tudi pred našo črto je ležalo veliko Italijanov. Direktno pred menoj je ležal ranjenec. Ni se mogel ganiti, ali zavesti ni zgubil. Z glasom polnim groze in trpljenja je od časa do časa klical. A ni klical boga — ne, v tej svoji strašni uri je mislil le na eno bitje, ki mu je bilo več, ko bog. "Mamma mia!" In zopet: "O, mamma mia!"

Vsaka pomoč zanj je bila izključena. Pri blem dnevu nisi smel ni prsta pokazati. Njegovo vpitje pa nam je razjedalo možgane, paralo srca, trgalo živce.

Sredi popoldneva je utihnil. Ko se je nad prokletim bojiščem stemnilo, sem se splazil k njemu. Bil je mrtev. V žepu je imel to knjižico, par pisem in fotografijo.

Vidiš, tu je njegovo ime, starost, poklic, naslov matere v Turinu. Očeta torej več ni imel. Kasneje sem po Rdečem križu pisal materi in ji poslal pisma in fotografijo. Pisal sem ji, da se je zadnja njegova misel oklenila nje. In da je umrl hrabro. Da je umiral dolge mučne ure, to sem zamolčal . . .

*
Nadaljeval je s kozarcem vina v roki.

Najbrž nisi pil še nikdar meranca. Tole vino ni napačno, ampak (cmak!) meranec ti je prava kapljica! Takrat smo ga pili. Bilo je v Boznu — to je tisti Bolcano na Tirolskem, kjer je imel Mussolini lansko jesen vojne manevre; overtura za roparsko vojno v Etiopiji.

Sedela je zraven mene, na njenih polnih prsih prav takle znak iz čistega zlata.

Pomolil mi je znak: Kodrasta otroška glava, nad glavo krona, spodaj napis Franz Josef Otto in še nižje doli:

17. INF. REG.
KRONPRINZ
24., XI., 1916.

To je taisti Otto, ki točasno stremi po avstrijski in ogrski kroni. Kranjske Janeze je cesarski Dunaj nagradil s tem naslovom za dolgo vrsto težkih bojov, polnih žrtev in v prepričanju seveda, da bo tako odlikovani polk poslej še bolj

uporabljiv za najnevarnejše in najriskantnejše spopade.

Pa smo praznovali to 'odlikovanje' v najboljšem hotelu. Igrala je naša godba, ki je bila prvovrstna — saj so bili v nji člani orkestra ljubljanske opere, dočim je bilo operno gledališče takrat ponižano v kinematograf!

Ne pozabi, da sem bil tedaj še precej mlečen. Saj sem le z velikim trudom komaj vzgojil nekaj malega pod nosom. Vpogleda v življenje še nisem imel, razumel še nisem tega, kar razumem danes. Tisti večer sem samo užival, mislil malo ali nič.

Sedela sva s spremljevalko na balkonu. Bila sva dobro razpoložena — zasluga meranca in — o, well — mladostne krvi.

Da ti bo jasneje: s prijateljem Dorčetom sva stanovala v vili mlade vdove v prijaznem predmestju. Dorče se je že prvi dan zaljubil v osemnajstletno hčerko. In tako sem njemu na ljubo spremljal njeno mater, ki si je — to mimogrede — ohranila poleg svoje zrele lepote precej mladostne živahnosti.

Pila sva bratovščino — bogve kolikokrat že. Zaradi poljuba seveda. Tu na balkonu v loži naju ni nihče motil. Ali baš ko sem se zibal v najlepših, mnogo obetajočih sanjah, sem opazil, da je nenadoma vztrepetala — ne iz ljubezenske strasti, marveč kakor v neznani grozi. Sledil sem njenim temnim očem.

Zazrla se je v vibrirajočo se maso plesalcev. Njena hčerka se je nežno oklepala čvrstega Doreteta. Smehljaj sem se, misleč, da je ljubosumna, da ji postaja mlada, zela hčerka ovira na ljubezenski poti. Hoteč jo potolažiti, sem ji dvoril z novimi, izbranimi pokloni. Ni me poslušala. Nema, resna je sedela in ni umaknila pogleda s svojega otroka.

Moje od vina kalne misli so se kmalu umaknile treznosti, ko je začela: "Doslej vojne nisem preklinjala. Ni mi prišla do živega. Nimam sina in ne več moža. A zdaj — sega po edinem, kar imam, po moji hčerki. Vidiš, mislila sem, da je to samo flirtanje, tista petošolska ljubezen, ki jo prespiš in pozabiš. Pa ni. Opažam, da se je moja Gretchen zares zaljubila. — Vojna vas je privedla sem. Ako bi zdaj odnehala, bi bilo vse dobro. Toda to otročje odlikovanje znači, kakor se bojim, da boste morali iti v najhujši pekel, mogoče celo v najopasnejši del francoske fronte. Pa se naj Doretu kaj zgodi — moja hčerka tega ne bo prebolela . . . Oh, poznam jo preobro! Tako bo vojna, kakor drugim nesrečnim materam, i meni strla srce, češ, nimaš sina, boš dala pa hčer. Nikar! Ne dotakni se me več. Pregrozna je slutnja . . ."

*

Mnoga leta po tem dogodku sem hotel v tirolske hribe, da obiščem grob Dorčetov in mnogih drugih. Karabinerji mi niso dovoliti iti v hribe s kamero.

V Boznu sem obiskal vilo, ki je bila nekoč moj dom za nekaj lepih tednov. Osivela dama me je začudena sprejela. Spoznal sem jo po njenih čelih, dasi v njih ni bilo več ognja. V salonu sem zagledal Doretovo sliko. "Njegov prijatelj sem bil."

Spremila me je na pokopališče, pred mramor z uklesanimi črkami GRETCHEN.

*

Zastrmel se je v okno. Odkajal se je, da bi odpravil razkavost v svojem glasu. Potem pa je posegel in mi podal svetinjico. Majhno okroglo reč. Vidiš to 'sveto' svetinjico. Najboljša mati na svetu — moja mama mi jo je skrivaj prišla v tesni in trdi ovratnik vojaške bluže, sveto prepričana, da me bo ta mala stvarca privedla domov celega, na duhu in telesu zdravega iz triletnega klanja na skoro vseh frontah.

Moj oče je bil liberalček — jaz brezverec. Toda moja mati je bila vedno silno pobožna, kakor je še danes. Vedela je, da svetinjice ne bi maral, in tako mi jo je prišla, ko sem bil prvič doma na dopustu.

Toda blaga duša ni vedela, da sem prišel na dopust v paradni uniformi. Pa je svetinjica s paradno uniformo vred čakala daleč kje v zaledju, dočim sem se jaz bil v prvih linijah.

Mnogo kasneje, ko smo bili v rezervi in sem nosil tisto blužo, sem pri lovu za rdečekrižarskimi lazicami naletel tudi na svetinjico. Tako je zdaj med mojimi suvenirji.

Trpela je mati moja. Pomagati mi ni mogla drugače, pa mi je v svoji trdni veri skušala od pomoči na edini način, ki se ji je zdel mogoč. Neštetokrat je klečala pozno v noč na kamenitem domačem pragu in njene molitve so se zlivale z bobnenjem topov, ki se je slišalo doli od Srbije in s soške fronte. Kdo ve, če ni ona več pretrpela v svojem srcu, kot jaz v vseh tistih krvavih bojih . . .

*

Zopet je utihnil in čez čas zamahnil z roko: "Pa bo spet vojna — še strašnejša od zadnje. In zopet bodo matere trpele in trepetale! Kdaj za vruga se bo scivilizirani svet zares pričel civilizirati? Ali bodo res morale matere same napraviti konec organiziranim morijam, in kako?!"

Pšenica in koruza, krompir in fižol raste v božji prirodi. Ali Bog je izgubil oblast nad svojo naturo in njenimi darovi. Kapitalistična družba je reformirala te reči in napravila "red". — E. K.

Ivan Molek: HAYMARKET

K petdesetletnici velike delavske tragedije

OB moji naselitvi v Chicagu v decembru 1906 je bil spomin na haymarketsko afero še precej živ. V delavskih krogih so veliko govorili in pisali o eksploziji bombe na Haymarketu in o obešenju štirih "anarhistov," katerim je bila naložena odgovornost za to bombo. Prve informacije o tej stvari sem dobil že leto dni prej iz Slovenskega delavskega koledarja, ki ga je izdal Glas Svobode in v katerem je Jože Zavertnik na kratko opisal to afero, seveda jako simpatično za "anarhiste." O stvari je pisal tudi Glas Svobode in kasneje Proletarec.

Razume se, da so me ti dogodki zelo zanimali. Moj prvi vtis, ki sem ga dobil iz spisov in ust naših starih sodrugov, je bil, da so to bili neke vrste revolucionarni socialisti. Kmalu sem prišel v dotiko z rojaki, ki so že bili naseljeni v Chicagu ob času haymarketske tragedije leta 1886 in ki so bili priča usodnim dogodkom; med temi je bil tudi Joe Verščaj, ki je še danes živ in tajnik društva Slavije št. 1 SNPJ. Povedali so mi veliko zanimivega—in sodba vseh je bila, da so "anarhisti" umrli na vešalih popolnoma nedolžni. V dotiko sem prišel tudi s starejšimi Nemci, ki so bili člani organizacije, katere je izdajala "Die Arbeiter Zeitung," torej najožji somišljeniki haymarketskih voditeljev—več slovenskih socialistov je bilo tiste dni v prijateljski zvezi s temi ljudmi—in naravno so mi potrdili vse ono, kar sem že slišal.

In ko sem končno v družbi prijateljev obiskal na pokopališču Waldheim grob obešenih "anarhistov," na katerem je krasen spomenik z alegorično soho Pravičnosti, ki polaga venec mučeništa na glavo zadavljenega delavca, ležečega ji pod nogami—sem bil globoko ganjen in docela prepričan, da so tamkaj pokopane delavske žrtve največjega justičnega umora v zgodovini Amerike . . .

Tiste dni je pa še izhajala dnevno "Die Arbeiter Zeitung," glasilo justificiranih "anarhistov." Ta list je prihajal tudi v nekatere slovenske salune in večkrat sem ga vzel v roke. Čitanje tega lista me je spravilo v zadrego; čim dalj sem ga čital—tem bolj so izhlapevale moje simpatije do haymarketskih "revolucionarjev." Nekaj je bilo narobe. List je pisal sovražno o demokraciji in se norčeval iz—socialistov in njihovih volilnih kampanj . . .

* * *

Kako je prišlo do tiste bombe na čikaškem Haymarketu?

Pomakniti se moramo kakih šestdeset let nazaj v zgodovino delavskih bojov v Združenih državah.

V poznih sedemdesetih in zgodnjih osemdesetih letih prejšnjega stoletja je bilo Chicago središče radikalizma v Ameriki. Ne konstruktivnega radikalizma, temveč primitivnega, idealističnega, romantično-revolucionarnega in kaotičnega, kakršno je bilo bolj ali manj vse delavsko gibanje v oni dobi Amerike.

Po velikem požaru, ki je v jeseni 1871 uničil Chicago, so se med drugimi imigranti naselile cele trume Nemcev v tem mestu. Mesto je naglo raslo, zidali so kakor za stavo in severno od Čikaške reke je v nekaj letih zrasla velika nemška naselbina, kakor je zrasla češka kolonija na zapadni strani. Med nemškimi priseljenci je bilo mnogo intelektualcev, ki jih je pregnal iz domovine znani Bismarck s svojimi protisocialističnimi zakoni. Koliko je bilo med njimi pravih socialistov, ni znano, lahko se pa reče, da zelo malo; večinoma so bili filozofski revo-

lucionarji zmešanih pojmov. Deloma so se nabrali Marksovih idej, še bolj pa Bakuninovi, to je anarhističnih. Enotnega programa, praktične taktike in jasnega cilja med njimi ni bilo: Za politiko se niso brigali in govorili ter pisali so le o "revoluciji" in oboroženi sili kot "edinemu sredstvu za osvoboditev delavcev".

Pomisliti je treba, da so bile meščanske vstaje v Parizu, na Dunaju in v Nemčiji ter nazadnje komuna v Parizu komaj nekaj let pred njimi in vsem še v živem spominu.

Čim so se nemški in drugi tujezemski "revolucionarji" naselili v Chicagu — veliko število teh je bilo tudi v New Yorku in drugih mestih na vzhodu — so organizirali svoje klube in ustanovili svoje liste. Nemških delavskih klubov te vrste je bilo mnogo in baje so šteli do tri tisoč članov. Ti klubi so bili v medsebojni zvezi in v oni dobi so se imenovali "Lehr und Wehr Verein."

Glasilo teh nemških klubov je bil dnevnik "Die Arbeiter Zeitung", čigar urednik je bil Avgust Spies, energičen, mlad in postaven Nemec, ki je bil ognjevit govornik. Čehi so tudi imeli svoj list. V angleškem jeziku so pa izdajali tednik "The Alarm", ki ga je urejeval Albert Parsons, tudi energičen govornik in pisec ter velik idealist. Parsons je bil menda edini Američan med temi "anarhističnimi" voditelji.

Drugi voditelji so bili: Adolf Fischer, stavec v tiskarni "Die Arbeiter Zeitung", Samuel Fielden, bivši protestantovski pridigar, George Engel, izdelovalec igrač, Oscar Neebe, vodja unije razvaževalcev piva, Mihael Schwab, gostilničar in delničar v podjetju omenjenega lista ter Louis Lingg, ki je bil aktiven v tesarski organizaciji.

Vsi ti voditelji so govorili in pisali radikalno, ampak sami niso bili nobeni nasilneži; navduševali so se za silo in delavce pozivali k orožju, sami pa niso nikomur skrivili lasu na glavi. Edina izjema je bil Lingg, najmlajši med njimi — star je bil okrog 24 let — ki je bil pretepač in silno vročekrven.

Leta 1882 je prišel v Ameriko Johann Most, sloviti nemški anarhist in učenec Bakunina. Prej je bil v Londonu, kjer je izdajal list "Die Freiheit". Ko je bil izvršen atentat na ruskega carja Aleksandra II., je Most v svojem listu pohvalil ta čin in dobil je 18 mesecev zapora. Takoj po odsluženju te kazni je odšel v Ameriko, kjer je v New Yorku obnovil izdajanje svojega lista. Prišel je tudi v Chicagu in voditelji lokalnih revolucionarnih klubov so ga sprejeli kot velikega junaka in mučenika. Poslej je bila čikaška "Arbeiter Zeitung" še bolj "revolucionarna" in prav tako ostali anarhistični listi. Parsons je zapisal v "The Alarmu", da — "funt dinamita zaleže več ko poln bušel glasovnic".

* * *

Ameriške delavske unije v splošnem niso bile one dni dosti boljše kakor nemški revolucionarni klubi v Chicagu in New Yorku. Večinoma so unije bile samostojne in lokalnega pomena. Vsaka unija je imela svoj program in taktiko in voditelji so se kavsali med seboj. Vse te organizacije so bile bolj ali manj tajne, zborovale so na skrivnem in imele so mistične obrede ter fantastične naslove za uradnike.

Voditelji ameriških unij so ignorirali in v mnogih primerih zaničevali organizacije tujerodnih delavcev, kakršna je bila čikaška "Lehr und Wehr Verein", vendar

sami niso bili nič izbirčni z bojovnimi sredstvi. Zgodovina nam pripoveduje, da so voditelji neke krajevne unije Knights of Labor priporočali članom, naj vse izpraznjene steklenice, v katerih dobe mleko ali pijačo na dom, razbijejo, da bodo imeli steklarski delavci več dela!

Delavske stavke so bile večinoma krvave. Bili so hudi boji leto za letom zdaj tu in zdaj tam po Združenih državah in v vsaki stavki je bilo mnogo mrtvih. Leta 1877 so bili srditi stavkovni izgredi v Pennsylvaniji, na primer v Homesteadu in v rudarskih naselbinah. Večino teh stavk so zdobili privatni pobojniki, policaji in miličniki. Delavci so izvojevali le nekaj zmag, katerih pa niso uživali dolgo.

Edina večja delavska organizacija v Združenih državah, ki je one dni nekaj štela, je bila Knights of Labor ali Vitezi dela, katero je ustanovil leta 1869 krojač Uriah S. Stephens v Philadelphiji. Ta organizacija je pa bila na-

sredstev za življenje; v mestih so bile dolge krušne linije pred zavodi privatnih "dobrodelcev".

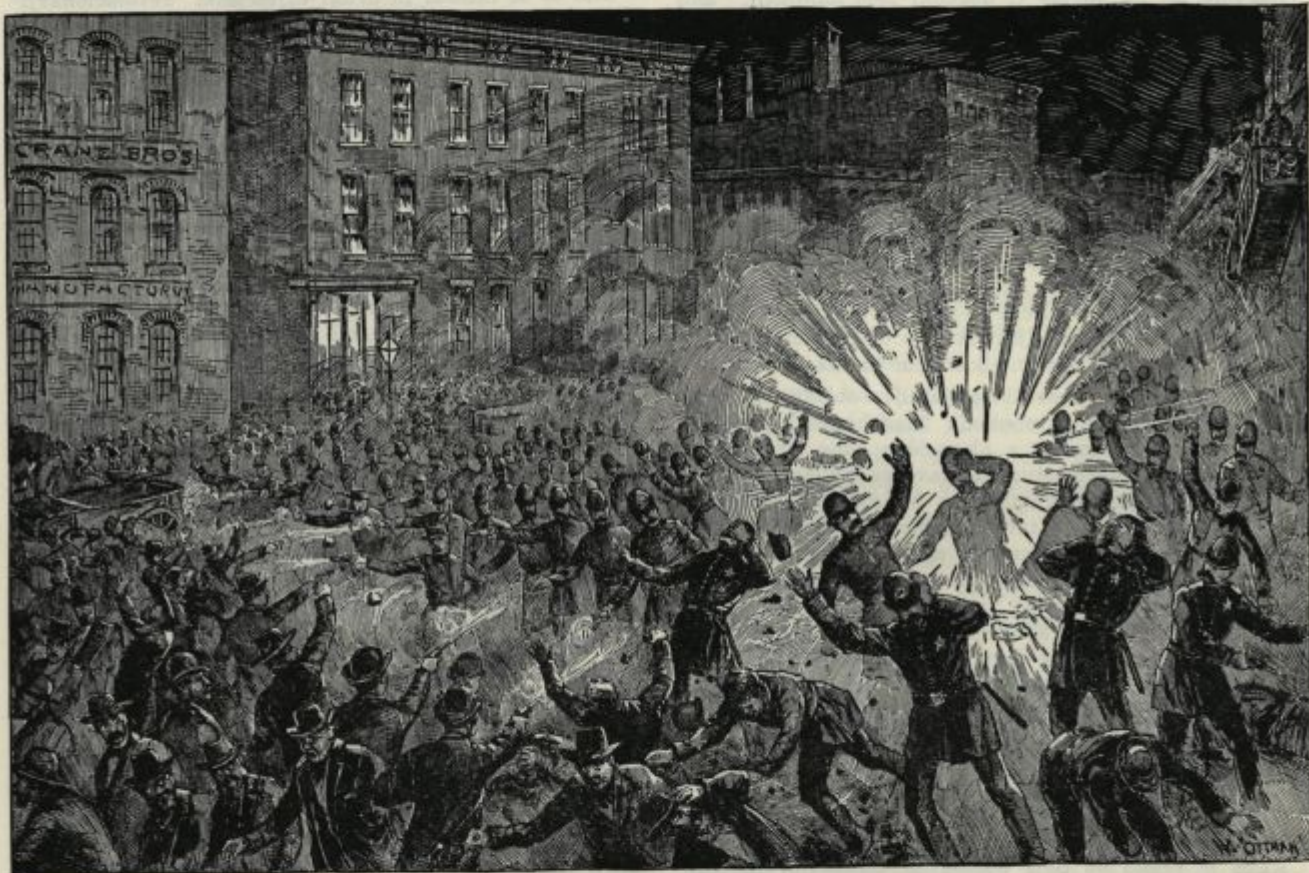
Ali takrat je bil še "frontier" na zapadu. Odvišno prebivalstvo — predvsem samci in pustolovci — ki je izgubilo materialno eksistenco na vzhodu in centralnem zapadu, je trumoma "odtrempalo" na divji zapad in našlo tamkaj nov obstanek.

V letu 1882 se je kriza ponovila. Spet so bile čete brezposelnih pred tovarnami in delavnicami ter krušne linije. Delodajalci so kruto reducirali mezde in natezali delovnik na 12 do 14 ur.

Razume se, da v takih razmerah ni bilo zadovoljstva med delavci in "revolucionarni" agitatorji so lahko nahujskali množice k raznim nasilnostim.

Take so bile razmere na predvečer čikaških dogodkov.

V letih 1884-85 je kriza nekoliko odnehala in deloda-

Shod na Haymarketu dne 4. maja 1886, na katerem je bil izvršen bombni atentat. 7 policajev je bilo ubitih, okrog 60 ranjenih in naravno, tudi veliko delavcev je padlo. Dan prej je bilo na shodu stavkarjev pri McCormicku 6 delavcev ubitih in mnogo ranjenih.

pol framazonska loža in delovala je tajno. Njeni uradniki so imeli pretirane naslove, na primer predsednik se je nazival "Grand Master" in člane so sprejemali s fantastičnimi in naravnost smešnimi obredi.

V Chicagu je bilo ob času naših dogodkov precej teh viteških unij, katerim je takrat predsedoval Terence V. Powderly, velik frazar in klepetulja, drugače pa strahopeten in ignoranten mož. Te unije so bile v neprestanem konfliktu z nemškimi klubi in Spies jih je nemalokrat ošteval v svojem listu z "drhaljo strahopetcev".

Ekonomske posledice civilne vojne v Združenih državah, katera se je zaključila dvajset let prej, so še ležale na ljudstvu in delavske razmere so bile slabe. V sedemdesetih letih je bila huda ekonomska depresija in na tisoče delavcev se je potepalo po Ameriki brez dela in

jalci so najemali delavce, toda silno izkoriščanje se je nadaljevalo.

V jeseni leta 1885 so unije Vitezev dela začele z veliko kampanjo za osemurnik. Po vseh industrijskih mestih Amerike so snovali podružnice Lige za osemurnik in aranžirali protestne shode, pohode in stavke. Chicago seveda ni izostal in gibanje je bilo zelo burno.

"Anarhisti" so nekaj časa hladno gledali na to gibanje, ko pa so videli, da se pripravljajo stavke in da bo dovolj prilike za agitacijo, so izrabili to priliko in se pridružili gibanju za osemurnik.

Vso zimo 1885-6 so agitirali, organizirali množice in demonstrirali. Spies, Parsons, Fielden so vsak teden prirejali shode v dvoranah in kadarkoli je bilo lepo vreme, so vodili demonstrante pred borzo v "downtownu"

ali pred rezidence bogatinov na Prairie ave. Njihov tisk je bil silno aktiven. Vsak čas so se pojavili pred tovarnami in na ulicah letaki, ki so pozivali delavce na boj "z vsemi sredstvi".

Listi niso bili nič bolji. Tukaj sledi nekaj citatov, ki jih je zbral Louis Adamič v svoji knjigi "Dynamite" iz takratnih čikaških "revolucionarnih" listov:

"Nekaj novega se je zgodilo! Štrajkarji v Quincyju so včeraj streljali na svoje bosse namesto na stavkokaze! Posnemanja vredno!" — (*Die Arbeiter Zeitung*, 8. aprila 1885.)

"Delavci bi morali dobro pomeriti na vsakega miličnika in ga na ta način spraviti s sveta kakor vsakega, o katerem se ve, da streže drugim po življenju. Na ta način bi delodajalci kmalu s težavo iskali svoje morilno orodje . . . Delavci, oborožite se!" — (*Die Arbeiter Zeitung*, 5. maja 1885.)

"Ako se kmalu dobro ne pripravimo na krvavo revolucijo, ne bomo zapustili našim otrokom ničesar kakor bedo in sužnost. Pripravljajmo se! Pripravljajmo se resno in tiho na revolucijo!" — (*Die Arbeiter Zeitung*, 18. marca 1886.)

"Dinamit! To je tista stvar med vsemi najboljšimi na svetu! Vzemite več funtov te častite snovi in zbašite jo v cev, ki ima palec v premeru (kos plinovodne ali vodovodne cevi), zamašite cev na obeh koncih, na enem koncu pa pritrdite kapico z užgalno nitjo. Položite to stvar v bližini hiše kakega bogatega postopača in užgite nit. Rezultat bo nadvse radosten in hvaležen. Znanost je izvršila svoje največje delo, ko je dala dinamit potlačenim milijonom. Ta predraga reč se lahko nosi v žepu brez vsake nevarnosti, je pa mogočno orožje zoper miličo, policijo ali detektive, ki vohajo naokrog, kako bi zadavili pravico, katero iščejo izkoriščani mezdni sužnji. Dinamit ni lep, je pa koristen. Porabi se lahko proti osebam in stvarim, toda bolje je rabiati ga proti prvim kakor rušiti z njim opeko in zidovje. Za siromake je to prava sreča, dočim je strah in trepet za roparje. Funt dinamita zaleže več kakor poln bušelj glasovnic! — Ne pozabite tega! Zakonodajalci bodo prej ustavili bruhanje lave iz vulkana kakor izdelovanje in rabo dinamita. Kajti v dinamitu je več pravičnosti kakor v vseh postavah za potlačenje nepokojnih množic." — (*The Alarm*, 21. februarja 1885.)

Čikaški meščanski dnevnik — bili so trije — kajpada niso molčali. Dan za dnevom so vpili o "anarhistični nevarnosti", ki se je priklatila v Ameriko in Chicago iz Evrope. Vsakdo, ki je zahteval osemurnik, je bil takrat "anarhist" — kakor je danes komunist ali boljševek. Vsak dan so poročali o "strašnih zarotah", ki jih kujejo "anarhisti" proti življenju in lastnini meščanov. Ameriški delavski voditelji, ki so se udejstvovali v unijah Knights of Labor ali mlade Ameriške delavske federacije — katera se je ustanovila leta 1881 v opoziciji proti Vitezem dela, toda prva leta se ni mogla ganiti nikamor in štela ni nič — niso bili v očeh kapitalističnega časopisja nič bolji kakor "pritepeni anarhisti". Vsi so bili nevarni redu in miru . . .

Čim je torej prišla kampanja za osemurnik, je protidelavsko časopisje padlo po njej kot "tujezemskem, neameriškem in anarhističnem gibanju; kdorkoli je bil aktiven v tej kampanji, je bil razglašen za "sovražnika" Združenih držav.

Tako sta trčila skupaj dva ekstrema. "Revolucionarji" so hujskali z ene strani, reakcionarji pa z druge; prvi so dražili z dinamitom in drugi s policijo, ječo in vislicami.

V februarju 1886 je izbruhnil štrajk v McCormickovih tovarnah. Prav za prav je bil izpor vseh onih, ki so bili aktivni za osemurnik, nakar je večje število delavcev zastavkalo v znak protesta. McCormick je takoj

najel 300 pinkertoncev — privatnih detektivov, ki so bili oboroženi do zob — da so ščitili stavkokaze in pretepal stavkarje. Nemiri in izgredi so bili na dnevnem redu.

Ta stavka, ki je trajala okrog tri mesece, je izzvala nepopisno razburjenost v Chicagu. Vodstvo stavke so takoj spočetka prevzeli "anarhisti" in ostale čikaške unije so tudi bile simpatične. Čim dalj se je vlekla stavka tem večja je bila napetost. Meščanski listi so kratkoma pozivali šefa policije, naj z orožjem zaduši demonstracije pred McCormickovimi tovarnami. Razkačena "Arbeiter Zeitung" je pa odgovorila (21. aprila 1886):

"Delavci ne smejo z golimi rokami čakati na policijo in vojake... Delavci se morajo oborožiti! Orožje je v teh časih delavcem bolj potrebno kakor kaj drugega. Delavec, ki nima denarja, naj proda žepno uro in si kupi strelna orožje in naboje. Koli in kamenje ne zaleže dosti proti najetim morilcem. Delavci, čas je, da se oborožite!"

Vse delavske organizacije v Chicagu so se končno zedinile za skupne demonstracije po "downtownu" dne 1. maja 1886. Ta veliki pohod je bil namenjen prvič za osemurnik in drugič kot protest proti pretepanju stavkarjev in izprtih delavcev v McCormickovih tovarnah. Da pa bodo demonstracije popolne, imajo vsi organizirani delavci stopiti za 24 ur v generalno stavko. Razviti se ima najsilnejša agitacija, da se pridružijo tudi ostali, neorganizirani delavci generalni stavki.

Ta sklep delavskih voditeljev je skoro zaprl sapo delodajalcem, policiji in civilnim oblastnikom ter časopisom. Listi so takoj zatulili, da je to "napoved revolucije z bombami" — in kategorično so zahtevali od župana in policije, da mora biti "anarhistična revolucija" prepredena za vsako ceno. Delodajalci in časopisi so grozili, da se — meščani sami organizirajo in stopijo v akcijo, če ne nastopi mestna oblast.

Ta grožnja je oplašila voditelje unij Vitezev dela, da so v zadnjem momentu odpovedali sodelovanje. Nastala je zmeda in generalna stavka je — padla v vodo. Triumfalno so čikaški listi objavili izjave nekaterih lokalnih unijskih odbornikov, da "nočejo imeti nobenega oprava za anarhisti" . . .

Prvi maj je prišel in odšel popolnoma mirno. Glavni del mesta je bil poln radovednežev, toda demonstracij ni bilo. (Prvi maj takrat še ni bil formalni delavski praznik.)

* * *

"Anarhiste" je ta fiasco silno pekel in znesli so se nad "skebskimi" unijami in voditelji v svojem tisku in na stavkarskih shodih pred McCormickovimi tovarnami. Skoro sleherni dan so tamkaj grmelj govorniki in dražili pinkertonce in policijo.

Dne 3. maja je bil tak shod. Avgust Spies je govoril v nemščini s strehe tovrnega vagona in rotli stavkarje, naj ne odnehajo. Delavci so že obupavali, kajti štrajk je trajal že tretji mesec.

Tedaj je zatulila parna sirena in stavkokazi so se vsuli iz tovarne na cesto, zavarovani na obeh straneh s četo pinkertoncev. Pogled na ta prizor je zborovalce tako razkačil, da so pustili govornika in planili na stavkokaze in detektive. Nekaj minut je divjal na ulici strahovit pretep, nato so pa počili strelji. Pridrvela je policija in padla je nadaljnja salva strelav.

Na tleh je ležalo okrog dvajset stavkarjev. Trije so umrli na mestu in drugi trije so kasneje podlegli ranam.

Spies, ki je gledal to besno bitko in videl padle žrtve, je tresoč se srda odhitel v uredništvo "Arbeiter Zeitung" in brž napisal letak, takozvani "maščevalni letak", ki je kasneje igral zanj in njegove tovariše usodno vlogo. Letak, spisan v angleščini in nemščini, je bil hitro postavljen in tiskan v nekaj urah je poplavljal vse delavske predele mesta.

Besedilo tega letaka je bilo:

MAŠČEVANJE!

Delavci, oborožite se!

Vaši tlačitelji so danes popoldne pognali policijo nad vaše brate pred McCormickom in več delavcev je obležalo mrtvih in mnogo ranjenih. Ubili so siromake zaradi tega, ker so imeli korajžo, da so se uprli železni volji svojih in vaših bossov. Ubili so jih zaradi tega, ker so vprašali za krajši delovnik! Ubili so jih, da pokažejo vam, "svobodnim ameriškim državljanom", da se ne smete upreti njihovi volji! Ako ne boste zadovoljni s tem, kar vam vržejo, pobijejo še vas!

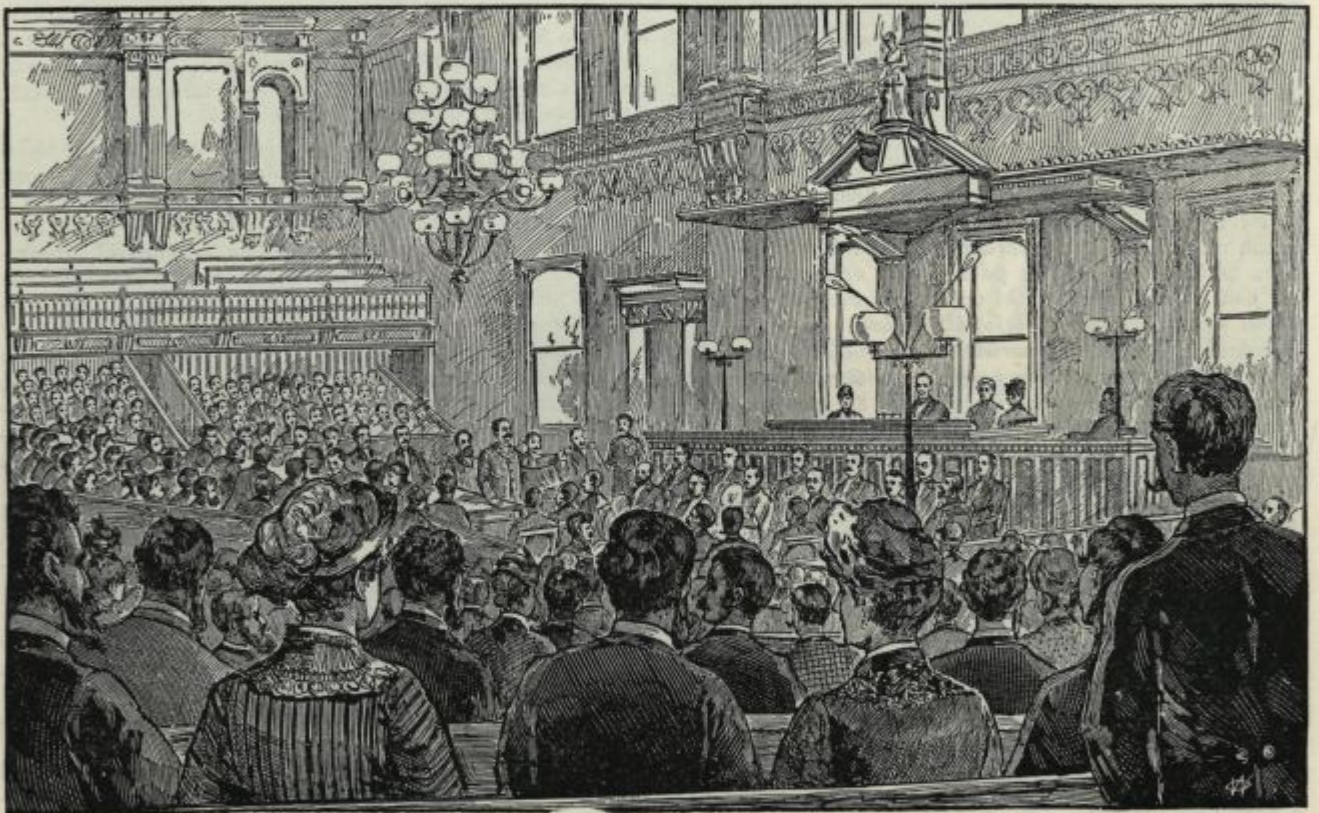
Dovolj dolgo ste trpeli ponižanje in zaničevanje; dolga leta so vas izkoriščali; garali ste na smrt in gladovali z vašimi ženami in otroki vred; bili ste pokorni in niste se upirali. Zakaj ste to delali? Samo zato, da ste napolnili nikdar polne bisage svojim izkoriščevalcem — in ko ste se osmelili vprašati za majhno olajšavo svojega težkega bremena, so nahujskali svoje krvne pse, policijo, da vas postrelili!

olph ulica od Des Plaines do Halsted ulice, kjer je bil stari trg za zelenjavo na debelo) ob oglu Des Plaines ulice okrog 3000 ljudi. Star konjski voz, ki je stal ob hodniku, je bil govorniški oder. Prvi je govoril Spies, za njim Parsons in tretji govornik je bil Fielden. Policije ni bilo tam in shod je bil popolnoma miren.

Na shod je prišel tudi čikaški župan Harrison. Kadil je debelo cigaro, poslušal govornike nekaj časa in hodil je sem in tja. Proti deseti uri se je začelo oblačiti in bliškati nad jezerom; bližala se je nevihta. Poslušalci, boječi se plohe, so odhajali trumoma. Med Fieldenovim govorom je še bilo na trgu okrog 500 oseb. Tedaj je župan Harrison zapustil shod. Gredeč se je zglasil na policijski postaji, ki je bila dober blok proč in rekel je policijskemu inšpektorju, da ni nič nevarnega na Haymarketu.

"Shod je brez malega že končan in ni vredno pošiljati tja nobenega policaja. Jaz grem domov spat", je dejal župan.

Če bi bil inšpektor takrat posluhnil župana, ne bi ime-

Po shodu in masakru na Haymarketu je sledila obravnava, katere prizor je na tej sliki. (Narisano v času razprave na kriminalnem sodišču v Chicagu.)

Delavci! Ako ste sinovi svojih velikih pradedov, ki se niso bali preliti svoje krvi za svojo in vašo svobodo, tedaj boste vstali v vsej svoji moči kakor Herkul in zdrobili ostudno pošast, ki vas hoče uničiti! Delavci, kličemo vas k orožju! Oborožite se! Vaši bratje.

Gornje je prevod angleškega besedila, toda nemški del letaka je bil še hujši.

Drugo jutro je "Die Arbeiter Zeitung" bljuvala ogenj in žveplo na policijo in pozivala delavce, naj se zvečer istega dne (4. maja) udeležijo velikega protestnega shoda na Haymarketu. Izdani so bili še posebni letaki, ki so pozivali na ta shod. Letaki so bili zaključeni: "Delavci, pridite na shod oboroženi in v polnem številu! Vaši bratje."

Zvečer ob osmih se je zbralo na Haymarketu (Rand-

la zgodovina nič povedati o tragediji na Haymarketu, niti o persekuciji čikaških anarhistov. Shod bi bil mirno zaključen kakor je bil odprt in "maščevanje" bi bilo kmalu pozabljeno. Toda inšpektor je imel od nekoga navodilo, o katerem ni župan Harrison nič vedel . . .

Čim je župan odnesel pete, je inšpektor brž mobiliziral 150 policajev in odkorakal na čelu policijske čete na Haymarket.

Fielden je pravkar dokončaval svoj govor, ko je policija prikorakala tja. Inšpektor se je postavil pred voz in zaklical: "V imenu ljudstva razpuščam ta shod in velevam mir! Razidite se!"

"Mi smo mirni in shod je končan brez vas" je odgovoril Fielden. Nekaj hipov je bilo vse tiho.

V naslednjem trenutku je nekaj zasikalo v zraku —

nekaj je padlo med policaje — vse navzoče je zaslepil silen plamen — strahovito je zagrmelo in zasmrdelo po dinamitu . . . Iz aleje v bližini je priletela bomba in se razletela z groznim pokom — na tleh se je pa zvijala kopica človeških trupel.

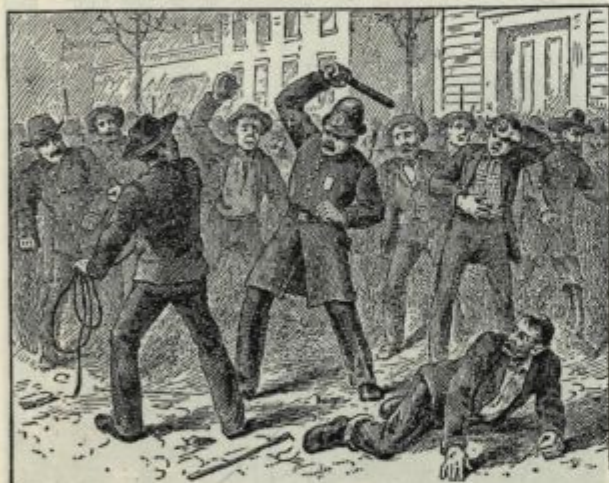
Konfuzija! Nato so počili strelji z obeh strani, ljudje so kričali in bežali na vse kraje. Vse to je trajalo dve ali tri minute.

Sedem policajev je bilo ubitih in okrog 60 ranjenih. Koliko je bilo delavskih žrtev — ni še danes znano. Policija je poročala, da trikrat toliko kot policajev. Policijske in delavske mrliče in ranjence so odnesli na bližnjo policijsko postajo.

Kdo je zagnal bombo — je ostala tajnost do današnjega dne. Policija je bila prepričana, da je bombo vrغل anarhist po imenu Rudolf Schnaubelt, katerega niso nikdar prijeli. Še tisto noč je izginil iz Chicaga in čez dva tedna se pojavil v Evropi. Pristaši "anarhistov" so pa trdili in še danes trdijo, da je krvavo delo izvršil agent-provokater, ki je bil najet za ta čin.

* * *

Bomba — prva v Združenih državah — je vrgla Chicago in vso Ameriko iz tečajev. Silna histerija, kakršne

Policijska metoda v Zd. državah proti stavkarjem je od nekdanj enaka. Ta prizor je iz dni, katerih dogodki so opisani v tem članku.

še niso videli Čikažani, je objela vse mesto. Začela se je strahovita gonja proti vsemu, kar je dišalo po "anarhizmu" in policistom je dišal vsakdo, ki je bil v kakšni delavski organizaciji in ki je čital "anarhistične" liste.

Več dni niso ljudje na ulicah, v tovarnah, trgovinah, salunih in povsod govorili nič drugega kot o strašni dinamitni razstrelbi na Haymarketu in splošna sodba je kajpada bila: Anarhisti! To je delo anarhistov! Dol z anarhistično sodrgo! Obesite jih! Obesite jih najprvo in šele potem jih zaslišite! . . .

Meščansko časopisje je kar besnelo — ponatisnilo je vse izzivajoče letake in izčrpkje iz "Die Arbeiter Zeitunge" in "The Alarma" ter zahtevalo eksemplarično kazen.

Čikaške unije Knights of Labor so se takoj oprale in objavile ofiциelno izjavo:

"Ves svet naj razume, da Knights of Labor nimajo nobenih stikov, nobenih zvez in nobenih simpatij z bando morilcev in krvolokov, to je anarhistov, ki se plazijo po deželi kot ponočne hijene, ščuvajo zabite tujezemce, razvijajo črno zastavo anarhije in povzročajo izgrede ter prelivanje nedolžne krvi . . . Naše upanje je, da bo vsa ganga teh zločincev kmalu iztrebljena iz Chicaga in vsega sveta!"

Že drugi dan zjutraj je policija navalila v uredništvo in tiskarno lista "Die Arbeiter Zeitung" in aretirala u-

rednika Spiesa z njegovim štabom vred ter vse ostalo o-sobje; pobrali so vse listine, spise in knjige ter jih odpe-ljali v policijski stan. V tiskarni so sneli z žebeljev v ste-ni šope postavljenih rokopisov in jih skrbno shranili. Med temi rokopisi je bil tudi oni famoznega letaka "Maščeva-nje!" — spisan s Spiesovo roko.

Dalje so bili aretirani Fielden, Schwab, Fischer, Neebe, Lingg — z Linggom je imela policija strahovit boj v nje-govem stanovanju predno ga je premagala in uklenila — in cela vrsta drugih. Niso pa dobili Parsonsa. Takoj po eksploziji je pobegnil v Wisconsin. Veleporota je bila takoj sklicana k zasedanju in devet glavnih voditeljev je bilo obtoženih umora prve vrste. Nihče med temi ni bil obtožen, da je dejanski zagnal bombo, toda obtožnica jim je očitala, da so s svojimi spisi in govori provocirali zločinsko nasilje. Spiesa je pokopal njegov "maščevalni" letak in njegovi članki v časopisu; slično evidenco so imeli proti ostalim obtožencem.

Čikaško časopisje je dan za dnevom poročalo o "grozo-vitih odkritjih priprav za revolucijo in splošen pokol po anarhističnih konspiratorjih". Našli so "cele tovarne za izdelovanje bomb" in v dvoranah ter kletah privatnih hiš so odkrili "silne zaloge orožja: pušk, revolverjev itd."

Policija je res pretaknila na stotine stanovanj, toda našla ni vsega tega, kar so listi poročali. Bila je poteza, da se razpali javno mnenje in drži razpaljeno, kar so dosegli.

Javnost je bila tako razpaljena in sovražna, da obto-ženci sprva niso mogli dobiti zaželjenih odvetnikov. Časo-pisje je rjavelo, da vsak odvetnik, ki bo branil anarhiste, ni nič boljši od njih in mora biti obtožen in obešen z njimi vred! Krik, da je treba anarhiste obesiti brez par-dona, se je ponavljal tedne.

Toda v enem mesecu je sovražni krik le ponehal in de-vetorica je dobila tri branitelje. Bili so to William P. Black, postarni odvetnik, spreten in naklonjen delavcem; William A. Foster, tudi dober odvetnik, tretji je pa bil mladi nemški advokat Sigmund Zeisler. V tem času so se tudi nemški in drugi "revolucionarji" opomogli od stra-hu in začeli so nabirati prispevke za obrambo. Nabrali so več tisoč dolarjev po vsej deželi.

Sodna obravnava se je začela 21. junija 1886 in traja-la je brez malega dva meseca. Takoj v začetku proce-sa je bilo jasno, da bo nepristranska sodba nemogoča. Izbiranje porote je bilo zelo počasno; vsakdo, ki je po-kazal le trohico simpatij do kakršnegakoli delavskega gi-banja, je bil odvržen. Po dolgem trudu so sestavili po-rote iz okoliških farmarjev, ki so se zdeli glavnemu dr-žavnemu pravdniku Juliusu S. Grinnelu — dovolj zane-sljivi. Grinnel je bil mlad aspirant, ki se je hotel pro-slaviti s pravdo zoper anarhiste. Sodnik je bil Joseph E. Gary, ki je bil nekoč tesar, zdaj pa največji reakcio-nar.

Med obravnavo se je zgodilo nekaj nepričakovanega. Albert Parsons, urednik "The Alarma", ki je pobegnil v Wisconsin in katerega so detektivi zaman iskali, je prostovoljno prišel v Chicago. Nekega jutra je na veliko začudenje policije in obtožencev stopil Parsons v sodno dvorano in se vsedel poleg svojih tovarišev rekoč, da "njegovo mesto je tamkaj."

Proces je bil končan 19. avgusta 1886. Porota je spo-znašla vse obtožence krive "zločinskega hujskanja h kr-vavim izgredom" in sodnik Gary je obsodil Spiesa, Par-sonsa, Lingga, Fieldena, Engela, Fischerja in Schwa-ba v smrt na vešalih, Neebeja pa na petnajst let zapora.

Ko je bila izrečena smrtna obsodba, je večji del mno-žice v dvorani — divje zaploskal. To je bil dokaz, kako napeta je bila sovražnost javnega mnenja, katerega so dnevno podžigali meščanski listi.

* * *

Pred izrekom smrtne obsodbe je sodnik po starem ame-

riškem običaju vprašal obtožence, če imajo kaj proti obsojenci. Drug za drugim so vstajali obtoženci in čikaško kriminalno sodišče ni prej niti kasneje še slišalo tako ognjevitih govorov, ki so trajali tri dni. Ti govori so bili kasneje natisnjeni in prevedeni v druge jezike so bili razširjeni po vsem svetu.

Spies je rekel, da je vsako stoletje videlo persekucije mož, ki so hoteli predrugačiti človeško družbo. Sokrat in Krist v starem veku, Giordano Bruno in Galilei v srednjem veku — bilo je na stotine drugih, toda na mesto vsakega, ki je bil s silo odstranjen, so stopili novi bojevnik. "Vi ne razumete našega poslanstva", je grmel Spies in gledal svoje tožitelje. "Ako mislite, da bo konec delavskega gibanja v Ameriki, če nas obesite, se preklete motite! Mi radi umremo za našo stvar — kar pokličite krvnika!"

Parsons je za uvod deklamiral dolgo pesem in potem se je razmahnil v dolgem agitatoričnem govoru, kakor da govori delavcem pred tovarno. Naštel je vse krivice, ki se gode delavcem in vse zločine, ki so jih izvršili delodajalci in oblastniki nad delavci, nakar je zaključil:

"Jaz sem eden onih mezdnih sužnjev, ki čutim, da je največja krivica, če bi jaz — če bi moj tovariš ali kdorkoli med delavci — ušel iz mezdne sužnosti na ta način, kar vi smatrate za največjo čast in ponos — da bi namreč sam postal gospodar in lastnik sužnjev. In to je edina pot iz mezdne sužnosti, ki je v očeh vaše postave postavna, zame je pa krivična! Jaz sem se boril, da bom svoboden na svoj način — in to je moj edini zločin pred vami . . ."

Neebe je v svojem govoru naštel "zločine", ki jih je storil:

"To so moji zločini: organiziral sem delavce v unijo, učil sem jih, naj zahtevajo osemurnik in naj čitajo delavske liste. To so vsi moji zločini!"

Jedro Fischerjevega govora je bilo: "Čim bolj boste preganjali oznanjevalce pravičnih idej, tem prej se bodo pravične ideje uresničile".

Engel je pa rekel med drugim: "Jaz sem tiste vrste človek, ki se mora bojevati proti današnjim peklenkim razmeram. Nisem mogel trpeti razmer, ki dopuščajo, da si eden človek nagradi milijone dolarjev v nekaj letih, dočim je na drugi strani na tisoče novih beračev."

Zadnji je govoril mladi Lingg v zlomljeni angleščini, katero je mešal z nemščino. Odprto je povedal, kaj veruje in kaj misli o svojih sodnikih:

"Prav nič se ne bojim povedati, da vas sovražim, zaničujem in preklinjam. Da, jaz sem sovražnik vašega reda! In dokler bom dihal, bom pobijal ta vaš red. Odprto vam povem, da jaz sem za silo. To sem povedal tudi policajem, ki so me aretirali. Rekel sem jim: 'Vi streljate na nas, mi vas bomo pa raztrgali z dinamitom!' Ah, vi se smejete! Mislite si, ti ne boš več metal bomb, ampak ne pozabite, da je zunaj na prostem še na stotine in tisoče naših bratov, ki vam bodo delali bridke skrbi in razbijejo vam glave, kadar nas obesite! . . . Zato pa z veseljem umrem. Ne bojim se vas! Mrzim vas! Mrzim vaš 'red', vaše zakone in vašo s silo podprto oblast! Obesite me zaradi tega!" — — —

* * *

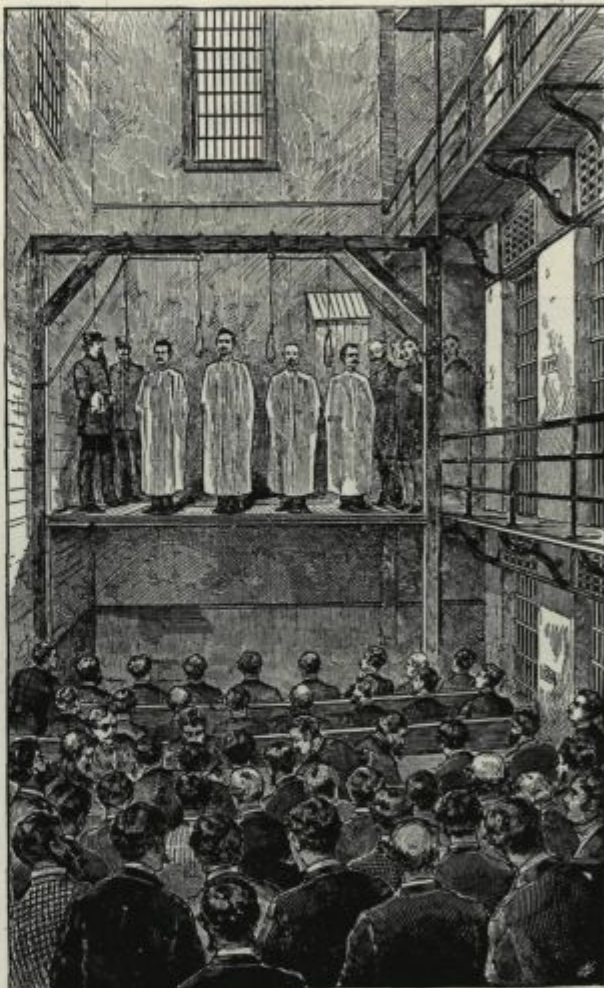
Petnajst mesecev je trajal desperaten boj za življenje obsojencev. Prizivi do najvišjega sodišča v državi niso pomagali nič in naposled je padlo vse upanje na governerja Oglesbyja, ki je bil tudi nazadnjak. Kljub temu so vse napredne organizacije v Ameriki, kakor tudi posamezniki, apelirale na governerja, naj obsojencem spremeni smrtno kazen v dosmrtno ječo.

S časom se je histerija polegla, sovražno mnenje je upadlo in končno so prošnjo za pomiloščenje od smrtne kazni podpisali tudi taki, ki so prve tedne po padcu bom-

be kričali: "Najprej anarhiste obesite in potem jih sodite!"

V prošnjah so argumentirali, da obsojenci niso direktno zakrivali bombnega atentata, za golo propagando nasilja pa še ne zaslužijo smrti v deželi svobodnega tiska in govora.

Protesti proti smrtni obsodbi so prihajali tudi iz Evrope. Glasoviti angleški literati George Bernard Shaw, Oscar Wilde, William Morris in Robert Browning so se potegnili za obsojence. Apel na governerja je podpisalo več prominentnih Američanov, toda odlični svobodnomošlec Robert Ingersoll in socialni reformator Henry George

Štirje v smrt obsojeni anarhisti v Chicagu, predno so bili obešeni.

sta odrekla podpis z motivacijo, da jima je načelo demokracije več kakor posamezne osebe . . .

Dne 10. novembra 1887 je governer Oglesby zadnjič zaslísal žene obsojencev in druge prosilce milosti in tedaj je spremenil smrtno kazen Fieldenu in Schwabu v dosmrtni zapor, obenem je pa izjavil, da je pripravljen pomilostiti Parsonsa od smrtne kazni, če lastnoročno podpiše prošnjo. Ko so Parsonsu to sporočili, je ogorčen odklonil pomiloščenje z izjavo Patricka Henryja: "Dajte mi svobodo ali dajte mi smrt! Nobenega zločina nisem izvršil, zato ne iščem milosti!"

Istega dne je mladi Louis Lingg prevaril krvnika s samomorom v celici. Mlada ženska, menda njegova ljubica, mu je po njegovem naročilu prinesla strelno kapico v šopku rož v ječo. Kapico je vtaknil v usta in jo grizel toliko časa, da je eksplodirala in mu skoro raznesla glavo. Umrl je v jetniški bolnišnici v strašnih mukah.

Drugi dan, dne 11. novembra 1887, je bila izvršena eksekucija ostalih obsojencev: Spiesa, Parsonsa, Fischera in Engela.

Eksekucija je bila napovedana za osmo uro zjutraj, a že ob šestih so močne policijske čete obkolile okrajno ječo, v kateri so bila vešala in zraven stoječe staro justično poslopje v Illinois ulici. Čikaški dnevnik so več dni prej pisali, da "tajne anarhistične organizacije nameravajo pograti v zrak z dinamitom ječo in justično palačo na dan eksekucije". Policijska armada je privabila veliko množico radovednežev, ali nihče ni smel stopiti čez ulico k justični palači in okrajni ječi kdor ni imel izrednega policijskega dovoljenja. Nemirov ni bilo.

Na dvorišču ječe, kjer so postavili vešala, je bilo lepo število "gostov". Četvorica je bila obešena hkratu. Ko so "anarhisti" prikorakali na smrtni oder in predno so jim natakneli bele halje čez glavo, so smeli spregovoriti nekaj besed. Oglasili so se po vrsti kakor so stali:

Fischer: "To je najsrečnejši moment v mojem življenju!"

Engel: "Živel anarhizem!"

Spies: "Naš molk v grobu bo močnejši kakor glasovi, ki jih danes zadavite!"

Parsons: "Dovolite mi, da govorim! O ljudje Amerike! Čujte glas nedolžnega človeka! — O mister šerif, dovolite, dovolite, samo še hip — Oh!"

* * *

Tri dni kasneje je okrog 25.000 ljudi spremilo mrtve "anarhiste" na pokopališče Waldheim, sprevod je pa gledalo najmanj 300.000 oseb ob ulicah. Pogrebci so gredoč prepevali revolucionarne pesmi.

V poldrugem letu, ki je preteklo od tragedije na Haymarketu, se je marsikdo premislil in spremenil mržnjo v simpatije do umrlih žrtev justičnega linčanja. Celotni voditelji lokalnih unij vitezev dela so se omeščali in poslali deputacijo, ki je korakala za pogrebom . . .

~ ~ ~ ~ ~

Ali so židje ostalemu človeštvu resnično nevarni?

Na svojo kulturo ponosna Nemčija je pod nacijski povzročila židom ne samo v svoji deželi ampak po vsem svetu veliko gorja. V "tretjem rajhu" so židje zdaj popolnoma zatrti, ampak Nemci so si morali kljub temu zategniti pasove, za prikuho pa jedo nacijsko propagando.

Po nastali protizidovski gonji v Nemčiji so se pričeli progoni proti njim posebno na Poljskem, v Palestini, Rumuniji in več ali manj je zavalovelo sovraštvo zoper nje v vseh ostalih deželah, kjer prebivajo, razen v Sovjetski uniji.

Koliko sploh je teh nevarnih judov, ki so krivi vsega zla?

Statistično poročilo židovskega znanstvenega instituta, objavljeno aprila 1936, pravi, da je vseh židov na svetu 16.240.000. Od teh jih živi 4.450.000 v Zed. državah, ali nad eno četrtino. V evropskih deželah jih je približno deset milijonov, namreč 3.150.000 na Poljskem, 3.800.000 v sovjetski Rusiji, v Rumuniji nad milijon in manjša števila v drugih deželah. V Nemčiji, kjer je toliko vika in krika proti njim ter preganjanja, je čisto majhen odstotek židov.

Število židovskega prebivalstva je v prešlih letih nazadovalo v Nemčiji, v Avstriji, Madžarski, v Švici, Italiji in Turčiji.

Sedem let kasneje je država Illinois dobila radikalnega demokratskega governorja Altgeld, ki je na svojo iniciativo izpustil iz ječe Fieldena, Schwaba in Neebeja z značilno izjavo:

"Jaz teh ljudi ne pomiloščujem, temveč jim enostavno vračam prostost, katera jim je bila po krivici odvzeta, ker niso izvršili nobenega zločina . . ."

Če bi bil governor Oglesby sedem let prej pridržal pri življenju še ostale, bi bili zdaj vsi prosti.

Tako se je končala velika haymarketska tragedija.

Toda posledice niso izostale. "Revolucionarno" hrbitišče radikalnega delavstva je bilo zlomljeno za dolgo dobo — ameriški kapitalisti so pa želi bogato zmago in sočne sadove. Gibanje za osemurnik je prenehalo in izkoriščanje, kakršnega še ni videla Amerika, je slavilo svoje orgije.

Leta 1909, dvaindvajset let po eksekuciji Spiesa in tovarišev, je "The Chicago Daily Socialist" zapisal:

"Bomba, ki je leta 1886 padla na Haymarketu, je bila največji udarec za ameriško delavstvo in največja zmaga za ameriški kapitalizem. Delavsko gibanje v Ameriki je bilo vrženo celo generacijo nazaj in še danes se ni opomoglo".

* * *

In danes? Kaj nas uči ta žalostna epizoda v zgodovini delavskega gibanja v Ameriki po petdesetih letih?

Uči nas staro resnico, da delavstvo, ki hoče voditi uspešni boj in zmagati, mora biti politično zrelo in črpati mora svoje orožje iz svojega razuma, iz inteligence, iz izobrazbe! Voditi ga mora razum, ne pa čuvstva in romantična gesla. Njegovo orožje mora biti politična demokracija, njegov cilj pa socialna demokracija!

(Viri: *Dynamite by Louis Adamic, These Shifting Scenes by Charles Edward Russell in razne revije ter časopisi.*)

V zadnjih desetih letih je število židov po vsem svetu naraslo 1.300.000. Iz istega statističnega izkazila je dalje razvidno, da odstotek rojstev med židi pada.

V Aziji je približno pol milijona židov in v Avstraliji le kakih 30.000. V Palestini jih je zdaj okrog 100.000. Arabci jih zelo pisano gledajo in spopadi med njimi in židi so dnevni dogodek.

Pred leti je prevladovala po svetu — največ vsled Rotšildov — napačna domneva, da je pretežni del bankarstva v posesti židov. Resnica je, da kontrolirajo svetovne finance nežidovski bankirji, bodisi v Zed. državah ali v kateri si že bodi deželi. Tudi v industriji in veletrgovini niso nikak odločujoč element. Pač pa so židje v nekaterih deželah zastopani zelo dobro v trgovini na drobno in pa v profesionalnih poklicih. Prav tako v "slumsih"; na to dejstvo se v gonjah proti njim kaj rado pozablja.

V Zed. državah se največji odstotek židov preživlja v oblačilni industriji in na drugem mestu pa z delom v trgovinah. Židovski delavci so poleg teh dveh strok dobro zastopani v mnogih drugih obrtnih in poklicih.

Louis Beniger:

PRVI MAJ NA KRASNAJI

RUSIJA — orjak-velikan, ves žareč, tisočkrat pregneto jekleno testo, poteptano od tisočerihih nog in skleščeno od neštetihih bojev — se dramati!

Vzleknjena je ležala pod peto tiranov, pa se je matuška zdramila, oprezno se pretegnila, otresla verig in okov, vezi, kakor mladi Guliver na Liliputanskem v Swiftovi pripovedki. Pazno se je ogledala po sosedah, da ne bi opazile, da je še čila, mladostna, krepka, utrujena le od dolge borbe za obstanek svojih ljudstev, za njihovo osvoboditev, za sproščanje duha, za pravico . . .

Vstala je!

Njene grudi so polne in visoke; na njenih planotah in stepah se odražajo jasne poljane; iz njenih življenskih sil se je iztisnilo že mnogo življenskega soka v prid peščice izkoriščevalcev, a njeni viri so neusahljivi. Prostrana je, silno prostrana, mogočna. Razkoračila se je, pregledala svoje, zajela silne daljine, razgnala temine, navdušila množice, prožila roko bednim in brezpravnim.

Matuška je na pohodu ustvarjanja, na pohodu razvoja in bistrenja.

* * *

Pomlad se v Rusijo pozno priplazi. Zdi se, da je v tišini mladega jutra v selih vse zamrlo. Vse počiva, sniva sanje novega dne, nove bodočnosti in hrepenenja.

Noč se umika zori. Polja vstajajo v svetlejših barvah. Obrisi pokrajin se izraziteje rišejo daleč po horizontu — tja do matuškinega osrčja, velike in mogočne Moskve, ki se leno pa gotovo premika, kakor masivno, sivkasto se blestikajoče zidovje v megleni daljini, ki nalikuje pošastnemu orjaku, velikanu.

Monotona megla beži pred žarki zarje, temine postajajo svetlejše. Na nebu se jasni. Vrhovi starodavnih hiš se blestijo od sija modernih zgradb, raz oken se leskeče odsev jutranjih žarkov. Velemesto se dramati, pripravlja na delo, ki ga je še veliko.

Priroda vstaja, napaja ozračje, vseokrog je jutranja svežost. Oživel je masivno zidovje, zdramilo se je življenje. Iz zemlje puhti soparica, ki navdaja ozračje s pomladno vonjavo.

Mlada zarja naznanja prihod novega dne, poljubljiva obzorje, kliče delavce na plan, na delo!

* * *

Prvomajsko jutro na Krasnaji — Rdečem trgu, zbirališču delavskih množic, središču proslav, prostoru manifestacij novih sil, ki so pripravljene prijeti za delo.

Prvi žarki majskega jutra so se vlili na prostorni trg središča vseh Rusov. Razgnali so temne sence, usipajoč se vsebolj gosto skozi okna, prinašajoč prebivalcem nove upe, novo življenje. Skozi okna odseva prostran kos neba, ves posut z bledikajočimi zvezdami, ki v svežem ozračju utripajo, izginjajo, tonejo v silnih daljinah.

Krvavordeča svetloba na masivnem zidovju starega Kremlja se je razredčila, polagoma se razgublja v sinjini neba. Vse se giblje, pripravlja, vstaja, odpira vrata in nekam hiti.

Bližnje ulice so oživele. Delavci grede na delo, njih hoja je odločna, njih stopinja trda. Gruče ljudi se zbirajo ob stranskih ulicah, se pogovarjajo. Ulični vozovi ropočejo, se ustavijo in peljejo naprej.

Izza vogla je prikoral četa mladih telovadcev, mladenk in mladeničev. Še druga, tretja — dvajseta četa telovadcev se jim je pridružila. Pripravljani so v veliki skupini na pohod.

Rdeči trg oživlja — Krasnaja postaja glasnejša, živahnejša. Prapori vihrajo ob njenih kotih, godba se oglašča v bližnji dvorani, sliši se refren znane delavske himne. Zvočniki napovedujejo slavnostne sporede, ki se bodo izvajali v raznih središčih. Skupine delavcev pazno poslušajo, se pogovarjajo.

Krasnaja se je za Prvi maj praznično oblekla, okrašena je z zastavami in zelenjem. Zastavam tekmujejo številni napisi v cirilici z neverjetno visokimi črkami. Na pročeljih bližnjih poslopij visijo velikanske slike voditeljev revolucije. Na velikem Rdečem trgu so razvrščeni vojni tanki, mogočni topovi. V zraku brnijo motorji aeroplanov. Rusija je pripravljena . . .

Skupine raznih delavskih oddelkov se zbirajo na cesti ob pločnikih. Nepregledne vrste ustvarjajoče mase so zbrane, da nemoteno, svobodno manifestirajo svojo orjaško silo na praznik mednarodnega delavstva. Vse je dobre volje, vse je veselo razpoloženo.

Velike skupine delavcev ob krajih trga, v sredi močne čete vojaštva rdeče armade. Vse je pripravljeno. Vse čaka naznanila, da se zbere, odkoraka. Iz obrazov sije radost, navdušenje za osvobojeno matuško delavskih republik.

Sredi Krasnaje mogočno stoji kubistična struktura, ki je dom ostankov Vladimirja Iljiča Uljanova in obenem moderno svetišče ruskih množic. V bližini je postavljen slavolok z okrašenim odrom za voditelje moderne Rusije.

Množice postajajo nestrpne, čakajo na pohod. Zvočnik jim naznanja vesti in daje navodila.

Krasnaja je srce komunističnega življenja, manifestiranja in demonstriranja. Na njej se odigravajo številne slavnosti komunističnega sveta, kakor so se pred revolucijo odigravale svečanosti dostojanstvenikov ruske aristokracije pod carjem. Prej se je na tem trgu izkazovala ponižnost in pokorščina, sedaj se izraža zavest osvobojenja, ki pride do svoje popolnosti s prihodom demokratične vladavine, ko se umakne

Tine Kos: VOJNA S PLINI (Lesorez)

diktatura. Kontrast, velik in veličasten, ki se vidi med prejšnjimi in sedanjimi svečanostmi je kontrast med nočjo in dnevom, dasi ta dan še ni povsem jasen. Kadar pride, bo kontrast še večji, pomenljivejši.

Med čakajočo množico, ki je pripravljena na manifestiranje, na povorko, se hipoma nekaj zgane. Vse utihne, kakor na povelje se vse ozre v eno smer. Čez trenutek se na pozorišču pojavi mala skupina preprosto oblečenih mož, ki se razvrsti na slavnostnem odru. Množica si da duška

s klici, ki orijo po prostrani Krasnaji. Zastave plapolajo po zraku nad množicami, iz zvočnikov se oglasi napoved slavnostnih govornikov.

Množica se ne gane, kakor pribita stoji, poslušša, steguje vratove. Govornik prične s pozdravom masi delavcev, naglašša pomen slavlja in vzpodbuja. Sledi drugi govornik, ki s statističnimi podatki navaja nove pridobitve, nov napredek, nove zmage. Tretji govornik navdušuje, pojasnuje, govori na srce in razum ter poziva k nadaljnemu delu, vztrajnosti za skupnost, za dobrobit vseh ustvarjajočih. Četrty omenja nevarnost, ki preti od zunaj, potrebo pripravljenosti, poudarja nezlomljivo silo delavske armade.

Množice se uvrstijo v dolge linije, korakajo veselo, pojoč delavske himne. Z govorniškega odra jih pozdravljajo vodje, ki zapovedujejo milijonom ruskega ljudstva. Glavno pozornost vzbuja Jožef Džugašvili, znan pod imenom Stalin, komunistični diktator. Dobro je zastražen, Krasnaja je polna skrivnih detektivov. Tudi njemu, kakor kapitalističnim diktatorjem, preti stalna nevarnost za življenje.

Ruska revolucija je prinesla množicam delavcev velike pridobitve, ni jim pa dala svobode, politične demokracije, svobodnega izražanja. Vsega tega ni v nobeni diktatorski državi. Kjer vlada diktatura, ni govora o svobodi, ker pravijo, da svoboda je nezrelemu ljudstvu škodljiva. Diktatura proletariata izvaja delavski program na svoj način. Skušša izboljšati položaj na vseh poljih, na vseh straneh. Demokracija je nepoznana stvar. Kdor se protivi oblastem ali jih kritizira, ne vidi zlepa Krasnaje. Volilne pravice ni — še ni čas za to. To pravico imajo delavci le v svojih delavskih sovjetih, kjer volijo svoje zastopnike v centrale. Diktator ostane na svojem mestu kot samopostavljen vladar; diktatorji se le redkokdaj izvolijo.

Delavske pridobitve je treba ščititi, pravijo oni, sicer jim preti konec, ljudstvo še ni zrelo za demokracijo, zunanji sovražniki bi uničili vse dosedanje pridobitve . . .

* *

Množice delavcev korakajo naprej. Krasnaja se prazni. Korakajoči so utrujeni, na obrazih se izraža radost, zadovoljnost. Na slavlju največjega delavskega praznika so dobili osvežilnih moči, novih vzpodbud, novo navdušenje. Svesti so si, da so zadostili svojim nalogam, da so del pridobitvene armade ruskega proletariata.

Matuška je vstala! Otresla se je tisočletnih verig in okov, gre naprej korak za korakom za novimi pridobitvami, do novih zmag, ki so si jih mora priboriti.

Najhujše suženjstvo je udanost svojim navedam in svojim strastem, sploh vsem svojim slabostim.—Prof. dr. Avg. Forel.

O. K.:

SALONSKI SOCIALISTI

ZARADI osovraženega marksizma se je liberalizem ponekod odrekal celo toliko povzdigovani osebni svobodi ter je izročil vso svojo izvršujočo oblast v roke rabeljskim tvorbam, ki se imenujejo bodisi: Fašizem, bodisi: hitlerizem ali narodni socializem, bodisi: korporativizem. Zaradi krvnega sovraštva proti marksizmu je stari in senilni liberalizem pokleknil pred rimskega papeža ter mu poljubil copato. Mussolini, bivši ateist in surov zaničevalec vsega, kar je po cerkvi in religiji količkaj dišalo, se danes daje slikati v klečeči pozi pred razpelom Kristusa, prav tistega Kristusa, ki so ga davno vprav ljudje njegove vrste dali pribiti na križ in umoriti! Zato pa se danes njegovi zapovedi: "Ne ubijaj!" in "Ljubi svojega bližnjega kakor samega sebe!" izpolnjujeta tako, da berejo hvaležni papeževi služabniki maše na oltarjih, ki so postavljeni na tankih in v podmornicah . . . Stari in senilni liberalizem pa hodi pridno k maši in k sv. obhajilu! Stari liberalizem se pridno objema s še starejšim katolicizmom in njegovim političnim sinkom: klerikalizmom. Povsod se držita v bratskem objemu, povsod sta si postala nerazdružljiva prijatelja. Kjer sta tadva na oblasti, bodisi skupno, bodisi vsak zase, tam teče kri delovnega ljudstva, tam se zapirajo in do smrti mučijo stotisoči, kjer sta ta dva zatrla demokracijo, je zavladala srednjeveška tema, banditstvo, korupcija, kjer sedita na prestolu ta dva, tam se neti ogenj novih vojn, se pripravlja nov svetoven požar!

V politični propagandi pa klerikalizem nedvomno prekaša svojega mlajšega tovariša, zakaj klerikalizem ima za seboj mnogostoletno zgodovino, zgodovino svete inkvizicije, zgodovino raznih gibanj, ki so se imenovala: "širjenje krščanstva", zgodovino konkubinatov, z najbolj brutalnimi režimi srednjega in zgodnjega novega veka, naposled pa še zgodovino konkubinatov z navideznimi in semtertja tudi resničnimi demokratičnimi elementi komaj preteklega in celo današnjega političnega življenja. Ni je bolj kačje pregibljive tvorbe nego je klerikalizem! Klerikalizem se navdušuje za monarhijo in republiko hkratu, za diktaturo in demokracijo, za kapitalizem in socializem, danes za to, jutri za drugo dinastijo. Poglejmo, čeprav samo bežno, slovenski klerikalizem! Če se sme in more rimski klerikalizem sploh imenovati slovenskega! Ta klerikalizem, ki je celo na spominskih medaljah nekega katoliškega shoda ovekovečil vodilo: "Vse za vero, dom, cesarja!", ta klerikalizem, ki je tik pred svetovno vojno in na njenem početku naravnost virtuožno nadomeščal politično konfidentsko službo c. kr. avstrijske policije na slovenskem ozemlju, ta klerikalizem, ki je svoje slovansko čuvstvanje očitoval z znano krilatico: "Srbe na vrbe!", ta klerikalizem, ki je tiral slovenskega majhnega človeka v smrt za nemške Habsburgovce, za krščanski in židovski kapital, ta isti klerikalizem sedi danes v vladi, ki smatra povrnitev dediča katoliškega cesarja na avstrijski prestol za "casus belli", ta isti klerikalizem je ob nasilni smrti kralja Aleksandra nesramno in neskrupulozno vsebinsko prepisoval, kar je bil pisal ob nasilni smrti bivšega avstrijskega prestolonaslednika Ferdinanda . . . Bolj malo sramežljivega, umazanega, nemoralnega gibanja nego je klerikalno ga ni!

Ta klerikalizem, ki se je v dobi, ko je bilo revolucionarno vretje tik po vojni na vrhuncu, prilizoval socializmu in komunistom, ki so marsikje bili dovolj neumni ter so za bežen hip klerikalizmu zaupali, ta isti klerikalizem se je danes kar očitno in brez vsakršnega sramu udinjal policijskim režimom različne vrste ter prav tako

vestno zopet opravlja policijsko konfidentsko službo, kakor jo je že tolikokrat opravljal.

Le pogledimo si zopet malce od bližje slovenski klerikalizem!

Ko so socialisti v Jugoslaviji pri poslednjih državno-zborskih volitvah poskušali postaviti svoje kandidate, je pobožni "Slovenec" pridno koketiral z različnimi tako zvanimi levičarji, o katerih je prav simpatično pisal. Socialisti so bili malone krivi šestojanuarske diktature, v kateri je sedel tudi g. Korošec, ki je sopedpisal zakon o Sokolu kraljevine Jugoslavije in razpustu Orla, ki je sopedpisal zakon o odpravi slovenske, hrvaške in srbske

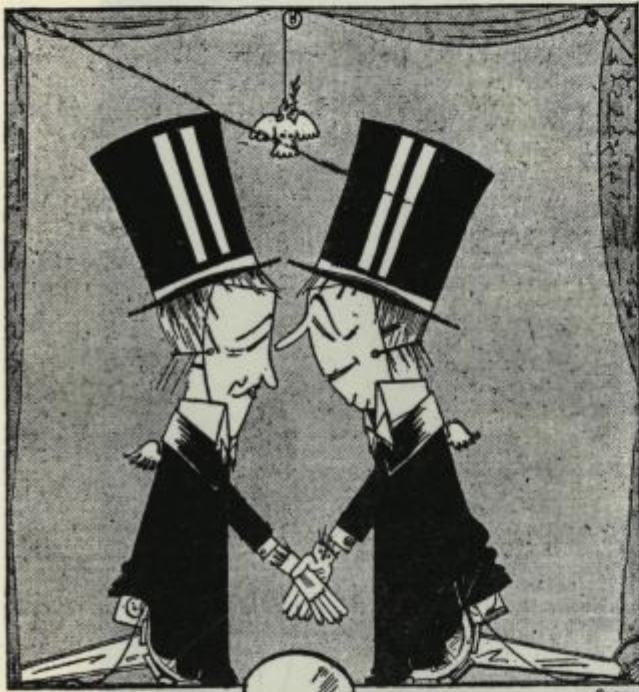

Niko Pirnat: Poslušalci so z napetostjo sledili globokoumnim besedam živahnega govornika . . .

"plemenske" zastave. Tudi socialistične delavske telovadne enote so bile tedaj razpuščene, čeprav v zakonu nikjer ni bilo določeno, da se morajo razpustiti. Tedaj je pač v Ljubljani sedel klerikalni veliki župan ali ban . . . Pozneje se je v dobi diktature razpustila tudi socialistična železničarska strokovna organizacija, v Okrožnem uradu za zavarovanje delavcev se je inštaliral klerikalni režim . . . Vse to nemara zaradi tega, ker je bil diktatorski režim socialistom tako zelo prijazen, kakor bi radi klerikalci danes dopovedali nepoučenim in pozabljivim ovčicam! Pa preganjanje socialistov, ki je bilo na dnevnem redu, pa finansiranje žoltnih podjetniških strokovnih organizacij, da bi se tako ubile svobodne strokovne organizacije! Kdo bi mogel naštetati vse ljubeznivosti, s katerimi je diktatura obsipavala socialistično gibanje! Kljub vsem šikanam pa se je v Sloveniji prav v dobi diktature socialistično gibanje močno konsolidiralo ter je močno naraslo. Kljub vsem šikanam politične in policijske narave, kljub gospodarski bedi se je prav v tem času porodila Cankarjeva družba, ki bi jo klerikalci najrajši v žlici vode potopili, kljub vsemu se je prav v tej dobi delavska kulturna zveza "Svoboda" tako razmahnila, da je šla klerikalcem resno na živce ter so jo razpustili, kakor hitro so prišli v vlado.

Klerikalci so pač morali opaziti, da je začelo socialistično gibanje prodirati celo na deželo, med kmečko proletarsko ljudstvo. Tedaj se je zgodilo, da so začeli po stari in preizkušeni metodi to gibanje obrekovati. Množicam so dejali, da so pravzaprav samo komunisti resnični revolucionarji, socialisti pa da so nekakšni socialpatrioti, ki so se bili udinjali prejšnjemu diktatorskemu režimu . . . Hm, so dejali, komunisti, komunisti so res dečki, ti izdajalski socialpatriotje pa nikakor ne . . . Navzgor pa so dejali: Saj socialistov sploh ni, saj je

socializem le maska za komunizem ter prav zavoljo tega še mnogo bolj nevaren nego očiten komunizem! S to motivacijo so, verjetno, tudi povzročili razpust "Svobode". Deloma so imeli prav. Kajti konstruktiven socializem, ki deluje sistematično pa sigurno, je klerikalizmu nedvomno nevarnejši nego tisto tako zvano levičarsko gibanje, ki se popolnoma absorbira v izdajanju brezpomembnega števila ilegalnih, neverjetno nevešče in otroško pisanih letakov, ki povzročajo namesto revolucije vsak mesec nekoliko novih aretacij, obsodb ter odlikovanj policijskih uradnikov . . . V tem imajo klerikalci, kadar govorijo z gospodarji, katerim so se precej očitno udinjali, prav! Zato so razpustili "Svobodo", pa ne zato, ker bi bili v vodstvu komunisti, marveč zato, ker so bili v vodstvu pametni in preudarni ljudje, ki so klerikalne trdnjave po določenem načrtu napadali in sistematično rušili!

Diplomacija.

Medtem se je na našem jugu zaradi res bednih in naravnost neverjetno slabih in koruptnih gospodarskih razmer močno razvila neka zvrst anarhokomunizma, ki zajema svojo hrano bolj iz obupa nego iz prepričanja ljudskih množic . . . To gibanje postaja ponekod zaradi svojih anarhističnih tendenc res nevarno . . . V takšnih razmerah je pač težko koketirati s komunizmom . . . Zato jim ne preostane nič drugega nego vse marksiste zmetati v en koš . . . Z enim udarcem se pobijeta kar dve muhi! Pred kratkim mi je prišla v roke brošurica z nazivom "Komunizem". V tej brošuri pišejo o Largu Caballeru, ki je milijonar, kakor pravijo, pišejo o Fritzu Adlerju, o Bauerju . . . Kakor da so to člani eksekutive tretje internacionale! Kakor da ne ve vsak le malo šolan političen človek, kako velike so razlike načelne važnosti med drugo internacionalo, ki jej pripadajo tile sodrugri, in med tretjo internacionalo . . .

Toda množice se danes ne dajo več tako lahko slepiti . . . To večno žongliranje naposled še takšnemu bedaku odpre oči!

Zato so poiskali v poslednji dobi nov agitacijski adut . . . Zazdalo se jim je, da so ga našli v novem nazivu: salonski socialist . . . Kdor zna pisati in čitati, kdor spi v čisti postelji, kdor ne hodi raztrgan, nag in bos, kdor si

umiva zobe in včasih tudi noge in vrat, kdor čita celo časopise (namesto molitvenikov), kdor zapravi vsake kvatre enkrat v kavarni kakšne tri ali štiri dinarje (namesto da bi jih daroval za "zamorčke"), kdor hodi celo v gledališče (namesto na Brezje), kdor se včasih celo tako daleč spozabi, da gre na ples — vsak takšen je, če ni morebiti po čudnem naključju klerikalec ali liberalec ali kakršnekoli vrste fašist, vsak takšen je, če je po svoji politični pripadnosti socialist — salonski socialist! To je najnovejša iznajdba učenih in bistrih klerikalnih možganov, ki je zagledala beli dan v najbolj reakcionarnem slovenskem dnevniku, v "Slovincu".

Ti učeni možgani pa so pozabili, da bi lahko o milijonski armadi črnosuknježev, začeni se pri najmanjšem cerkovniku, pa končavši se pri vidnem božjem namestniku v tej solzni dolini, govorili o — salonskih kristjanih! Zakaj težko bi človek našel organizacijo, ki bi bila nauke svojega utemeljitelja ("Moje kraljestvo ni od tega sveta") tako v blato poteptala ter povaljala kakor prav katoliška cerkev! Tako grdo kakor zatajujejo vsak dan milijoni in milijoni "božjih služabnikov" Kristusa, ne more zatajiti prav nobeno gibanje svojega začetnika . . . V tem so res veliki!

Če mislijo, da je mogoče s plaščem "krščanskega dela usmiljenja" pokriti salonsko kristjanstvo se zelo motijo . . . Socializem je že davno dvignil ta plašč, da je zasmrdelo daleč naokoli, zakaj — dovoljeno naj mi bo govoriti z besedami evangelista Luka! — nobeno gnilo drevo ne more obroditi dobrega sadu! Socializem je proti temu tako zvanemu krščanskemu delu usmiljenja, ker hoče odpraviti sploh vsakršno revščino in beraštvo, socializem je namreč malone sinonim za pojem: hotenje po splošnem blagostanju . . .

Če je salon tudi eno izmed tistih sredstev, ki so za splošno blagostanje potrebna, se niti naziva "salonski socialisti" ne bomo branili . . .

UREDNIKOVE PRIPOMBE

Precej gradiva, ki je bilo poslano za objavo v Majskem Glasu, je moralo izostati zaradi nezadostnega prostora. Naceta Žlebergerja in druge prosimo, da nam to oprostite.

Ta izdaja vsebuje nad 35 raznih spisov in v nji je zastopanih nad dvajset sotrudnikov, ki brezplačno sodelujejo.

Pri čitanju korektur je veliko pomagala Katka Zupančič in pri Proletarcu skozi par tednov nekaj večerov Louis Beniger. Angela Zaitz je izvršila razna pota pri iskanju ilustracij. Vsem sotrudnikom se uredništvo iskreno zahvaljuje.

Oglase je uredil upravnik Chas. Pogorelec. Pomožni upravnik John Rak je veliko pomagal v obema oddelkoma.

Vsi klišaji so bili izdelani v unijski klišarni.

*

To je eno poglavje dela pri Majskem glasu. Tisto, ki ga vrše agitatorji po naselbinah, pa je prav tako važno. Z nabiranjem naročnin in oglasov poskrbe za gmotna sredstva, kajti brez tega sodelovanja in požrtvovalnosti sotrudnikov ter agitatorjev ne bi mogli izdajati te sijajne slovenske delavske revije.

Delavci so zgradili morilni stroj—militarizem—zoper sebe, ne da bi se tega zavedali. Prav tako, kakor so mu dali moč, mu jo lahko tudi odvzamejo.

Ivan Vuk: VSTANITE K SVOBODI

Orjak
roke žuljave
mogočno
je silne razmahnil ...
Iztok in Zapad je objel —
Omahnil,
zaječal
je v strahu, trepetu
Človek — vrag.

“Hej” ...
Kriknil orjak
krik je mogočen

silan,
presilen,
da se potresel
Iztok je, Zapad:
“Združi se, brat,
ki si stoletja
ponižen, pokoren
trpel glad,
ki si neštete
krivice trpel ...
ki krvavel,
se mučil,
umiral,

da je brezskrbno
užival, počival,
vino razlival,
zlato kupičil
Človek — vrag ...

Hej ...
Čas je napočil —
Združi se, brat!
Stresi s silnih
ramen okove!
Vstati k SVOBODI ...
Človek — Siromak! —

Katka Zupančič:

MUHAM

PREJ seveda nisem bil, kar
zdaj sem —

namreč demokrat;
prej mi bilo je vseeno —
ali zdaj sem kandidat.

Vidim žeti druge, rad bi žel i
jaz . . .

Kaj prepričanje, značaj—?!
Hočeš kaj doseči —
plašč po vetru naravnaj!

Ali to ohranim zase;
topoglavcem pa kričim:
— Slep sem bil, pa sem spregle-
dal . . .

Pomagati vam iz krize — to
želim!

Komur je za splošno dobro —
naj glasuje zame in za našo
stranko!

Naš program v vaš je blagor
in izveden bo do pičice natanko!
Vsi na shod, kjer vse vam raz-
ložim!

Vina bo dovolj, klobas in piva
kolikor vam drago—vse zastonj!
Stregla bodo vam dekleta, mla-
da, živa . . .

Danes mož je že izvoljen—.
Cilj dosežen skoz trebuhe—.
In program? Ah, kaj program!
Da bo le fraz dovolj za—muhe . .

Ivan Vuk-Starogorski:

Klic zgodovine

In videl sem prihajati Člove-
ka. Ponos in odločnost je bila v
njegovih očeh in v prihodu nje-
govem. Prapor prvega maja pa
je plapolal preko vseh poljan.
In njegov glas je bil, kakor glas
klicarja, ki budi silne množice,
da opašejo svoja ledja s soncem
in z majniško mladostjo.

Hej —
prižgite vsepovsodi
koderkoli vaša noga hodi
kres ljubezni,
kres človeške veličine!
Naj sovraštvo, mržnja, volk izgine!
Srca poglobe se vase, —
iz duše dna globin
izgini vsak spomin
na čase,
ki povzročil jih je greh izvirni.

Kodergod po zemlji širni,
morju silnem, vseprostranem,
pod zemljo v rudnikih mrkih
in v zračni stratosferi

človek svojo moč izmerja,
voljo svojo naj usmerja
k cilju v odrešilni smeri.
Naj prižiga kres ljubezni,
kres človeške veličine,
misli poglobi naj vase,
da iz duše dna globin
izgine vsak spomin
na čase,
ki povzročil jih je greh izvirni.

Vsak, kdorkoli in kjerkoli
z bistvom svojim se pojavlja,
naj resnico vsem oznanja
in vsakogar z njo sokoli . . .

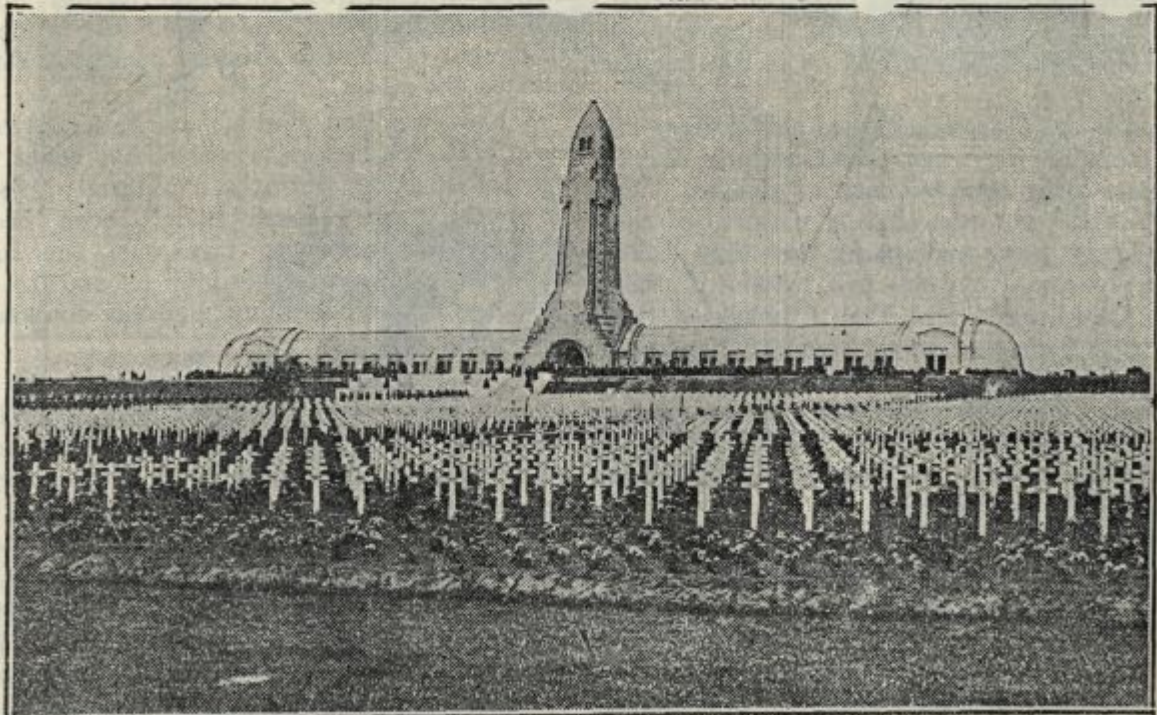
Duhu Zlatega teleta,
ki nas vseh je ponižaval,
gnjetil, v sužnje uvrščeval,
doba že poteka kleta.

In zato po zemlji širni,
morju silnem, vseprostranem,
pod zemljo v rudnikih mrkih
in v zračni stratosferi
vsak naj svojo moč izmeri
ter prižigaj kres ljubezni,
kres človeške veličine,
da pogine greh izvirni
in nas sreča vseh obsine!

K. Z.:

Nagrobni napis

Bil je človek poln besed, pa brez
dejanj;
škoda, škoda—da ni škode zanj!

Blizu Verduna v Franciji je pokopališče, s spomenikom, kakor ga vidite na gornji sliki, na katerem je pokopa-
nih okrog štiri sto tisoč francoskih in drugih zavezniških vojakov, ki so padli v zadnji svetovni vojni na zapadni
fronti. Živeljenja so dali zamanj, kajti vzlic tej ogromni krvavi tragediji se dežele mrzlično pripravljajo na nove
vojne.

By Mary Jugg:

OUR HERITAGE

I AM an American-born son of a Slovene immigrant. I am one of those thousands who has been waving a high school diploma for a number of years, waiting for a pick-up on that proverbial road that will lead me to Success. I had developed a healthy state of pessimism to the nth degree. And I was proud of it! Look at the number of so-called great men in history who got there just by being pessimists. Then I took the words of my father seriously.

My father is a Socialist. I never told anyone at school that he was, and he certainly didn't profit by my publicity. But he kept right on being one just the same. He sat down with me one day and told me the story of the Yugoslav Socialist movement in America. It was more colorful and vital than any romance I had read in school—with no exceptions. From that day forward my pessimism looked rather sickly.

I'm going to be a Socialist, too. No, I've no right to claim that title now. I know that the sound of an empty barrel is deafening. But I've started on the right road, and I dare you to dispute my contention! I'll prove it to you, and I'll tell you some things that will make most of us American-born Slovenes look white-livered. Maybe it'll make some of us stop thumbing for a lift on this Road they've told us is waiting for all of us.

I used to scan through the old publications my father kept on file when I had nothing else to do to pass away time but look at pictures. The biggest kick I got was finding pictures of men that I know today and seeing how they looked twenty, twenty-five years ago. Some of them are so bald-headed now that I imagined they had always been that way. Some of them were very dapper-looking youths. I had never thought they could have looked like some of our gigolos today. Then I'd put away the books, until such a time when I could find Father and tease him about his own portrait.

Every week the mailman brought Proletarec, and I'd pick it up just like any other paper, look through it, and place it aside as if were simply an old habit that it had been in the house ever since I can remember and that no doubt it will continue to come around once a week for all the time in the future . . .

We received a copy of the Family Almanac; I'd look through the pictures, skip the stories 'cause I couldn't read the language, and take it

for granted that it was meant to be preserved year after year just like any copy of the high school annual.

Then the May Herald came. I always liked its illustrations. I'd wonder where they get such pictures and sketches; I didn't see any like them anywhere else. I remember when the English section started. I didn't read it. They were talking about something I didn't understand, and it was only about things Pa was interested in anyway.

But what a simpleton, dunderhead, lummo, ninny—(Oh, Shakespeare, where are thy words!) I'd been. How could a smart guy like me have been so thickheaded? If I'd been in my father's shoes, I would have known how to handle a guy like me! But maybe this punishment is worse. Chagrin is a terrible thing . . .

I had forgotten that all of these institutions had not always been. Who put them there? Young men like I am today! Young men with energy, enthusiasm, and idealism! Young men with courage! Young men like my father had been, who now value this paper, this magazine, these publications as a thing of their own flesh and blood. And I had forgotten the most important thing of all: that these same institutions are in danger of passing away if somebody doesn't pick up the reins . . .

I had forgotten that at one time there had been no headquarters to which they could write for information, literature, material; they had to build them. There hadn't even been a "branch"; they had to form one, and having done that, they proceeded to expand to other towns—building, building, building foundations on virgin territory.

When I think that they attempted any kind of foundation at all, hoping to make their ideals and aims intelligible, in a country whose language was sufficient to mock their every attempt, I am put to shame at my cowardice. They didn't even have a vehicle to travel in! Imagine my going to France to try launching a new movement without knowing a word of French!

I had never realized that their idealism flourished because they intended to remain in this country in which they saw life could be much happier for them and their families. And here I am—one of them—looking around for something to fall out of the air without even casting anchor on the foundation already here!

Were their ideas foreign? Were they impractical? Were they too hard to understand? Always, always they have led toward one well-defined goal. Am I, with all the advantages of language, better training, a mind as good as theirs, going to disregard their foundation, cripple my possibilities, and bury their efforts? Have I no imagination of my own? Have

I don't have to fight against any established discrimination against women. We all went to school together. As long as I remember women have had the right to vote. That's one fight already won for me. Can't I get women to become interested in the same topics of discussion and work for the road to progress the same as men?

THE TRINITY OF THE PRESENT SYSTEM

I no initiative to strike out in other, necessary fields? Am I to squander this HERITAGE?

I know my country and her ways. I have always spoken her language. Do I deny and shut my eyes to my father's contention that the forces of reaction are set against me? Am I to belittle the fact that so long as this stumbling-block lies in my path I cannot even see the rays of Success and Happiness at the end of my road?

I can remember how much reactionary propaganda I received from my school textbooks. I can vividly recall that my history was made up of a long list of "heroes", all of them heroes of war and slaughter. I can remember how I was taught that my body should be well and strong so that I could fight for my country when she needs me. I was even told that the Chinese get lower wages because they can live more cheaply than we can! And on the very next page I'd

read about the low standards of the Chinese people—sickness, filth, lack of medical care, and such. Am I going to stand by without promoting any children's organizations that could present the right ideals in the right way?

I shouldn't have such a hardship in establishing units in various towns. We all understand the same language. Look how big the field would be. And I'll bet there are a good many plain bozos just like me who think that there really is no way out for the American people. How can they be so blind?

The **heritage** handed to us is rich. The foundation is positive. I have the JSF, wide in its reach and already a starting-point for many other English-speaking branches. There's Proletarec—our common medium. We have our own headquarters, with its excellent supply of literature and material.

Such institutions were not built in a day! Such beginnings are not meager! They are held together by the spirit and perseverance of years upon years of sacrifice by our fathers!

Are we equal to the challenge set up to continue with their work? Do we have the spirit and the courage to dedicate the next twenty, thirty, perhaps forty, years to an ideal that is inevitable in some future period? Are we willing to accept the example of **steady, consistent** building—and additions—and building for the future? Or are we already plunged into despair because we did not inherit the joys we felt entitled to? Do we care to pave a wider and still better road for future generations?

I have no time to waste, no grudge to nurse. These words keep beating on my mind:

Even a rich **heritage** can be hastily spent and forsaken if it is not nurtured and accepted with a pledge for continued progress . . .

DEDICATION TO REVOLT

By LOUIS JARTZ, Cleveland, O.

*Ah! This realm in which rules hate
With questionable wisdom
Hast made poverty my mate.
It rules: Take it! Take it! Such is fate.*

*I take it. But the soul conspires
Isn't so? Must 't be?
Justice dawns. Judgment fires:
"Learn anew. The wise are liars."*

*When teachers teach: "Man kill man. That's the plot;
That's man's natural composition
Starve midst plenty. 'T's God's lot."
Their brains are mud. That's smelly rot.*

*Drink! Drink! Cool audacity,
Of the firing, seeking soul!
Being drunk.—Comes sobriety—
Conscience scorns: O gutter swine, ass, Monenity.*

*Hark! The soul astirs to cry of labor!
From vassalage to powers high!
Whence comes peace to break the saber
And loving is returned by love of neighbor.*

*To this thing, I pledge to the thing on high
For't I live or die
Tho' fools may sneer and sheep are shy
I'll see it certainly.—Or with it die.*

WHO WILL CARRY ON?

By JOHN RAK

MY title to this article is not a new problem that confronts the Yugoslav Socialist Federation, its Educational Bureau, official organ Proletarec and various other publications. It has been discussed in many articles at different times and received considerable attention at the last three JSF conventions. It will again come before us at our XI regular convention in July of this year in Chicago.

What this problem presents is,—will the burden that our pioneer comrades have carried on in the last quarter of century for Socialism be taken up by the younger American-born Slovenes? What help can they give to the Socialist movement by becoming active members within our Federation and shoulder some of the responsibilities that are connected with our work?

A brief survey of history discloses that our comrades in the past have an accomplished record of Socialist work which began as early as 1900. They have built a Socialist movement that has spread itself among Yugoslav workers throughout the United States. In addition they gave their efforts and funds towards getting the various publications started, halls and social centers built in all parts of the country, helped organize fraternal societies, carried on the cultural and educational work and above all, the Socialist message to thousands of Yugoslav workers. All of this was only possible thru sacrifices, financial contributions from meager wages, their loyalty and deep conviction for the cause of Socialism that our pioneer comrades had and still maintain. This is their record and a proud contribution to the Socialist and Labor movement.

All of these established institutions are still in existence and are an important factor to the Yugoslavs. They serve the needs for their cultural and educational work and every other phase of activity in their communities. Someone does the work and the Socialists can contribute their efforts.

However, some of the elder comrades for some reason or other, have lately taken on a "defeatist" attitude towards our Federation and Socialist movement in general. They feel that their efforts and time to be active in movement such as ours that can't show any immediate change from the present economic chaos, is wasted and worthless. They are of the opinion that Federations have out-lived their usefulness and cannot make much more progress. Such possessed attitude does

not obstruct the growth of Federations only, but the Socialist and Labor movement as a whole. Among the Yugoslavs it leaves reactionary and religious elements unchallenged to sway the workers against their own interest. This was clearly displayed at the SNPJ English Speaking Conference held not so many months ago. It shows how important it is to have a strong Federation to perform its duty in a new field, among the American-born Slovene and other Yugoslav youth.

The JSF is best equipped to carry out this work for the Socialist movement. We can devote our energies to agitation for new members among the younger generation. Our comrades with their knowledge of Socialism and practical experience, belong to the same fraternal organizations as does the younger generation, understand the habits and traditions of youth can therefore do the job more successfully.

In Chicago, Detroit, Cleveland, Milwaukee and West Allis our branches have their youth groups. In spite of their small membership they have made some progress. We need more of them and with the joint efforts and cooperation of our senior comrades, they can contribute much to the

Shoemaker in The Chicago Daily News.

Socialist movement by working as a group within the Federation. At our disposal are the various publications established by our pioneer comrades. They are the life and blood of our movement and need financial assistance and a much larger circulation. It is here where the young comrades can give their aid. A workers' press is an important weapon that a working class movement must have to carry on its fight for better living conditions. Our young comrades can continue in this line of agitation for its official organ, Proletarec, The May Herald, The American Family Almanac and various other literature occasionally published, and thus follow up the work of our pioneer comrades.

Probably too many years have passed when there was no need of giving much thought to the future of JSF. Immigration from the old country was unrestricted and this problem did not present itself. Now that it has introduced itself it

THE WORLD WE SEEK

The world that we must seek is a world in which the creative spirit is alive, in which life is an adventure full of joy and hope, based rather upon impulse to construct than upon the desire to retain what we possess or to seize what is possessed by others. It must be a world in which affection has free play, in which love is purged of the instinct of domination, in which cruelty and envy have been dispelled by happiness and the unfettered development of all the instincts that build up life and fill it with mental delight. Such a world is possible; it waits only for men to wish to create it.

Meantime the world in which we exist has other aims. But it will pass away, burnt in the fire of its own hot passions; and from its ashes will spring a new and younger world, full of fresh hope, with the light of morning in its eyes.—Bertrand Russell.

May Day Greetings--

We hail the dawn of a new and better day for the workers which is rapidly approaching.

It will be gotten only thru the concerted efforts of the workers themselves. Join us and help bring it about.

PIONEER LODGE No. 559 SNPJ - CHICAGO, ILL.

is not too late to carry our work forward into this new field—among the American born Slovenes. We can build up our Federation by agitation and bringing the Socialist message to our youth. And Youth can help by understanding that this is their movement, that it is their job to agitate for its publications and carry on the educational and cultural work. With their help they will keep alive what our pioneer Socialists started, keep the influence of Yugoslav reactionary elements in check. It will be their contribution to the Socialist movement. Any beliefs or imaginary theory that our efforts to preserve the Federation and its work are a waste of time, is not only harmful but a hindrance to the Socialist movement. After all, it is the wish of all comrades to bring about a system of cooperative commonwealth as soon as possible and we can and should help where it will do that movement the most good.

MY PRISON CREED

*While there is a lower class, I am of it;
While there is a criminal element, I am of it;
While there's a soul in prison, I am not free.*

—EUGENE VICTOR DEBS.

POSETITE

JUGOSLAVIJO!

POTUJTE S

C	W
U	H
N	I
A	T
R	E
D	STAR

(preko Cherbourga)

Največja flotila parnikov na Atlantiku je vam na razpolago . . . Hitre zveze z vsemi glavnimi središči Evrope

SEZNAVITE SE Z NAŠIMI OSEBNO SPREMLJANIMI IZLETI

Informacije dobite pri našem najbližnjem lokalnem zastopniku

Cunard White Star Line

346 N. Michigan Avenue, Chicago, Ill.

Anton Šular:

Prvi Maj v Kansasu

“KER ne znajo igrati Internacionale, nam bodo igrali cesarsko”, je nekako pred četrto stoletjem naznanil vodja prvomajske proslave v stari frontenaški dvorani. “Hudič ga vzemi”, se oglasi poleg mene korenjaški France, ki je par mesecev prej prišel iz starega kraja kopat kansaški premog. “Saj sem mu več let služil za par krajcarjev na dan”. Mislil je na Franc Jožefa. Čuti je bilo še nekaj godrnjanja, ki pa je utonilo v napevu “Bog ohrani . . .”. Godbeniki, po večini Irci, so se pač bolj razumeli na “cesarsko” kot pa na mednarodno delavsko himno, in menda med njimi še danes ni drugače.

Prvi maj smo kansaški Slovenci pričeli praznovati v večjem obsegu in “oficijno” l. 1908, ko je bila tega dne razvita skupna zastava tukajšnjih društev SNPJ. Prvi maj smo potem praznovali vsako leto, razun l. 1918 zaradi vojne histerije. Pred vojno smo ga parkrat praznovali skupno s socialistično stranko, ki je bila takrat v tem premogovnem okrožju močno organizirana. Večkrat so bile manifestacije res impozantne. Zastopane so bile vse narodnosti, poleg Slovencev veliko Italijanov, Nemcev in Francozov, pa tudi nekaj takih Ircev je bilo vmes, ki se niso razumeli samo na “cesarsko”! Poznejša leta pa je postalo praznovanje Prvega maja v tem kraju izključno stvar društev SNPJ. Navadno se je vršilo v centru naših naselbin, v Frontenacu. Včasih smo prvomajsko slavje premestili tudi v kako drugo naselbino. Imeli smo jih v naselbinah Franklin,

Cockerill, Yale, Ringo, Edison in v Radley, kjer smo v Ruglovmu vrtu kar na hruški razobesili veliko rdečo zastavo. Rugelj pravi, da je nedvomno to vzrok, da se je pozneje drevo posušilo.

V jutro Prvega maja so sirene pri rojih zastoj klicale na delo. “No work tomorrow”, je odmevalo med premogarji že prejšnji dan. Dobil se je semintja kak rov, ki je obratoval z delnim številom moštva, toda imeli smo ga potem “na piki”. Umevno, da je bilo pri vsakem rovu nekaj takih “Ircev” raznih narodnosti, ki so se odzvali piščalki rova tudi na Prvega maja in razumeli veliko bolj kompanijsko kot pa mednarodno pesem. Toda, ker jih je bilo navadno premalo, jih je boss poslal domov. Nazaj grede skozi kempso so jih čakali drugi premogarji in njih žene s škafi, lonci in drugimi podobnimi “inštrumenti” ter jim zasvirali “cesarsko”. Iz Chapman rova smo prejšnji dan vselej skrivoma prinesli domov nekaj dinamita in ga potem razstrelili v zgodnjih jutranjih urah Prvega maja kot signal za praznovanje tega dne. Enako so odmevali strelji tudi iz drugih naselbin.

V Chicopee rovih je delalo precej Ircev iz Pittsburga, Kans. Pripeljali so se na delo zjutraj s cestno železnico. Tudi na Prvega maja ni nikoli nobenega manjkalo . . . Toda ker smo ino-

zemci ostali doma, so se morali še oni vrniti, in “begora” še vožnjo plačati zraven! Povrnili so nam to na dan sv. Patricka. Mi se nismo brigali za njih patrona in šli kljub njemu na delo, oni pa so ostali doma. Ker so imeli važnejše pozicije, rov brez njih ni mogel obratovati, in tako je nas boss vse poslal domov.

Zadnjih 12 let je premogovna industrija pri nas na “bumu”. Par rofov, ki še obratujejo, so navadno v akciji le po par dni v tednu. Ker nekdanjih impozantnih manifestacij v naših krajih ni več, tudi vera v praznovanje tega delavskega dne med nami ni več tako trdna. Pač pritisk razmer. Vrhutega je to praznik, kakršnega nihče rad ne praznuje sam doma, pač pa si želi skupne majniške priredbe. Ako je ni, tedaj Prvi maj zanj ni praznik.

CANAL 0469

MRS. VOGRICH TAVERN

Monarch pivo, vino in likerji
1916 W. Cermak Rd. - Chicago, Ill.

CRAWFORD 4458

Cermak Hardware

PAINTS, ELECTRICAL SUPPLIES
CUTLERY
Grinding & Sharpening
3738 W. 26th Street - Chicago, Ill.

JOSEPH KUKMAN

GROCERIJA IN MESNICA
Na drobno in debelo
1837 W. Cermak Rd. - Chicago, Ill.
PHONE CANAL 5634

PHONE CANAL 0575

Zugich Tavern

Blue Ribbon pivo, vino, žganje in prost
prigrizek. Godba za ples.
2340 Blue Island Ave. - Chicago, Ill.

COMPLIMENTS OF

A Friend
CHICAGO, ILL.

Gregurich's Bakery

WHOLESALE and RETAIL
1925 S. Racine Ave. - Chicago, Ill.
TEL. CANAL 5409

COMPLIMENTS OF

W. A.
CHICAGO, ILL.

JOS. A. DITTERT

Costumes for Stage
and Every Occasion

1426 W. 18th St. - Chicago, Ill.
TEL. CANAL 7239

Frank S. Tauchar:

MAJSKA IDILA

NA dolgi klopi pod vaško lipo sedita Eros in Venera ter se pogovarjata o privatnih in svetovnih rečeh.

Največ pažnje posvečata sedanosti, miselnemu razvoju človeka, ter še večjemu napredku v moderni tehniki in splošni znanosti, ki obeta spremeniti ves svet v resnično obliko religijozno izmišljenega raja.

Topel dih spomladi poživlja vso prirodo; nas smrtnike pa spodbuja v energičnejše delo in medsebojno ljubav.

"Ali bi hotela postati družica mojega bodočega življenja?" vpraša Eros Venero med pogovorom sredi pestrih vrtnih slik, ki so navidezno migljale v čarobnem luninem svitu. Oba sta vstala iz njiju davne mitologije ter se pojavila med navdušenimi zemljani sedanje mlajše generacije in modernega življa, ter kovala svoje visokoleteče načrte z drugimi ambicioznimi mladeniči in dekletki vred.

"Na kaj pa, ko oba skupaj nič nimava?" odvrne Venera otožno.

"Na kaj bi zgradila skupno življenje, češ reči?" povzame besedo živahni Eros. "To naj te prav nič ne skrbi! Res nimava materialnega premoženja v lastni posesti; imava pa močno voljo in živo ambicijo, ter ognjevito ljubezen, ki se je spopolnila v tisočletjih najinega mitološkega obstanka v domišljiji zemljanov. Samo to je že dovolj močan temelj, na katerem lahko zgradiva pritličje najinega bodočega srečnega življenja."

"Priznam, dragi Eros; temelj imava," reče Venera globoko zamišljena. "Toda milijone zgradb na tem svetu je ostalo samo pri temeljih — ki so se pozneje še ti porušili radi zanemarjenja. Ne zameri mi, dragi Eros, če sem morda malo preveč pesimistična; toda bogate izkušnje v ljubezni, kar vsekakor precej zavisi od okolščin trdega ekonomskega življenja, so me izučile skozi vsa ta stoletja, da ne bom več drvela kar na slepo v objem vabljivega gnezda osamljene ljubezni. Ko minejo dnevi opojnosti, pa se zaljubljenec prikažejo ogabne stene divjega brloga, polne ostudnih golazni, o katerih prej niti sanjali niso . . . To je le primera v našem sedanjem življenju. Ogromna večina se prej ali slej znajde v sličnem brlogu, medtem ko peščica privilegirancev živi v prevelikem izobilju in razkošju, čeprav največkrat ne v ljubezni."

"Resnico si povedala, Venera moja," jo ljubko pohvali Eros, ter veselo nadaljuje:

"O tem sem tudi jaz razmišljal. Ni moja misel skozi tisočletja zastoj blodila okoli zemlje in drugod po vsemirju. Tudi jaz sem se nekaj naučil! Vse slučaje mizerije imam zabeležene v spominu, in na podlagi teh sem skoval načrt za najino in za bodočnost vseh novih za-

ljubljenec. Mi zahtevamo boljše življenje kot je bilo na svetu dozdaj!"

"Ah, dragi Eros, to so samo želje," ga zavrne Venera. "Kako moremo kaj doseči, ko pa ni nobene resne spremembe v socialnem življenju skozi vsa tisočletja odkar poznavamo človeštvo? Res je, da so v raznih dobah odpravili stare mode suženjstvo, na katerega mesto pa je vselej prišlo tlačanstvo v novi obliki — in stara pesem se je ponavljala: 'ubogaj, moli, daj in delaj skoro zastoj, živi pa mizerno od rojstva do groba.'"

"Baš to nepravilnost moramo odpraviti iz družbe," pravi Eros in jo ljubko privije k sebi. "Poslušaj; jaz imam načrt tudi za to. 'Kajne, svet je zelo napredoval v tehničnih in drugih iznajdbah, ki so se večinoma pojavile šele v devetnajstem ter bolje razvile v dvajsetem stoletju, čeprav je istega preteklo le dobro tretjino. To znači, da bomo v bodoče še hitreje napredovali. Poleg tega mi daje upanje, da človek ne bo več dolgo dovolil, da bi ga sočlovek še nadalje izkoriščal."

"Zrakoplovba se je razvila v to, kar je, v zadnjih tridesetih letih; pa je orjak, ki danes obsega svet. V bližnji bodočnosti bodo zračne ladje tako spopolnjene, da bo vožnja veliko hitrejša in popolnoma varna. Raketna gonilna sila je še v povojih. Ko bo znanstveno spopolnjena in vposljena, bomo potovali na katerokoli točko sveta v par urah. Tudi medplanetarno potovanje je gotovost bodočnosti. To bo življenje, v katerem se bo človek upravičeno počutil, da se je končno rešil živalske eksistence. Do časa zrakoplovbe smo bili navadni črvi, plazeči po zemljskem blatu. Zdaj smo na pragu nove dobe in popolnejše civilizacije."

Venera ga poredno pogleda in hudomušno pravi:

"To je bil dolg in — ne zameri — malo pretiran govor. Glede spopolnitve aviatike na zemlji ne dvomim; da bi pa kdaj po veselstvu letali — ta je pa bosa! To zmorejo samo bogovi . . ."

Eros jo tesneje privije k sebi in ji šepne v uho:

"Saj sem jaz bog — in ti si boginja . . . Ne pozabi tega, čeprav sva zdaj začasno učlovečena . . ."

"Da, božanstvi ljubezni sva — v mitologiji . . . Ljubezen pa šele iščeva. To sva prava bogova!" se norčuje Venera.

"P-s-s-t! Ne tako glasno," jo pokara Eros, sicer naju slišijo navadni smrtniki — in konec bo najinih božanstev."

"Ah, kdaj sva bila midva že pozabljena! V zadnjih stoletjih se je samo še kak pesnik malo ponorčeval iz naju, devetdeset odstotkov ljudi se pa sploh ne briga za

Men's
Wear

THE
DOUGLAS
CLOTHING CO.
26TH ST & CRAWFORD AVE., CHICAGO.

Boys'
Wear

naju niti za druge številne bogove iz stare in 'nove' mitologije," odvrne Venera pomenljivo.

Eros: "Prevelika večina še časti bogove — "prave" bogove, ki pa so prav tako izmišljeni od ljudstva kot sva bila midva."

Venera: "To je res, čemur se moram pristrčno smejeti, vedoč, kakšen špas je vse skupaj. Supersticija in vraževerstvo med ljudstvom je brezmejno, zato so poslali razne svoje izmišljene bogove na planete in zvezde, s katerih naj bi jim vsipali božanske blagoslove. Mene so pa častili s tem, da so me postavili na drugi planet od sonca, torej kakih petindvajset milijonov milj bližje naše centralne toplote in svetlobe kot pa sami žive. Medtem ko se mi ti resnično smiliš. Tvoje hladno mesto na malem asteroidu med Marsom in Jupitrom ti ne more niti sam hudič zavidati. Strašno te mora zebsti tam zunaj, ker si se v mladosti privadil toplih sapic na grških livadah. Zame pa je baš nasprotno na vročem planetu. Zdaj tu prezebam celo v afriških nižinah, odkar sem se privadila klimi svojega novega doma na planetu mojega imena."

Eros: "Tudi tvoj govor je bil dolg za boginjo tvojega imena. Ljubezen navadno ne govori mnogo, pač pa izžareva blagodejno opojnost štiridimenzijsko po vsemirju dokler obstoja — in ti si še vedno popolnoma ista kot si bila pred tisočletji."

Venera: "Isto velja tebi! Da pa ne zaideva predaleč v te divne reči, te prosim, da nadaljuješ o svojih načrtih za izboljšanje življenja zemljanov in dosego njih ambicij, da naju kdaj obišečejo na najinih novih domovih."

Eros: "Kakor želiš srebrna Venerica —"

Venera: "Pusti otročarije! Tebi bi bolj pristojalo ime Erošček, kot pa meni Venerica, dasi te nisem ponižala s takim nazivom. Kaj je tvoja kočna napram mojemu kraljestvu?"

Eros: "Dušica bela, ne delaj se nevedno. To so iskre moje brezmejne, neugasljive ljubezni; in te nežne krilatice so le izražanja mojih srčnih mahinacij do tebe, ne pa merilo tvoje veličine in tvojega brezmejnega kraljestva, ki je simbol vseh deviških src . . ."

Venera: "Saj vem, dragi Eros; samo malo podražiti sem te hotela. Prosim te, preidiva na začetni predmet."

Eros: "Torej, kot si rekla, moj domček je res majhen in mrzel. Ker je samo sedemnajst milj v premeru, ni mogel s svojo šibko gravitacijo obdržati ozračja, kar mi je bilo s prva zelo mučno. Toda bog se povsod lahko privadi. Naj mimogrede omenim, da sem bil danes v kemičnem laboratoriju, pa sem pil tekoči zrak, ki je mrzel tristo in osemnajst stopinj pod ničlo, in spomnil sem se na starogrški čaj . . . Tako sem se prilagodil mrazu na moji mali krogli, da mi je zdaj strašno mučno na zemlji. Da nisem bog ljubezni, bi se gotovo stopil, magari če bi živel na enem izmed zemljskih tečajev sredi šestmesečne noči. Ljubezen me je vzdržala na asteroidu mojega imena, in zdaj me vzdržuje pri življenju poleg tebe tu na zemlji."

Venera: "Ne pozabi, da tudi jaz čutim veliko razliko — vice versa, pa ne jamram. Moja ljubezen je torej močnejša od tvoje . . ."

Eros: "Dobro, dobro, ljubica. Govoriva torej o zemljanih. Obrazložil ti bom svoje načrte, katere sem skozi stoletja vozeč se okoli sonca na mali cizi mojega imena."

"Vesel sem, da sva se zopet sešla na zemlji, kjer so naju ustvarili ljudje, da vidiva, koliko so napredovali od takrat ko so naju poslali na drugo sončno kolesje."

"Vseskozi do devetnajstega stoletja je bilo na svetu le malo resnih sprememb. Medsebojni boji in divje klanje se je nadaljevalo — in je še prav tako v modi danes, kot je bilo v najini dobi, le da je zdaj radi iznajdb še strašnejše. V prvi tretjini dvajsetega stoletja je moderna

znanost zelo napredovala. Poleg novih odkritij je dokaj spopolnila vse prejšnje iznajdbe. Ako to upoštevamo in računamo bodočnost na podlagi razvoja v zadnjih treh desetletjih, bomo v bližnji bodočnosti razvili reči v tehniki, kemiji, in v mednarodnem socialnem življenju, o katerih danes ogromna večina niti ne sanja.

"Radio danes obkroža svet. Televizija bo v kratkem dodana glasu. Zrakoplovba se je toliko razvila v treh desetletjih, da lahko potujeva okoli zemlje, in v nekaj dneh obišeča vse kontinente. Vsekrižno potovanje in pa radiotelevizija, bo zblížala vse narode sveta, tako da bodo svojevoljno opustili pokrajinsko bbljlanje, ter sprejeli en svetovni jezik. Zbrisali bodo nacionalne in državne meje, opustili stotere verske dogme, ter pričeli živeti v bratstvu in blagostanju na vsej zemljski obli. Predno pa bodo to dosegli, morajo odstraniti vse kralje, diktatorje, kapitalistične vlade in razlastiti privatne kapitaliste."

"Sanje? Tako ti berem v očeh. Ne, draga moja Venera. Vse to bo dejstvo prej kot si drznejo upati najradikalnejši revolucionarji! Doseglo se pa ne bo s

MARTIN IVANŠEK

vam postreže s finim

Edelweis in Monarch pivom

1759 W. Cermak Rd. - Chicago, Ill.

Tel. Canal 9713

SE PRIPOROČA ZA OBISKE

Tel. Canal 4611

LOUIS J. ZEFRAK

**Prvi in edini slovenski
POGREBNI ZAVOD**

Se priporoča rojakom v Chicagu in okolici.
Avtomobili in privatna ambulanca za vse
slučaje

NA RAZPOLAGO TUDI KAPELA

1941 W. Cermak Rd. Chicago

kričanjem in medsebojnimi boji ter "čiščenji pojmov" v antagonističnih frakcijah, pač pa z resnim delom intelektualcev in izvedencev v vseh tehničnih panogah moderne znanosti. Skozi zadnje desetletje opazimo velik psihologičen preobrat v to smer. In to razpoloženje bo veda v bodoče znatno pospešila.

Res je, da v tej prehodni dobi z ročnega dela v nadziranje strojev, privatni kapital še bolj zasužnjuje delavstvo kot prej; toda ta trpeča doba se hitro bliža h koncu. Ljudstvo ne bo zmiraj nevedno in boječe, pa bo izvršilo preobrat brez medsebojnega krvolitja. Časi, ko so se ljudje na ulicah klali med seboj za svoje "voditelje", kateri so medtem tičali na varnem in čakali izida da zasedejo stolčke, se ne smejo nikdar več ponoviti! V vseh takih bojih je ljudstvo trpelo, ter nazadnje največkrat prišlo samo z dežja pod kap, o čemur neovrgljivo priča zgodovina."

Venera: "Hvalevreden načrt imaš, in tvoja božanska ljubezen je usmerjena v pravi tir. Radi teh plemenitih idej, moj dragi Eros, te neizmerno ljubim! Zaobljubljam ti večno zvestobo . . ."

Eros: "Tvoja ljubezen mi bo briljantna luč, zvezdavnica na poti do višjih ciljev in humanitarnega dela za vse človeštvo. Kot boginja cvetja in ljubezni me močno spominjaš na to spomladansko majsko sezono, ki je prav tako prepojena s cvetjem v prirodi in z novo ideologijo mednarodnega bratstva med ljudstvi, kot je tvoj hram v srcih mladih zaljubljenecv.

"Zato naj živi tvoja mitologija — v drugi, realni obliki — v cvetju in ljubezni pravilno urejene človeške družbe. Te najine misli naj cveto po livadah človeškega razuma, da obrode tisočere sadove — v prid skupnosti!"

Objame ga kot zna samo Venera . . . Z lipe pa se vsipa belo cvetje kot da bi slavilo dolg poljub dveh "božansko" srečnih bitij . . .

Denar predstavlja vrednosti. Vrednosti so plodovi dela. Kako je mogoče ne delati, pa vendar imeti vrednosti? . . . Poglejte kapitalistični sistem, pa boste videli, kako je to mogoče.—Etbin Kristan.

STANLEY SKRIVAN

Unijska brivnica

PRVOVRSTNO DELO, DOBRA POSTREŽBA IN
ČISTOČA

2608 S. Lawndale Ave., Chicago, Ill.

MIKE ZORKO'S Tavern

Fino Monarch pivo in likerji

2501 S. Clifton Park Ave. - Chicago, Ill.

PHONE CRAWFORD 1127

ADRIA PRINTING CO.

1838 No. Halsted St.

CHICAGO, ILL.

Phone LINCOLN 4700

Največja Hrvatsko-Slovenska Tiskarna

SE PRIPOROČA V IZVRŠITEV VSEH TISKARSKIH DEL

*Tiskamo časopise, knjige, programe, letake, vstopnice
in vsa druga, v tiskarsko stroko spadajoča dela.*

Vsa naročila izvršena lično in hitro ter po zmernih cenah.

AMERIŠKI DRUŽINSKI KOLEDAR JE BIL TISKAN PRI NAS
"PROLETAREC" SE TISKA PRI NAS

Frank Šavs

Ali ura pride nekoč, ko bo odprl srca topel pomladanski veter, ko si bodo obrazi enaki v veselju, ne v bridkosti, ko se bodo ljudje pozdravljali s cvetjem ovenčani in z glorio ljubezni. "Kako je tebi, brat moj, ki si mi bil brat v bolesti?" . . . Morda jih bo še nekaj, vsaj nekaj, ki bodo dočakali tisto blagoslovljeno uro. O, da bi bila med njimi tudi ti in jaz!

IVAN CANKAR.

SEDELI smo za mizo, ko je zazvonil telefon. Še opazil nisem, kdo je odgovoril. Seja, katero smo imeli tisti večer, je bila važna kot so ponavadi vse seje eksekutive JSZ. Ali ko se je čez par minut povrnil sodrug

ba 114 JSZ, sva si večkrat dopisovala.

Spominjam se, da smo tiste čase nabirali podporo našemu listu. Zbrano vsoto, ki je znašala nekaj čez dvajset dolarjev, sem vso poslal s. Šavsu in z njo vred imena darovalcev ter koliko je vsaki prispeval. France Šavs je celotno vsoto v redu priobčil, tisto polo z imeni prispevateljev pa je nekam zamešal. Da se ne bi komu zameril, je pa kvote po svoje razdelil kakor se mu je zdelo, da je kdo daroval. Rezultat je bil, da je tistim, ki so prispevali po dva dolarja ali več zapisal 25 centov, ostalim, ki so res dali le po 25c, pa po eden ali dva dolarja. Lahko si mislite, kako je grmelo na seji in le komaj sem jim dopovedal, da celotna vsota harmonira. Takrat sem Franku Šavsu napisal zelo hudo pismo. France mi je v odgovoru pojasnil kako in kaj. To je bilo v Proletarcu priobčeno. Še danes, kadar se spomnim na ta dogodek, se smejem.

Našel sem ga doma. Bil je vroč poletni dan. France je sedel za pisalno mizo. Pozdravil sem ga in se mu predstavil. "O,

Oven", je vzkliknil. "Dobro si me okrtalil! Ampak vem, da nisi nič hud".

Njegove male, dobrodušne, skoro malce lokave oči so se smejale. "Opravljen sem čisto poletensko—in tudi ti tako pravi. Vsedi se! Čakaj, prinesem ti malo piva." Pobral je čevlje, ki so ležali malo proč od mize in se začel smeje obupati. "Veš, Jože, jaz sem doma zmerom 'komod'. Srajca in čevlji, to je vse preveč, še posebno poleti. In bogme, pri nas v Chicagu je vroče!" Ostal sem pri njemu ves popoldan.

Zvečer sva se srečala na seji. Meni se je njegov poseben tip zelo dopadel. Gledal sem ga. Tu je bil človek, drugačen od drugih. Temno plava odpeta delavska srajca, brez kravate, kratko ostriženi lasje, močna širokoplečata postava, kratek atletski vrat—pravi tip "wobblyja"—u pornika iz zapada, tak je bil Frank Šavs vse svoje žive dni . . .

Ne poznam potankosti njegovega življenja in tudi nisem poklican, da bi pisal njegovo biografijo. Drugi, ki so živeli z njim in so ga bolje poznali ka-

FRANK ŠAVS

Rak z novico, "Frank Šavs je mrtev", je nam vsem zastala beseda.

Kot da me je nekaj udarilo v obraz. Četudi ga zadnje čase nisem videl in je on le malokdaj prišel naokrog, je bil kljub temu saj zame tako markantna oseba v delavskem gibanju in v zgodovini "Proletarca", da ga človek ne bi mogel pozabiti—čeprav je nam bil odtujen skoro petnajst let.

Videl sem ga prvič leta 1916. Čital sem že prej v Proletarcu njegovega "Jaka Štrigla"—in ker sem bil slučajno tajnik klu-

STAVBINSKO IN POSOJILNO DRUŠTVO

"PRIKLAD"

2619 S. Lawndale Ave.

(Sokol Havliček-Tyrš Hall)

Se priporoča Jugoslovanom živečim na zapadni strani v obilen pristop. Posojila se dajejo na domove le na prve uknjižbe (First Mortgage)

EDWARD SCHUBER, predsednik VINCENT CAINKAR, blagajnik

MATTHEW J. TURK, tajnik

2646 So. Lawndale Ave.

Chicago, Ill.

TEL. CRAWFORD 4424

Slovenske in mnogo angleških knjig imate na izbiro v knjigarni Proletarca. Pišite po cenik.

TEL.: Office, Rockwell 9890
Residence, Berwyn 2082-R

Dr. J. F. Nachtman
DENTIST

X-RAY
GAS

3200 W. Cermak Rd.

Chicago

*Greetings
from the*

Bohemian Typographical
Union 330 I. T. U.
CHICAGO - - ILLINOIS

DR. JOHN J. ZAVERTNIK

Physician and Surgeon

OFFICE HOURS

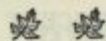
at

3724 West 26th Street
1:30—3:30; 6:30—8:30 Daily
Tel. Crawford 2212

at

1858 West Cermak Rd.
4:30—6:00 p. m. Daily
Tel. Canal 1100

Wednesday and Sunday
by appointments only

RESIDENCE TEL.: Crawford 8440
If no answer — call Austin 5700

**Park View Wet Wash
Laundry Co.**

FRANK GRILL, preds.

1727-1731 West 21st Street
Chicago, Ill.

Telefoni: Canal 7172-7173

Prva slovenska pralnica se priporoča
rojakom v Chicagu, Ciceru in Berwynu

FINA POSTREŽBA

CENE ZMERNE

DELO JAMČENO

**Jugoslovansko
stavbinsko in posojilno
društvo**

2634 SO. LAWDALE AVE.,
CHICAGO, ILL.

Tel. Lawndale 2344

Včlanjeno v Federal Home Loan
Banki.

Sprejema vloge in jih
posojuje na varnostne
hipoteke. 50% na vred-
nost posestev ocenjena
od kompetentnih cenil-
cev.

Vsa nadaljna pojasnila dobite v uradu
društva.

JOSEPH STEBLAJ, tajnik

kor jaz, bodo to lahko storili. Vem le, da se je rodil nekje na Gorenjskem ter da je v svoji mladosti prepotoval (trempal) skoro ves zapad. Bil je prvovrsten delavski agitator.

Prvič sem ga videl v akciji na zboru JSZ leta 1916. Takrat smo bili še skupaj s Hrvati. Razprave na tem zboru so bile zelo vroče. Parkrat je izgledalo, da se bomo magari fizično pograbili. Sodrugi, ki so bili na tem zboru, se ga gotovo spominjajo. Tudi France se je razjezil. Ni mogel razumeti—kot tudi mi drugi nismo mogli, zakaj gotovi ljudje ne zapopadejo poštene besede in čemu toliko hinavskega zavijanja.

Zbor se je končno zaključil še v precej dobrem razpoloženju.

Sodrug Šavs je ostal upravnik Proletarca do konca leta 1918.

Spominjam se tiste usodepolne konference JSZ, ki se je vršila zvečer po seji konvencije SN-PJ leta 1918 v Springfieldu, Ill. Na nji je bilo sklenjeno, da JSZ radi taktičnih razlik izstopi iz socialistične stranke.

Etbin Kristan je bil navzoč. Frank Petrich je bil navzoč.—O Franku Šavsu smo pa izvedeli tisti večer novico, da mu je avto pohabil edinega otroka, hčerko, kateri so morali v bolnici odrezati roko v rami. To je bil za očeta Šavsja tako grozen udarec, da ga fizično ni nikdar prebolel. Mislili smo takrat, da ne bo preživel te muke—in ga je v resnici duševno in fizično izmučila.

Leta 1921 je prosil za razpisa-

no službo v uredništvu "Prosvete". Ni je dobil. To ga je tako užalilo, da se je vsa ta leta odstranil javnemu življenju, razen kolikor se je udeleževal pri nasprotnemu listu "Svobodi". Četudi zadnja leta ni nastopal na političnem polju, je delo "Proletarca" in Zveze vedno zasledoval. Večkrat je prišel v urad "Proletarca", katerega naročnik je bil do smrti.

Veliko je pretrpel—veliko žrtvoval. Okusil je tudi razočaranje—kot vsakdo, ki živi v današnjem neredu in se bori za obstanek. Smrt, ki je prišla hitro, brez napovedi, je strla človeka, kateri je izvršil med slovenskimi delavci silno veliko pionirskega dela. Z njim si je sam ustvaril časten spomin! **Joško Oven.**

Kupujemo staro zlato in srebro

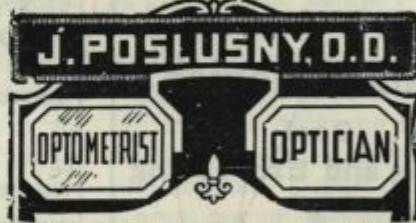
LEBER—Zlatar

3817 W. 26th St., Chicago
TEL. LAWDALE 7661

6504 Cermak Rd.
Berwyn, Ill.
TEL. BERWYN 1976

Se priporoča Slovencem

Tel. Lawndale 5795

J. POSLUSNY, O.D.

OPTOMETRIST OPTICIAN

3607 WEST 26th STREET
CHICAGO - - ILLINOIS

PHONE LAWDALE 1214

HENRY SWADE

CERTIFIED PLUMBING AND HEATING CONTRACTOR

Jobbing and Repairing promptly attended to

2448-50 So. Hamlin Ave. Chicago, Ill.

Compliments of

Wencel's Dairy Products

2380 Blue Island Ave., Chicago, Ill.

PHONE MONROE 3673

DR. A. NOVAK

DENTIST

●

3745 W. 26th Street - Chicago, Ill.

Tel. Crawford 1382

Fencel's Cafe & Restaurant

BOHEMIAN-AMERICAN HOME COOKING
LARGE BILLIARD ROOMS
ROOMS TO RENT

2609 S. Lawndale Ave. - Chicago

Universal Furniture House

Universal Stoves & Ranges
Norge & Kelvinator Refrigerators
Philco Radios

3555-59 West 26th Street
CHICAGO

TEL. ROCKWELL 1893

Phone Rockwell 2379

Central Park Quality Meat Market

Fino meso. Zmerne cene.

3656 W. 26th Street
CHICAGO - ILL.

Frank Udovich Coal Moving and Expressing

Tel. Lawndale 8693

2623 S. Ridgeway Ave.
Chicago, Ill.

Compliments of
of

John Kopach

Tel. Canal 6177

John Kochevar

West Side Distributor of
Monarch Beer

215 W. 23rd Street - - Chicago

MATH ARBANAS

Photographer

1149 W. 18th St., Chicago, Illinois
Tel. Canal 3517

TEL. CANAL 9855

CERMAK BUFFET

CLEMENTE PARRINO, Prop.
Best Beer - Lunches - Music and
Dancing.
2001 W. Cermak Rd. - Chicago, Ill.

Tel. Rockwell 2141

The Pelikan Drug Store

Lawndale Av., Cor. W. 26. St.
CHICAGO, ILL.

EDWARD J. KRAL, R. Ph. G.

Compliments of

Dr. and Mrs. ANDREW FURLAN

WAUKEGAN, ILL.

Lawndale Restaurant

Fina kuhinja in dobra postrežba.
PHONE ROCKWELL 3022
3702 W. 26th St. - Chicago, Ill.

Klub št. 224 J.S.Z.

zboruje tretjo soboto v mes. ob 8. zvečer
na 9637 Ewing Ave., So. Chicago. De-
lavci, pridružite se nam.

MARY VRHOVNIK, tajnica.

PHONE CRAWFORD 4521

HAVLIK'S

Fruit Store

Fina postrežba, zmerne cene.

3646 W. 26th St., Chicago, Ill.

PHONES: Office, Lawndale 2344

Res., Lawndale 1382

JOSEPH STEBLAY

JAVNI NOTAR

Real Estate - Loans and Insurance

2634 SO. LAWDALE AVE. - CHICAGO, ILL.

Zavarujem proti požaru, tornadu in tatvini, nadalje za življenje, proti
avtnim poškodbam ter stekla izloženih oken.

Živel 1. Maj!

FRANK FLORJANČIČ

ŽELEZNINA - BARVE

IN DRUGE POTREBŠČINE ZA DOM

3236 S. Harlem Ave.

Riverside, Ill.

TEL. RIVERSIDE 2376

Ivan Vuk:

Samozavest in volja otroka

V OTROŠKI dobi, v sami nežni otroški dobi se kleše značaj bodočega človeka, oblikuje in utrjuje. Vsa okolica, v kateri živi, deluje pri tem, največ in največji mojstri pa so pri tem oblikovanju značaja starši in učitelji.

Gotovo ste videli otroka, ki se boji tujega človeka. Skriva se materi za krilo in če se ga kaj vpraša se skriva še bolj. Da, nekateri se začno celo jokati.

Kaj je to? Plašljivost? Ne. To je kal nezaupanja v samega sebe, nesamostojnost, bojazen, da bi se mu ne smejali, ali ga morda celo karali, ali pa že nejasna zavest, da dela napotje.

Od kod to? Ali se morda ni že z njim kaj takega zgodilo, da so se njegovemu otroškemu odgovoru nelepno posmehovali? Da se ga je vsled prevelike zaupljivosti do tujega človeka radi domišljene nadležnosti karalo?

O da, take stvari so se morale goditi z njim, in mu v srcu vzbudile kal nezaupljivosti v svoje bitje v svoj, četudi majhen "jaz".

Tudi ste morda opazili fantka ali dekletce, da se boji prijeti za krožnik ali skledo in jo nesti, posebno če ni prazna.

Kaj ste mislili pri tem?

Ali se vam ni vsilila misel, da otrok ne zaupa svojim rokam, da ne bi spustil krožnika ali skledo, ki bi se ubila? On pa bi zato bil ozmerjan in celo tepen? Samozavest, da njegove roke ne bodo spustile posode, da ne bodo razlile, je omajana. Pred njegovo voljo, ki zapoveduje rokam, se je pri pogledu na krožnik ali skledo pojavilo nekaj, kar je voljo odgnalo. Tisto nekaj se je pojavilo, ki je volji pokazalo posledice, ako roke vseeno ne obdrže krožnika ali sklede. Samozavest v samega sebe je bila omajana in je mesto nje stal tam strah pred posledicami, ako — torej pred besedico "ako". "Ako" razbiješ,

boš tepen. In je bil že nekoč tepen in ozmerjan in si je v svoji otroški glavici dobro zapomnil. Vidite, ta posledica, ki jo vidi pred seboj pred vsako izvršitvijo kakšnega dela, "ako" se ne posreči, mu sugerira nezaupanje v svojega "jaz", v svojo moč in spretnost ter ga napravlja neodločnega, ponižnega in manjvrednega individua brez vsake volje.

Ako ste otroka, ki se je imel naučiti naloge, ali jo napisati potem spraševali, ste opazili, kako vam je rad in z nekakim ponosom odgovarjal. Če pa ste pri tem napake jeli na srdit način kritizirati in rabili besede, ki so otroka poniževale, ste pri prihodnji skušnji gotovo morali opaziti nekakšno bojazen in nekakšno tesnobo v njegovih odgovorih. Gotovost odgovorov ni bila že več tako sigurna. Tudi je pri tem zardeval. Ako ste nadaljevali s svojim načinom vzgoje, t. j. da ste otroka v jezi zmerjali, mu odrekli sposobnost učenja, pa se je potem zgodilo, da je otrok začel jecljati, zmedeno odgovarjati ali pa da je celo pri pogledu na vas pozabil mahoma vse, kar se je naučil. S svojim osornim postopanjem in zmerjanjem ste dosegli to, da je otrok zgubil vero v sebe in v svoje znanje ter bil vedno negotov o pravilnosti svojega odgovora. Mesto, da bi ga hrabрили, vzpodbujali in mu napake dobrohotno popravljali, ste mu jemali veselje do učenja ter mu zastrupljali voljo. Čutil je povsod, kjer bi moral samostojno nastopiti, nekako nesigurnost in dvom v pravilnost svojega nastopa. Njegov značaj je dobival pečat hlapčevstva in nesamostojnosti.

*

Prva vzgoja mora gledati, da se ne vsidra v otroku malodušnost.

V njem mora gojiti samoza-

vest, čut v lastno moč. Malorasli ljudje, žrtve neprestanega izkoriščanja v vsakem oziru, prenašajoč vdano in hlapčevsko vse krivice, so po značaju potuhnjeni in zahrbtni individui. Otrokov dušo treba vzpodbujati, jo dvigati, jo hrabriti. Vzpodbujanje otroka je podlaga vse vzgoje, posebno še, kar se tiče individualne svobode kot podlage k samostojnemu življenju.

Pomote in napačne odgovore otroka kaj radi nepremišljeni ljudje porabljaajo za dovtipe in nasmeh. Oni ne slutijo, kako s tem dušo otroka mučijo, jo ponižujejo in ubijajo v nji samozaupanje. Otrok opazi in čuti, da se ga resno ne jemlje v obzir — njegova majhna oseba se čuti ponižana in razžaljena.

Bojazen, da bi se mu ne smejali in se iz njega ne norčevali, pokoleba v otroku zavest, da je tudi on nekaj, popari ga in ubija v njem pogum razgovarjati se z ljudmi odkritosrčno.

Ako otrok, poklican k tabli ali drugače vprašan, prebledi, zajecjla, ne more odgovoriti ali odgovarja zmedeno, z nekako bojaznijo, je znamenje, da ima strogo, a tudi nerazumno mater ali očeta, ki neprestano zahteva hlapčevski rešpekt od otroka in ga pri vsaki najmanjši stvari pretepe. Učitelji poznajo mnogo takšnih slučajev in poskušajo mirno in s prijazno besedo postaviti v otrokovi duši to, kar so nespametni ljudje izven šole v njih podrli.

Otrok je v svojem nehanju in mišljenju svet zase. Njegova fantazija je bujna, zelo živa. Le pogledjte dekletce, kako se igra s punčko. Kakor, da je živa, se razgovarja z njo in jo pestuje, ji daje celo jesti. Fantek si iz koščka lesa ali premoga naredi vlak in vozi z njim, kakor da ima v resnici pravi vlak pred seboj. Gotovo ste že opazili, ako

JOHN GANTAR

ČEVLJAR

V zalogi moška in otroška obuvala finega izdelka in po zmernih cenah
622—10th St. - WAUKEGAN, ILL.

ŽIVEL PRVI MAJ!

**Članice gosp. odseka
S. N. Doma**

WAUKEGAN, ILL.

PRVOMAJSKI POZDRAV!

**Članice Ženskega
zadružnega odseka**

WAUKEGAN, ILL.

Klub št. 45 J.S.Z.

WAUKEGAN, ILL.

Po številčni moči delavske organizacije se meri moč zavednega delavstva

POSTANITE ČLAN KLUBA

**Slovenski Narodni Dom
WAUKEGAN, ILL.**

● Otvoritev balinarske sezone v nedeljo 10. maja 1936. Oddane bodo primerne nagrade zmagovalcem, moškim in ženskam.

Balinarski klub S. N. D.

o tej zaposlenosti pokličete otroka s strogo besedo, ga morda celo ozmerjate, ker ni slišal neke vaše zapovedi, da vam kaj naredi, kako široko so se mu odprle oči od presenečenja, kakor da se je prebudil nenadoma iz prijetnih pravljicnih sanj v kruto realnost. Takoj popusti svojo igračo, se splazi v kot in obsedi ves nesrečen.

Ako vam otrok kaj pripoveduje, ga treba vneto poslušati, pa četudi je za vas dolgočasno in nimate časa. Tako v otroku utrjujete zavest, da tudi on nekaj velja in da se ga upošteva. Zakričati nad njim, naj umolknem, ker čenča, pomeni razočarati ga do dna duše in lahko verjame, da ne bo več prišel vam pripovedovat. Postal bo bolj zamišljen in celo potuhnjen.

Da drži tudi otrok na svojo čast, na svoj ponos, lahko vidite, če otroka pred drugimi s trdo besedo okarate ali celo tepete. Njega ne boli udarec tako, kakor sramota, da so drugi videli, kako ste ga udarili, ker je po svojem mnenju izgubil pri svojih sovrstnikih ugled. Njegov jok v sobi, ko ga udarite in nikdo ne vidi, je docela drug, kakor jok vpričo drugih ljudi. Zato se otroka, ako treba, kaznuje vedno med štirimi očmi. Vpričo drugih ljudi kaznovati otroka, pomeni ubijati v njem čut sramu. Posledice so potuhnjenost, zahrbtnost in sovražstvo. Občutek poraza in razžalitve vzbuja v njem plašljivost.

Mesto potrebne izkušnje, ki bi jo naj otrok dobil s prijazno karajočo besedo in ne vpričo drugih, ki bi mu bila kažipot, kaj je prav in kaj ni prav, dobi vtis ra-

Žensko društvo št. 119

S.N.P.J.

WAUKEGAN, ILL.

vabi žene in dekleta na pristop.

ANTONIA BEZEK, tajnica.

Čitalnica S.N.D.

WAUKEGAN, ILL.

Vabi moške in ženske v svoj krog.

V knjigah je znanje!

ANNA MAHNICH, tajnica.

Vsak zaveden delavec v La Sallu in okolici bi moral biti član

Kluba št. 4 J.S.Z.

LA SALLE - ILLINOIS

Skrbno postrežbo z dobro pijačo in prigrizkom vam nudi

Mrs. Anna Dular

Slov. nar. dom

LA SALLE - ILLINOIS

Keep the Local Miners working!

UNION COAL CO.

Phone 74

LA SALLE, ILL.

JOE NOVAK

Grocerija in dobro sveže meso.

Gasolinska postaja in olje—

Phillips 66

LA SALLE, ILL.

Dobra postrežba
s pijačo in prigrizkom.

Frank Spicmiller

1501 La Harpe - La Salle, Ill.

**NATIONAL
Shoe Repair Shop**

FRANK MARTINJAK, lastnik

603—2nd St. - La Salle, Ill.

Delavski pozdrav društva

**“TRIGLAV-ZORA”
št. 2 SNPJ**

LA SALLE, ILL.

**WAUKEGAN & NORTH CHICAGO
CO-OPERATIVE ASS'N**

523 Tenth St. 1245 Victoria St. 521 Oak St.

Phone N. Chicago 466

Phone N. Chicago 365

Phone Majestic 465

DELAVCI, PODPIRAJTE ZADRUŽNA PODJETJA!

zočaranja in ponižanja, kar smatra za veliko krivico, ki se mu je dogodila. Da se mu kaj takega zopet ne pripeti, se čuva in tako postane neodločen v dejanjih, potuhnjen v razgovoru. Če se bo lotiti vsakega samostojnega le nekoliko kočljivega dela, ki zahteva nekoliko lastne iniciative. Vedno bo pasiven in se bo ravnal po svetih drugih.

Otroci, od katerih se vedno nekaj zahteva, a se njihovega dela ne prizna in pohvali — otroci, ki se jih vedno zmerja ali se jim posmehuje, zgube kmalu zaupanje v samega sebe in jim v poznejšem življenju, ko treba živeti samostojno, manjka potrebna sigurnost. Ogibljejo se vseh takih situacij, ki zahtevajo od njih odločnosti, iniciative in lastnega mnenja. Družijo se radi s silnejšimi osebnostmi, katerim služijo slepo in brez kritičnega pogleda na njih nehanje.

Otrok, ki stoji obotavljajoč, se pred krožnikom ali skledo, katera mu — kot se mu zdi — molče prorokuje: "Zdrknila ti bom iz rok in se razbila — ti boš pa ozmerjan in tepen", postane ne-

vporaben za pomoč materi pri gospodinjstvu. Zdrknila mu je pač nekoč skleda iz slabih ročic in se ubila. Bil je zato tepen in pridigovalo se mu je o njegovi nerodnosti in nesposobnosti, ter o "veliki škodi", ki jo je povzročil. In še dolgo potem se mu je odvzelo vso samostojnost in samozaupanje v svojo moč, da sedaj s strahom prime za tako krhko reč. Mati pa, mesto, da bi nezgodo vzela kot tako, ki se dogaja tudi nji sami, ko ima vendar močnejše roke in ga tako vzpodbujala, da naj drugič bolj krepko prime, ga tlači še bolj s svojim zmerjanjem in pretiranjem škoda.

*

Otroku treba vzgajati značaj. Treba mu krepiti njegov "jaz" v slučaju kakšne nezgode, razočaranja ali neuspeha. Vzpodbujati ga je treba k vztrajnosti in mu k nji pomagati, da ne kloni, nego bo njegova volja stopnjevala, zmagovala in postal bo cel mož, cel človek.

Ko se ga kaznuje, se mora to zgoditi tako, da se ne žali njegovega otroškega ponosa in časti.

Zgoditi se mora tako, da otrok pri tem spozna, da je delal greh, nepravilnost, napako in da je to v resnici škodljivo ne samo okoličnici, nego tudi njemu samemu. Kaznovati ga pa radi tega, ker slučajno ne ugaja materi ali očetu vsled njune nervoznosti, v resnici pa ni noben greh, je pa zločin, ki se godi nad otrokom. Vedno treba imeti pred očmi, da je otroška misel in domišljija živa in da ima tudi otrok svoje mnenje in naziranje ter da gleda svojo okolico s svojimi očmi, kakor jo gledata oče in mati ali učitelj s svojimi.

Vse naloge življenja zahtevajo gotovo mero predpriprav (vaje, pridnost, vzpodbudo) za njih izvršitev.

Kako človek svoje naloge (šolo, poklic, zakon) rešuje, je odvisno od moči njegove volje in samozavesti.

Utrjevati to voljo in samozaupanje v otroku, je naloga vzgoje in je dota na pot v življenje otroku, dana od matere, očeta in učitelja in vseh, ki imajo z otrokom posla.

Tezak & Shimkus

SLOV. POGREBNI ZAVOD

Phone 157

1105—5th St. - La Salle, Ill.

JENKO BROS.

GROCERIES and MEATS

Prompt Delivery

Phone 557 La Salle, Ill.

Montana Meat Market

CASTAGNA BROS.

Phone 2616 Red Lodge, Mont.

For quality meats of all kinds.

Rojaki, pristopite v

Samost. podp. društvo "EDINOST"

LA SALLE, ILLINOIS

Najboljše podporno društvo v okolici.

Za pojasnila se obrnite na člane
ali tajnika

FRANK STRUNA

Rossetto's Daylight Store

RED LODGE, MONT.

Popolna zaloga domačega in importiranega blaga po zmernih cenah.

Razvedrite se v

Old Faithful Inn

Fino hladno pivo vedno na čepu

ERZNOZNIK & SANSHEK, lastnika

RED LODGE, MONT.

FAVORITE BEER ON TAP
LUNCHES OF ALL KINDS

CHICKENS WED., SAT. & SUN.
COURTEOUS SERVICE "OKOS"

Ed Washkowiak

LA SALLE, ILL.

RED LODGE CASH GROCERY

Red Lodge, Mont. Phone 57

Staple groceries

YOU HAVE TRIED THE REST
NOW TRY THE BEST

SODA WATER MADE FROM
THE FAMOUS RED LODGE
WATER 99.6% PURE

GREAT FOR HEALTH, PEP,
AND LIFE, SPARKLING WITH
VIM; DRINK EARLY AND
OFTEN

BEARTOOTH Bottling Company

Mike D. Dimich, Mgr.
RED LODGE, MONT.

Mnogi naši rojaki so zadrugarji.

Postanite tudi vi in kupujte potrebščine v prodajalnah

SLOVENSKE ZADRUŽNE ZVEZE

667 East 152nd St. -:- Tel. Glenville 6313

16721 Waterloo Rd. -:- Tel. Kenmore 1248

712-14 East 200 St. -:- Tel. Kenmore 3562

CLEVELAND, OHIO

SEE 'EM ALIVE ZOO
ALL MONTANA
NATIVE ANIMALS

"On Yellowstone Park Highway"
RED LODGE, MONT.

V Slovenskem narodnem domu na
6407 St. Clair Avenue
CLEVELAND, OHIO
ima trgovino z moškimi in deškimi
potrebščinami

JOHN POLLOCK

Ko boste videli ta oglas, se ga spom-
nite kadar kaj rabite.

Joseph Kodric

Quality Meats

1307 Addison Road
CLEVELAND - O.

DRUŠTVO

Carniola Tent št. 1288

THE MACCABEES—Cleveland, O.
Zboruje vsako četrto nedeljo v
dvorani št. 1 S.N.D.

6417 St. Clair Ave.

Ako še niste člani, pristopite!

UNION MADE

Obleke in spomladanski površ-
niki iz čiste volne

\$16.00

Obleke po meri \$22.50 in več;
hlače po meri od \$3.95

MOCNIK CLOTHING, Inc.
6421 St. Clair Avenue
CLEVELAND, O.

John Metelko
O. D.

PREIŠČEMO OČI IN
DOLOČIMO OČALA

6417 St. Clair Avenue
CLEVELAND, OHIO

FRANK JELERČIČ
SLOVENSKA CVETLIČARNA

15302 Waterloo Rd.
CLEVELAND, O.

George Kovačič

SLOVENSKA BRIVNICA
Vljudna postrežba

V HRVATSKEM NAR. DOMU
6312 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

MAKOVEC

Sweet Shoppe

Where All Good People Meet

6515 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

LOUIS PODPADEC

Grocerija in slaščičarna

1199 Addison Rd. - Cleveland, O.

Double Eagle Bottling Co.

JOHN POTOKAR, lastnik

Razvažalci Buckeye piva

6511 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

Slovenski Delavski Dom

Dvorane za plesne zabave, koncerte,
bankete, konvencije in društvene seje.—
Na razpolago klubovi prostori, kjer se
vam lahko postreže z svežim pivom,
likerji in smotkami.

15335 Waterloo Rd.
COLLINWOOD, O.

Tel. Kenmore 1216

30-letna proslava društva

"V BOJ"
št. 53 S.N.P.J.

V NEDELJO, 8. NOVEMBRA 1936
V SLOV. DEL. DOMU NA
15335 Waterloo Rd.
CLEVELAND, O.

SE ŽE SVITA
ZA OBLAKI!

Prijatelj

ANTON GUBANC
DRY GOODS and FURNISHING
16725 Waterloo Rd.
CLEVELAND, O.

TEL. KENMORE 2016

August F. Svetek
Licenčni pogrebni zavod

Ambulančni in drugi avtomobili na
razpolago za vse slučaje.

478 East 152nd Street
CLEVELAND, O.
Blizu Waterloo Road

"Enakopravnost"

Napreden dnevnik

Moderna
unijska tiskarna

LIČNA IZDELAVA
VSAKOVRSNIH TISKOVIN

6231 St. Clair Avenue
CLEVELAND, OHIO

Če hočete DOBRE, trpežne piano
in hromatične harmonike, se obr-
nite name.

Izdelujem jih lično z vsakovrstni-
mi okraski iz celuloida. Izvršujem
tudi popravila.

PIŠITE PO CENIK

JOHN MIKUŠ
6607 Edna Ave. - Cleveland, O.

Iz spominov Naceta Mihevca

Nace Mihevc je umrl 5. decembra 1935 v Ljubljani, star 65 let. V socialističnem gibanju je bil od svoje mladosti. Bil je sotrudnik mnogih starokrajskih delavskih listov in Prosvete ter Proletarca v Zed. državah. Za naš pokret v Ameriki se je veliko zanimal. Sledeči odlomek iz svojih spominov je napisal za revijo Prvi majnik leta 1919.

TO JE BILO 1. maja 1914 . . . Krdelo tržaških socialističnih agitatorjev se je razpršilo po vseh koncih in krajih Goriške, Istre, Dalmacije . . . Bili smo vsi intenzivno zaposleni. Vsak od nas je imel ta dan po dva ali več shodov. Vojne takrat še ni bilo, pač pa veliko sovraštva, sovraštva med družabnimi sloji, med strankami, med narodi . . . Med narodi! Ono prokletstvo, ki je prišlo nekaj mesecev kasneje nad vse človeštvo, mu pristriglo svetle peruti napredka in kulture, ga stisnilo k tlom, izmozgalo, ono prokletstvo je kazalo znake bližajočega se gorja in zla že tedaj. Nebrzdana, vztrajna gonja svetovnega narodnega šovinizma je razburkala duhove, zasejala sovraštvo, zastrepila bratsko razmerje med narodi. Tudi v našem Primorju se je bil ta nacijonalistični boj dodobrega razpasel, dasi mu je socialistična agitacija, vneto poslanstvo nositeljev solidarnosti in svobode, bolj in bolj izpodkopavala tla. V tistih časih hude nacijonalne napetosti in prostaškega protisocialističnega dela zlasti na deželi je bilo vedno računati, da v tem ali onem kraju, ki smo ga ob tej priliki skušali prvič naskočiti, pride, navzlic dobri volji, svetemu prepričanju in izurjeni spretnosti govornika, do solidnejših in krepkejših argumentacij med razdruženo in razdraženo maso samo (makar s pomožjo "objektivne" žandarmerije) ali celo do direktnega pozitivnega dvoboja med maso in govornikom (ki je v takih primerih — je že vedel zakaj — ljubil bližino vrat ali okna). In taki primeri niso bili tam doli ob sporni Adriji, kjer so ljudje dobrega srca ali južne krvi, prav nič redki. Zato smo si tisto rano jutro, ko smo se vsi, ki smo nosili slavnostne majniške govore v žepu ali v glavi, srečali na kolodvoru pred odhodom glavnega vlaka, ki bi nas raztresel na vse strani, voščili pred vsem srečen povratak v kolikor mogoče dobrem stanju. Takih brezdomovinskih, venomer potujočih ciganov nove ideje nas je bilo tisti dan precej, in kakor se nam je obetal trudapolni dan, bili smo vendar veseli. 1. maj, solnčno jutro, solnčni dan ideje, simbolična pomlad odrešenega in združenega človeštva. Ah, nismo slutili, da bodo nekaj mesecev kasneje vse naše nade poteptane brezobzirno v blatu in krvi!

Jaz sem bil namenjen v Tržič na Goriškem, kjer se je imel vršiti v mestnem gledališču skupen majniški shod slovenskih in italijanskih delavcev. Idealno! Ideja solidarnosti se je tu izražala na najzgovornejši način že po udeležbi mase . . .

Toda še preden me je vlak odpeljal jezno in hitro naprej, sem bil priča prizoru, ki me je prisilil, da sem se poglobil v sila neidealna razmišljanja.

Krenil sem bil za trenotek v bližnjo kavarno. Vsedel sem se; mislil sem, da sem sam, kar začujem razposajen hrup iz drugega konca kavarne. Družba, ki je tam sedela in vprek kričala in govorila, je bila dokaj raznolika. Poleg nekaterih avstrijskih častnikov so tam sedeli v bratskem objemu kapetan nemške vojne mornarice, kapetan angleške eskadre (ki se je takrat ravno mudila v Trstu), dva druga francoska in angleška častnika ter tri preelegantne in presumljive dame. Kratkoma: "Mitteleuropa" in antanta, združeni v najlepši in najveselejši slogi! Pešala je sicer ta sloga, ker so izgledali vsi precej pijani, ali sloga vendarle, in sicer sloga podkrepljena z veliko množino najfinejšega šampanjca, ki se je šopiril in penil v vseh kozarcih, po mizi in po tleh . . . Gospoda je bila najboljše razpoložena, zapaziti ni bilo najmanjšega nasprotstva in ker je običaj, da se v takih blaženih urah daje duška svojim čuvstvom, se je gospodov naenkrat poprijela navdušenost za govorništvo. Prvi je govoril kapetan nemške vojne mornarice. Vzdignil je kozarec ter napil angleškemu tovarišu: "Naj Bog obvaruje in živi ponosno Anglijo, koje zastopnik nam je napravil čast s svojim obiskom. Naj živi večno velika Anglija!" Zažvenketali so kozarci, vsa družba je bila na nogah; pili in pritrjevali so navdušeno. Med tem hrupom se je pa ena od onih odličnih "dam", bodisi od velikega navdušenja, ali od drugih obilnosti zgrudila na tla. Toda to so malenkosti.

Ko se je spravila družba zopet nekoliko v red, je napil avstrijski častnik: "Bog živi angleškega kralja! Slava veliki angleški državi!" Zopet so trčili s kozarci, zopet je šumno tekel šampanjec. Vstal je nato angleški kapetan, vzdignil kozarec in slovesno zaklical:

"Slava svobodni in mogočni Avstriji, slava njenemu človekoljubnemu cesarju Francu Jožefu I., slava mogočni Nemčiji in njenemu velikemu, vsemu svetu imponirajočemu gospodu Viljemu!"

Imel sem dovolj. Plačal sem in kolikor mogoče hitro odkuril. Nisem hotel potrošiti po neumnem še poslednji odstotek dobrega razpoloženja. V ušesih mi je nekaj trdovratno brnelo.

MARY KUHELGROCERIJA IN MESNICA
Dobro blago.Točna poštežba in zmerne cene.
16321 Arcade Ave. - Cleveland, O.
TEL. KENMORE 2161**Josephine Rodica**

GOSTILNA IN TRGOVINA

Pivo, žganje, prigrizki, sladoled,
kruh, itd.18507 St. Clair Ave. - Cleveland, O.
TEL. KENMORE 3880**FRED JAZBEC**

GROCERIJA IN MESNICA

Doma prekajene šunke, klobase in želod-
ce razpošiljam tudi izven mesta.—Cene
zmerne, kakovost prvovrstna.

821 E. 222nd St. - Euclid, O.

EDNA DAIRY

SLOVENSKA MLEKARNA

ANTON ZNIDARŠIČ, lastnik

Dovaža mleko na dom.

6302 Edna Ave. - Cleveland, O.
TEL. HENDERSON 7963**JOHN MAVSAR**

GROCERIJA in MESNICA

Vedno sveže blago

23751 St. Clair Ave. - Euclid, O.
TEL. KENMORE 4588**CIRIL OBED**Pivo, smotke, cigarete, tobak in
grocerija23511 St. Clair Ave.
EUCLID-CLEVELAND, O.**MATH PISHLER**

GASOLINSKA POSTAJA

Texaco Fire-Chief Gasoline

23515 St. Clair Ave.
EUCLID-CLEVELAND, O.**DRENIK'S**

Distributor of

ERIN BREW

STANDARD BEER

of Cleveland and

OLD SHAY ALE

Se priporočamo za piknike, veselice in
druge priredbe.23776 St. Clair Ave.
CLEVELAND, OHIO
Tel. Kenmore 2739**Jas. A. Slapnik Jr.**

FLORIST

We specialize in Wedding and Floral
designs

6620 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

TEL. HEND. 4325

JOSEPH KALANTrgovina z železnino, pleskarske in vrtno
potrebščine

6622 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

CHARLES ROGEL

KROJAČ

Izdeluje obleke po meri

6526 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

J. TURŠIČ

RESTAVRACIJA

Se priporoča za obilen obisk

1022 E. 63rd St. - Cleveland, O.

Ignac Slapnik Sr.

FLORIST

Specialist in Floral Designs and Wedding
Boquets

TEL. HEND. 1126

6102 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

MARN

Dry Cleaning Co.

Popravljamo, likamo, čistimo in
barvamo.

6527 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

NICK SPELICH

SLOVENSKA MLEKARNA

1007 E. 66th Place - Cleveland, O.
TEL. HEND. 2116

MAJSKI POZDRAV!

John Filipich

GROCERIJA IN MESNICA

1048 E. 76th St. - Cleveland, O.

Kadar urejate vrt, prenavljate kuhinjo,
barvate poslopja—za vse take potrebščine
si ogledite našo trgovino. Prepričali se
boste, da so naše cene nizke in poštežba
solidna.

SUPERIOR HOME SUPPLY

6401-05 Superior Ave. - Cleveland, O.

LOUIS MAYER

TRGOVINA S ČEVLJI

7508 St. Clair Ave. - Cleveland, O.

RUDY BOZEGLAV

BONDED WINERY

Vsakovrstna ohijska vina na drobno in
na debelo

1125 E. 60th St. - Cleveland, O.

FRANK SVIGEL

GROCERIJA in MESNICA

5809 White Ave.
CLEVELAND, OHIO*Živel Delavski Praznik Prvi Maj!***JOHN KOSIN****GIRARD - OHIO**

ČLANSTVO

KLUBA ŠT. 222 J.S.Z.**Girard - - Ohio**

vabi delavce v svoje vrste.

Slava Prvemu Maju!

Ko sem vstopil v tržiško mestno gledališče, so bili vsi prostori nabito polni. Italijanski, slovenski in nemški delavci so se počutili dobro. Sloga, ki je vladala tukaj, ni bila podkrepjena od penečega šampanjca, njeni temelji so bili solidni. Govorilo se je v vseh treh jezikih, in zdelo se je, kakor da bi vsa ogromna masa razumela vse tri jezike. Dvorano je pretresalo neprestano viharno združeno ploskanje, mogočno vzklikanje, ki je izražalo v različnih jezikih eno in isto pojmovanje. Italijanski in slovenski govornik, italijanska in slovenska masa so si obljubljali medsebojno solidarnost in pomoč, če bi hotel izzvati blazni militarizem vojno, razdružiti ljudstva, uničiti njihovo svobodo in blagostanje. "Skupaj smo vzrastli na tej zemlji, v teh tovarnah mi slovenski in italijanski delavci, tukaj hočemo skupno in složno živeti, skupno braniti skupne pravice, bratje med brati, enaki med enakimi. Ne bojimo se ne avstrijskega ne italijanskega imperijalizma; italijanski in slovenski delavci si bomo sami uredili svoje socialne in narodne pravice!" Te besede so se ponavljale in ponavljale, kakor sveta zaobljuba.

To je pač bilo 1. maja 1914., to je bilo onega dne, ki se je pričel s tako čudno jutranjo predigro.

Popoldne se je delavstvo zbralo na zelenem travniku poleg mesta. Moški, ženske in otroci, vsi radostnih lic, polni svete vere v bodočnost, polni pričakovanja. Peli so soglasno Marzeljezo in zde-

lo se je, kakor da bi jo ob isti uri z milijanskimi glasovi pel ves svet . . .

Da, tako je bilo takrat . . .

* * *

1. maja 1918. sem šel kot vojak mimo onega travnika. Ni bilo več veselega ljudstva, ni bilo več rdečih zastav, ni bilo več slišati od nikjer mogočnega zvoka. Videl sem tam, morda prav tam, kjer je bila leta 1914. govorniška tribuna, dve gomili z lesenima križema. En križ je nosil italijansko ime padlega vojaka, drugi pa slovensko . . .

Vse izpremenjeno . . . Le travnik je še vedno zelenel in narava vsenaokolo je še vedno bujna cvetela kakor takrat . . .

Zakaj večer je zakon narave, kakor je večer zakon življenja, kakor je neumrjoča vera v zmago človeštva, v zmago solidarnosti . . .

Sodrugi, po tisočih porazih pride prava zmaga!

Čitajte in izobražujte se! Zlasti čitajte tisk svojih organizacij, čitajte pa za boljše umevanje vsega tudi nasprotne liste, da boste v bojih za delavske pravice seznanjeni z zvoki obeh glasov in tako čimboljše informirani.

Kunchick's Cafe

JOŽE KUNČIČ, lastnik

Sveže pivo in druge pijače in domača jedila.

15610 Waterloo Rd. - Cleveland, O.

Pristopajte k društvu

Sv. Antona št. 108

J. S. K. J.

YOUNGSTOWN, OHIO

Zboruje vsako 3. nedeljo v mesecu v Girardu.

KAROL ROGEL, tajnik.

Churchill Terrace

PETER JAKLOVICH, lastnik

Pivo na čepu in v steklenicah.—Fina californijska vina.—Pristna domača hrana Vogel Lawrence Ave. and Churchill Rd.

Phone 473-J

Girard, Ohio

Anthony Rostan

GROCIERJA IN MESNICA
v novem modernem posloplju.

Zmerne cene in točna postrežba.

964 N. STATE ST. - GIRARD, O.

Živel 1. maj, praznik zavednega delavstva vsega sveta!

KLUB ŠT. 11 J.S.Z.

JOSEPH SNOY, tajnik

BRIDGEPORT, OHIO

POZDRAVLJEN PRVI MAJ!

Slovenski delavci, pridružite se klubom JSZ in delujte za cilje katere zastopa.

Konferenca klubov JSZ in dr. Prosvetne matice za vzh. Ohio in W. Va.

JOSEPH SNOY, tajnik.

COMPLIMENTS OF

D. Danenberg, M. D.

BRIDGEPORT, O.

Howard H. Wilson

Pogrebni zavod in zaloga pohištva

Tel. na domu 194; v trgovini 40

227-29 Lincoln Ave.

BRIDGEPORT, OHIO

DELCO radio najboljšega izdelka za avte in domove. Motori in ročni pometalniki. Likalniki. National union tubi vseh vrst. Liberalen popust pri zameni za stari radio. Zamenjamo in popravljamo radio aparate vseh izdelkov. Delo jamčeno.

GENERAL WELDING COMPANY

SLOVENSKO PODJETJE

317-319 Main Street

Bridgeport, Ohio

J. D. McKinnon, M.D.

Zdravnik društva št. 121 SNPJ

URADNE URE: Od 2.—4. pop. in od 7 do 8. zvečer. V nedeljo po dogovoru

106 Davison Ave., W. Detroit, Mich.

TEL. LONGFELLOW 8760

Maisel's Hardware

Največja slovenska trgovina železnine in drugih hišnih potrebščin

10627-35 Harper Ave.

Detroit, Mich.

TEL. PLAZA 8969

Klub št. 1 J.S.Z.

CHICAGO - - ILLINOIS

Zboruje vsaki četrti pe-
tek v mesecu ob 8. zve-
čer v Slovenskem delav-
skem centru, 2301 So.
Lawndale Ave.

*Delavci in delavke! V vašo korist je, ako
ste organizirani tudi politično, ne samo
strokovno. Pridružite se nam, kajti
čimveč nas bo, tım uspešnejši bodo naši
boji za SVOBODO, BRATSTVO IN
ENAKOST.*

Delavci v vzhodnem Ohio!

Pridružite se in podpirajte delavsko podjetje

The New Cooperative Co. of Eastern Ohio

Glavni stan:

DILLONVALE, O.

Podružnice:

Brookside, Piney Fork, Bradley, Tiltonsville,
Neffs in Smithfield, Ohio

A. GRUM - P. BENEDICT - J. ČERNE

Omira Cafe

619 McNichols Rd. E.

DETROIT, MICH.

Tel. Townsend 7-9815

Se priporočamo Jugoslovanom

Izvrstna kuhinja in pijača
Fina godba za plesalce vsak večer
Ob nedeljah od 3. pop. naprej

You be the Judge!

TRY THE OTHERS
THEN ADOPT

**Gettelman's New
Milwaukee's Best**
AS YOUR FAVORITE

Your Tavern Features It

A. Gettelman Brewing Co.
440 W. State St., Milwaukee, Wis.
Phone WEST 5710

O KATASTROFALNI POPLAVI V JOHNSTOWNU

Piše Andrew Vidrich

LETO 1936 je prestopno leto, ki daje ženskam nekatere prednosti pri izbiranju ženinov, v kolikor se ta tradicija izvaja med nekaterimi narodi. Morda pa ima prestopno leto tudi nekakšno moč nad prirodnimi in vremenskimi silami, ki so se letos pojavile s silnimi snežnimi zameti in viharji in najhujšim mrazom, ki se je zaključil z rekordno poplavo na vzhodu, na jugu pa so elementarne sile s cikloni in uničujočimi tornadi prizadele številna mesta in vasi. Zgo-

Ko sem bil 8-letni šolar, nam je učitelj v šoli pripovedoval o grozni novici, da se je daleč tam preko morja v Severni Ameriki zrušil velik jez in voda iz njega je poplavela vse mesto nižje pod jezerom. Par tisoč ljudi je utonilo. To se je zgodilo 31. maja 1889. Ta grozna nesreča se je pripetila tako naglo, da se ljudje niso mogli rešiti. Voda je odnesla cele vlake, tovarne in hiše. Z grozo smo sledili njegovim izvajanjem. Kdo si bi mislil, da bom jaz in mnogo drugih šolarjev

Reševanje ljudi v Johnstownu v zadnji povodnji.

dovina se ne spominja tako obsežno uničevalne povodnji in uničenja življenj in imetja po prirodnih katastrofah.

Nemogoče je, da bi človek opisal velikansko škodo, strah, pomanjkanje in grozo, ki so jih ljudje utrpeli v nižinah, kjer jih je dosegla poplava. Velika poplava je zalila vse nižje kraje in doline od države Maine do izliva reke Ohio v mogočni veletok Mississippi. V kolikor so bila prizadeta mesta in delavska naselišča v drugih krajih, vem le to, kar sem čital v časopisih. Moj opis se nanaša le na mesto Johnstown in okolico, ki mi je po 30 letnem bivanju v tem kraju najbolj znana.

imeli kdaj priliko videti dotično mesto in celo v njem živeti. Zgodilo pa se je, da smo se naselili baš v mestu Johnstown, ki ga je omenjenega leta zadela silna poplava vsled porušenega jezua nad mestom.

Mesto Johnstown je pred 30 leti bilo nekakšno središče za mnoge Slovence in Hrvate. Zato je to mesto znano mnogim našim ljudem tudi v drugih krajih in v stari domovini, saj so pa mnogi sami prebili po par let v njem, nakar so se vrnili v domovino. Mnogo težkega dela so izvršili naši ljudje v tem mestu. Mnogo moči so pustili v njegovih delavnicah, kjer so opravljali težka dela, da si prislužijo nekaj denarja.

Johnstown, ki se nahaja v državi Pennsylvanija, ni posebno veliko mesto. Šteje okrog 67 tisoč prebivalcev, če pa mu prištejemo še okolico z raznimi občinami, ki so v tesni zvezi z mestom, bi štel nekaj nad sto tisoč prebivalcev. Mesto samo torej šteje približno toliko prebivalcev kot Cicero pri Chicagu. Kljub temu ima Johnstown svoj pomen, zlasti v trgovinskem pogledu in pa v industriji, ker tvori nekakšno središče med precej veliko razdaljo Pittsburgha in Philadelphijo. Pogled na mesto s hriba skoro nalikuje koloradskim naselbinam in hribom. Nahaja se v kotlini Alleghenskega pogorja, skozi katero tečeta dve reki, Little Conemaugh z vzhodne strani in Stony Creek z jugozapada. V normalnih časih se bi ti dve reki imenovali večja potoka, ob nalivih pa nastaneta veletoka.

Vsa obširna planota daleč naokrog mesta izliva svoje vode v ti dve strugi, zato ni čuda, da postaja nevarnost za povodnji, ki se v majhni

obliki pojavljajo domala vsako leto. Toda nihče se ni zmenil za te male povodnji. Zato se tudi letos v sredi marca ni nihče zmenil, ko je voda začela naraščati. Čim pa je začela naraščati trenutno s tako naglico, da je zajela vse nižje kraje, da ni bilo mogoče ničesar rešiti, kot le golo življenje, je nastala med prebivalci pravcata panika. Voda je pridvela kot bi se odprla velika zatvornica.

To nenadno poplavo je v glavnem povzročilo deževje in pa nagla sprememba v temperaturi, ki jo je spremenil južni veter, tako da se je začel sneg in led po planotah naglo tajati. Vse te ogromne količine vode so se združile in dne 17. marca pridvele v struge, ki so poplavile vse nižine. Tistega dne opoldne se je v mestu vršil še normalni promet, popoldne je pa voda začela naraščati. Še pravočasno so šolske oblasti odredile, da so šli otroci domov, sicer bi brez vsakega dvoma mnogi izmed 16 tisočev šolarjev posta-

Pevski zbor "SVOBODA"
DETROIT, MICH.

vabi vse, ki jih veseli petje in imajo posluh, da se mu pridružijo.
Vaje in seje na

116 W. Six Mile Rd., Detroit, Mich.

TEL. TOWNSEND 8-4430

HASAN
AUTO ELECTRIC

Ford A and Chevrolet Generators
\$2.98

Članom Slov. nar. doma in kluba
št. 114 JSZ 10% popusta.

17155 John R. at 6 Mile Rd.
DETROIT, MICH.

Compliments
of

H. A. ZINK

Representing

G. and W. Whiskey
and Gin Dist. Co.

DETROIT, MICH.

Anton F. Ottrock
M. D.

PHYSICIAN and SURGEON

(Physician of Lodge Young
Americans 564 SNPJ)

HOURS 2-4 and 7-8 P. M.

PHONE: Office and Res. Townsend 8-6324
If not in office Call IVANHOE 7323

3341 E. Davison Ave.

(Corner Newbern)

DETROIT, MICH.

LOUIS URBAN
Hardware

Quality - Service - Low Prices
Hardware - Glazing - Paints - Oils
Varnishes - Electrical Supplies
Wash Machines

8921 Fenkel Ave. at Wyoming

Tel. Hogarth 1345 Detroit, Mich.

H. P. BEER DIST'S.

STJEPAN PAVKOVIĆ, lastnik

Razvažam sveže pivo najbolje
vrste—kakor:

SCHMIDT - FOOD CITY
CREAME TOP

147 Victor Ave.

HIGHLAND PARK, MICH.

Tel. Townsend 8-1778

HIGHLAND PARK
GINGER ALE CO.

Syphons Air Tanks
Dry Ginger Ale Lime Rickey
Bob's Rock & Rye

Postrežba podnevu in ponoči.

249 Victor Ave.

HIGHLAND PARK, MICH.

TEL. LONGFELLOW 5150

TEL. CADILLAC 5313

Taylor
Products Co.

Specialists in

Glassware and Bar Equipment
RETAIL AND WHOLESALE
2530 Grand River Ave. W.
DETROIT, MICH.

M. TAYLOR A. C. TAYLOR

Thos. Skaryak
Mesnica

Fino prekajeno meso in klobase

Se priporoča Jugoslovonom

823 McNichols Rd. E.
DETROIT, MICH.

TEL. TOWNSEND 8-7380

li žrtve poplave. Voda je naglo zalila vse nižje kraje in kleti. Zalila je trgovske prostore v downtownu. Ulična železnica je prenehala z obratom že ob dveh popoldne. V glavnem delu mesta so morali ustaviti ves promet. Ljudje so poskakali iz avtov in vozil ter brodili po vodi, da so se rešili. Vse je bežalo, vse je drvelo, kamor je kdo mogel. Svoje avte in vozila so pustili kar v vodi, kajti šlo je za življenje.

Ob treh popoldne je bilo v trgovinah in stanovanjih že nad tri čevlje vode. Mnogi so vztrajali do zadnjega, končno pa jih je voda prisilila, da so zapustili svoje domove in trgovine ter se rešili v višje prostore v hišah, kajti pot za beg

Okrog 11. zvečer je voda tako narasla in drvela, da je začela podirati mostove, težke železne strukture so ji bile igrača. Ljudje bi radi pomagali onim, ki so bili zajeti v poplavi. Nahažali so se v groznem strahu. Iz drugih in višjih nadstropij so klicali na pomoč. Pa od kje naj pride pomoč, kajti čolnov ni bilo na razpolago. Le kak tucat jih je bilo, pa še ti zelo majhni. Drugega ni kazalo kakor čakati na milost, da voda prične upadati. Toda upanja je bilo zelo malo, kajti ves čas je lilo kot iz škafa.

Šele naslednji dan je voda polagoma začela upadati, polagoma se je umikala nazaj v svoje struge. Takrat pa se je nutil pretresujoči po-

Stari Cambria City Bridge v Johnstownu je bil v zadnji povodnji čisto porušen.

jim je voda že preprečila. Stalno naraščanje vode je kmalu ustavilo tudi električni tok, tako da je mesto ostalo v temi. Pretrgane so bile tudi komunikacije. Pogled s hriba je nalikoval izumrlemu mestu. Ljudje, ki so se zbrali na bregovih hribov, so z žalostjo gledali na uničujočo poplavo. Mnogi so bili v skrbeh, če se so njihovi svojci rešili.

Razsvetljava, telefon in radio so odpovedali, nastala je tema, voda pa je še vedno naraščala. Slišalo se je le butanje predmetov ob stene hiš, ki jih je voda prinesla s seboj. Odnosla je celo hleve z živino vred ter druge manjše prizidke.

gled na opustošeni del mesta. Veliki železniški tanki in druge naprave po tovarnah, garaže, male lesene hiše, klavirji in drugi predmeti s pohištvom vred — vse je ležalo po cestah, vse križem zmetano in z blatom pokrito, da se skoro ni razločil predmet od predmeta. Stanovanja v pritličjih totalno uničena in napolnjena s par čevlji blata, podrte stene in navlaka, ki jih pustila voda. V strugah reke Stony Creek so ostali ostanki mostov, ki so vezali glavne prometne ceste Ferdale, Poplar, Franklin, Woodvale, Old Mill, Delaware. Le mostovi novejšega izdelka so kljubovali silni poplavi, ker so zgrajeni iz železobetona,

pa še ti so bili načeti, tako da so bili za par dni prometu zaprti, kar je seveda zelo oviralo dohod v mesto.

Tisto dopoldne se je pojavila milica in državna policija. V mestu je bilo proglašeno obsedno stanje. Le oni, ki so dobili posebno dovoljenje z izkaznico, so smeli v mesto. Izposloval sem si izkaznico, da sem si ogledal povzročeno škodo. Ves trgovski del mesta je bil prizadet. Vse je bilo pokrito z blatom in nesnago ter uničenimi predmeti. Vse je bilo založeno z velikimi kopicami nanešenega blata, hlodov in predmetov. Voda je naplavila razno blago iz trgovin in ga pustila na cestih. Le redka šipa je ostala cela v izložbenih oknih. Ker je v mestu par precej velikih departmentnih trgovin, naj omenim, da znaša škoda samo pri Penn Traffic Co. do pol milijona dolarjev.

Napotil sem se doli v Cambria City, ker sem slutil, da je bil dotični kraj še posebno prizadet, kajti vsa voda, ki je pridrvela v mesto z dveh strani, se steka tu skozi in drvi naprej proti Pittsburghu. V Cambria City živi precej naših in hrvatskih rojakov, nekaj pa tudi srbskih. To je pionirska naselbina Johnstownske Slovenije. Tam imajo svoj sedež starejša društva, kakor dru-

štvo Adrija št. 3 SNPJ, društvo sv. Cirila in Metoda št. 16 JSKJ, društvo sv. Roka št. 5 HBZ (hrvatsko, ki šteje 700 članov in ima veliko dvorano), dalje izobraževalno in pevsko društvo Rodoljub itd. Naselbina sama na sebi pokazuje, da je tam naseljeno proletarsko prebivalstvo. Stare lesene hiše, ena poleg druge, izmed katerih so nekatere preživele predzadnjo poplavo pred 47 leti, pa služijo še vedno kot stanovanjske hiše. To je torej nekakšen slumski distrikt, zlasti v četrti ob železnici. Razen par izjem (javna poslopja: šole in drugo ter najmanj tucat cerkva), tam ni modernih poslopij. Prebivalci so večinoma madžarske, slovaške in drugih slovanskih narodnosti, ki so zelo udane verskemu fanatizmu, kar dokazujejo njihove številne in lepe cerkve. To seveda znači, da je to prebivalstvo večino svojega zaslužka darovalo v čast raznim bogovom, samo nase pa je v pre mnogih slučajih pozabilo.

Društvo Adrija št. 3 SNPJ, ki je bilo soustanovitelj sedaj mogočne organizacije SNPJ, je utrpelo v tej povodnji ogromno škodo. Članstvo si je z veliko muko v dolgih letih zgradilo društveni dom, ki sestoji iz dveh manjših hiš, kjer imajo svoje seje ter dve stanovanji. Spodnji pro-

F. Ločniškar

CVETLIČAR

Svatbeni šopki, pogrebni venci, cvetlice
in vsadki. Posoja palme in praprot
TEL. LAFAYETTE 1985
3276 Michigan Ave., Detroit, Mich.

All young Slovenes are urged to join
ENGLISH SECTION 114 J. S. F.
And its Dramatic Club
EDUCATIONAL—SOCIAL
Meets 1st Thursday at John R.
Cor. 6 Mile Road
DETROIT, MICH.

ŽIVEL PRVI MAJ!

Obilo uspeha M. Glasu! Pozdrave
zavednemu delavstvu širom
Amerike.
JOSEPH in ANNA KOTAR
DETROIT, MICH.

Najboljši uspeh
Majskemu Glasu želi

Klub št. 115 JSZ

Detroit, Mich.

ŽIVEL PRVI MAJ!

SLAVA PRVEMU MAJU!

Delavci v Ameriki,
združimo se!

Klub št. 114 JSZ

Detroit, Mich.

Inkorporirano 9. marca 1905.

Glavnica \$1,000,000.00

Slovensko Hranilno in Posojilno Društvo

of

FRANKLIN—CONEMAUGH, PA.

361 First Street

Conemaugh, Pa.

Vsa pojasnila daje ANTON GABRENYA.

Martin Baretinčič & Son

Pogrebni zavod

PHONE 1475

424 Broad Street

Johnstown, Pa.

Posledice povodnji pri gledališču Strand v Johnstownu, ki se je dogodila marca t. l.

stor, kjer so imeli svoj licencirani klub, kakor tudi zgornji prostori v prvem nadstropju, so vsi uničeni. Voda je nanosila vanje blato in navlako, tako, da ni mogoče popisati te katastrofe. V tem delu mesta je voda dosegla najvišjo točko, od 18 palcev do 4 čevlje višje kot ob prejšnji poplavi leta 1889. Obiskal sem par rojakov. Njihove žene so mi pravile o grozni noči, ki so jo prestale same z otroci, kajti možje so prejšnji dan odšli na delo, nazaj pa se niso mogli vrniti, ker jim je voda zaprla pot. Večina teh družin ni mogla bežati, ampak so bile prisiljene se umakniti v višja nadstropja. Mnoge je prisilila prav pod streho, kjer so prebile noč s skoro nagimi otroci. Vso noč so čakali na rešitev v temi in mrazu v gugajočih se bajtah ob silnem pritisku vode, pričakujoč vsak čas, da jih voda odnese. Medtem pa so stali njihovi možje na bregovih poplave v silnih skrbeh, kaj se bo zgodilo z njihovimi družinami, ne vedoč eden za drugega.

Take grozote je zmožen prenesti le proletarski rod, in stavim glavo, da pomehkuženi ljudje "višjih" krogov bi ne prenesli tega, ker bi jih umorila histerija.

Povzročeno škodo sem si ogledal tudi pri nekaterih naših trgovcih in gostilničarjih v dotičnem kraju. Vse je uničeno. Kar so imeli pijače, če je ni voda uničila in odnesla, so prišli zlikovci in jo pokradli, četudi so morali brodit po visoki vodi.

Občutno škodo je utrpel tudi znani pogrebnik Martin Baretinčič. Njegov pogrebni zavod je bil eden najlepših v našem mestu. Opremljen je bil lepo in v zalogi je imel drage rakve in drugo. Voda je uničila ali odnesla mnogo, tako da ima po lastni ocenitvi okrog 10 tisoč škode. (Baretinčič je stalni oglaševalec v Proletarcu in Družinskem koledarju že dolgo vrst let.)

Taka je bila slika po upadli vodi drugi dan dne 18. marca. Ker lokalna radiopostaja ni funkcionirala in ker so bile tiskarne lokalnih listov uničene, je pittsburška radiopostaja prevzela nalogo za ta okraj ter obveščala prebivalstvo o svojcih in prijateljih ter o vsem drugem. Radio se je v tej katastrofi izkazal največje vrednosti. List Altoona Tribune je takoj prevzel nalogo lokalnega časopisa. Vse bližnje in tudi oddaljene naselbine in mesta so kar tekmovala med seboj ter nudile pomoč z vsem, s čemer so mogle. Ta pomoč v prvi sili je bila za mesto dobrodošla in velikodušna.

Še se niso dodobra ljudje upali vrniti v svoja stanovanja, ki so bila poplavljeni in uničena, da si za silo uredijo domačije in pregledajo škodo, že se je kakor blisk raznesla novica po radiu, aeroplanih in sirenah, da mestu preti še večja in hujša katastrofa. Veliki jez Quemahoning, ki je oddaljen od mesta kakih sedem milj v okraju Somerset in last Bethlehem Steel Co., se ima vsak čas prelomiti in voda bo zalila vse mesto ter uničila vse v njem. Ta jez, poleg drugih deset manj-

ŽIVEL PRVI MAJ,
praznik zavednega delavstva!

**Konferenca Klubov JSZ
in društev Prosvetne Matice
ZAPADNE PENNE**

Udeležite se proslave 25 letnice
KLUBA ŠT. 13 J. S. Z. dne 23.
AUGUSTA, ki jo priredita na
SYGANU

**Konferenca J. S. Z. in Prosvetne
Matice ter klub št. 13 J. S. Z.**

JACOB AMBROZICH, tajnik

Kansaški Slovenci!

Za oskrbo pogrebov in prosto ambulanco
se obračajte na svojo pogrebno zadrugo

The Peoples Undertaking Co.
TEL. 5030 FRONTENAC

ŽIVEL PRVI MAJI!

Društvo

"Zarja svobode"

št. 325 SNPJ.

GOWANDA, N. Y.

PRVOMAJSKI POZDRAV!**Društvo št. 106****S. N. P. J.**

IMPERIAL, PA.

ANDY URBAS

GOSTILNA in RESTAVRACIJA

358 Greeve St.
Conemaugh, Pa.

PIKE'S JEWELRY

DIAMONDS - WATCHES - CLOCKS
SILVERWARE - IVORY - RADIOS

24 Main Street

CONEMAUGH, PENNA.

Čestitke k Prvemu maju!

Klub št. 31 JSZ

Imperial, Pa.

vabi rojake, da pristopijo!

Mrs. Thomas**Flower Shop**

117 Franklin St.
JOHNSTOWN, PA.

Tel. 6441-J

Čestitke Prvemu Maju!**JOHN TERČELJ**

in

JOHN ŽIGMAN
STRABANE, PENNA.

PRVOMAJSKI POZDRAV!**SLOVENSKI****Narodni dom**

IMPERIAL, PA.

Pozor, igralci na harmonike!

Popravljam vsake vrste harmo-
nike. Izdelujem in popravljam
mehove in razne okraske. Nare-
dim iz stare harmonike NOVO!

Peter Bukovec

R. D. 2, Box 114
JOHNSTOWN, PA.

Blago prvovrstne kakovosti in
po zmerni ceni dobite v

**SLOVENSKI
PRODAJALNI**

IMPERIAL, PA.

JNO. MIKLAUČIČ, upravitelj

Dovažamo tudi na dom
PHONE IMPERIAL 170

Clover Farm Store

JOHN ERŽEN, lastnik

Grocerija in mesnica

Podpirajte domače podjetje.

PHONE IMPERIAL 16

IMPERIAL, PA.

BLUE EAGLE Cleaning and Tailoring Co.

SYLVESTER WIRANT, ravnatelj.

13 CASTLE SHANNON BLVD. - CASTLE SHANNON, PA.

Barvamo, likamo in čistimo obleke. Osvažamo in dovažamo po naselbinah.
DELO JAMČENO PHONE LEHIGH 0730

SUPREME DYE WORKS—Bridgeville, Pa.

411 Station Street • Tel. Bridgeville 375

Moderna krojačnica. Izdelujemo obleke po meri in najnovejšem kroju.

Barvamo, likamo in čistimo obleke.

JOHN KVARTICH, lastnik.

ŽIVEL PRVI MAJI!**John Langerholc**

518 Linden Ave.
Johnstown, Pa.

J. L. YANKOL

Painter and Decorator

Phone 149-W

IMPERIAL, PA.

FRANK AUBELJ

Instaliram in popravljam peči za central-
no kurjavo (Furnaces) ter strehe in vodne
in plinske naprave. Cene zmerne.

Tel. Carnegie 8022 R-1-2
MOON RUN, PA.

Jacob Ambrozich

Garaža in popravilnica avtov vseh vrst
na Crafton Blvd. in Noblestown Rd.,
Pgh., Pa.

CENE ZMERNE, DELO JAMČENO
Tel. Walnut 9469 - Moon Run, Pa.

Klub št. 118 JSZ

vabi misleče delavstvo v svoj krog,
da bo lažje vršil delo za osvoboje-
nje delavstva. Zboruje prvo nede-
ljo v mesecu ob 7. zvečer v spodnji
dvorani društva št. 138 S.N.P.J.

JOHN CHESNIK, tajnik

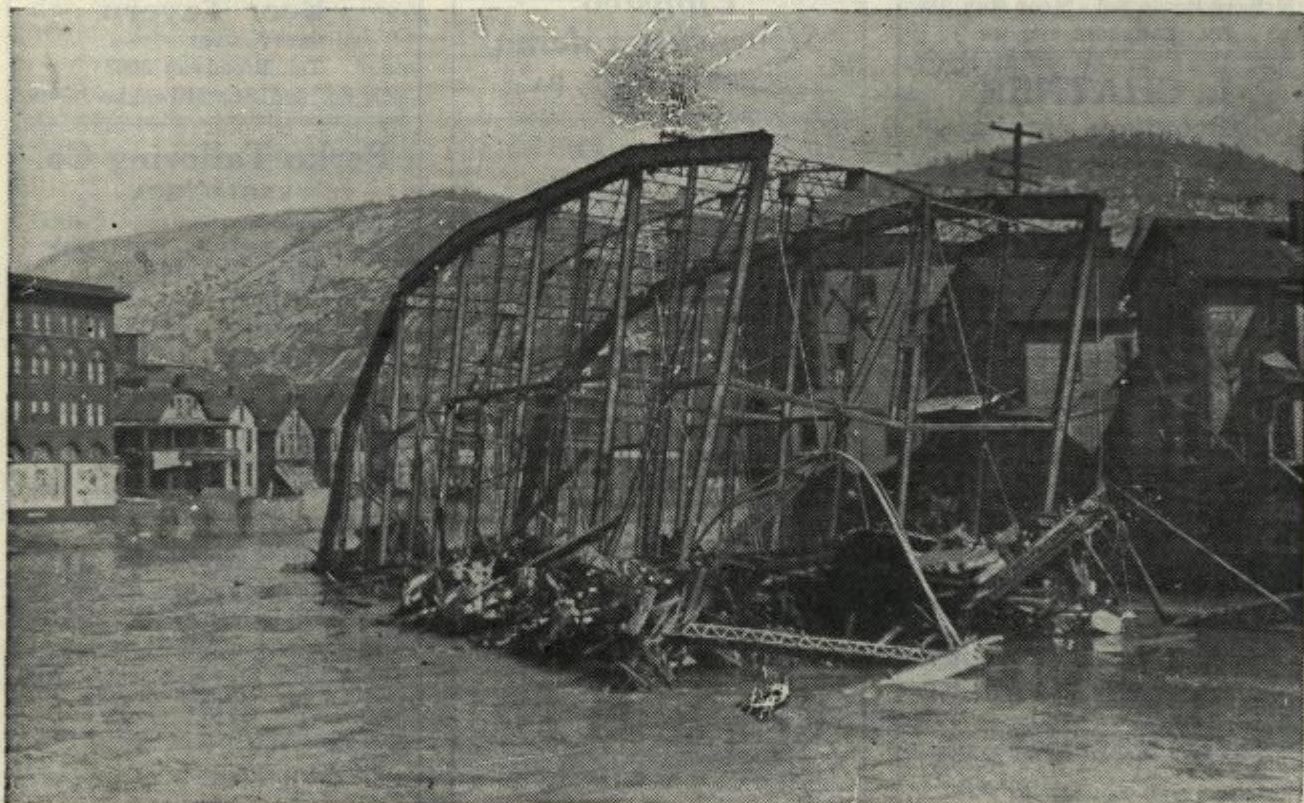
Box 252

STRABANE, PA.

ših v tem okraju, je največji v državi Penna. Dolg je 7 milj in vsebuje na milijone galonov vode. Zato ni čudno, da je ta novica pretresla mozeg slehernemu prebivalcu, kajti mnogi se še spominjajo grozne povodnji iz leta 1889. Ljudstvo je bilo tako zbegano, da je drlo eden preko drugega v višje kraje. Deževalo je, po cestah pa se je vse drenjalo, avti in ljudje. Vse je sililo v planine. V nekaj minutah je mesto ostalo brez ljudi. Vse hiše, ki stoje na višjih krajih, so bile napolnjene z ljudmi, ki so gledali v dolino, kdaj bo voda prihrumela in uničila njihova domovanja. Pričakovali so, da bo voda pridvela v taki množini, da bo uničila vse, tako da se ne bo niti poznalo kje je stalo mesto.

pokvarila železniške proge in odnesla mostove ter nakladišča (tipples), tako da so dobili neprosto-volnje počitnice.

Mesto Johnstown je zopet začelo dobivati prvotno lice. Polagoma vstaja iz blata. Vprašanje pa je, za koliko časa? Ali bodo vedno bolj se množeče povodnji in druge vremenske katastrofe, ki povzročajo bolezni, obup in siromaštvo, kdaj strezile merodajne faktorje ter ljudstvo v občje, da bi začelo več misliti na izboljšanje svojega položaja? Pisec teh vrstic je mnenja, da take vremenske nezgode se ne dajo popolnoma preprečiti, lahko pa se omejijo in odvrnejo v precejšnji meri. Ta naša najbogatejša dežela na svetu, kakor pravijo, da je, drvi naprej za svetim

Most v Johnstownu, zvan Franklin Street Bridge, ki ga je porušila zadnja povodenj.

K sreči se to ni zgodilo. Pozneje se je izvedelo, da je bil ta strah, ki je povzročil paniko med prebivalstvom, zlasti pa med ženstvom in otroci, delo fanatičnih in senzacij željnih ljudi, tako da so imeli amaterji za filmiranje široko polje, da so snemali filme bežečega prebivalstva, od česar bodo imeli lepe dobičke. Dognalo se je, da je omenjeni jez popolnoma varen in mu ne preti nobena nevarnost.

Slovenci, razen v že omenjenem Cambria City in par izjem v mestu samem, niso bili na svojih domovih mnogo prizadeti, ker so naseljeni na višjih krajih, kar se je zanje izkazalo prava sreča v tem slučaju. Prizadeti pa so rudarji v naselbinah Tire Hill, Hillman, Carpenter Park in pri drugih rudarskih naseliščih. Voda je namreč

profitom v kapitalističnem smislu. Regulacija rek in hudournikov ter ukročenje drugih prirodnih sovražnikov človeštva bi lahko odvrnilo precej nezgod in katastrof. Tako delo bi bilo veliko bolj potrebno in koristno, kakor pa graditev ogromnih vojnih naprav na suhem in na morju. Taka dela bi brezposelnim nudila obilo dela in za-služka, splošnemu ljudstvu pa varnost za življenje.

Pripomnim naj, da je v tej katastrofalni povodnji v tej okolici utonilo in umrlo vsled povzročene strahu, kolikor je dosedaj znanega, 24 ljudi. Med njimi so šteli tudi ime Jožeta Iskre, ki so ga pogrešali. Svoječasno je bil član društva št.82 SNPJ. Pozneje so ga našli živega.

KLUB ŠT. 13 J.S.Z.

SYGAN, PA.

bo obhajal 25-letnico svojega ob-
stanka v nedeljo 23. avgusta 1936.

LOVRENC KAUČIČ, tajnik.

Pozdravljen Prvi Maj,

praznik zavednega delavstva!

Klub št. 175 J.S.Z.

MOON RUN - - PA.

FRANK MAČEKpriporoča svojo gostilno in restav-
racijo naMcKees Rocks Rd. - Moon Run, Pa.
TEL. CARNEGIE 9102 R-2**L. CHATNER**

Grocerija in mesnica

Se priporoča.

WEST ALIQUIPPA, PA.

POZDRAVLJEN PRVI MAJ!

Klub št. 211 J.S.Z.

WEST ALIQUIPPA, PA.

Zboruje 3. ned. ob 3. pop. v Slov.
domu. Postanite njegov član!
BARTOL YERANT, tajnik**Klub št. 37 J.S.Z.**

Milwaukee, Wis.

Zboruje drugi četrtek v mesecu ob
8. zvečer v spodnjih prostorih
South Side Turn dvorane. Vse, ki
se zavedajo potrebe delavske poli-
tične organizacije, vabimo na pri-
stop.**Jacob Rožič, tajnik**

1103 So. 1st St.

MILWAUKEE, WIS.

TEL. MITCHELL 2320

Knjigarna ProletarcaNajvečja slovenska knjigarna
v Ameriki. Ako želite knjige
Louisa Adamiča, vključivši nje-
govo poslednje veliko delo
"Grandsons" (Vnuki), ali knji-
ge Ivana Cankarja, Uptona Sin-
clairja in drugih slovenskih ter
angleških pisateljev, obrnite se
na našo knjigarno. Pišite po ce-
nik.Proletarec, 2301 S. Lawndale
Ave., Chicago, Ill.

Pozdrav somišljenikom!

Društvo št. 6 S.N.P.J.

SYGAN, PA.

Najboljšo domačo hrano in
postavne pijače dobite v

RESTAVRACIJI

Mrs. Jennie Pompe

BURGETTSTOWN, PA.

POZDRAVLJEN PRVI MAJ!

**Članstvo
Slovenskega doma**

BURGETTSTOWN, PA.

ŽIVEL 1. MAJ!

Anton Zornik

zastopnik Proletarca in drugih soc. listov

Box 202

HERMINIE, PA.

JACOB DOLENCE

RAZVAŽALEC PIVA

Phone Colonial 1067-R-1-2

LIBRARY, PA.

Pozdravljen Prvi Maj!

Klub št. 10 JSZ

Forest City, Pa.

JOSEPH AUBELJ

priporoča svojo

MESNICO IN GROCERIJO
Cene zmerne, postrežba točna.

PRESTO, PA.

NAŠE GESLO: Najboljše blago, točna
postrežba in nizke cene.**ALIQUIPPA
CASH MARKET**

WEST ALIQUIPPA - PA.

MAY DAY GREETINGS!

Gasoline Station

L. J. Theel, Prop.

W. ALIQUIPPA - - PA.

ŽIVEL PRVI MAJ!

**Betty's Co-operative
Beer Tavern**

BETTY WEGEL, Prop.

Tel. Broadway 3063

405 So. 3rd St., Milwaukee, Wis.

Perko Tailoring Co.

KROJAČNICA

Obleke po najnovjšem kroju. Čistimo
in likamo moške in ženske obleke

Phone Orchard 5785

831 W. National Ave., Milwaukee

Anton Kamnikar

TAVERN

Vijudna postrežba

Phone Broadway 0169

625 So. 2nd St.—Milwaukee, Wis.

Alvin Gloyeck, Jr.

SLOVENSKI ODVETNIK

Pravni zastopnik Jugoslovanskega
generalnega konzulata v Wisconsinu

805 S. 5th St.—Milwaukee, Wis.

Tel. Mitchell 2707

Tel. Orch. 5927

J. LENKO'S**Tavern**

929 So. 6th St.

MILWAUKEE, WIS.

Telephone Mitchell 1144

SOUTH SIDE BUICK COMPANY

"Milwaukee's Oldest Exclusive Buick Dealer"

1857 W. FOREST HOME AVE. - MILWAUKEE, WIS.

Joseph Snoy:

POGLAVJE O BODOČNOSTI J. S. Z.

Ali ima JSZ bodočnost, ali je nima? Dobro je, da o tem vprašanju pred prihodnjim rednim zborom razpravljamo, ker bo to koristilo zboru in zvezi. Nekateri so mnenja, da nima bodočnosti kajti stari sodrugji preminevajo, za mlajše pa bo najboljše, da se socialistični stranki direktno pridružijo.

Jaz sem povsem nasprotnega mnenja. JSZ ima bodočnost, ako le mi — njeni člani — hočemo. Če pa bomo indiferentni, tudi to ne bo držalo, da se stranki "direktno pridružimo", kajti v nji smo direktno že zdaj — z vsemi pravicami in dolžnostmi. Le poslovni jezik v naših klubih še ni angleški — toda naše polje je še vse tukaj, sodrugji! Samo obdelovati ga je treba.

Kar naša zveza najbolj potrebuje, je več potovalnih agitatorjev in pa gmotnih sredstev, ki bi take agitacijske ture omogočile.

Ako bi imeli povprečno v vsakem klubu vsaj deset aktivnih članov, to je, zmožnih diskuzirati z nasprotniki in v agitaciji sploh, ki bi porabili vsako ugodno priliko v korist našega gibanja, bi ne bilo treba nikomur ukvarjati se z mislijo, ali ima JSZ bodočnost ali ne.

Za primero navajam naš okraj. Svoječasno, ko sem utegnul, sem šel od rojaka do rojaka, iz naselbine v naselbino. In tako je prišlo, da je v povojni dobi indiferentni vzhodni Ohio prišel v številu naročnikov Proletarca spet v ospredje, dobili smo socialistične klube, prireditve s predstavami, shode in začeli v veliki meri vršiti razno drugo agitacijo. Poslednji dve leti, ko na taka potovanja več ne utegnem, pa se to pozna, bodisi v številu naročnikov Proletarca in pri drugem delu, ker se sodrugji in somišljeniki niso zavzeli, da bi to vrzel

nadomestili s svojim povečanim delom.

Vzroki za to so različni. Glavni je brezbriznost, češ, saj bodo lahko brez mene opravili. Drugi je boječnost — strah pred "zamerami" in tretji vzrok pa, da mnogi naši tudi najzvestejši prijatelji niso kos jezikavim nasprotnikom. Vse te hibe lahko zmanjšamo, če je za to volja med nami.

Mnogi so pristopili v JSZ zato, da ji pomagajo pri njenem delu za delavsko vzgojo in jačanje delavske organizacije. Drugi so se ji pridružili, ker simpatizirajo z našim delom. V praktični vrednosti se je izkazalo — imam skušnjo o tem — da pet aktivnih sodrugov izvrši veliko več dela za naš pokret kot pa 30 površno aktivnih članov, o vrednosti malomarnih, popolnoma indiferentnih članih in somišljenikov, pa kajpada niti govora ni.

Vsak klub JSZ ima več nalog in dela, kot pa ga morejo vršiti njegovi aktivni člani, neglede, kako je močan. Iz izkušenj v tajnikovanju pri klubu št. 11 JSZ smelo rečem, da je v njemu za tajnika kluba več dela, kakor pa ga ima v podpornem društvu z nad sto člani. Kajti delo v klubih JSZ je združeno z mnogimi aktivnostmi, če se jih zanemari klub propade ali pa životari in je brez vpliva. V delavskem gibanju veljajo kaj le tiste naselbine, ki se res brigajo za napre-

dek. Zato smo Slovenci resnično ugledni samo v takih, kjer se lahko naše delavstvo ponaša s samozavestjo, kjer lahko na prireditvah kaj pokažemo, ne pa v onih, kjer le hlapčujemo koruptnim politikom.

Vendar pa so pritožbe na mestu tudi za kraje, ki veljajo za napredne. V Bridgeportu n. pr. so pogoji za klub JSZ tolikšni, da bi bil upoštevan in delaven na vseh poljih veliko bolj kakor danes, če — "če" — bi imeli več delovnih sodrugov. Kajti polja je veliko in naselbina, z okolico vred, ni majhna.

Manjka pa nam agilnosti. A če primerjam naš klub z drugimi, vidim, da je ponekod še veliko slabše. Bridgeport je majhna naselbina. Vzemimo pa v poštev velike naselbine, kot so Cleveland, Detroit, Pittsburgh, New York, Kansas City, Denver, Pueblo itd. Koliko ogromnega polja je v njih! Ampak ko štejem one, ki orjejo, je človeka res strah pred bodočnostjo, pa ne zaradi bodočnosti naše JSZ, ampak za bodočnost delavskega razreda. Slovenska naselbina v Pittsburghu npr. spi že leta in leta "spanje pravičnega". Še bolj pa v Jolietu, Ill., ki je tudi v klerikalni javnosti čisto umrla.

Ko sem bil dne 4. in 5. aprila to leto na konvenciji ohijske soc. stranke v Akronu, so mi pravili, da je župnik katoliške

Živel Prvi Maj!

Uspeh vsemu slovenskemu naprednemu delavstvu želi

Ermenc-ov pogrebni zavod

1019 South 5th Street
Milwaukee, Wisconsin

Phone MIitchell 1331

fare v Barbertonu ves narod "hipnotiziral" z radikalnimi pridigami—češ, on govori kot cel boljševek! Omoteni so tam celo taki ljudje, ki niso cerkvenjaki in ne pobožni. Vidite, kako lahko en sam človek preprečuje pravo delo in resnični boj za delavske pravice!

Niti eden izmed onih, ki mu verjamejo, ni organiziran v razredno delavski organizaciji in nihče ne deluje radikalno! So drugi, to naše polje je še nezorano ne samo v Barbertonu ampak v mnogih drugih krajih. Zviteži so polni trikov in znajo zavajati naivne ljudi.

Zato pa znova poudarjam: JSZ bi morala baš v take kraje pošiljati govornike in agitatorje—drugače bo izgubila, in to bo njena krivda.

Zelo važen vzrok stagnacijskega razpoloženja je New Deal, ki obljubuje ljudstvu srečo zastonj in brez truda, in prav tako, če ne glavni vzrok našega zastajanja, pa frakcijski boj med socialisti samimi.

Neglede kako konvencija soc. stranke v Clevelandu odloči—polje in naloge, ki jih ima vršiti JSZ ostanejo in zato mora živeti JSZ dalje in dalje. Če ji rečemo—ni te več treba—kdo drugi bo nadaljeval NJENO delo med NAŠIM ljudstvom? So drugi, nihče, ako ga mi ne bomo! Kajti Američani hočejo pomoči za delo med njimi od nas—nam je oni ne bi mogli dati! To veste iz izkušenj vsi, ki ste aktivni v delavskem gibanju.

Za bodočnost socialistične stranke se nič ne bojim. Tudi če pride v nji do velikega razkola, se bodo socialistično misleči elementi morali zediniti in nastala bo v tem slučaju jačja, agilnejša, živahnejša stranka,

ki bo mogla prodirati s socialističnim programom učinkovitejše kakor zmoremo danes.

JSZ si naj v teh okolščinah skuša zgraditi tako prosto pot, da bo lahko delala neovirano za svoje naloge v duhu socializma.

Naša Zveza je že dokazala, da je v stanju razvijati se po razmerah. Ko je izgubila stare vi-re za pridobivanje novih članov med priseljenci, je posegla s svojim delom med našo tu rojeno mladino—ponekod že z dobrih uspehom. V ostalih naselbinah je to polje za naš pokret popolnoma pod kontrolo demokratov in republikancev. Proletarec izhaja že dolgo z angleško prilogo. V naših sporedih na prireditvah imamo tudi angleške točke. Na shodih širimo že veliko več angleške kot pa slovenske socialistične literature. In če bi imeli več zavednih delavcev tudi po dejanjih, ne samo v besedah—koliko več bi storili pod okriljem JSZ! Dajmo to upoštevati!

Moje priporočilo je: Postanimo aktivni vsi tisti, ki se zavedamo vrednosti dela, programa in nalog, ki jih vrši naša Zveza! To je moj klic sodrugom in somišljenikom k letošnjemu Prvemumu maju, k prazniku, ki je simbol borbe za osvoboditev delovnega ljudstva.

ŽIVEL PRVI MAJ,
mednarodni delavski praznik!

Mnogo uspeha

*Proletarcu in
Majškemu Glasu*

želita

Frank in Mary Zajec

725 W. National Ave.
Milwaukee, Wisconsin
Tel. Orch. 0878

J. DOBNICK

CVETLIČAR

935 W. National Ave.—Milwaukee
Tel. Orchard 3546

Tel. BRoadway 5882

Pauline's Tavern

PAULINE VOGRICH, lastnica
Prijazna postrežba
636 So. 5th St.—Milwaukee, Wis.

Društvo "SLOGA"

ŠT. 16 SNPJ

vas vabi na pristop.
FRANK PERKO, tajnik
831 W. National Ave.
MILWAUKEE, WIS.

PHONE ORCHARD 1084

Iliria Food Market

QUALITY MEATS and GROCERIES
710 South 6th Street
MILWAUKEE, WIS.

ANNA BRULC

TAVERN

501 So. 6th St. - Milwaukee, Wis.
TEL. BROADWAY 5485

POZDRAV 1. MAJU!

Lovrenc Bratanic

MILWAUKEE
WIS.

PERKO GARAGE

426 South Sixth Street
MILWAUKEE, WIS.
Tel. BRoadway 3660

MAY DAY GREETINGS
from

John & Mary Camer

MILWAUKEE, WIS.

Callen's Men's Shop

Clothing - Shoes - Furnishings

516 National Avenue
MILWAUKEE, WIS.

Compliments of

M. E. SOSTARICH

539 S. 6th Street—Milwaukee, Wis.
Tel. BRoadway 1454

VICTOR PETEK

MILWAUKEE, WIS.
Phone ORchard 0609

ŽIVEL PRVI MAJ!

LOUIS ZAJEC

1319 So. 6th St. - Milwaukee, Wis.
TEL. ORCH. 7206

LEO ZAYBER'S

BARBER SHOP

South Side Turner Hall
MILWAUKEE, WIS.

DRUŠTVO "BLED"

št. 19 J.P.Z.S.

vabi rojake na pristop.

Vsa nadaljna pojasnila daje
FRANK POLIČNIK, tajnik

1238 So. 23rd St.
MILWAUKEE, WIS.

Frank Kralj's

Tavern

6001 West Madison St.
WEST ALLIS, WIS.
Tel. Greenfield 4670

L. Bolskar Tavern

FINO PIVO, VINO IN LIKERJI
1309 S. 60th St. - West Allis, Wis.
TEL. GREENFIELD 0172

JOHN REZEL

KROJAČ
Moderne potrebščine za moške
6026 W. National Ave.
WEST ALLIS, WIS.
TEL. GR. 1170

Klub št. 180 J.S.Z.

WEST ALLIS, WIS.,

pozdravlja delavski praznik PRVI
MAJ in vabi somišljenike v svoje
vrste.

ANTON ERSTE

TAVERN

7408 West Walker Street
WEST ALLIS, WIS.
TEL GREENFIELD 2284

Tel. v uradu in skladišču GR. 4380

National Coal & Supply Co.

1911 So. 80th St. - West Allis, Wis.
RALPH CHEPLAK S. G. SMITH
8032 W. National Av., Tel. Gr. 3661

ŽIVEL PRVI MAJ!

JOHN BRATANIC

GROCIERIJA IN MESNICA
1030 So. 60th St. - West Allis, Wis.
PHONE GREENFIELD 9810

A. ERMAN

TAVERN

Prijazna postrežba vsem
1348 So. 64th St., West Allis, Wis.
Phone Greenfield 2169

ANTON DEMSHAR

SHEET METAL WORK - FURNACES & ROOFINGS

Phone Greenfield 2644

2040 S. 92nd St. - - - WEST ALLIS, WIS.

PHONE GR. 3620

SANITARY SODA WATER CO.

Manufacturer of HIGH GRADE SOFT DRINKS

1430 SO. 69TH ST. - - - WEST ALLIS, WIS.

Ramm Funeral Home

Highest Quality Professional
Service

PHONE 1262-W

SHEBOYGAN, WIS.

*Flowers best express your pleasure
or sympathy*

BILLMANS

FLOWER SHOPPE

1601 So. 12th St. - Sheboygan, Wis.

PANTZER LUMBER CO.

Everything to Build Anything.
Lumber - Paint - Roofing

PHONE 181

110 S. 14th St. - Sheboygan, Wis.

J. BALLHORN

Furniture - Funeral Service

Phone 439 any time

SHEBOYGAN, WIS.

**South Side Hardware
& Plumbing Co.**

PHONE 161-W

1512 S. 12th St. - Sheboygan, Wis.

*Flowers and Plants for Every
Occasion*

MATTHEWSON'S Flowers

625 N. 8th St. - Sheboygan, Wis.
PHONE 156

GERENDS

Funeral Service

PHONE 85 or 4080-W

Any Hour - Day or Night.

SHEBOYGAN, WIS.

Suscha Co.

Grocerija in mesnica

931 Indiana Ave. - Phone 2400

SHEBOYGAN, WIS.

Čitatelji, upoštevajte oglaševalce v "MAJSKEM GLASU"

TISKARNA

S. N. P. J.

SPREJEMA VSA

V TISKARSKO STROKO
SPADAJOČA DELA

Tiska vabila za veselice in shode, vizitnice, časnike, knjige, koledarje, letake itd. v slovenskem, hrvaškem, slovaškem, češkem, nemškem, angleškem in drugih jezikih.

Vodstvo tiskarne apelira, da tiskovine naročate v S.N.P.J. tiskarni. Vsa pojasnila daje vodstvo tiskarne. — Cene zmerne, unijsko delo prve vrste.

PIŠITE PO INFORMACIJE NA NASLOV:

S. N. P. J. PRINTERY

2657-59 SO. LAWNDALE AVENUE ::: CHICAGO, ILL.
TELEFON ROCKWELL 4904

BETTER PRINTING SERVICE

Job and Publication Work—Stationery and Office Supplies

2657 S. LAWNDALE AVENUE, CHICAGO, ILL.

Phone Rockwell 4904

NAROČITE SI DNEVNIK PROSVETA!

Tel. Wabash 3161

Compliments of

**Cramsie, Laadt
& Company**

Insurance

175 West Jackson Boulevard
William J. Laadt CHICAGO

**Compliments
of**

DR. OTIS M. WALTER

CHICAGO

Za pristop se priporoča

Slovenska Svobodomiselna Podporna Zveza

245-247 WEST 103rd STREET - CHICAGO, ILL.

Bratska podporna zavarovalnica

ZAVARUJE ZA ŽIVLJENJE, BOLEZEN, POŠKODBE, OPERACIJE, STAROST IN DRUGE NEZGODE.

MLADINA, VČLANJENA V MLADINSKEM ODDELKU, IMA SVOJA POSLUJOČA DRUŠTVA: V R T C E.

IZDAJA RAZLIČNIH VRST ZAVAROVALNE CERTIFIKATE Z REZERVNO VREDNOSTJO.

DRUŠTVA IMA V VSEH NAPREDNIH NASELBINAH ZDRUŽENIH DRŽAV.

Vabljeni ste v

SLOVENSKO NARODNO PODPORNO JEDNOTO

bratsko, delavsko podporno ustanovo.

Zavarujete se lahko od \$250 do \$2000 smrtnine in od 50c do \$2.00 bolniške podpore, kakor tudi odškodnine.

~~~~~  
**Vpišite svoje otroke v našo jednoto!**

Letos je za mladinski oddelek razpisana posebna kampanja s prosto pristopnino. Jednota plača vsakemu kandidatu do 50c za zdravniško preiskavo, poleg tega so bili v aprilu in so v maju vsi člani mladinskega oddelka prosti asesmenta.

Solventnost mladinskega oddelka za 1935 znaša . . . . . 438.728%  
Solventnost oddelka odraslih za 1935 znaša . . . . . 107.451%

~~~~~  
Naročite si v delavski ideologiji pisane jednotine publikacije, **Prosveto** in **Mladinski List**, ker izobrazba je **ključ do sreče.**

~~~~~
**Kadar potrebujete tiskovine, ne pozabite, da jednota lastuje ti-
skarno, v kateri je delo unijsko po zmernih cenah**

Za ožje informacije se lahko obrnete do naših lokalnih tajnikov ali direktno v glavni urad organizacije.

GLAVNI STAN:

2657-59 SO. LAWNDALE AVENUE, CHICAGO, ILLINOIS